

บทที่ 4

การรื้อฟื้นระบาสืบทลัษัฒบโระรณ

การรื้อฟื้นระบาสืบทลัษัฒบโระรณให้เต็มเพลงตามบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 นั้น เป็นการรื้อฟื้นโดยการคัดเลือกทำรณมาตรฐานที่มีอยู่ในเพลงพื้นฐณ และในระบาสัหรือในละครต่ง ๆ ตามหลักการตืบทและใช้บทมาต่งเติมระบาสืบทลัษัฒบโระรณโดยได้เลือกเอาวิธีการทางวิชาการ ดันโระรณคตืที่มีหลักในการอนุรักษ์และช่อมชแฒบโระรณวัตถุ ซึ่งคตืว่าน่าจะสมารณนำมาใช้เป็นแนวททางในการรื้อฟื้นระบาสืบทลัษัฒบโระรณในครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ อาจารย์คณะโระรณคตื มหาวิทยาลัยศิลปากรได้ทราบว่า การอนุรักษ์และการบูรณะช่อมชแฒบโระรณททางดันโระรณคตื มีหลักในการปฏิบัติตังนี้

1. คืศึกษาโครงสร้ง และแบ่งโครงสร้งออกเป็น 4 ทิศ
2. คืศึกษาหินที่ทลายลงมาว่าอยู่ทิศไหน ก็ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า จะตังอยู่ทิศนั้น
3. นำหินที่เลือกแล้วเข้าประกอบให้ตรงลาย
4. ในกรณีทีปราสาทพังทลายจนไม่เห็นลวดลายเดิม ก็ให้ดูจากปราสาทที่สร้งร่วมสมัยว่ามีลวดลายอย่างไร ก็ทำตามแบบนั้น

จากหลักการปฏิบัติทางด้านโบราณคดีนี้ เราสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการรื้อฟื้นระบาสีบทได้ดังนี้

1. ศึกษาโครงสร้างของระบาสีบท เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบและธรรมชาติของระบาสีบทว่าเป็นอย่างไร
2. เลือกว่าทำร่าที่อยู่ในระบาสีบทหรือละครต่าง ๆ ตลอดจนท่าที่มีอยู่ในระบาสีบทในปัจจุบัน ที่มีการร่าสีบทเช่นเดียวกันและให้ความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน
3. นำท่าร่าที่เลือกตามเกณฑ์ของการร่าสีบทมาใส่ให้สอดคล้องกลมกลืนกับท่าร่าเดิม
4. ศึกษาลวดลายการแปรแถวที่มีอยู่เดิม เพื่อนำมาใช้เป็นหลักในการคัดเลือก หรือสร้างลวดลายการแปรแถวให้มีรูปแบบอย่างเดียวกัน

จะเห็นได้ว่าได้ว่าการรื้อฟื้นระบาสีบทในครั้งนี้ค่อนข้างทำได้ไม่ยากเท่าใดนัก เพราะเนื่องจากระบาสีบทมีฐานเดิมอยู่แล้วเกือบครึ่ง ทำให้สามารถมองเห็นโครงสร้างและลวดลายได้อย่างชัดเจน โดยที่อาจจะไม่ต้องอาศัยการมองจากรบาสีบทอื่น ๆ ในยุคสมัยเดียวกันมากนัก

จากโครงสร้างระบาสีบทที่เห็นได้ชัดเจนดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ข้อ 3.1 นั้น เราสามารถทำการรื้อฟื้นระบาสีบทของโบราณโดยทำตามโครงสร้างของเดิมในส่วนของผู้แสดง เพลงร้อง คนตรีและเครื่องแต่งกายได้ทันที สำหรับท่าร่าและการแปรแถวในส่วนที่ถูกตัดทอนออกไปนั้นต้องแต่งเติมขึ้นใหม่ให้เต็มเพลง ซึ่งได้นำวิธีการวิเคราะห์และผลของการวิเคราะห์ระบาสีบทฉบับปัจจุบันในบทที่ 3 ข้อ 3.2 มาเป็นรูปแบบในการรื้อฟื้นในบทนี้ โดยมีขั้นตอนในการรื้อฟื้นดังนี้

4.1 คิดและเลือก

4.1.1 ท่ารำ

4.1.2 การแปรแถว

4.2 ทดลองรำ

4.2.1 ท่ารำ

4.2.2 การแปรแถว

4.3 ตรวจสอบ

4.4 ปรับปรุงแก้ไข

4.5 สรุปผล

4.5.1 ท่ารำและกระบวนการรำ

4.5.2 ประโยชน์ที่ได้รับจากการรื้อฟื้นท่ารำระบำสี่บท

4.1 คิดและเลือก

4.1.1 ท่ารำ

การคิดและเลือกท่ารำนี้ได้สร้างหลักเกณฑ์ขึ้นมาจากการที่ได้สังเกตเห็นการต่อท่ารำในการฝึกซ้อมละครและระบำต่าง ๆ ของผู้เชี่ยวชาญและผู้ชำนาญการนาฏศิลป์หลายท่าน ซึ่งมีวิธีการคิดท่าและเลือกท่ารำมาใช้ในทำนองเดียวกันจนสามารถยึดเป็นหลักในการปฏิบัติสำหรับการรำตีบทและใช้บท ที่มีคนนำมาใช้กันโดยทั่วไป และจากการที่ได้สัมภาษณ์ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงบางท่านประกอบกับความรู้และประสบการณ์ของผู้เขียน ที่ได้สั่งสมมาจากการเรียนการสอนและการแสดงเป็นเวลากว่า 30 ปี นำมาประมวลเข้าด้วยกันแล้วตั้งเป็นหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำในครั้งนี้อย่างน้อย 10 ข้อดังต่อไปนี้

4.1.1.1 เลือกท่าจากท่ารำมาตรฐานของเดิมที่มีอยู่เพลงพื้นฐานในระบำมาตรฐาน และในละครรำ ซึ่งเป็นท่าที่มีความหมายเหมือนกัน หรือใกล้เคียงกันมาใช้ตามหลักการตีบท

4.1.1.2 เลือกท่ารำจากท่าที่มีอยู่ในระบำสืบทในปัจจุบันที่มีคำร้องหรือความหมายเหมือนกัน ซึ่งสังเกตได้ว่าใช้วิธีเดียวกันนี้ในระบำสืบทฉบับปัจจุบัน

4.1.1.3 ในกรณีที่บทร้องสื่อความหมายหนึ่ง ซึ่งตรงกับท่าที่จะต้องใช้เป็นคู่กันระหว่างตัวพระกับตัวนาง ตามหลักปฏิบัติของการรำตีบทในนาฏศิลป์ก็จะเลือกใช้ท่าคู่กัน เช่น

พระท่ายิ้ม - นางท่าอาย

พระท่าคว่ำ - นางท่าหลบ

พระท่ากั้น - นางท่าหลบ

พระท่าโลม - นางท่าปิด

ฯลฯ

4.1.1.4 การเลือกท่ารำต้องคำนึงถึงท่วงท่าการร้อง ซึ่งนักร้องแต่ละคนจะมีวิธีการร้องที่แตกต่างกัน และทำนองหรือเอื้อนเพลง ซึ่งมีความยาวและสั้นต่างกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ท่ารำกลมกลืนกับบทร้องและทำนองเพลง

4.1.1.5 ในกรณีที่คำร้องมีหลายคำแต่จะใช้ท่ารำท่าเดียว เนื่องจากเป็นกลุ่มคำที่สื่อความหมายเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน จะต้องเลือกคำร้องที่สื่อความหมายได้ชัดเจนที่สุดเป็นคำเลือกท่า

4.1.1.6 หลีกเลี่ยงการใช้ท่าเดียวกันในระยะที่ใกล้กัน ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในการประดิษฐ์ท่ารำในนาฏศิลป์ไทย เพราะจะทำให้ดูไม่น่าเบื่อ

4.1.1.7 เลือกใช้ท่ารำที่ไม่ซ้ำมือ ซ้ำเท้า หรือเอียงศีรษะซ้ำกับท่าข้างต้น เพราะจะทำให้ท่ารำดูอ่อนไหวและพริ้วกว่าการรำซ้ำอยู่ข้างเดียวอย่างต่อเนื่องกัน

4.1.1.8 เลือกใช้ท่าจากท่าสูงไปหาต่ำหรือจากท่าต่ำไปหาสูง ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติโดยทั่วไปของการประดิษฐ์ท่ารำในนาฏยศิลป์ไทย ทั้งนี้เพื่อให้การรำคูมีระบบ มีระเบียบเป็นขั้นตอนที่สวยงาม

4.1.1.9 ในกรณีที่คำร้องไม่บอกความหมายใด ๆ จะใช้การขึ้นท่าใหญ่หรือท่าจับ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในการประดิษฐ์ท่ารำในนาฏยศิลป์ไทย ทั้งนี้ท่าใหญ่หรือท่าจับเป็นท่าที่สวยงามซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นแม่ท่าของนาฏยศิลป์ไทย จึงนำมาใช้ในกรณีนี้ เพื่อให้กระบวนรำมีท่าต่อเนื่องที่สวยงาม

4.1.1.10 ในกรณีที่คำร้องไม่เจาะจงว่าเป็นกิริยาอาการของผู้ใด จะใช้ท่าเดียวกันทั้งตัวพระและตัวนาง ซึ่งอาจจะหันตัวตามกัน หรือหันตัวตรงกันข้ามกัน

4.1.2 การแปรแถว

การคิดและเลือกการแปรแถวนี้ได้สร้างหลักเกณฑ์ขึ้นมาจากหลักในการปฏิบัติที่ใช้กันโดยทั่วไปในการสร้างระบำต่าง ๆ เช่น การแปรแถวในท่วงทำนองเอื้อน หรือการไม่ใช้แถวที่ซ้ำกันในระยะใกล้เคียงกัน เป็นต้น ประกอบกับการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการนำรูปแถวของเดิมที่มีอยู่ในระบำสี่บทฉบับปัจจุบันมาใช้ และการคิดค้นหารูปแถวของระบำที่มีอยู่ในละคร เช่น อิเหนา อุณรุท หรือพระลอ เป็นต้น ซึ่งใช้รูปแถวแบบโบราณ คือแถวตอน แถวโค้ง และวงกลม มาใช้ในการรื้อฟื้นระบำสี่บทในครั้งนี้ นอกจากนั้นยังได้คิดเพิ่มลวดลายแถวโดยนำรูปแถวที่มีอยู่เดิมมาผสมกันให้เป็นรูปแถวใหม่ขึ้น ซึ่งได้นำมาตั้งเป็นหลักเกณฑ์ในการแปรแถว 6 ข้อ ดังต่อไปนี้

4.1.2.1 พิจารณาจากคำร้องที่ให้ความหมาย หรือมีคำที่แสดงกิริยาเคลื่อนไหวกำหนดหรือบังคับไว้ในประโยคนั้น เช่น ตลบหลัง วงเวียน เลี้ยวโล่ ก็จัดแปรแถวตามคำร้องนั้น โดยการหมุนตัวเดินลงไปยังหลัง ตรงคำว่าตลบหลัง เดินเป็นวงกลม ตรงคำว่า วงเวียน หรือจับคู่วิ่งไล่กัน ตรงกับว่า เลี้ยวโล่ เป็นต้น

4.1.2.2 เลือกใช้แถวตามอย่างรูปแถวของระบำสี่บทในปัจจุบัน เพื่อต้องการให้รูปแถวเหมือนกับของเดิม เช่น แถวตอน และแถวโค้ง หรือวงกลม เป็นต้น

4.1.2.3 เลือกการแปรแถวจากที่มีอยู่ในระบำสี่บทในปัจจุบัน ที่มีคำร้องหรือความหมายเหมือนกันมาใช้ ซึ่งสังเกตได้ว่ามีการใช้วิธีเดียวกันนี้ในระบำสี่บทฉบับปัจจุบัน

4.1.2.4 คิดรูปแบบการแปรแถวใหม่โดยอาศัยโครงสร้างของการแปรแถวระบำสี่บทในปัจจุบันที่มีลักษณะของ เส้นตรงทางลึก และ เส้นโค้งหรือวงกลม เป็นหลัก เพื่อมิให้ผิดไปจากรูปแบบเดิม

4.1.2.5 เลือกแปรแถวไม่ให้ซ้ำแบบเดียวกันในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในการคิดการแปรแถวในนาฏยศิลป์ไทย ทั้งนี้เพื่อความสวยงาม และแปลกตา

4.1.2.6 แปรแถวในช่วงทำนองเอื้อนของเพลง เพราะช่วงนี้มีเวลาพอที่จะทำให้ระบำนี้มีการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

วิธีคิดและเลือกท่ารำและการแปรแถว

การคิดเลือกท่ารำและการแปรแถว มักจะทำไปพร้อม ๆ กันดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. อ่านคำร้อง และทำความเข้าใจเนื้อหาทั้งหมดก่อน

ขั้นตอนที่ 2. อ่านคำร้องทีละ 1 บรรทัด แล้วคิดท่าหลักโดยการจดไว้ให้ตรงกับคำร้องนั้นเป็นท่า ๆ ก่อน ในขณะที่เดียวกันก็คิดแถวว่าจะแปรเป็นรูปใด ตรงคำร้องหรือเอื้อนตรงไหนจดไว้คร่าว ๆ จนเสร็จสิ้นทั้งเพลง

ขั้นตอนที่ 3. คิดท่าเชื่อมเพื่อต่อท่าหลักที่คิดไว้เป็นท่า ๆ ให้สนิทและลงตัว

4.2 ขั้นทดลองทำ

4.2.1 ทำรำ

เมื่อคิดทำและรูปร่างไว้อย่างคร่าว ๆ แล้ว ก็ทำการทดลองรำ โดยรำทำท่าตามที่คิดไว้ที่ละวรรค ดูให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และให้ท่ารำสวยงามกลมกลืนกับฐานเดิม ซึ่งถ้าทำแล้วยังมีข้อบกพร่องก็จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง และลองทำใหม่ จนกว่าจะเห็นว่าสวยงามลงตัวดีแล้ว จึงจะเริ่มทดลองรำในวรรคต่อไป ทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนจบเพลง

ดังจะแสดงบทร้อง ท่านองจันทะฉิ่ง วิธีทำและวิธีเลือกท่ารำเพลงพระทองในส่วนที่เพิ่มขึ้นจากบทของรัชกาลที่ 4 โดยจะเริ่มจากเพลงพระทอง เพลงเข้าหลุด เพลงสระบุหรง และเพลงบะหลิม ตามลำดับต่อไปนี้

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพลงพระทอง (บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)²

ตั้งแต่คำร้องที่ 6-11

เนื้อร้อง

<u>วรรคหน้า</u>	<u>วรรคหลัง</u>	
เมื่อนั้น	ฝ่ายฝูงเทวาทุกราศี	(1)
ทั้งเทพธิดานารี	สุขเกษมเปรมปรีดิ์เป็นสุดคิด	(2)
เทพบุตรจับระบำท่าท่า	นางฟ้ารำพ้ององอนจรีต	(3)
รำเรียงเคียงเข้าให้ชิด	ทอดสนิทคิดพันกัลยา	(4)
แล้วตีวงเวียนเปลี่ยนซ้าย	รำยตีวงเวียนเปลี่ยนขวา	(5)
เลี่ยมลอดสอดเกล้าเข้ามา	กั้นกางขวางหน้านางไว้	(6)
หลีกเลี้ยวเกี่ยวพันหันเทียน	แทรกเปลี่ยนไปมาคว่าไขว่	(7)
เหน็บแนมแกมกลปนไป	เลี้ยวไล่สัพยอกหยอกนาง	(8)
ซ้อนจังหวะประเท้าเกล้าคล่อง	เลี้ยวลอดสอดคล้องไปตามหว่าง	(9)
วงเวียนเทียนหันกั้นกาง	ทำที่มีให้ห่างกัลยา	(10)
ฉวยฉุดยุคนางข้างซ้าย	แล้วย้ายยุคนางข้างขวา	(11)
ตลบหลังลดเลี้ยววงมา	เทวัญกัลยาสำราญใจ	(12)

๗ 12 คำ ๗

² พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, รามเกียรติ์ เล่ม 3,

วรรคหน้า

หมวด ก 1 วรรค - ใช้ทำร่า 2 ท่า = "เลี่ยมลอคสอดเกล้าเข้ามา"
= "ซ็อนจ้งหะประเท้าเกล้าคล่อง"

หมวด ข 1 วรรค - ใช้ทำร่า 3 ท่า = "หลีกเลี้ยวเกี่ยวพันหันเทียน"
= "เหน็บแนมแกมกลปนไป"
= "วงเวียนเทียนหันกันกาง"
= "ฉวยฉุดยุคนางข้างซ้าย"

วรรคหลัง

หมวด ค 1 วรรค - ใช้ทำร่า 2 ท่า = "กั้นกางขวางหน้านางไว้"
= "แทรกเปลี่ยนไปมาคว่าไขว้"
= "เลี้ยวลอคสอดคล่องไปตามหว่าง"

หมวด ง 1 วรรค - ใช้ทำร่า 3 ท่า = "ทำทมิให้ห่างกลยา"
= "แล้วย้ายยุคนางข้างขวา"

หมวด จ 1 วรรค - ใช้ทำร่า 4 ท่า = "เลี้ยวไล่สัพยอกหยอกนาง"

ทำนองเพลง

ในทำนองเพลงหนึ่งเที่ยว มี 32 จังหวะ แบ่งออกเป็นวรรคหน้า 16 จังหวะ
วรรคหลัง 16 จังหวะ

ตัวอย่าง แสดงวิธีทำและวิธีเลือกทำ

วรรคหน้า

หมวด ก 1 วรรค - ใช้ 2 ท่า - "เลี่ยมลอดสอดเกล้าเข้ามา"

วิธีทำ

จังหวะ	1-4	5-6	7-8	9-16
เนื้อร้อง	เลี่ยมลอดสอดเกล้า	เอื้อน	เข้ามา	เอื้อนและสร้อยคำ
ท่าท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

เลี่ยมลอดสอดเกล้า	4	จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าภมรเกล้า
เอื้อน	2	"	= ท่าเชื่อม	- ท่าเดิม ขยับเท้า
เข้ามา	2	"	= 1 ท่า	- ท่าที่ 2
เอื้อนและสร้อยคำ	8	"	= ท่าเชื่อม	- ท่าเดิม วาดแขน และ ก้าวเท้าอยู่กับที่ตามจังหวะ

วิธีเลือกทำ

คำว่า "เลี่ยมลอดสอดเกล้า"

- "เลี่ยมลอด" และ "สอดเกล้า" 2 คำนี้ให้ความหมายใกล้เคียงกัน

จึงใช้ท่าท่าเดียวและใช้คำว่า "สอดเกล้า" เป็นคำเลือกทำ

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าภมรเกล้า

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าภมรเกล้า เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือก
ท่าข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.5, และ 4.1.1.10 ใช้ท่าภมรเกล้า เพราะ
มีคำว่า "เกล้า" เหมือนกัน และให้ความหมายเดียวกัน

คำว่า "เข้ามา"

- ท่าที่ใช้ได้มี 3 ท่า คือ

ท่ากราย

ท่าเดิน

ท่าที่ 2

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าที่ 2 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่าข้อ
4.1.1.2 และ 4.1.1.6 ท่าภมรเกล้าข้างต้นบอกกิริยาอาการว่ากำลัง
เข้ามาหา ท่านี้จึงให้ความหมายว่าเข้ามาอยู่ใกล้ชิด ซึ่งลักษณะของท่าบ่งบอกกิริยา
ของตัวพระก้าวเท้าเข้ามายืนใกล้ชิดตัวนาง จึงสื่อความหมายได้ดีกว่าท่าเดิน
หรือท่ากราย ซึ่งท่าเดินและท่ากราย เป็นท่าที่บอกอาการว่ากำลังเข้ามา ถ้าใช้
ท่าทั้งสองนี้ก็จะสื่อความหมายซ้ำกับคำร้องข้างต้น จึงไม่เลือกใช้

หมวด ข 1 วรรค - ใช้ 3 ท่า - "หลักเลี้ยวเกี่ยวพันหันเหียน"

วิธีทำ

จังหวะ	1-2	3-4	5-6	7-8	9-16
เนื้อร้อง	หลักเลี้ยว	เกี่ยวพัน	เอื้อน	หันเหียน	เอื้อนและสร้อยคำ
ท่าท่า	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

หลักเลี้ยว	2	จังหวะ	=	1 ท่า	- ท่าสอคสร้อย (หมุนตัว)
เกี่ยวพัน	2	"	=	1 ท่า	- ท่าที่ 23
เอื้อน	2	"	=	ท่าเชื่อม	- ท่าเดิม เดินวนครึ่งวงกลม
หันเหียน	2	"	=	1 ท่า	- ท่าสอคสูง(ฉายมือ)
เอื้อนและ สร้อยคำ	8	"	=	ท่าเชื่อม	- ท่าสาย 2 แขน ก้าวเท้าอยู่กับที่ ตามจังหวะ

วิธีเลือกท่า

คำว่า "หลักเลี้ยว"

- ท่าที่ใช้ได้มี 3 ท่า ดังนี้

ท่าสอคสร้อย (หมุนตัว)

ท่าที่ 12

ท่าย้ายท่า

- ท่าที่เลือกใช้ คือท่า สอคสร้อย (หมุนตัว) เลือกตามหลักเกณฑ์

ในการเลือกท่ารำ ข้อ 4.1.1.1 และ 4.1.1.10 ท่านี้เป็นท่าที่เหมาะสมที่สุด เพราะเป็นท่าอยู่กับที่ และมีมือสูง ซึ่งสามารถจะเชื่อมกับท่าต่อไปซึ่งเป็นท่ามือต่ำได้ง่าย ส่วนท่าที่ 12 มักจะเป็นท่าที่ใช้ในลักษณะของการวิ่งสลัดที่กัน ซึ่งถ้าใช้ท่านี้ก็จะมีสัมพันธ์กับคำร้องต่อไปที่ว่า "เกี่ยวพัน" ซึ่งจะต้องอยู่ใกล้ชิดกัน และอีกประการหนึ่งท่านี้เป็นท่ามือต่ำ และมีลักษณะคล้ายกับท่าต่อไป จึงไม่เลือกท่านี้ ส่วนท่าย้ายท่า นั้น ลักษณะของท่าที่แทงมือ แล้วมักจะต้องต่อเนื่องมาตั้งวงสูงจะไม่ขัดมือ แต่ท่าในคำร้องต่อไปไม่มีท่ามือตั้งวง ฉะนั้นจึงไม่เลือกท่านี้

คำว่า "เกี่ยวพัน"

- ท่าที่ใช้ได้มี 3 ท่า คือ

ท่าที่ 23

ท่าที่ 24

ท่าที่ 13

- ท่าที่เลือกใช้คือท่าที่ 23 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 และ 4.1.1.10 เพราะท่านี้จะเชื่อมกับท่าข้างต้นได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ท่าข้างต้นเป็นท่ามือสูง แล้ววาดลงมา ทำท่ามือต่ำได้ง่าย โดยไม่ซ้ำมือและไม่ขัดตัว ส่วนท่าที่ 24 นั้นไม่สัมพันธ์กับท่าข้างต้น เพราะจะซ้ำทั้งมือและเท้า ซึ่งใช้ไม่ได้ และท่าที่ 13 แม้ว่าท่าเชื่อมไม่ซ้ำมือ ซ้ำเท้า แต่เป็นท่าของวงสูง เช่นเดียวกับท่าข้างต้น จึงหลีกเลี่ยงเพื่อมิให้ซ้ำกัน

คำว่า "หันเหียน"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ

ท่าสอดสูง (ฉายมือ)

ท่าพาลา

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าสอดสูง (ฉายมือ) เลือกจากหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 และ 4.1.1.10 ซึ่งท่านี้เป็นท่าที่นิยมใช้มากกว่าท่าพาลา เพราะท่านี้แสดงอาการหันตัวอย่างช้า ๆ และประกอบกับมือจีบคว่ำค่อยๆ ยกขึ้นและคลายออกไปข้าง ๆ เพื่อตั้งวงบัวบาน สามารถสื่อความหมายคำว่า "หันเหียน" ได้ดี ส่วนท่าพาลานั้น มักใช้สำหรับเป็นท่าหมุนตัวออกห่างจากคู่ และมักใช้ต่อเนื่องจากท่าสอดสูงมากกว่าจะใช้เป็นท่าเดี่ยวที่อยู่กับที่ จึงไม่เลือกใช้ท่านี้

วรรคหลัง

หมวด ค 1 วรรค - ใช้ 2 ท่า - "กั้นกางขวางหน้านางไว้"

วิธีทำ

จังหวะ	1-4	5-6	7-8	9-16
เนื้อร้อง	กั้นกางขวางหน้า	เอื้อน	นางไว้	เอื้อนและสร้อยคำ
ท่ารำ	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

- กั้นกางขวางหน้า 4 จังหวะ = 1 ท่า - พระท่ากั้นมือเดียว และ
สองมือตามลำดับ
- นาง ท่าหลบ 2 ครั้ง
- เอื้อน 2 " = ท่าเชื่อม - ท่ายืน
- นางไว้ 2 " = 1 ท่า - ท่าจับท่า 2
- เอื้อนและสร้อยคำ 8 " = ท่าเชื่อม - ท่าชักบังผัดหน้า 2 ครั้ง
และท่าโบก

วิธีเลือกท่า

คำว่า "กั้นกางขวางหน้า"

- "กั้นกาง" และ "ขวางหน้า" เป็นคำที่แสดงกิริยาอาการเหมือนกัน จึงใช้ท่ารำท่าเดียวและใช้คำว่า "กั้นกาง" เป็นคำเลือกท่า
- ท่าที่ใช้ได้มีเพียงท่าเดียวซึ่งเป็นท่าคู่ คือท่ากั้นของตัวพระ และท่าหลบของตัวนาง

- ท่าที่ใช้คือท่ากั้น และท่าหลบ เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.5 และ 4.1.1.7

คำว่า "นางไว้"

- ท่าที่ใช้ได้มี 3 ท่า ดังนี้
  - ท่าจับท่า 1
  - ท่าจับท่า 2
  - ท่าจับท่า 3
- ท่าที่ใช้คือ ท่าจับท่า 2 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่า ข้อ 4.1.1.9 ที่เลือกใช้ท่านี้ เพราะเป็นท่าที่ไม่แสดงความสนิทสนมและใกล้ชิดมากเท่ากับการจับท่า 1 และท่าจับท่า 3 เนื่องจากท่าจับท่า 1 เป็นท่าใหญ่ที่สุดในกระบวน 3 ท่านี้ สื่อความหมายในเชิงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากระหว่างพระกับนาง ส่วนท่าจับท่า 3 เป็นท่าสื่อความหมายเช่นเดียวกับท่าจับท่า 1 ฉะนั้นท่าจับท่า 2 จึงเหมาะสมกว่าสำหรับเนื้อร้องตรงนี้

หมวด ง 1 วรรค - ใช้ 3 ท่า - "แล้วย้ายยุคนางข้างขวา"

วิธีทำ

จังหวะ	1-2	3-4	5-6	7-8	9-16
เนื้อร้อง	แล้วย้าย	ยุคนาง	เอื้อน	ข้างขวา	เอื้อนและสร้อยคำ
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

แล้วย้าย	2	จังหวะ	=	1	ท่า	-	ท่าย้ายท่า
ยุคนาง	2	"	=	1	ท่า	-	พระท่าควัว, นางท่าหลบ
เอื้อน	2	"	=	ท่า	เคิม	-	วิ่งสลับที่กัน
ข้างขวา	2	"	=	1	ท่า	-	ท่าจูงมือ
เอื้อนและสร้อยคำ	8	"	=	ท่า	เชื่อม	-	ท่าชักแบ่งพัดหน้า 2 ครั้ง และท่าโบก

วิธีเลือกท่า

คำว่า "แล้วย้าย"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าย้ายท่า
- ท่าที่เลือกใช้คือท่าย้ายท่า เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่า

ข้อ 4.1.1.1 คือใช้ท่าย้ายท่าที่มีอยู่ในเพลงแม่บทใหญ่ มาใช้

คำว่า "ยุคนาง"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ

ท่าควัว

ท่าจูงมือ

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าควัว เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่าว่า

ข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.4, 4.1.1.6 ที่เลือกใช้ท่าควัว เพราะต้องการให้ควัววิ่งสวนกันไปและกลับในช่วงทำนองเอื้อนของเพลงด้วย ถ้าเลือกท่าจูงมือซึ่งเป็นท่าอยู่กับที่ จะทำให้ท่าตายในช่วงทำนองเอื้อน จึงไม่เหมาะสม

คำว่า "ข้างขวา"

- ท่าที่ใช้ได้มีเพียงท่าเดียว คือท่าจูงมือ

- ท่าที่เลือกใช้คือท่าจูงมือ โดยให้ตัวพระจูงมือขวาของตัวนาง เพื่อสื่อความหมายให้ตรงกับความหมายของเนื้อเพลงที่ว่าจูงมือขวาของตัวนาง

หมวด จ 1 วรรค - ใช้ 4 ท่า - "เลี้ยวไล่สัพยอกหยอกนาง"

วิธีทำ

จังหวะ	1	2	3-4	5-6	7-8	9-16
เนื้อร้อง	เลี้ยว	ไล่	สัพยอก	เอื้อน	หยอกนาง	เอื้อนและสร้อยคำ
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

เลี้ยวไล่	1	จังหวะ	=	1 ท่า	-	ท่าสอดสร้อย
ไล่	1	"	=	1 ท่า	-	ท่าส่ายมือเดียว
สัพยอก	1	"	=	1 ท่า	-	ท่าโลมบน
เอื้อน	2	"	=	ท่าเชื่อม	-	ท่าเซยคาง วิ่ง เป็นวงกลม
หยอกนาง	2	"	=	1 ท่า	-	ท่าป้องบัด
เอื้อนและสร้อยคำ	8	"	=	ท่าเชื่อม	-	ท่าชักแป้งผัดหน้า 2 ครั้ง และท่าโบก

วิธีเลือกท่า

คำว่า "เลี้ยวไล่"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ

ท่าที่ 12

ท่าสอดสร้อย (หมุนตัว)

- ท่าที่เลือกใช้ คือ สอดสร้อย (หมนตัว) เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.2, 4.1.1.6, 3.1.1.8, 4.1.1.10 ส่วนท่าที่ 12 นั้น เป็นท่ามือต่ำถ้านำมาใช้จะไม่เหมาะสม เพราะว่าท่าต่อไปเป็นท่ามือต่ำซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกัน ฉะนั้นจึงไม่เลือกท่าที่ 12 นี้

คำว่า "ไล่"

- ท่าที่ใช้ได้มีเพียงท่าเดียว คือ ท่าสายแขนเดียว
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าสายแขนเดียว เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.2, 4.1.1.6, 4.1.1.10

คำว่า "สัพยอก"

- ท่าที่ใช้ได้ มี 3 ท่า คือ
  - ท่าโลมบน
  - ท่าเชยคาง
  - ท่าโอบเอว
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าโลมบน เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 เพราะช่วงนี้เป็นช่วงที่วิ่งวนเป็นวงกลม การทำท่าโลมบน พร้อมกับการวิ่งเป็นวงจะทำให้สะดวกกว่าท่าโอบเอว เพราะถ้าตัวพระกับตัวนาง มีระดับความสูงต่างกันมากจะทำให้ท่าโอบเอวในขณะที่วิ่งไปด้วยไม่ถนัด และท่านี้เป็นท่ามือต่ำ ทำให้มองเห็นท่าไม่ชัดในขณะที่เคลื่อนตัว ส่วนท่าเชยคางนั้น นำมาใช้เป็นท่าเชื่อมในช่วงเอื้อนของเพลงต่อจากท่าโลมบนเพราะเป็นท่ามือสูง จึงทำให้รำในขณะที่วิ่งได้สะดวก

คำว่า "หยอกนาง"

- ท่าที่ใช้ได้มี 3 ท่า คือ

- ทำป้อมปิด
- ทำโลมบน
- ทำเชยคาง

- ทำที่เลือกใช้ คือ ทำป้อมปิด เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกทำรำ
ข้อ 4.1.1.1 และ 4.1.1.6 เนื่องจากทำอีก 2 ทำนั้น เป็นทำใช้มาแล้ว
ข้างต้น จึงไม่รำซ้ำอีก

จากตัวอย่างแสดงวิธีทำข้างต้น จะเห็นการเลือกทำรำให้เข้ากับบทร้อง
และทำนองเพลง โดยได้อาศัยหลักและวิธีการคิดจากรูปแบบเดิม นำมาอธิบายให้
เห็นถึงวิธีการเลือกใช้ทำให้เหมาะสมกลมกลืนตามหลักเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้

ต่อไปนี้จะนำเสนอทำรำในส่วนที่ได้รื้อฟื้นขึ้นใหม่ทั้งหมดของเพลงพระทอง
ในรูปของตาราง เพื่อแจกแจงให้เห็นว่าเนื้อเพลงคำใดมีท่าอะไรใช้ได้บ้าง และ
เลือกท่าใดมาใช้ ตลอดจนใช้ทำนั้นกับใคร ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การเลือกทำรำเพลงพระทอง

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
เลี่ยมลอดสอดเกล้า	ท่าอมรเกล้า	ท่าอมรเกล้า	พระ - นาง
เข้ามา	ท่ากราย	ท่าที่ 2	พระ - นาง
	ท่าเดิน		
	ท่าที่ 2		
กันกางขวางหน้า	ท่ากัน-ท่าหลบ	ท่ากัน-ท่าหลบ	พระ ท่ากัน นาง ท่าหลบ

ตารางที่ 1 การเลือกทำร่ำเพลงพระทอง

เนื้อเพลง	ทำที่ใช้ได้	ทำที่เลือกใช้	ผู้ใช้
นางไว้	ทำจับทำ 1 ทำจับทำ 2 ทำจับทำ 3	ทำจับทำ 2	พระ - นาง
หลักเลี้ยว	ทำสอดสร้อย หมุนตัว ทำที่ 12 ทำย้ายทำ	ทำสอดสร้อย	พระ - นาง
เกี่ยวพัน	ทำที่ 24 ทำที่ 23 ทำที่ 13	ทำที่ 23	พระ - นาง
หันเหียน	ทำสอดสูง ฉายมือ ทำพาลา	ทำสอดสูง ฉายมือ	พระ - นาง
แทรกเปลี่ยนไปมา	ทำร่ำยั่ว ทำที่ 25	ทำร่ำยั่ว	พระ - นาง
คว่ำไขว่	ทำคว่ำ-ทำหลบ	ทำคว่ำ-ทำหลบ	พระ ทำคว่ำ
เหน็บแนม	ทำที่ 12	ทำที่ 12	พระ - นาง
แกมกล	ทำที่ 12 ทำที่ 26	ทำที่ 26	พระ - นาง
ปนไป	ทำเซยคาง ทำโอบเอว	ทำเซยคาง	พระ - นาง
เลี้ยว	ทำสอดสร้อย (หมุนตัว) ทำที่ 12	ทำสอดสร้อย (หมุนตัว)	พระ - นาง
ไล่	ทำส่ายแขนเดียว	ทำส่ายแขนเดียว	พระ - นาง

ตารางที่ 1 การเลือกทำรำเพลงพระทอง

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
สัพยอก	ท่าโลมบน ท่าเชยคาง ท่าโอบเอว	ท่าโลมบน	พระ - นาง
หยอกนาง	ท่าบ้องปิด ท่าโลมบน ท่าเชยคาง	ท่าบ้องปิด	พระ - นาง
ซ่อนจังหวะประเท้า เคล้าคล่อง	ท่าสอดสูง ท่าพาลา ท่าที่ 27	ท่าสอดสูง ท่าพาลา	พระ - นาง พระ - นาง
เลี้ยวลอด	ท่าสอดสร้อย หมุนตัว ท่าที่ 12	ท่าสอดสร้อย หมุนตัว	พระ - นาง
สอดคล้องไปตาม หว่าง	ท่าที่ 13 ท่าที่ 23 ท่าที่ 24	ท่าที่ 13	พระ - นาง
วงเวียน	ท่าพาลา ท่าสอดสูง ท่าที่ 12	ท่าพาลา	พระ - นาง
เทียบหัน	ท่าสอดสูง ท่าพาลา ท่ากั้นหันร้อน	ท่าสอดสูง	พระ - นาง
กั้นกาง	ท่ากั้น-ท่าหลบ	ท่ากั้น-ท่าหลบ	พระ ท่ากั้น นาง ท่าหลบ

ตารางที่ 1 การเลือกทำรำเพลงพระทอง

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
ท่าที่	ท่าที่ 28 ท่าที่ 29	ท่าที่ 28	พระ - นาง
มิให้ห่าง	ท่าที่ 2 ท่านางนอน	ท่านางนอน	พระ - นาง
กัลยา	ท่าที่ 2 ท่าจับท่า 1 ท่าจับท่า 2 ท่าจับท่า 3	ท่าจับท่า 3	พระ - นาง
ฉวยฉุด	ท่าคว่ำ-ท่าหลบ ท่าจูงมือ	ท่าคว่ำ-ท่าหลบ	พระ ท่าคว่ำ นาง ท่าหลบ
บุคนาง	ท่าคว่ำ-ท่าหลบ ท่าจูงมือ	ท่าจูงมือ	พระ - นาง
ข้างซ้าย	ท่าจูงมือ ท่าจับท่า 3	ท่าจับท่า 3	พระ - นาง
แล้วย้าย	ท่าย้ายท่า ท่าสอดสร้อย	ท่าย้ายท่า	พระ - นาง
บุคนาง	ท่าคว่ำ-ท่าหลบ ท่าจูงมือ	ท่าคว่ำ-ท่าหลบ	พระ ท่าคว่ำ นาง ท่าหลบ
ข้างขวา	ท่าจูงมือ ท่าที่ 12	ท่าจูงมือ	พระ - นาง

เพลง เบ้าหลุม (บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)³
ตั้งแต่คำร้องที่ 4 (วรรคหลัง) - 10

เนื้อร้อง

<u>วรรคหน้า</u>	<u>วรรคหลัง</u>
เมื่อนั้น	นางเทพอัปสรศรีใส (1)
รำลือเทवासुरาลัย	ท่วงทีหนีไล่พอได้กัน (2)
เทพบุตรจุดฉวยชายสไบ	นางปลักกรค้อนให้แล้วผินผัน (3)
หลีกหลบลดเลี้ยวเกี่ยวพัน	เกียดกันด้วยกลมารยา (4)
ครั้นเทวเวศน์วงเวียนเปลี่ยนซ้าย	สาวสวรรค์ผันย้ายเปลี่ยนขวา (5)
ยืมพรายชายชำเลื่องคูเทวา	ครั้นสบตาม่อยเมียงเอียงอาย (6)
แล้วทวนทบทลบหลึกเลียง	เคล้าคลอโรเรียงเมียงม่าย (7)
หันเหียนเปลี่ยนแทรกมาข้างซ้าย	แล้วย้ายมาขวาทำท่าทาง (8)
ครั้นเทพเทวัญกระชั้นไล่	นางชม้อยถอยไปเสียให้ห่าง (9)
เวียนรวันหันวงอยู่ตรงกลาง	ฝูงนางนารีก็ปรีดา (10)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, รามเกียรติ์ เล่มที่ 3,
หน้า 308.

วรรณคดี

หมวด ก 1 วรรค - ใช้ทำร่า 2 ท่า = "แล้วทวนทบทลบลึกเลื่อง"
"หันเหียนเปลี่ยนแทรกมาข้างซ้าย"

หมวด ข 1 วรรค - ใช้ทำร่า 3 ท่า = "ครั้นเทเวศน์วงเวียนเปลี่ยนซ้าย"
"ยืมพรายชายชำเลืองดูทวา"

วรรณคดี

หมวด ค 1 วรรค - ใช้ทำร่า 2 ท่า = "เกล้าคลอโรเรียงเมียงม่าย "

หมวด ง 1 วรรค - ใช้ทำร่า 3 ท่า = "เกียดกันด้วยกลมารยา"
"สาวสวรรค์ผันย้ายเปลี่ยนขวา"
"ครั้นสบตามอยเมียงเอียงอาย "

ทำนองเพลง

ในทำนองเพลง 1 เที้ยว มี 32 จังหวะ แบ่งเป็นวรรคหน้า 12 จังหวะ
วรรคหลัง 20 จังหวะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง แสดงวิธีทำและวิธีเลือกท่า

วรรคหลัง

หมวด ก 1 วรรค - ใช้ 2 ท่า - "แล้วทวนทบทวนหลักเสียง"

วิธีทำ

จังหวะ	1-4	5-6	7-8	9-12
เนื้อร้อง	แล้วทวนทบทวน	เอื้อน	หลักเสียง	เอื้อน
ท่าท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

แล้วทวนทบทวน 4 จังหวะ = 1 ท่า - ท่าที่ 23

เอื้อน 2 จังหวะ = ท่าเชื่อม - ท่าเดิมวิ่งสลับพันปลา
 ทลบแถว

หลักเสียง 2 จังหวะ = 1 ท่า - ท่าที่ 31

เอื้อน 4 จังหวะ = ท่าเชื่อม - ท่าสอดสร้อย

เดินถอยหลังสลับที่กัน

วิธีเลือกท่า

คำว่า "แล้วทวนทบทวน"

- กลุ่มคำนี้ให้ความหมายเดียวกัน คือ จึงได้ใช้ท่าท่าเดียว

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ
  - ท่าสอคสร้อย
  - ท่าที่ 12
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าที่ 12 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่า ข้อ 4.1.1.2 และ 4.1.1.8 ท่านี้สะดวกกับการวิ่ง สลับฟันปลา เพื่อหลบแถวลงมารำด้านหลัง เพราะท่าของมือจะไม่เกะกะ เมื่อจะต้องวิ่งอย่างรวดเร็ว และเป็นท่ามือนต่ำ ซึ่งจะสัมพันธ์กับท่าต่อไปซึ่งเป็นท่ามือสูงได้ดีกว่าท่าสอคสร้อย ซึ่งเป็นท่าสูงเหมือนกัน และท่าสอคสร้อยนี้ ถ้าใช้ในการแปรแถว สลับฟันปลาซึ่งมีเนื้อที่น้อย ก็จะทำให้มือดูเกะกะวุ่นวาย จึงไม่เลือกใช้ท่าสอคสร้อย

คำว่า "หลีกเฉียง"

- ท่าที่ใช้ได้ มี 2 ท่า คือ
  - ท่าที่ 30
  - ท่าที่ 31
- ท่าที่เลือกใช้ คือท่าที่ 31 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่า ข้อ 4.1.1.2 และ 4.1.1.8 ท่านี้เป็นท่ารำอยู่กับที่ ซึ่งจะสัมพันธ์กับท่าเชื่อมซึ่งใช้ท่าสอคสร้อย เดินถอยหลังสวนแถวกัน และช่วงเชื่อมท่าศิระก็จะไม่เอียงซ้ำกัน ซึ่งดีกว่าท่าที่ 30 เพราะท่าที่ 30 เป็น ท่าที่ต้องหมุนตัวและช่วงเชื่อมท่าศิระก็จะต้องเอียงซ้ำ ฉะนั้นจึงไม่เลือกท่านี้

หมวด ข 1 วรรค - ใช้ 3 ท่า - "ยี่มพรายชายชำเลื่องคูเทวา"

วิธีทำ

จังหวะ	1 - 2	3 - 4	5-6	7-8	9-12
เนื้อร้อง	ยี่มพราย	ชายชำเลื่อง	เอื่อน	คูเทวา	เอื่อน
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

ยี่มพราย	2 จังหวะ	= 1 ท่า	- พระ ท่ามอง (ก้าวเท้า) นาง ท่ายี่ม
ชายชำเลื่อง	2 จังหวะ	= 1 ท่า	- พระ ท่ามอง ยืนตะเท้า นาง ท่าหลบ
เอื่อน	2 จังหวะ	= ท่าเชื่อม	- ท่าเดิม หมุนตัว
คูเทวา	2 จังหวะ	= 1 ท่า	- พระ ท่ายืน ยกขา นาง ท่ามอง
เอื่อน	4 จังหวะ	= ท่าเชื่อม	- หมุนตัว

วิธีเลือกท่า

จากคำร้องวรรคนี้ เป็นบทบาทของตัวนาง จึงให้ตัวนางรำตีบทตามความหมายของคำร้อง ส่วนตัวพระไม่รำตีบทเพียงแต่ท่าทำให้รับกับบทของตัวนางเท่านั้น ดังนั้นจึงจะอธิบายวิธีเลือกท่าเฉพาะตัวนาง

คำว่า "ยืมพราย"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่ายืม
- ท่าที่เลือกใช้ คือท่ายืม โดยให้ตัวนางยืม ส่วนตัวพระท่าท่ามองตัวนาง

คำว่า "ชายช้ำเลือด"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ ท่ามอง
ท่าหลบ หมุนตัว
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าหลบหมุนตัว เลือกตามหลักเกณฑ์การเลือกท่าข้อ 4.1.1.1 และ 4.1.1.4 ที่ใช้ทำนี้เพราะในช่วงเอื้อนจะได้หมุนตัวได้ ถ้าใช้ท่ามองจะไม่สามารถหมุนตัวได้ซึ่งจะทำให้ทำนิ่งอยู่กับที่และท่าจะซ้ำกับท่าต่อไปซึ่งจะต้องใช้ท่ามอง ตามความหมายของบทร้องโดยตรง ดังนั้น จึงเลือกใช้ท่าหลบสำหรับตัวนาง โดยให้ตามองไปอยู่ที่ตัวพระ ก่อนจะหมุนตัว สำหรับตัวพระ ให้ทำทำยืน

คำว่า "คูเทวา"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่ามอง
- เลือกใช้ท่ามอง ตามหลักเกณฑ์การเลือกท่าข้อ 4.1.1.1 โดยให้ตัวนางท่าท่ามองตัวพระ และค่อยๆ หมุนตัวในช่วงเอื้อน ส่วนตัวพระให้ใช้ทำยืนยกขา และหมุนตัวตามจังหวะ

วรรคหลัง

หมวด ค 1 วรรค - ใช้ 2 ท่า - "เคล้าคลอเรือเรียงเมียงม่าย "

วิธีทำ

จังหวะ	1-4	5-9	10-12	13-20
เนื้อร้อง	เคล้าคลอ- เรือเรียง	เอื้อน	เมียงม่าย	เอื้อน
ท่ารำ	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

เคล้าคลอเรือเรียง 4 จังหวะ = 1 ท่า - ท่าอมรเกล้า
 เอื้อน 5 จังหวะ = ท่าเชื่อม - ท่าเดิม ตะและขยับเท้าไป
 ทางขวา และซ้ายตามจังหวะ
 เมียงม่าย 3 จังหวะ = 1 ท่า - พระ ท่ามอง
 นาง ท่าหลบ หมุนตัว
 เอื้อน 8 จังหวะ = ท่าเชื่อม - ท่าชักแป้งผัดหน้า และ
 หมัดด้วยท่าโบก

วิธีเลือกท่า

คำว่า "เคล้าคลอเรือเรียง" ให้ความหมายเดียวกัน จึงใช้ท่ารำท่าเดียว

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าอมรเกล้า
- เลือกใช้ท่าอมรเกล้า ตามหลักเกณฑ์การเลือกท่า ข้อ

4.1.1.1 และ 4.1.1.5 โดยใช้คำว่า "เคล้าคลอ"
เป็นคำเลือกท่า ซึ่งมีความหมายเหมือนกับท่าภมรเคล้า

คำว่า "เมียงม่าย"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ ท่ามอง

ท่าหลบหมุนตัว

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าหลบหมุนตัว เลือกตามหลักเกณฑ์การเลือก
ท่าข้อ 4.1.1.1 ท่านี้ให้ตัวนางท่า ที่เลือกท่านี้เพราะสื่อ
ความหมายของบทร้องได้ดีกว่าท่ามอง และสามารถหมุนตัวมา
รับกับท่าเชื่อมต่อไปได้ง่ายกว่าท่ามอง ฉะนั้นจึงเลือกใช้ท่านี้

หมวด ง 1 วรรค - ใช้ 3 ท่า - "สาวสวรรค์ผ้าย้ายเปลี่ยนขวา"

วิธีทำ

จังหวะ	1-2	3-4	5-9	10-12	13-20
เนื้อร้อง	สาวสวรรค์	ผ้าย้าย	เอื้อน	เปลี่ยนขวา	เอื้อน
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

สาวสวรรค์ 2 จังหวะ = 1 ท่า - พระ (ท่ามอง)
- นาง ท่าตัวเรา
ผ้าย้าย 2 จังหวะ = 1 ท่า - พระ ท่ามองนาง
นาง ท่าสอดสร้อย

เอื้อน	5 จังหวะ	= ท่าเชื่อม	- พระ ท่าเดิม สลับข้าง - นาง ท่าเดิม เดิน หลบแถวไปข้างหลัง
เปลี่ยนขวา	3 จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าที่ 32
เอื้อน	8 จังหวะ	= ท่าเชื่อม	- ท่าชักบังผัดหน้า 2 ครั้ง และท่าโบก

วิธีเลือกท่า

คำร้องนี้เป็นบทบาทของตัวนาง จึงให้ตัวนางรำตีบท ส่วนตัวพระท่าท่าให้รับกับบทของตัวนาง ซึ่งจะอธิบายวิธีเลือกท่าเฉพาะตัวนางเท่านั้น

คำว่า "สาวสวรรค์"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือท่าตัวเรา
- เลือกใช้ท่าตัวเรา ตามหลักเกณฑ์การเลือกท่าข้อ 4.1.1.2 โดยให้ตัวนางท่าท่าตัวเรา ส่วนตัวพระท่าท่าประเท้า เพื่อจะก้าวลงมองตัวนางในบทร้องต่อไป

คำว่า "ผันย้าย"

- ท่าที่ใช้ได้ มี 2 ท่าที่ 12

ท่าสอคสร้อย

- ท่าที่เลือกใช้คือ ท่าสอคสร้อย เลือกตามหลักเกณฑ์การเลือกท่า ข้อ 4.1.1.1 และ 4.1.1.8 ที่เลือกท่าสอคสร้อยก็เพราะว่า การแปรแถวลงไปข้างหลังในช่วงเอื้อนเพลงเป็นแถวกลมมิใช่แถวสลับฟันปลา ดังนั้นจึงสามารถท่าท่าสอคสร้อยได้สะดวก และทำนี้เป็นท่ามือสูง ซึ่งจะเชื่อมกับท่า

ต่อไปที่เป็นท่ามือต่ำได้ดี ส่วนท่าที่ 12 นั้น เป็นท่ามือต่ำ และ
เป็นท่าที่เหมือนกับท่าต่อไป จึงไม่เลือกท่านี้

คำว่า "เปลี่ยนขวา"

- ท่าที่ใช้ได้ มีท่าเดียว คือท่าที่ 32
- เลือกใช้ท่าที่ 32 ตามหลักเกณฑ์การเลือกท่า ข้อ
4.1.1.2 มีบทร้องในเพลงพระทองว่า "เปลี่ยนขวา"
เหมือนกัน จึงได้นำท่ารำที่มีอยู่เดิมมาใช้

จากตัวอย่างแสดงวิธีทำดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นเพียงบางส่วน
เท่านั้น ต่อไปนี้จะนำเสนอท่ารำในส่วนที่ได้รื้อฟื้นขึ้นใหม่ทั้งหมดของเพลง เบ้า
หลุดในรูปของตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การเลือกท่ารำเพลง เบ้าหลุด

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
เกียดกัน	ท่ากัน-ท่าหลบ	ท่าทอดแขน-ท่าพลิก	พระ ท่าทอดแขน นาง ท่าพลิก
ด้วยกล	ท่าที่ 33	ท่าที่ 33	พระ-นาง
มารยา	ท่าจับท่า 1 ท่าจับที่ 2 ท่าจับที่ 3	ท่าจับท่า 3	พระ-นาง
ครั้นเทเวศน์	ท่าตัวเรา ท่ารำร้าย	ท่ารำร้าย	พระ

ตารางที่ 2 การเลือกทำรำเพลง เบ้าหลด

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
วงเวียน	ท่าที่ 12 ท่าสอดสร้อย	ท่าสอดสร้อย	พระ
เปลี่ยนซ้าย	ท่าที่ 12 ท่าสอดสร้อย	ท่าสอดสร้อย	พระ
สาวสวรรค์	ท่าตัวเรา	ท่าตัวเรา	นาง
ผันย้าย	ท่าที่ 12 ท่าสอดสร้อย	ท่าสอดสร้อย	นาง
เปลี่ยนขวา	ท่าที่ 32 ท่าสอดสร้อย	ท่าที่ 32	พระ-นาง
ยิ้มพราย	ท่ายิ้ม	ท่ายิ้ม	นาง
ชายชำเลือง	ท่ามอง ท่าหลบหมุนตัว	ท่าหลบหมุนตัว	นาง
คูเทวา	ท่ามอง	ท่ามอง ท่ายืนยกขา	นาง
ครั้นสบตา	ท่าที่ 34-ท่าที่ 35	ท่าที่ 34-ท่าที่ 35	พระ ท่าที่ 34 นาง ท่าที่ 35
ม่อเมียง	ท่ามอง ท่าหลบหมุนตัว	ท่าหลบหมุนตัว-ท่าที่ 36	นาง
เอียงอาย	ท่าอาย-ท่ายิ้ม	ท่าอาย-ท่ายิ้ม	พระ ท่ายิ้ม นาง ท่าอาย
แล้วทวนทบทวน	ท่าสอดสร้อย(หมุนตัว) ท่าที่ 12	ท่าที่ 12	พระ-นาง

ตารางที่ 2 การเลือกทำรำเพลง เบ้าหลุด

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
หลีกเลี้ยง	ท่าที่ 30 ท่าที่ 31	ท่าที่ 31	พระ-นาง
เคล้าคลอเรือเรียง	ท่าภมรเคล้า	ท่าภมรเคล้า	พระ-นาง
เมียงม้าย	ท่ามอง-ท่ายื่น ท่าหลบหมุนตัว-ท่ามอง	ท่าหลบหมุนตัว-ท่ามอง	พระ ท่ามอง นาง ท่าหลบหม
หันเทียบ	ท่าสอดสูง(ฉายมือ) ท่าพาลา	ท่าสอดสูง(ฉายมือ)	พระ-นาง
เปลี่ยนแทรกมา-	ท่ารำยั่ว	ท่ารำยั่ว	พระ-นาง
ข้างซ้าย	ท่าที่ 31		
แล้วย้าย	ท่าย้ายท่า ท่าสอดสร้อย	ท่าย้ายท่า	พระ-นาง
มาขวา	ท่าสอดสูง ท่าที่ 12	ท่าสอดสูง	พระ-นาง
ท่าท่าทาง	ท่าเจ็ดฉิน ท่าที่ 10	ท่าเจ็ดฉิน	พระ-นาง

เพลงสระบุหรง (บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)⁴
ตั้งแต่คำร้องที่ 4 วรรคหลัง 10 วรรคหน้า

เนื้อร้อง

<u>วรรคหน้า</u>	<u>วรรคหลัง</u>	
เมื่อนั้น	ฝ่ายฝูงเทพไทถ้วนหน้า	(1)
รำเรียงเคียงคั่นกัลยา	เลี้ยวไล่ไขว่คว้าเป็นแนบกาย	(2)
เทพบุตรหยุดยั้งจับระบำ	นางฟ้าพ้อนรำทำถวาย	(3)
ทอดกร่อนระทวยกริดกราย	แล้วตึงเยื้องย้ายเป็นโคมเวียน	(4)
ฉวยฉูดยุดกรอปลสรสวรรค์	นางสะบัดผินผันหันเหียน	(5)
เหน็บแนมแกมกลแนบเนียน	หลีกถลตลัดเปลี่ยนไปมา	(6)
เลี้ยวหลบหลบทำเป็นท่องแถว	ครั้นแล้วรำเกล้าเข้าหา	(7)
ร้ายเรียงเคียงคมประสบตา	กั้นกางขวางหน้านางไว้	(8)
สัพยอกหยอกเข้าแยมสรวล	นางผลักพลิกหยิกข่วนค้อนให้	(9)
ถอยหลังรั้งรอล้อไป	เทพไทสุขเกษมเปรมปรีดี	(10)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, รามเกียรติ์ เล่มที่ 3,
หน้า 308.

วรรคหน้า

หมวด ก 1 วรรค ใช้ทำร่า 2 ท่า = " เลี้ยวตลบทบทำเป็นสองแถว "
 " ร่ายเรียงเคียงคมประสมตา "
 " ถอยหลังรั้งรอล้อไป "

หมวด ข 1 วรรค ใช้ทำร่า 3 ท่า = " ฉวยฉุดคุดกรอัสสรสวรรค์ "
 " เหน็บแนมแกมกลแนบเนียน "
 " สัพยอกหยอกเข้าแยมสรวล "

วรรคหลัง

หมวด ค 1 วรรค ใช้ทำร่า 2 ท่า = " แล้วตีวงเขื่องย้ายเป็นโคมเวียน "
 " หลีกลัดผลัดเปลี่ยนไปมา "

หมวด ง 1 วรรค ใช้ทำร่า 3 ท่า = " แล้วตีวงเขื่องย้ายเป็นโคมเวียน "
 " หลีกลัดผลัดเปลี่ยนไปมา "

หมวด จ 1 วรรค ใช้ทำร่า 4 ท่า = "นางผลักพลิกหยิกข่วนค้อนให้"

ทำนองเพลง

ในทำนองเพลง 1 เที้ยวมี 36 จังหวะ แบ่งเป็นวรรคหน้า 12 จังหวะ
 วรรคหลัง 24 จังหวะ

ตัวอย่าง แสดงวิธีทำและวิธีเลือกท่า

วรรคหน้า

หมวด ก 1 วรรค - ใช้ 2 ท่า - " ร่ายเรียงเคียงคมประสมตา "

วิธีทำ

จังหวะ	1-4	5-10	11-12
เนื้อร้อง	ร่ายเรียง- เคียงคม	เอื้อน	ประสมตา
ท่ารำ	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า

คำอธิบาย

ร่ายเรียงเคียงคม 4 จังหวะ = 1 ท่า - ท่าสาย 2 แขน

เอื้อน 6 จังหวะ = ท่าเชื่อม - ท่าเดิม ก้าวเท้าและ
ถัดเท้าอยู่กับที่

ประสมตา 2 จังหวะ = 1 ท่า - ท่าที่ 37

วิธีเลือกท่า

คำว่า "ร่ายเรียงเคียงคม"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ ท่าสายแขนเดียว

ท่าสาย 2 แขน

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าสาย 2 แขน เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำ ข้อ 4.1.1.2, 4.1.1.5 ใช้คำว่า "รำเรียง" เป็นคำเลือกท่า เนื้อเพลงนี้คล้ายกับในคำร้องที่สอง วรรคหน้าว่า "รำเรียงเคียงคั่น" ซึ่งใช้ท่าสาย 2 แขน จึงนำท่านี้มาใช้เช่นเดียวกัน

คำว่า "ประสมตา"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าที่ 37
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าที่ 37 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำ ข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.10

หมวด ข 1 วรรค - ใช้ 3 ท่า - " ฉวยฉลุคุดกรอปลสรสวรรค์ "

วิธีทำ

จังหวะ	1-2	3-4	5-10	11-12
เนื้อร้อง	ฉวยฉลุ	คุดกร	เอื้อน	อปลสรสวรรค์
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า

คำอธิบาย

ฉวยฉลุ 2 จังหวะ = 1 ท่า - พระ ท่าคว่ำ
นาง ท่าหลบ

คุดกร 2 จังหวะ = 1 ท่า - นาง ท่าจูงมือ

เอื้อน 6 จังหวะ = ท่าเชื่อม - ท่าเดิม โย้ตัว สายแขนเล็กน้อย

อปลสรสวรรค์ 2 จังหวะ = 1 ท่า = ท่าจับท่า 3

วิธีเลือกท่า

คำว่า "ฉวยจุด"

- ท่าที่ใช้ได้มี 1 ท่า คือ ท่าคว่ำ-ท่าหลบ เลือกตามหลักเกณฑ์การเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.3, 4.1.1.6
- ที่ไม่เลือกใช้ท่าจูงมือก็เพราะในเนื้อร้องต่อไปว่า "ยุคร" จะต้องใช้ท่าจูงมืออยู่แล้ว จึงหลีกเลี่ยงการใช้ท่าซ้ำๆ โดยเลือกให้ตัวพระท่าท่าคว่ำ และตัวนางท่าท่าหลบซึ่งเป็นท่าคู่แทน

คำว่า "ยุคร"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าจูงมือ
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าจูงมือ เลือกตามหลักเกณฑ์การเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1

คำว่า "อัสสรสวรรค์"

- ท่าที่ใช้ได้มี 3 ท่า คือ ท่าจับท่า 1
ท่าจับท่า 2
ท่าจับท่า 3
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าจับท่า 3 เลือกตามหลักเกณฑ์การเลือกท่ารำ ข้อ 4.1.1.6, 4.1.1.8 เนื่องจากท่าข้างต้นเป็นท่ามือต่ำจึงไม่เลือกใช้ท่าจับท่า 2 เพราะเป็นท่ามือต่ำเช่นกัน ส่วนท่าจับท่า 1 นั้นแม้จะเป็นท่ามือสูงก็ตาม แต่เป็นท่าใหญ่มักใช้ในความหมายที่ทั้งคู่สมัครใจกัน ซึ่งไม่ใช่ในความหมายของคำร้องนี้ที่ตัวนางจะต้องสะบัดหนี ดังนั้นจึงเลือกใช้ท่าจับท่า 3 ซึ่งเป็นท่ามือสูงและสามารถท่าท่าสะบัดแล้วหมุนตัวในเนื้อเพลงต่อไปได้อย่างเหมาะสม

วรรคหลัง

หมวด ค 1 วรรค ใช้ 2 ท่า - " แล้วตีวงเฉียงย้ายเป็นโคมเวียน "

วิธีทำ

จังหวะ	1-8	9-14	15-16	17-24
เนื้อร้อง	แล้วตีวง เฉียงย้าย	เอื้อนและสร้อยคำ	เป็นโคมเวียน	เอื้อน
ท่าท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

แล้วตีวงเฉียงย้าย 8 จังหวะ = 1 ท่า - ท่าสอดสร้อย
 เอื้อนและสร้อยคำ 6 จังหวะ = ท่าเชื่อม - ท่าเคิม เดินเป็นวงกลม
 เป็นโคมเวียน 2 จังหวะ = 1 ท่า - ท่าที่ 24
 เอื้อน 8 จังหวะ = ท่าเชื่อม - ท่าชักแบ่งผัดหน้า 2 ครั้ง
 และท่าโบก

วิธีเลือกท่า

คำว่า "แล้วตีวงเฉียงย้าย"

- ท่าที่ใช้ได้มี 3 ท่า คือ ท่าที่ 12

ท่าสอดสร้อย

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าสอดสร้อย เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือก
 ท่าท่าข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.4 และ 4.1.1.5 ซึ่งในเนื้อ
 เพลงนี้บอกถึงการแปรแถวเป็นวงไม่ได้เน้นท่าท่า จึงได้เลือกใช้ท่า

สอดสร้อยซึ่งเป็นท่ารำที่ใช้กับการเดินช้า ๆ ตามจังหวะเพื่อจะแปรแถวเป็นวงได้สวยงามและเหมาะสม ส่วนท่าที่ 12 นั้นมักใช้กับการเดินเร็วหรือวิ่งมากกว่าจึงไม่เลือกใช้

คำว่า "เป็นโคมเวียน"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าที่ 24
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าที่ 24 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 ซึ่งทำนี้ในส่วนของมือจับปรกข้างคองกันระหว่างพระกับนาง สามารถสื่อความหมายของโคมไฟได้ดี

หมวด ง 1. วรรค - ใช้ 3 ท่า "นางสะบัดผืนผันทันเทียน"

วิธีทำ

จังหวะ	1 - 3	4 - 8	9 - 14	15 - 16	17 - 24
เนื้อร้อง	นางสะบัด	เอื้อนและ ผืนผัน	เอื้อนและ สร้อยคำ	ทันเทียน	เอื้อน
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

นางสะบัด 3 จังหวะ = 1 ท่า - ทำจับท่า 3 (เป็นท่าต่อเนื่องจากวรรคหน้า)

เอื้อนและผืนผัน 5 จังหวะ = 1 ท่า - พระ ท่ามอง
- นาง ท่าหลบ

เอื้อนและสร้อยคำ	6 จังหวะ	=	ท่าเชื่อม	-	ท่าสายแขนเดียว
หันเหียน	2 จังหวะ	=	1 ท่า	-	พระ ท่าชี้
				-	นาง ท่าสอดสูง(ฉายมือ)
เอื้อน	8 จังหวะ	=	ท่าเชื่อม	-	ท่าชักแบ่งผัดหน้า 2 ครั้ง
					และท่าโบก

วิธีเลือกท่า

เนื่องจากเนื้อเพลงในวรรคนี้เป็นบทของตัวนาง จึงรำตีบทเฉพาะตัวนาง ส่วนตัวพระทำท่าให้รับกับท่าของตัวนาง ซึ่งจะอธิบายวิธีเลือกท่าเฉพาะตัวนางเท่านั้น

คำว่า "นางสะบัด"

- ใช้ท่าจับท่า 3 ซึ่งเป็นท่าต่อเนื่องจากท่าในเนื้อร้องที่ว่า "อัปสรสวรรค์" ซึ่งอยู่วรรคหน้าได้เลย เนื่องจากคำว่า "นางสะบัด" เป็นคำแสดงกิริยาอาการ จึงใช้ท่าเดิมแล้วสะบัดมือให้หลุดออกจากกัน

คำว่า "ผินผัน"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าหลบ
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าหลบเลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำ ข้อ 4.1.1.2 คำว่า "ผินผัน" มีใจอยู่ในเพลงเข้าหลุด ซึ่งมีท่ารำอยู่แล้ว จึงนำมาใช้ได้ทันที

คำว่า "หันเหียน"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ - ท่าสอดสูง (ฉายมือ)
- ท่าพาลา

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าสอดสูง (ฉายมือ) เลือกจากหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 เพราะเป็นท่าที่รำอยู่กับที่ส่วนท่าผาลานั้นส่วนมากจะใช้ในลักษณะการเคลื่อนที่ หรือหมุนควงกับคู่ จึงใช้ไม่ได้ในเนื้อเพลงช่วงนี้

หมวด จ 1 วรรค - ใช้ 4 ท่า "นางผลักพลิกหยิกข่วนค้อนให้"

วิธีทำ

จังหวะ	1-3	4-7	8	9-14	15-16	17-26
เนื้อร้อง	นางผลัก พลิก	เอื้อนและ หยิก	ข่วน	เอื้อนและ สร้อยคำ	ค้อนให้	
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

นางผลักพลิก	3 จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าที่ 26
เอื้อนและหยิก	4 จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าที่ 38
ข่วน	1 จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าที่ 40
เอื้อนและสร้อยคำ	6 จังหวะ	= ท่าเชื่อม	- ท่าพิสมัยเรียงหมอน
ค้อนให้	2 จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าที่ 41
เอื้อน	8 จังหวะ	= ท่าเชื่อม	- ท่าชักแบ่งพัดหน้า 2 ครั้ง และท่าโบก

วิธีเลือกท่า

เนื่องจากเนื้อเพลงในวรรคนี้เป็นบทของตัวนาง จึงรำตีบทเฉพาะตัวนาง ส่วนตัวพระทำท่าให้รับกับท่าของตัวนาง ซึ่งจะอธิบายวิธีเลือกท่าเฉพาะตัวนางเท่านั้น

คำว่า "นางผลักพลิก"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าที่ 26
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าที่ 26 เลือกจากหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 ที่ให้ทำท่านี้ด้านหลังก็เพราะท่าต่อไปเป็นท่าเล็กที่มองไม่ชัดเจน จึงต้องให้ทำท่าด้านหน้า เพื่อจะได้ไม่ซ้ำหน้ากัน

คำว่า "หยิก"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ ท่าที่ 38
ท่าที่ 39
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าที่ 38 เลือกจากหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 และ 4.1.1.8 เพราะท่าต่อไปจะเป็นท่ามือสูง จึงทำให้ท่านี้เป็นท่ามือต่ำ คือ หยิกที่ต้นขา

คำว่า "ข่วน"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าที่ 40
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าที่ 40 เลือกจากหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 และ 4.1.1.8 ท่านี้ให้ข่วนที่ต้นแขนซึ่งเหมาะสมกว่าที่อื่น เพราะตัวพระจะยื่นปัดมือของตัวนางได้สะดวก

คำว่า "คือนให้

- ทำที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าที่ 41
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าที่ 41 เลือกจากหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำ
ข้อ 4.1.1.1

จากตัวอย่างแสดงวิธีทำดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นเพียงบางส่วนเท่านั้น
ต่อไปนี้จะนำเสนอท่ารำในส่วนที่ได้รื้อฟื้นขึ้นใหม่ทั้งหมดของเพลงสระบุหรง ในรูป
ของตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การเลือกท่ารำเพลงสระบุหรง

เนื้อ เพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
แล้วตึงเยื้องย้าย	ท่าที่ 12 ท่าสอดสร้อย	ท่าสอดสร้อย	พระ - นาง
เป็นโคมเวียน	ท่าที่ 24	ท่าที่ 24	พระ - นาง
ฉวยจุด	ท่าคว่ำ - ท่าหลบ ท่าจูงมือ	ท่าคว่ำ - ท่าหลบ	พระ - นาง
บุคกร	ท่าจูงมือ	ท่าจูงมือ	พระ - นาง
อัสสรสวรรค์	ท่าจับท่า 1 ท่าจับท่า 2 ท่าจับท่า 3	ท่าจับท่า 3	พระ - นาง
นางสะบัด	ท่าจับท่า 3	ท่าจับท่า 3	พระ - นาง
ผินผัน	ท่าหลบ	ท่าหลบ	นาง
หันเทียน	ท่าสอดสูง(ฉายมือ) ท่าพาลา	ท่าสอดสูง(ฉายมือ)	นาง

ตารางที่ 3 การเลือกทำรำเพลงสระบุหรง

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
แกมกล	ท่าโอบเอว ท่าที่ 33	ท่าที่ 33	พระ - นาง
แนบเนียน	ท่าที่ 42 ท่าเชยคาง	ท่าที่ 42	
หลักัดผลัดเปลี่ยน	ท่าที่ 12 ท่าย้ายท่า ท่ารำยั่ว	ท่ารำยั่ว	พระ - นาง
ไปมา	ท่าที่ 25 ท่าสอดสูง ท่าพาลา	ท่าที่ 25	พระ - นาง
เลี้ยวตลบ	ท่าที่ 12 ท่าสอดสร้อย ท่าที่ 43	ท่าสอดสร้อย	พระ - นาง
ทบททำเป็นด่องแถว	ท่าที่ 12 ท่าสอดสร้อย	ท่าที่ 12	พระ - นาง
ครั้นแล้ว	ท่าสอดสูง ท่ารำร้าย	ท่าสอดสูง	พระ - นาง
รำเกล้า	ท่าภมรเกล้า	ท่าภมรเกล้า	พระ - นาง
เข้าหา	ท่าที่ 2 ท่าเดิน ท่ากราย	ท่าที่ 2	พระ - นาง
ร้ายเรียงเคียงคม	ท่าสายแขนเดียว ท่าสาย 2 แขน	ท่าสาย 2 แขน	พระ - นาง

เนื้อเพลง	ทำที่ใช้ได้	ทำที่เลือกใช้	ผู้ใช้
ร้ายเรียงเคียงคม	ทำสายแขนเดียว ทำสาย 2 แขน	ทำสาย 2 แขน	พระ - นาง
ประสบตา	ทำที่ 37	ทำที่ 37	พระ - นาง
กั้นกาง	ทำกั้น - ทำหลบ	ทำกั้น - ทำหลบ	พระ - นาง
ขวางหน้า	ทำกั้น 2 แขน	ทำกั้น 2 แขน	พระ
นางไว้	ทำบ้องปิด ทำเชยคาง	ทำเชยคาง	พระ - นาง
ลัพยอก	ทำเชยคาง ทำโอบเอว ทำโลมบน	ทำโอบเอว	พระ - นาง
หยอกเข้า	ทำเชยคาง ทำโอมเอว ทำโลมบน	ทำเชยคาง	พระ - นาง
แยมสรวล	ทำยิ้ม - ทำอาย	ทำยิ้ม - ทำอาย	พระ - นาง
นางผลักพลิก	ทำที่ 26	ทำที่ 26	พระ - นาง
หยิก	ทำที่ 38 ทำที่ 39	ทำที่ 38 (ขา)	นาง
ชวน	ทำที่ 40	ทำที่ 40	นาง
ค้อนให้	ทำที่ 41	ทำที่ 41 (ค้อน)	นาง
ถอยหลังรั้งรอ	ทำสอดสร้อย ทำที่ 44	ทำสอดสร้อย	พระ - นาง
ล่อไป	ทำที่ 45 ทำที่ 46	ทำที่ 45	พระ - นาง

เพลงบะหลิม พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2)⁵
ตั้งแต่คำร้องที่ 4-6 และ 8-9 ดังต่อไปนี้

เนื้อร้อง

<u>วรรคหน้า</u>	<u>วรรคหลัง</u>	
เมื่อนั้น	นางเทพธิดามารศรี	(1)
กรายกรอ่อนระทวยทั้งอินทรี	ดั่งกินรีรำฟ้อนร่อนรา	(2)
แล้วตีวงลดเลี้ยวเกี่ยวกล	ประสานแทรกสลับสนช้ายขวา	(3)
เลี้ยวลัดกระหวัดเวียนมา	เกษมสุขทุกหน้าสุราลัย	(4)
เทวีญกระชั้นชิดฉุดกร	นางอายเอียงเมียงค้อนแล้วปลักไส	(5)
หลีกลัดปัดป้องว่องไว	ชักสไบเบี่ยงบิดบิดบัง	(6)
ทำทอกรงอนงามกิริยา	เทวาประคิพท์ประหวัดหวัง	(7)
หันตลบเลี้ยวล่อรอร้ง	เมียงชม้อยคอยระวังท่วงที	(8)
ครั้นเทพเทวีญกันกาง	ฝูงนางสาวสุวรรณค์กันผันหนี	(9)
สัพยอกหยอกหยิกซิกซี่	ถ้อยที่รื่นเริงบันเทิงใจ	(10)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, รามเกียรติ์ เล่ม 3,
หน้า 309.

วรรคหน้า หมวด ก 1 วรรคใช้ทำร่า 2 ท่า = "ครั้นเทพเทวัญเข้ากันทาง"

หมวด ข 1 วรรคใช้ทำร่า 3 ท่า = "เลี้ยวลัดกระหวัดเวียนมา"
= "เทวัญกระชั้นชิดจตุกร"
= "หันตลบเลี้ยวล่อรอร้ง"

หมวด ค 1 วรรคใช้ทำร่า 4 ท่า = "หลีกลัดบดป้องว่องไว"
= "สัพยอกหยอกหยิกชิกชี"

วรรคหลัง หมวด ง 1 วรรคใช้ทำร่า 3 ท่า = "เกษมสุขทุกหน้าสุราลัย"
= "นางอายเอียงเมียงค้อน
แล้วพลักไส"
= "ชักสไบเบี่ยงบิดบิดบัง"
= "เมียงชะม้อยคอยระวังท่วงที"
= "ฝูงนางสาวสรรค์ก็ผันหนี"

ทำนองเพลง

ในทำนองเพลง 1 เที้ยวมี 32 จังหวะ แบ่งออกเป็นวรรคหน้า 12 จังหวะ
วรรคหลัง 20 จังหวะ

ตัวอย่าง แสดงวิธีทำและวิธีเลือกทำ

วรรคหน้า

หมวด ก 1 วรรค - ใช้ 2 ท่า - "ครั้นเทพเทวัญเข้ากั้นกาง"

วิธีทำ

จังหวะ	1 - 4	5 - 9	10 - 12
เนื้อร้อง	ครั้นเทพเทวัญ	เอื่อน	เข้ากั้นกาง
ท่ารำ	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า

คำอธิบาย

"ครั้นเทพเทวัญเข้ากั้นกาง"

ครั้นเทพเทวัญ 4 จังหวะ = 1 ท่า - ท่ารำร้าย

เอื่อน 5 จังหวะ = 1 ท่าเชื่อม - ท่าที่ 5

เข้ากั้นกาง 3 จังหวะ = 1 ท่า - พระ ท่ากั้น

นาง ท่าหลบ

วิธีเลือกทำ

คำว่า "ครั้นเทพเทวัญ"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่ารำร้าย

- ท่าที่เลือกใช้คือท่ารำร้าย เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำ

ข้อ 4.1.1.2 ซึ่งเนื้อเพลงเหมือนกับในเพลงเบ้าหลุดที่มีท่า

อยู่แล้วในระบาสีบทในปัจจุบัน จึงนำมาทำนี้มาใช้เช่นเดียวกัน

คำว่า "เข้ากันกาง"

- ทำที่ใช้ได้มีทำเดียว คือ พระท่ากัน นางท่าหลบ ซึ่งเลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.3

หมวด ข 1 วรรค - ใช้ 3 ท่า - "หันหลบเลี้ยวล้อรอร้ง"

วิธีทำ

จังหวะ	1 - 2	3 - 4	5 - 9	10 - 12
เนื้อร้อง	หันหลบ	เลี้ยวล้อ	เอื้อน	รอร้ง
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า

คำอธิบาย

หันหลบ	2 จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าสอดสร้อย(หมุนตัว)
เลี้ยวล้อ	2 จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าที่ 48
เอื้อน	5 จังหวะ	= ท่าเชื่อม	- ท่าเดินวิ่งเป็นวงกลม
รอร้ง	3 จังหวะ	= 1 ท่า	- พระ ท่ายืนมอง นาง ท่าที่ 47

วิธีเลือกท่า

คำว่า "หันตลบ"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า ดังนี้ คือ ท่าสอดสร้อยหมุนตัว

ท่าที่ 43

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าสอดสร้อยหมุนตัว เลือกท่าตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 ที่เลือกใช้นี้ก็เพราะจากการวาดมือในท่านี้จะไปสัมพันธ์กับท่าต่อไปได้อย่างกลมกลืน ส่วนท่าที่ 43 นั้น ถ้าใช้ก็จะไปซ้ำเท่ากับท่าต่อไป และลายเส้นของมือก็ไม่ค่อยสัมพันธ์กับท่าต่อไปเหมือนอย่างท่าสอดสร้อยหมุนตัว ดังนั้นจึงไม่เลือกท่าตลบมือ

คำว่า "เลี้ยวล่อ"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าที่ 48
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าที่ 48 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.5 และ 4.1.1.10 จากท่าต้นที่ทำท่าสอดสร้อยหมุนตัวนั้น ทำได้สื่อความหมายของคำว่า "เลี้ยว" ในที่นี้แล้ว จึงได้ใช้ท่าที่ 48 เพื่อสื่อความคำว่า "ล่อ"

คำว่า "รอรุ่ง"

- ท่าที่ใช้ได้ มี 2 ท่า ดังนี้คือ ท่าที่ 47

ท่าที่ 49

- ท่าที่เลือกใช้ คือท่าที่ 47 เลือกตามหลักเกณฑ์การเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 ท่านี้ใช้เฉพาะตัวนาง ตัวพระไม่ใช้ที่ได้เลือกใช้นี้ก็เพราะ เป็นท่ามีลายเส้นสวยงามกว่าท่ายืนเท้าสะเอวและ

นอกจากนั้นท่ารำก็ยังสัมพันธ์กับท่าข้างต้นอย่างลงตัวอีกด้วย ส่วน
ตัวพระใช้ท่ายืนมองตัวนาง ซึ่งท่ารำจะไม่สื่อความหมายของเนื้อเพลง
แต่ท่าทำเพียงให้รับกับบทของตัวนางเท่านั้น

หมวด ค 1 วรรค - ใช้ 4 ท่า - "สัพยอกหยอกหยิกชิกชี"

วิธีทำ

จังหวะ	1-2	3	4	5-9	10-12
เนื้อร้อง	สัพยอก	หยอก	หยิก	เอื้อน	ชิกชี
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	1 ท่า

คำอธิบาย

สัพยอก	2 จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าโลมบน
หยอก	1 จังหวะ	= 1 ท่า	- ท่าเชยคาง
หยิก	1 จังหวะ	= 1 ท่า	- พระ ท่าบัด นาง ท่าหยิก
เอื้อน	5 จังหวะ	= ท่าเชื่อม	- ท่าที่ 50 สะบัดมือ ตะเท้า
ชิกชี	3 จังหวะ	= 1 ท่า	- พระ ท่ายิ้ม นาง ท่าอาย

วิธีเลือกท่า

คำว่า "สัพยอก"

- ท่าที่ใช้ได้มี 4 ท่า ดังนี้คือ ท่าโลมบน
ท่าเชยคาง
ท่าป้องบัด
ท่าโอบเอว
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าโลมบนเลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือก
ท่ารำข้อ 4.1.1.1 และ 4.1.1.4 เพราะคำว่าสัพยอก
เป็นคำขึ้นต้นวรรค จึงเหมาะที่จะใช้ท่ามือสูงมากกว่าท่ามือต่ำ
และมีจังหวะ 2 จังหวะ พอที่จะทำท่านี้ได้สวยงาม

คำว่า "หยอก"

- ท่าที่ใช้ได้มี 4 ท่า ดังนี้คือ ท่าโลมบน
ท่าเชยคาง
ท่าป้องบัด
ท่าโอบเอว
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าเชยคาง เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือก
ท่ารำข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.6 ท่านี้เป็นท่าวงแคบคือมือ
อยู่ใกล้ตัว ซึ่งสามารถทำได้อย่างรวดเร็วภายใน 1 จังหวะ
ได้ดีกว่าท่าวงกว้าง เช่น ท่าโลมบนหรือท่าโอบเอว ส่วนท่า
ป้องบัดก็เป็นท่าวงแคบเช่นกัน แต่ที่ไม่ใช้ท่านี้ก็เพราะว่าจะ
ต้องขยับเท้าตามลักษณะของท่ารำซึ่งจะทำให้ดูท่ารุกรุนภายใน
1 จังหวะ

คำว่า "หยิก"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า คือ ท่าที่ 38
- ท่าที่เลือกใช้คือ ท่าที่ 39 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำ
ข้อ 4.1.1.1 ท่านี้ให้ตัวนางเป็นฝ่ายหยิกที่ไหล่ของตัวพระ เพราะ
โดยธรรมชาติแล้วการหยิกมักจะกระทำโดยผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่
ส่วนตัวพระก็ให้ท่าทำบัตมือของตัวนาง

คำว่า "ซิกซี้"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า ดังนี้ คือ ท่าตบมือ แล้วยิ้ม
ท่าพระยิ้ม - นางอาย
- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าพระยิ้ม นางอาย เลือกตามหลักเกณฑ์ใน
การเลือกท่าข้อ 4.1.1.1, 4.1.1.3 เนื่องจากท่า
พระยิ้ม นางอาย นี้สื่อความหมายของระบำที่มีลักษณะของ
การเกี่ยวพาราสี ให้ตัวพระเกี่ยว ตัวนางเหนียมอาย ซึ่งจะ
ดูเป็นธรรมชาติ ส่วนท่าตบมือแล้วยิ้ม เป็นท่าที่จะต้องทำเหมือน
กันทั้งพระและนาง จึงไม่สื่อลักษณะที่เป็นธรรมชาติของผู้หญิงที่จะ
ต้องเหนียมอายให้เห็น จึงไม่เลือกท่านี้

ศูนย์วิทยุโทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วรรคหลัง

หมวด ง 1 วรรค - ใช้ 3 ท่า - "ชักสไบเบี่ยงบิตบิตบัง"

วิธีทำ

จังหวะ	1-4	5-8	9-13	14-15	16-17	18-20
เนื้อร้อง	ชักสไบ	เอื้อนและ เบี่ยงบิต	เอื้อนและ สร้อยคำ	บิต	บัง	เอื้อน
ท่ารำ	1 ท่า	1 ท่า	ท่าเชื่อม	ท่าเชื่อม	1 ท่า	ท่าเชื่อม

คำอธิบาย

- ชักสไบ 4 จังหวะ = 1 ท่า - พระ ท่ามอง
นาง ท่าที่ 51
- เอื้อนและเบี่ยงบิต 4 จังหวะ = 1 ท่า - พระ ท่าเดิม สลับข้าง
- นาง ท่าที่ 52
- เอื้อนและสร้อยคำ 5 จังหวะ = ท่าเชื่อม - พระ ท่าเดิม สะดุ้งตัวตามจังหวะ
นาง ท่าเดิม หมุนตัว
- บิต 2 จังหวะ = ท่าเชื่อม - พระ สะดุ้งเท้า คลาย 2 มือแบออก
นาง ท่าเดิม ลักคอ
- บัง 2 จังหวะ = 1 ท่า - พระ (ท่าท่าต่อเนื่องจากท่าข้างต้น)
ยืนตะเท้า
นาง ท่าปฐม
- เอื้อน 3 จังหวะ = ท่าเชื่อม - ท่าท่าโบก

วิธีเลือกท่า

เนื่องจากเพลงในวรรณคดีนี้เป็นบทของตัวนาง จึงรำตีบทเฉพาะตัวนาง ส่วนตัวพระท่าทำให้รับกับท่าของตัวนาง ซึ่งจะอธิบายวิธีเลือกท่าเฉพาะตัวนางเท่านั้น

คำว่า "ชักสไบ"

- ท่าที่ใช้ได้มีท่าเดียว คือ ท่าที่ 51
- ท่าที่เลือกใช้คือ ท่าที่ 51 เลือกตามหลักเกณฑ์การเลือกท่ารำ ข้อ 4.1.1.1 โดยให้หยิบสไบถือไว้จริง ๆ มิใช่เพียงแต่ท่าท่าเท่านั้น เพื่อต้องการให้การสื่อความหมายดูสมจริง และแปลกออกไปจากท่าอื่น

คำว่า "เบี่ยงบิด"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า ดังนี้คือ-ท่าหลบ(หมุนตัว)
  - ท่าที่ 52
- ท่าที่เลือกใช้คือ ท่าที่ 52 เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำ ข้อ 4.1.1.1 ที่เลือกใช้ท่านี้ก็เพราะเป็นท่าต่อเนื่องจากท่าจับสไบ โดยดึงสไบมาปิดหน้าอก ซึ่งท่านี้จะรับกับท่าต่อไปได้ดี และเป็นท่าที่ยังไม่เคยใช้มาก่อน จึงเลือกใช้ท่านี้

คำว่า "ปิด"

ใช้ท่าเดิมเนื่องจากเป็นท่าห่มสไบปิดอกอยู่แล้ว เพียงแต่ก้าวเท้าและลักคอก เพื่อรอที่จะทำท่าต่อไป

คำว่า "บัง"

- ท่าที่ใช้ได้มี 2 ท่า ดังนี้คือ ท่าบังสุริยา

ท่าปฐม

- ท่าที่เลือกใช้ คือ ท่าปฐม เลือกตามหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำข้อ 4.1.1.1 ที่เลือกใช้นี้ก็เพราะสื่อความหมายตรงกับบทที่ต้องการให้ตัวนางปกปิดหน้าอกหรือเนื้อตัว จึงใช้ท่าปฐมซึ่งทั้งสองมือไขว่กันอยู่ตรงหน้าอก ส่วนท่าบังสุริยานั้นโดยปกติจะใช้เป็นท่าที่สื่อความหมายในลักษณะของการซ่อนตัวหรือบังมิให้ผู้อื่นเห็นตัวจึงใช้ไม่ได้ในบทนี้

จากตัวอย่างแสดงวิธีทำดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นเพียงบางส่วนเท่านั้นต่อไปนี้จะเสนอท่ารำในส่วนที่ได้รื้อฟื้นขึ้นใหม่ทั้งหมดของเพลงบะหลิม ในรูปของตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 การเลือกท่ารำเพลงบะหลิม

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
เลี้ยวลัก	ท่าพาลา ท่าที่ 12 ท่าสอดสร้อยหมุดตัว	ท่าที่ 12	พระ - นาง
กระหวัด	ท่าพาลา ท่าสอดสูง ท่าที่ 12	ท่าพาลา	พระ - นาง

ตารางที่ 4 การเลือกทำรำเพลงบะหลิม

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกไว้	ผู้ใช้
เวียนมา	ท่าสอดสูง(ฉายมือ) ท่าสอดสูง(ฉายมือ) ท่าที่ 12	พระ - นาง	
เกษมสุข	ท่าที่ 53 ท่าที่ 54 ท่าสอดสูงแตะเท้า	ท่าที่ 53	พระ - นาง
ทุกหน้า	ท่าสอดสูงแตะเท้า ท่าที่ 53 ท่าที่ 55	ท่าที่ 55	พระ - นาง
สุราลัย	ท่าเจ็ดฉิน ท่าสอดสูง ท่าที่ 10	ท่าเจ็ดฉิน	พระ - นาง
เทวัญ	ท่าตัวเรา ท่ารำร้าย	ท่ารำร้าย	พระ - นาง
กระชั้นชิด	ท่าที่ 56 ท่าที่ 57	ท่าที่ 56	พระ - นาง
นางอายเอียง	ท่าอาย ท่าหลบ	ท่าอาย	นาง
เมียงค้อน	ท่าที่ 41 ท่าหลบ	ท่าที่ 41	นาง
แล้วปลักไส	ท่าที่ 58 ท่าปลักมือเดียว	ท่าที่ 58	นาง

ตารางที่ 4 การเลือกทำรำเพลงบะหลิม

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกใช้	ผู้ใช้
หลักัด	ท่ารำยั่ว ท่าย้ายท่า	ท่าย้ายท่า	พระ - นาง
ปิดป้อง	ท่าโลมบน ท่าป้องปิด ท่าเชยคาง	ท่าโลมบน	พระ - นาง
ว่องไว	ท่าโอบเอว ท่าเชยคาง ท่านางนอน	ท่าโอบเอว	พระ - นาง
ชักสไบ	ท่าที่ 51	ท่าที่ 51	นาง
เบี่ยงบิด	ท่าหลบ(หมุนตัว) ท่าที่ 52	ท่าที่ 52	นาง
ปิดบัง	ท่าบังสุริยา ท่าปฐม	ท่าปฐม	นาง
(เว้น 1- คำร้อง)*			
หันตลบ	ท่าสอดสร้อยหมุนตัว ท่าที่ 43	ท่าสอดสร้อยหมุนตัว	พระ - นาง

* เว้นคำร้องที่ว่า "ท่าทอดครงอนงามกิริยา เทวปฏิบัติทศประหวัดหวัง"
เนื่องจากเป็นคำร้องที่มีอยู่ในระบำสี่บทฉบับปัจจุบัน ซึ่งมีท่ารำอยู่แล้ว จึงไม่กล่าวในที่นี้

ตารางที่ 4 การเลือกทำรำเพลงระหลิม

เนื้อเพลง	ทำที่ใช้ได้	ทำที่เลือกใช้	ผู้ใช้
เลี้ยวล่อ	ทำที่ 48	ทำที่ 48	พระ - นาง
รอรัง	ทำที่ 47 ทำที่ 49	ทำที่ 47	พระ - นาง
เมียงชม้อย	ทำมอง ทำหลบ(หมุนตัว)	ทำหลบ(หมุนตัว)	นาง
คอยระวัง	ทำบังสุริยา	ทำบังสุริยา	นาง
ท่วงที	ทำนางนอน ทำที่ 28	ทำนางนอน	นาง
ครั้นเทพเทวัญ	ทำตัวเรา ทำรำร้าย	ทำรำร้าย	พระ - นาง
เข้ากันกาง	ทำกัน-ทำหลบ	ทำกัน-ทำหลบ	พระ - ทำกัน นาง - ทำหลบ
ฝูงนาง	ทำตัวเรา	ทำตัวเรา	นาง
สาวสวรรค์	ทำที่ 59 ทำพิสมัยเรียงหมอน ทำบัวชูฝัก	ทำที่ 59	นาง
ผันหนี	ทำหลบ(หมุนตัว) ทำสอดสร้อย ทำส่ายมือเดียว	ทำหลบ(หมุนตัว)	นาง

ตารางที่ 4 การเลือกทำรำเพลงระหลิม

เนื้อเพลง	ท่าที่ใช้ได้	ท่าที่เลือกไว้	ผู้ใช้
สัพยอก	ท่าโลมบน ท่าเชยคาง ท่าป้องปิด ท่าโอบเอา	ท่าโลมบน	พระ - นาง
หยอก	ท่าโลมบน ท่าเชยคาง ท่าป้องปิด ท่าโอบเอา	ท่าเชยคาง	พระ - นาง
หยิก	ท่าที่ 39	ท่าที่ 39	นาง
ซิกซ์	ท่าตบมือแล้วยิ้ม ท่ายิ้ม - ท่าอาย	ท่ายิ้ม - ท่าอาย	พระ ท่ายิ้ม นาง ท่าอาย
ถ้อยที	ท่ามอง-ท่าเรียก ท่าหลบ(หมุนตัว) ท่ามอง	ท่าหลบ(หมุนตัว)- ท่ามอง	พระ ท่ามอง นาง ท่าหลบหมุนตัว
สุขเกษม	ท่าที่ 53 ท่าที่ 54 ท่าจับท่า 2	ท่าจับท่า 2	พระ - นาง
เปรมปรา	ท่าพิสมัยเรียงหมอน ท่าที่ 10 ท่าที่ 60	ท่าพิสมัยเรียงหมอน	พระ - นาง

4.2.2 การแปรแถว

จากหลักเกณฑ์การคิดและเลือกขบวนการแปรแถว ซึ่งกล่าวแล้วข้างต้น (4.1.2) นำมาทดลองทำโดยให้นิสิตทั้งหมด 8 คน จับเป็นคู่ แล้วลองแปรแถวตามที่คิดไว้ ซึ่งลักษณะของการแปรแถวในระบำสี่บทนี้จะเป็นลักษณะของรูปแถวระบำโบราณ คือ มีเฉพาะแถวตอนและวงกลม เท่านั้น จะไม่มีแปรแถวเป็นรูปอย่างอื่น เช่น แถวหน้ากระดาน หรือแถวเฉียง^๑ ดังนั้นการคิดและเลือกแถวจึงไม่สามารถพลิกแพลงให้เป็นอย่างอื่นได้ นอกจากเพิ่มเติมลดทอนให้มากขึ้นเท่านั้น ดังจะเปรียบเทียบลายกระบวนของเดิมที่มีอยู่ในระบำสี่บทในปัจจุบัน กับลายกระบวนแถวที่คิดและเลือกขึ้นมาใหม่ ให้เห็นดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

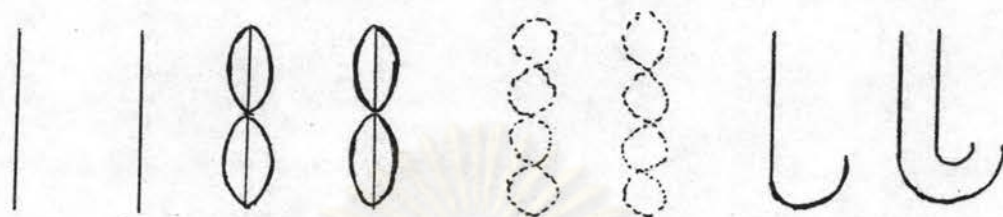
---

^๑ สัมภาษณ์ เฉลย ศุขะวณิช, 12 กันยายน 2535.

การแปรแถวของ เค็ม

แนวเส้นตรง และ เส้นโค้ง

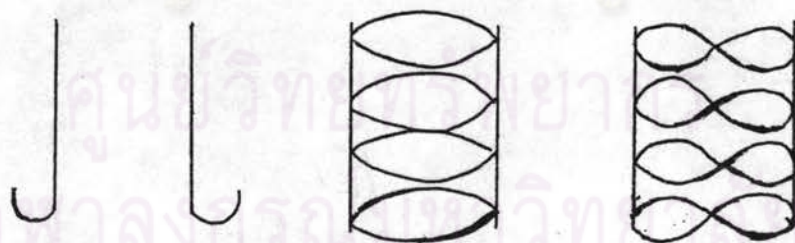

วงกลม

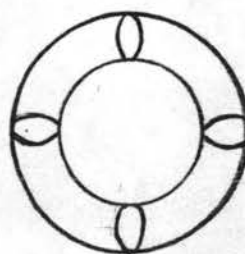
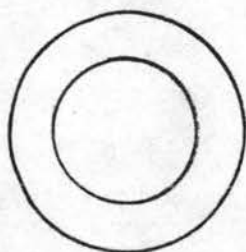

การแปรแถวที่คิดขึ้นใหม่

แนวเส้นตรงและ เส้นโค้ง

วงกลม

ในขั้นทดลองทำการแปรแถวนี้ เมื่อให้นิสิตทดลองแปรแถวตามที่คิดไว้ แล้ว ถ้าเห็นว่าไม่สวย ไม่เหมาะ หรือไม่พอดีกับท่านองเอื้อน ก็จะทำการแก้ไข เปลี่ยนแปลงใหม่จนเห็นว่ากลมกลืนกันดีแล้วจึงเป็นอันยุติ

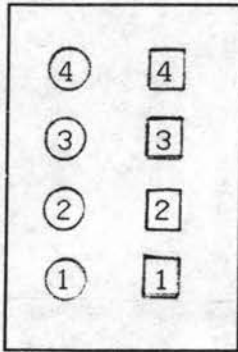
ดังจะแสดงให้เห็นถึงการคิดและเลือกแปรแถว ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว มาแล้วข้างต้น (4.1.2) เฉพาะส่วนที่ร้อยพินิจขึ้นใหม่ทั้ง 4 เพลง และเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น จะนำเสนอให้เห็นในรูปของตาราง โดยใช้สัญลักษณ์และรูปภาพพิศ บอกตำแหน่งและรูปแถว ดังต่อไปนี้

สัญลักษณ์

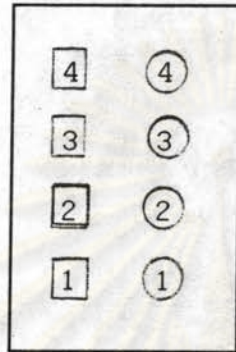
○	หมายถึง	ตัวนาง
①	หมายถึง	ตัวนางคู่ที่ 1
②	หมายถึง	ตัวนางคู่ที่ 2
③	หมายถึง	ตัวนางคู่ที่ 3
④	หมายถึง	ตัวนางคู่ที่ 4
□	หมายถึง	ตัวพระ
①	หมายถึง	ตัวพระคู่ที่ 1
②	หมายถึง	ตัวพระคู่ที่ 2
③	หมายถึง	ตัวพระคู่ที่ 3
④	หมายถึง	ตัวพระคู่ที่ 4
— — —	หมายถึง	ยืนอยู่กับที่
— — —	หมายถึง	เดิน
-----	หมายถึง	วิ่ง
————>	หมายถึง	ทิศทาง

ตำแหน่งที่ยืนของตัวพระและค้วนาง

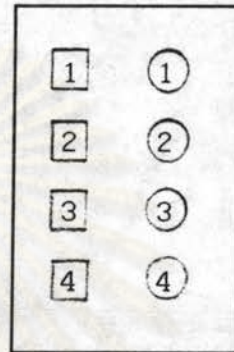
ตำแหน่งที่ 1

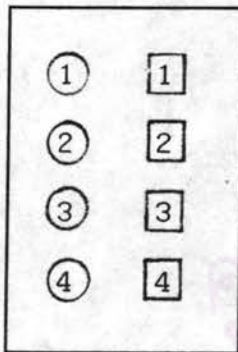
ตำแหน่งที่ 2

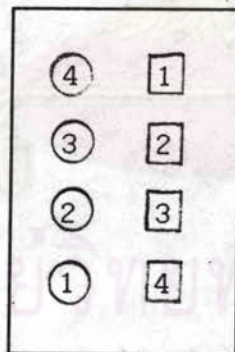
ตำแหน่งที่ 3

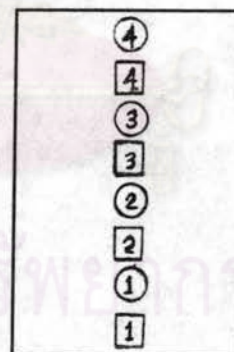
ตำแหน่งที่ 4

ตำแหน่งที่ 5

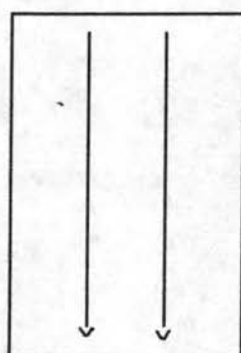
ตำแหน่งที่ 6

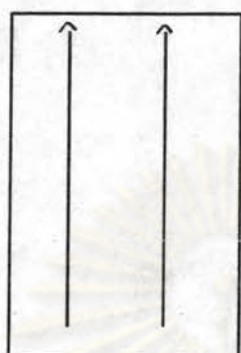
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

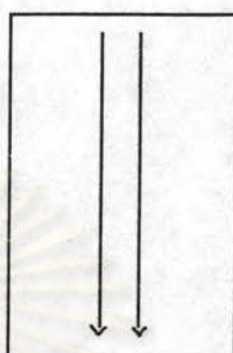
รูปกราฟที่แสดงรูปแนว

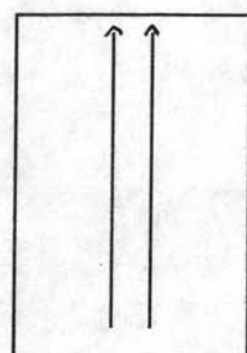
1

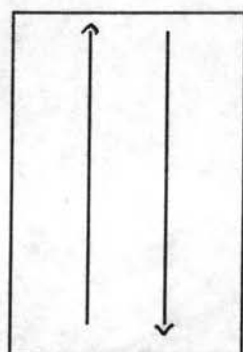
2

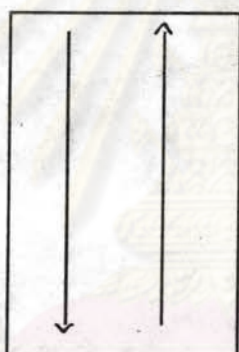
3

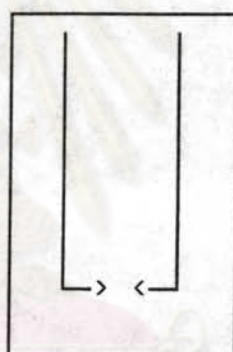
4

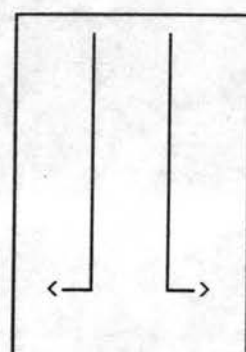
5

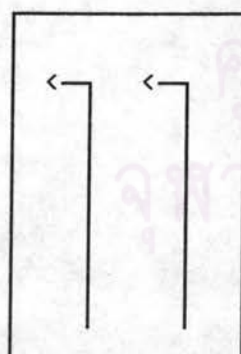
6

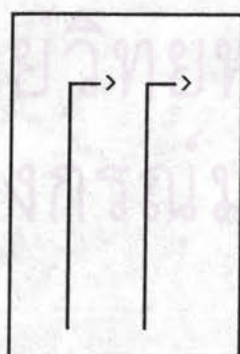
7

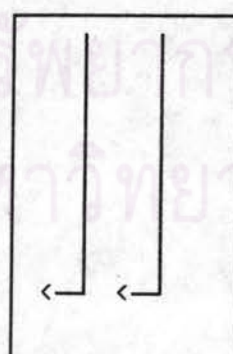
8

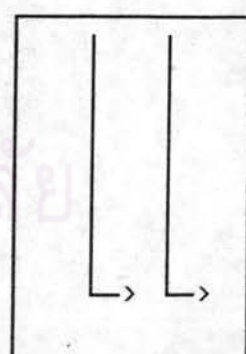
9

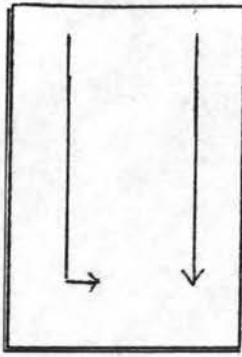
10

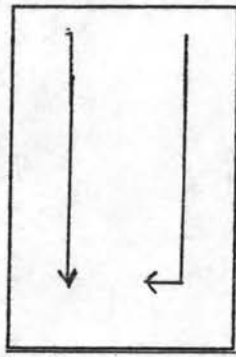
11

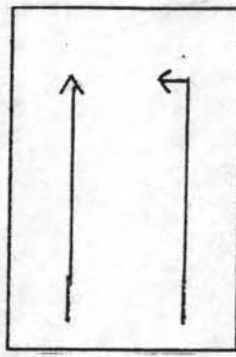
12

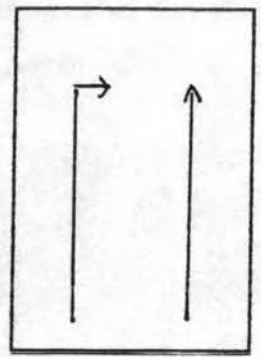
13

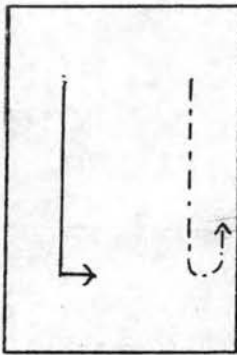
14

15

16

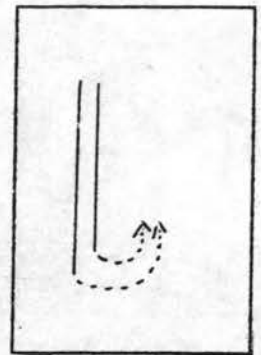
17

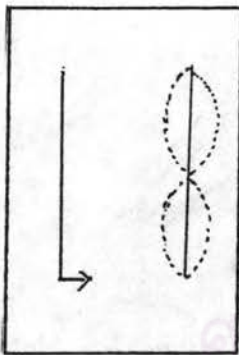
18

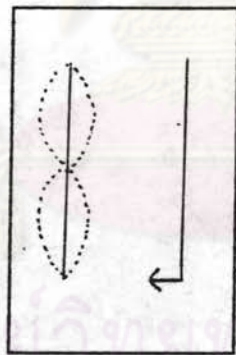
19

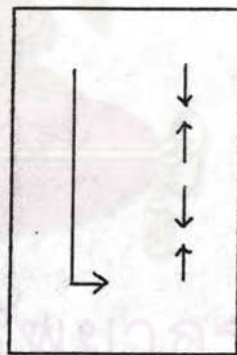
20

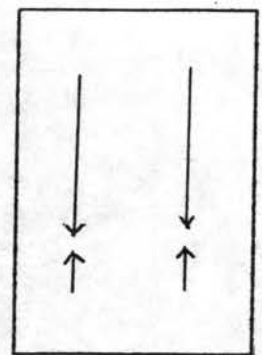
21

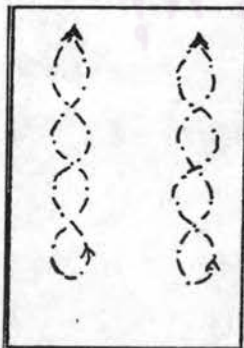
22

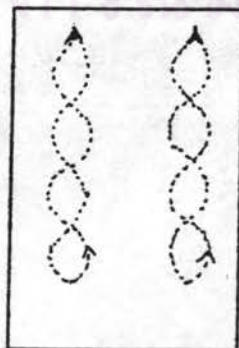
23

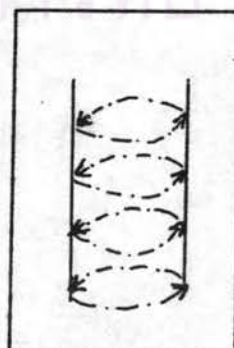
24

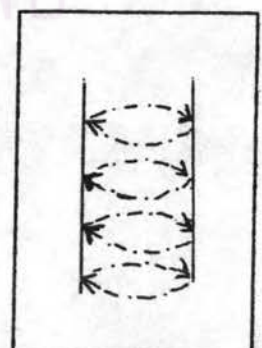
25

26

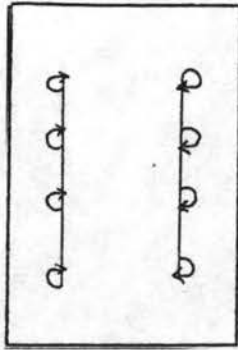

27

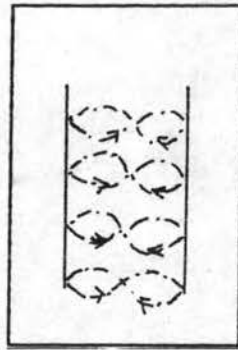

28

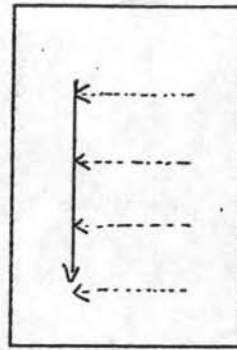

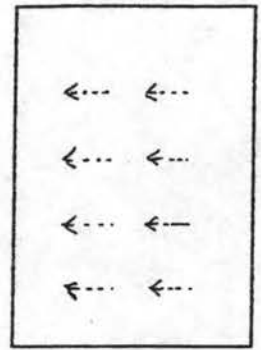
29

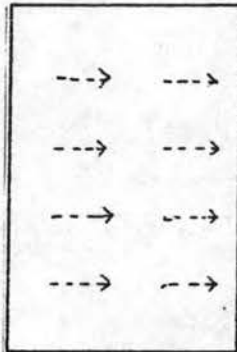
30

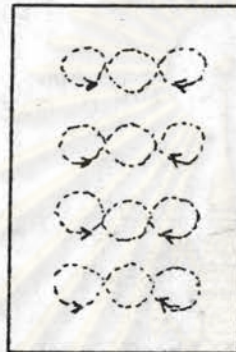
31

32

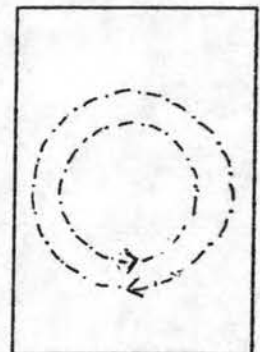
33

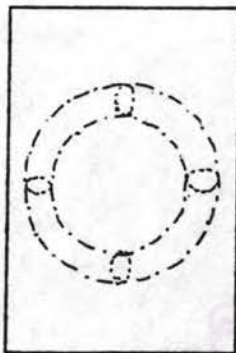
34

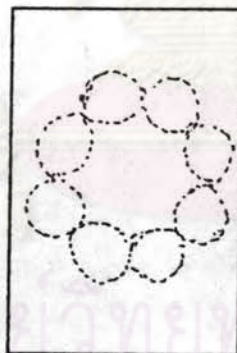
35

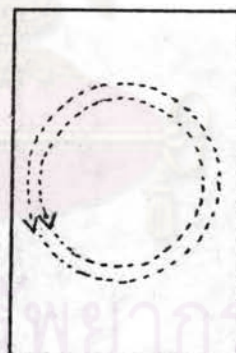
36

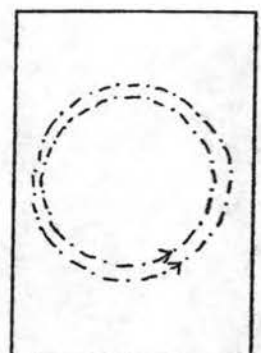
37

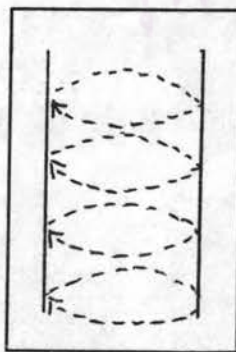
38

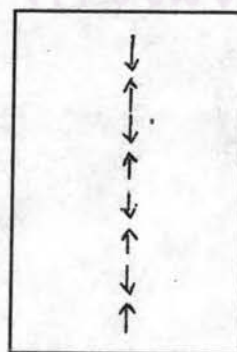
39

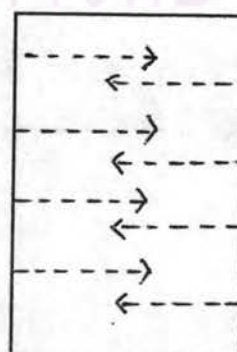
40

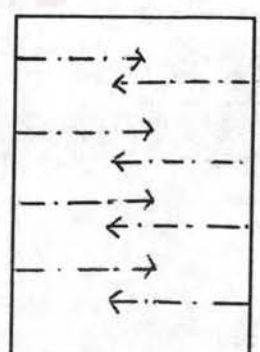
41

42

43

44

ตารางที่ 5 การแปรแถวเพลงพระทอง

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
เลี่ยมลอคสอดเคล้า- และเอื่อน	6	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 7	4.1.2.1, 4.1.2.5
เข้ามา	2	" 1 " 3	4.1.2.3
เอื่อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 1	4.1.2.2
กั้นกางขวางหน้า	4	" 1 " 7	4.1.2.3
เอื่อน	2	" 1 " 1	4.1.2.3, 4.1.2.6
นางไว้	2	" 1 " 1	4.1.2.3
เอื่อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 11,12	4.1.2.2
หลีกเลี้ยว	2	" 1 " 11	4.1.2.1, 4.1.2.3
เกี้ยวพัน	2	" 1 " 5	4.1.2.3
เอื่อน	2	" 1-2 " 28	4.1.2.4,4.1.2.6
หันเหียน	2	" 2 " 29	4.1.2.3,4.1.2.5
เอื่อนและสร้อยคำ	8	" 2 " 7	4.1.2.3
แทรกเปลี่ยน	2	" 2 " 6	4.1.2.1,4.1.2.5
ไปมา, เอื่อน	4	" 2-1 " 27	4.1.2.4,4.1.2.6
คว่าไขว่	2	" 1 " 7	4.1.2.3
เอื่อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 11,12	4.1.2.2
เหน็บแนม	2	" 1 " 1	4.1.2.3
แกมกล	4	" 1 " 4	4.1.2.4,4.1.2.5

ตารางที่ 5 การแปรแถวเพลงพระทอง

เนื้อเพลง	จังหวัด	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
ปณไป	2	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 3	4.1.2.3
เอื้อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 1	4.1.2.2
เลียว	1	" 1 " 11	4.1.2.3
ไล่	1	" 1 " 39	4.1.2.1, 4.1.2.5
สัพยอก	2	" - " 39	4.1.2.1, 4.1.2.5
เอื้อน	2	" - " 39	4.1.2.5, 4.1.2.6
หยอกนาง	2	" 1 " 3	4.1.2.3
เอื้อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 1	4.1.2.2
ซ็อนจังหวัด	2	" 1 " 1	4.1.2.3
ประเท้า	2	" 1 " 1	4.1.2.3
เอื้อน	2	" 1 " 1	4.1.2.3
เคล้าคล่อง	2	" 1 " 11	4.1.2.3
เอื้อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 1	4.1.2.2
เลียวลอด	2	" 1 " 11	4.1.2.3
สอดคล้องไปตามหว่าง	6	" 12 " 28	4.1.2.4, 4.1.2.6
เอื้อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 11, 12	4.1.2.2
วงเวียน	2	" 12 " 27	4.1.2.1, 4.1.2.4
เหียนหัน, เอื้อน	4	" 2 " 29	4.1.2.3
กั้นกาง	2	" 2 " 7	4.1.2.3
เอื้อนและสร้อยคำ	8	" 2 " 7	4.1.2.2, 4.1.2.3
ทำที่	2	" 2 " 6	4.1.2.4, 4.1.2.5

ตารางที่ 5 การแปรแถวเพลงพระทอง

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
มิให้ห่าง	2	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 32	4.1.2.4, 4.1.2.5
เอื้อน	2	" 1 "	4.1.2.4, 4.1.2.6
กัลยา	2	" 1 "	4.1.2.3
เอื้อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 11, 12	4.1.2.2
ฉวยฉุด	2	" 1 "	4.1.2.3
บุคณา	2	" 1 "	4.1.2.3
เอื้อน	2	" 1 "	4.1.2.3
ข้างซ้าย	2	" 1 "	4.1.2.3
เอื้อนและสร้อยคำ	8	" - "	4.1.2.4, 4.1.2.5
แล้วย้าย	2	" - "	4.1.2.1, 4.1.2.4, 4.1.2.5
บุคณา	2	" - "	4.1.2.4, 4.1.2.5
ข้างขวา	4	" 4 "	4.1.2.4, 4.1.2.5
เอื้อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 11, 12	4.1.2.2

ตารางที่ 6 การแปรแถวเพลงเข้าหลุค

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
เกียกกัน	2	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 1	4.1.2.2
คัวยกล	2	" 1 " 2	4.1.2.2, 4.1.2.5
เอื้อน	5	" 1 " 1	4.1.2.2
มารยา	3	" 1 " 1	4.1.2.2
เอื้อน	8	" 1 " 11, 12	4.1.2.2
ครั้นเทเวศน์	2	" 1 " 1	4.1.2.3
วงเวียน	2	" 1 " 17	4.1.2.1, 4.1.2.2
เอื้อน	2	" - " 17	4.1.2.4, 4.1.2.6
เปลี่ยนซ้าย	2	" - " 17	4.1.2.4
เอื้อน	5	" - " 17	4.1.2.4
สาวสวรรค์	2	" - " 14	4.1.2.4
ผันย้าย	2	" - " 18	4.1.2.4
เอื้อน	5	" - " 18	4.1.2.4, 4.1.2.6
เปลี่ยนขวา	3	" 4 " 9	4.1.2.2, 4.1.2.5
เอื้อน	8	" 4 " 10, 9	4.1.2.2
บีมพราย	2	" 1 " 1	4.1.2.2
ชายชำเลื่อง	2	" 1 " 1	4.1.2.2
เอื้อน	2	" 1 " 5	4.1.2.4, 4.1.2.6
คูเทวา	2	" 1 " 2	4.1.2.4
เอื้อน	4	" - " 7	4.1.2.4
ครั้นสับตา	2	" - " 13	4.1.2.2

ตารางที่ 6 การแปรแถวเพลง เบ้าหลุด

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
ม่อยเมียง	2	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 15	4.1.2.4
เอื้อน	5	" 1 " 15	4.1.2.4, 4.1.2.6
ม่อยเมียง	2	" 1 " 15	4.1.2.4
เอื้อน	5	" 1 " 15	4.1.2.4, 4.1.2.6
เอียงอาย	3	" 1 " 1	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	8	" 1 " 11,12	4.1.2.2
แล้วทวนทบทลป	4	" 1 " 24	4.1.2.2, 4.1.2.5
เอื้อน	2	" 2 " 26	4.1.2.2
หลีกเลียง	2	" 4 " 5	4.1.2.2
เอื้อน	4	" 2 " 26	4.1.2.2, 4.1.2.5
เคล้าคลอเรือเรียง	4	" 3 " 7	4.1.2.4
เอื้อน	5	" 3 " 7	4.1.2.4
เมียงม้าย	3	" 3 " 2	4.1.2.2
เอื้อน	8	" 3 " 10,9	4.1.2.2
หันเหียน	2	" 1 " 11,6	4.1.2.1
เปลี่ยนแทรก	2	" 1 " 6	4.1.2.1
เอื้อน	2	" - " 30	4.1.2.4, 4.1.2.6
มาข้างซ้าย	2	" - " 30	4.1.2.4, 4.1.2.5
เอื้อน	4	" 2 " 6	4.1.2.4
แล้วย้าย	2	" 2 " 5,6	4.1.2.1, 4.1.2.5
มาขวา	2	" 2 " 6,1	4.1.2.2

ตารางที่ 6 การแปรแถว เพลง เบ้าหลุด

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
เอื้อน	5	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 1	4.1.2.2, 4.1.2.6
ท่าท่าทาง	3	" 1 " 11	4.1.2.2
เอื้อน	8	" 1 " 11, 12	4.1.2.2

ตารางที่ 7 การแปรแถว เพลงสระบุหรง

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
แล้วตีวงเขื่องย้าย	8	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 19	4.1.2.1, 4.1.2.4
เอื้อนและสร้อยคำ	6	" - " 40	4.1.2.4, 4.1.2.6
เป็นโคมเวียน	2	" - " 36	4.1.2.4
เอื้อน	8	" 1 " 12, 11	4.1.2.2
ฉวยฉุด	2	" 1 " 7	4.1.2.3
บุคกร	2	" 1 " 1	4.1.2.3
เอื้อน	2	" 2 " 1	4.1.2.3
อัสสรสวรรค์	2	" 2 " 3	4.1.2.2
นางสะบัด	5	" 1 " 3	4.1.2.2
เอื้อนและผินผัน	3	" 1 " 15	4.1.2.1

ตารางที่ 7 การแปรแถว เพลงสระบทรั่ง

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
เอื้อนและสร้อยคำ	8	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 7	4.1.2.2, 4.1.2.5
หันเหียน	2	" 1 " 13	4.1.2.2
เอื้อน	8	" 1 " 11,12	4.1.2.2
เหน็บแนม	2	" 1 " 1	4.1.2.2
แกมกล	2	" 1 " 2	4.1.2.2
เอื้อน	6	" 1 " 1	4.1.2.2
แนบเนียน	2	" 1 " 1	4.1.2.2
หลักัดคพลัดเปลี่ยน	5	" 1 " 6,30	4.1.2.4, 4.1.2.5
เอื้อนและสร้อยคำ	6	" - " 30,6	4.1.2.4
ไปมา	2	" 2 " 43	4.1.2.4, 4.1.2.5
เอื้อน	8	" 1 " 11,12	4.1.2.2
เลี้ยวตลบ	2	" 1 " 11	4.1.2.1
ทบททำ	2	" 1 " 24	4.1.2.2, 4.1.2.5
เอื้อน	6	" - " 25	4.1.2.2, 4.1.2.6
เป็นต้องแถว	2	" 4 " 26,2	4.1.2.2
ครั้นแล้ว	3	" 4 " 2	4.1.2.2
เอื้อนและรำเค็ล้า	5	" 4 " 7	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	6	" 3 " 7	4.1.2.4, 4.1.2.6
เข้าหา	2	" 3 " 4	4.1.2.2
เอื้อน	8	" 3 " 12,11	4.1.2.2
ร้ายเรียงเคียงคม	4	" 1 " 1	4.1.2.3

ตารางที่ 7 การแปรแถว เพลงสระบุหร่ง

เนื้อเพลง	จังหวัด	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
เอื่อน	6	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 1	4.1.2.3
ประสมตา	2	" 1 " 1	4.1.2.2
กันกาง	3	" 1 " 7	4.1.2.2
เอื่อน	3	" 1 " 1	4.1.2.2
ขวางหน้า	2	" 6 " 31,42	4.1.2.4,4.1.2.5
เอื่อนและสร้อยคำ	6	" 6 " 42	4.1.2.4,4.1.2.5
นางไว้	2	" 1 " 3	4.1.2.2
เอื่อน	8	" 1 " 11,12	4.1.2.2
สัพยอก	2	" 1 " 3	4.1.2.2
หยอกเข้า	2	" 1 " 3	4.1.2.2
เอื่อน	6	" 1 " 1	4.1.2.2
แย้มสรวล	2	" 1 " 1	4.1.2.2
นางปลักปลิก	3	" 1 " 4	4.1.2.2,4.1.2.5
เอื่อน	3	" 1 " 4	4.1.2.2
หยิกข่วน	2	" 1 " 3	4.1.2.2
เอื่อนและสร้อยคำ	6	" 1 " 1	4.1.2.2
ค้อนให้	2	" 1 " 1	4.1.2.2
เอื่อน	8	" 1 " 11,12	4.1.2.2
ถอยหลัง	2	" 1 " 8	4.1.2.2
ริงรอ	2	" - " 44	4.1.2.2,4.1.2.5
เอื่อน	6	" - " 44	4.1.2.2
ล่อไป	2	" 2 " 28	4.1.2.2

ตารางที่ 8 การแปรแถว เพลงบะหลิม

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
เลี้ยวลัดกระหวัด	4	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 34	4.1.2.1, 4.1.2.4 4.1.2.5
เอื้อนและสร้อยคำ	5	" - " 34	4.1.2.4, 4.1.2.5
เวียนมา	3	" 1 " 29	4.1.2.4
เกษมสุข	4	" 1 " 7, 1	4.1.2.2
เอื้อนและทุกหน้า	3	" 1 " 1	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	6	" 1 " 1	4.1.2.2
สุราลัย	3	" 1 " 11	4.1.2.2
เอื้อน	4	" 1 " 11	4.1.2.2
เทวัญ	2	" 1 " 1	4.1.2.2
กระซัดซิด	2	" 1 " 32	4.1.2.4, 4.1.2.5
เอื้อนและสร้อยคำ	5	" 1 " 1	4.1.2.2
นุดกร	3	" 1 " 1	4.1.2.2
นางอายเอียง	4	" 1 " 15	4.1.2.2
เอื้อนและ เมียงค้อน	3	" 1 " 1	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	6	" 1 " 1	4.1.2.2
แล้วปลักไส	3	" 1 " 3	4.1.2.2
เอื้อน	4	" 1 " 11	4.1.2.2
หลักลัด	2	" 1 " 28, 27	4.1.2.1, 4.1.2.4
บัดบ้อง	2	" 1 " 3	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	5	" 1 " 1	4.1.2.2

ตารางที่ 8 การแปรแถว เพลงบะหลิม

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ขึ้นและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
ว่องไว	3	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 3, 4	4.1.2.2
ซึกสไบ	4	" 1 " 13	4.1.2.2
เอื้อนและเป็ยงบิด	3	" 1 " 11	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	6	" 1 " 7	4.1.2.2
ปิดบัง	3	" 1 " 7	4.1.2.2
เอื้อน	4	" 1 " 11	4.1.2.2
ทำทอศกร	2	" 1 " 1	4.1.2.2
งามงอน	2	" 1 " 12	4.1.2.3
เอื้อนและสร้อยคำ	5	" 1 " 12	4.1.2.3
กิริยา	3	" 1 " 1	4.1.2.2
ทewa	4	" 1 " 1	4.1.2.2
เอื้อนและประดิษฐ์	3	" 1 " 3	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	6	" 1 " 3	4.1.2.2
ประหวัดหวัง	3	" 1 " 11	4.1.2.2
เอื้อน	4	" 1 " 11	4.1.2.2
หันตลบ	2	" 1 " 11	4.1.2.1, 4.1.2.2
เลี้ยวล้อ	2	" 1 " 5	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	5	" - " 41	4.1.2.4, 4.1.2.6
รอรัง	3	" 1 " 1	4.1.2.2
เม็ยงชม็อย	4	" 1 " 5	4.1.2.2
เอื้อนและคอยระวัง	3	" 1 " 11, 7	4.1.2.2, 4.1.2.5

ตารางที่ 8 การแปรแถว เพลงบะหลิม

เนื้อเพลง	จังหวะ	ตำแหน่งที่ยืนและรูปแถว	ใช้หลักเกณฑ์ในการแปรแถว ข้อ
เอื้อนและสร้อยคำ	6	ตำแหน่งที่ 1 รูปแถวที่ 1	4.1.2.2
ท่วงที	3	" 1 " 13	4.1.2.2
เอื้อน	4	" 1 " 11	4.1.2.2
ครั้นเทพเทวีญ	4	" 1 " 1	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	5	" 1 " 1	4.1.2.2
เข้ากันกาง	3	" 1 " 7	4.1.2.2
ฝูงนาง	4	" 1 " 14	4.1.2.2
เอื้อนและสาวสวรรค์	3	" 1 " 14	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	6	" 1 " 1	4.1.2.2
ผันหนี	3	" 1 " 1,5	4.1.2.2
เอื้อน	4	" 1 " 11	4.1.2.2
สัพยอก	2	" 1 " 3	4.1.2.2
ทยอกหยิก	2	" 1 " 3	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	5	" 1 " 1	4.1.2.2
ซิกซี่	3	" 1 " 1	4.1.2.2
ถ้อยที	4	" 1 " 5	4.1.2.2
เอื้อนและสุขเกษม	3	" 1 " 3	4.1.2.2
เอื้อนและสร้อยคำ	6	" 1 " 3	4.1.2.2
เปรมปรา	3	" 1 " 11	4.1.2.2
เอื้อน	4	" 1 " 11	4.1.2.2

4.3 ตรวจสอบ

เมื่อได้คิดและเลือกทำรำและการแปรแถวเสร็จสิ้นแล้ว ก็ได้นำมาตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งซึ่งการทำในครั้งนี้ได้เรียนเชิญอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทยและศิลปินแห่งชาติ ผู้ซึ่งเคยฝึกหัดและแสดงระบำสี่บทของโบราณนี้ เมื่อประมาณเกือบ 70 ปีมาแล้ว มาเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องโดยให้ผู้รำ 8 คนรำให้อาจารย์ดูตั้งแต่ต้นจนจบทีละเพลง แล้วให้อาจารย์ติชมภายหลัง

อาจารย์ได้ให้เปลี่ยนแปลงกระบวนแถวเล็กน้อยในเพลงพระทอง และเปลี่ยนแปลงท่ารำบางท่าในเพลงบะหลิม เพื่อให้เข้ากับความหมายของเนื้อร้อง ท่ารำและกระบวนแถว นอกจากนี้อาจารย์มิได้ให้แก้ไขแต่อย่างใดและยังกรุณาให้การรับรองท่ารำที่รื้อฟื้นขึ้นใหม่นี้ให้ด้วย ซึ่งมีใจความดังนี้

ระบำสี่บทที่ได้รื้อฟื้นขึ้นใหม่ ดิฉันรับรองว่าเป็นการรื้อฟื้นที่สมบูรณ์ ท่ารำเหมาะสมกระบวนแถวดี เหมือนกับระบำสี่บทของโบราณและสามารถนำไปเป็นแม่แบบในการฝึกหัดนาฏศิลป์เบื้องต้นได้ดี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

12/20 ๑๓๖๖๕

(นางเฉลย ศุขะวณิช)

ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง

26 สิงหาคม 2536

4.4 ปรับปรุงแก้ไข

จากการตรวจสอบความถูกต้อง โดยอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญแล้ว ได้นำข้อผิดพลาดมาดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง ดังนี้คือ

เนื้อเรื่องในเพลงพระทองที่ว่า "ทำที่มีให้ห่างไกลยา" ตรงคำว่ามีให้ห่าง ซึ่งได้แปรแถวพระและแถวนางให้ขยับเท้าเข้าหากันแล้วขยับออกจากกัน เปลี่ยนเป็นให้พระและนางขยับไปทางเดียวกัน คือไปทางขวาและกลับมาทางซ้าย

เนื้อเรื่องในเพลงบะหลิมที่ว่า "เมียงชะม้อยคอยระวังท่วงที" ตรงคำว่าคอยระวัง ได้เปลี่ยนท่าจากเดิมที่คิดไว้ในท่าบังสุริยาแล้วลักคอ 2 จังหวะเป็นท่าก้นมือเดียว คือ ปาดวงแล้วหมุนตัวจากด้านขวาไปข้างหลังมาด้านซ้าย หันหน้าเข้าหาตัวพระ แล้วท่าท่าก้นมือเดียว ลักคอข้างขวา

4.5 สรุปผล

4.5.1 ท่ารำและกระบวนรำ

จากการรื้อฟื้นระบำสี่บทฉบับบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 มาแล้วข้างต้น ซึ่งได้ใช้ระยะเวลาในการทำประมาณ 2 ปี ก็สามารถรวบรวมท่ารำที่มีอยู่เดิมในระบำสี่บทฉบับปัจจุบันได้ทั้งหมด และได้ทำการแต่งเติมท่ารำและการแปรแถวในส่วนที่ขาดหายไปลงบนฐานของระบำสี่บทฉบับปัจจุบันได้ครบถ้วนเต็มเพลงตามบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 จึงทำให้การรื้อฟื้นระบำสี่บทในครั้งนี้ได้ผล คือ ได้ระบำสี่บทที่คาดว่าจะใกล้เคียงกับของโบราณกลับคืนมาทั้งท่ารำ กระบวนรำและการแปรแถว ซึ่งได้นำผลของการรื้อฟื้นระบำสี่บทในครั้งนี้มาบันทึกท่ารำขึ้นไว้ซึ่งมีท่ารำทั้งหมด 185 ท่า พร้อมกับถ่ายภาพท่ารำประกอบ เพื่อให้

ผู้อ่านเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังได้บันทึกกระบวนการรำกระบี่รำกระบอง
ทั้งเพลงลงไว้ในเทปบันทึกภาพรวม 5 ม้วน ซึ่งแบ่งออกเป็น

- ม้วนที่ 1 ทำออก เพลงโคมเวียนและทำรำเพลงพระทอง
- ม้วนที่ 2 ทำรำเพลงเข้าหลุด
- ม้วนที่ 3 ทำรำเพลงสระบุหรง
- ม้วนที่ 4 ทำรำเพลงบะหลิม
- ม้วนที่ 5 ทำรำเพลงซ่า เพลงเร็ว และเพลงลา

ทั้งนี้เพื่อต้องการแสดงให้เห็นกระบวนการรำอย่างต่อเนืองชัดเจน และ
ง่ายต่อการเข้าใจในทำรำและการนำไปปฏิบัติ และเพื่อให้สะดวกแก่การค้นหา
ทำรำ จึงได้เขียนม้วนที่และเลขที่ของเทปบันทึกภาพ กำกับไว้ได้รูปภาพถ่ายแสดง
ทำรำนั้น ๆ ด้วยซึ่งจะนำเสนอทำรำกระบี่รำกระบองที่ได้รวบรวมและรื้อฟื้นขึ้นใหม่ทั้งเพลง
ดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพลงโคมเวียน

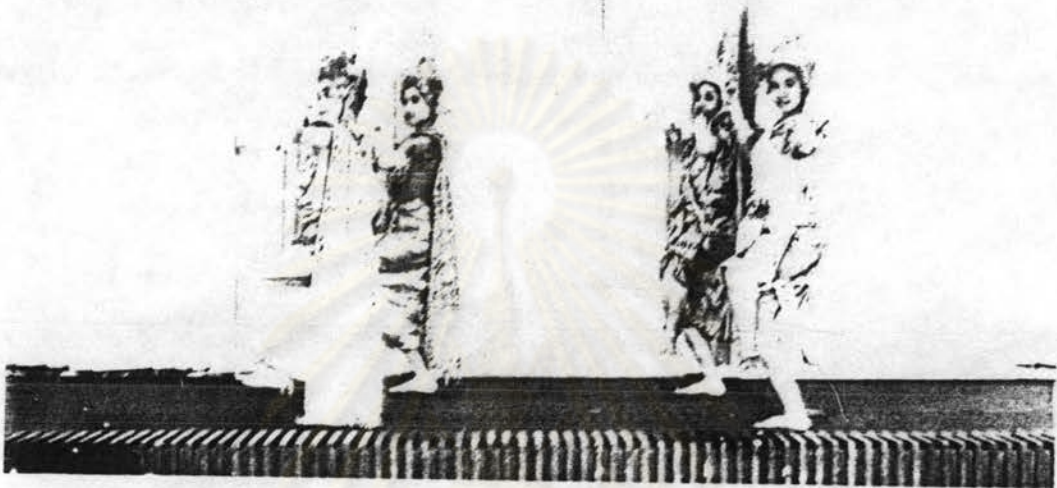
ท่าออก

ภาพที่ 7 ท่าเดิน (1 - 0045)

ท่านองเพลง พระ-นาง ทำท่าเดินออก 3 ก้าว ด้านหน้า

ภาพที่ 8 ท่าเหาะ (1 - 0062)

ทำนองเพลง พระ-นาง ทำท่าเหาะ โดยหันด้านขวา ประเท้าซ้าย มือซ้ายหงาย
มือขวาจับคว่ำ ศีรษะเอียงซ้าย แล้วสอดมือขวาตั้ง
วงบัวบาน มือซ้ายคว่ำมือตั้งวงตั้งแขนระดับไหล่ ศีรษะ
เอียงขวา

ศูนย์วิจัยศิลปนาฏศิลป์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 9 ท่ากราย (1 - 0070)

ทำนองเพลง พระ-นาง ทำท่าต่อจากท่าข้างต้น โดยเปลี่ยนศีรษะเอียงซ้าย
 กรายมือจีบขวา แล้วม้วนออกตั้งวงหน้า มือซ้ายจีบ
 หลัง ก้าวเท้าซ้ายลง หันตัวด้านหน้าศีรษะเอียงขวา
 แล้วขยับเท้าให้เคลื่อนตัวไปด้านหน้า จากนั้นก็รำซ้ำ
 ท่าเหาะ ต่อด้วยท่ากรายสลับซ้ายขวาจนจบเพลง

เพลงร้ว

ภาพที่ 10 ทำสอดสูง (1 - 0155)

ทำนองเพลง : พระ-นาง หันด้านขวา ประเท้าขวา สอดจีบขวาขึ้นหงายวงบัว
 บาน มือซ้ายตั้งวงตั้งแขนระดับไหล่ ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง หัน
 หน้ามองออกด้านหน้า คีระชะเอียงซ้าย แล้วหมุนตัวไปทางข้าง
 หลังกาด้านหน้า ทำท่าสอดสูงข้างซ้าย โดยตัวพระประเท้าซ้าย
 แล้วก้าวลงผสมเท้า ตัวนางประเท้าขวา แล้วก้าวลง ยกตัว 6
 จังหวะ แล้วทำท่าซักแบ็งผัดหน้า ม้วนจีบขวาถอนเท้าขวาลงหลัง
 ลดตัวลงนั่งคุกเข่า

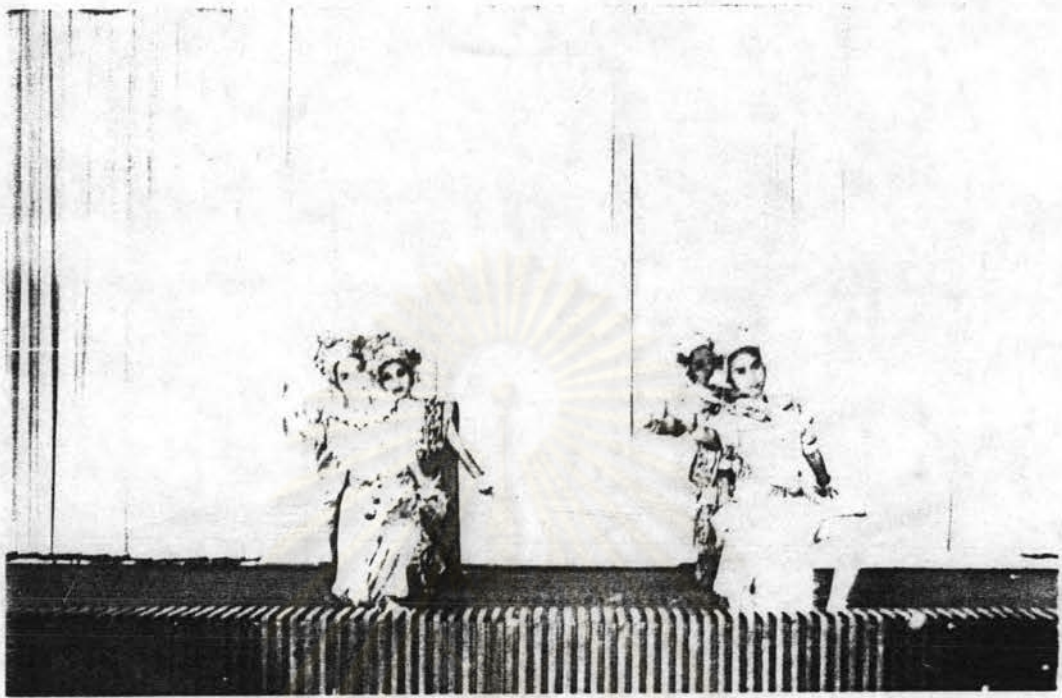

เพลงพระทอง

ภาพที่ 11 ท่าเทพนม (1 -0220)

"เมื่อนั้น ฝ่ายฝูงเทวา" พระ-นาง หันด้านหน้า ซ้อนข้อมือทั้งสองตั้งวงระดับเอว
 ลักคอก กล่อมไหล่ขวา-ซ้าย แล้วพนมมือ
 ระหว่าง ออก จากนั้นก็ไหว้จรดหน้าผาก 3 ครั้ง

ภาพที่ 12 ท่ากราย (1 - 0286)

"ทากราศี" พระ-นาง ทำท่าเชื่อมโดยการสอดสูงมือขวา แล้วกรายจับขวาออกตั้ง
 วงหน้า มือซ้ายจับหลัง ตั้งเข้าซ้ายขึ้น ศีรษะเอียงขวา แล้ว
 ลุกขึ้นยืนหันตัวด้านซ้าย ราช้ำเช่นเดียวกับท่าออก (ท่า
 เหาะ-ท่ากราย) ในเพลงโคมเวียน ทำนองเอื้อนและ
 รับราช้ำเช่นเดียวกับท่าออก แล้วจบลงด้วยท่าชักแบ่งผัดหน้า
 และท่าโบก ดังในรูปภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 13 ท่าชักแป้งผัดหน้า (1 - 0338)

ท่านองเอื้อน* (ท่ายคำร้อง) พระ-นาง ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันในท่าชักแป้งผัดหน้า
เริ่มจากท่าทำด้านขวาแล้วหมุนมาทำด้านซ้ายอีกครั้งหนึ่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

* ท่านองเอื้อน (ท่ายคำร้อง) พระ-นาง จะทำท่าชักแป้งผัดหน้า
เมื่อจบทุกคำร้อง ตลอดทั้งเพลง ต่อไปนี้จะไม่อธิบายในส่วนท่านองเอื้อน
(ท่ายคำร้อง) อีก

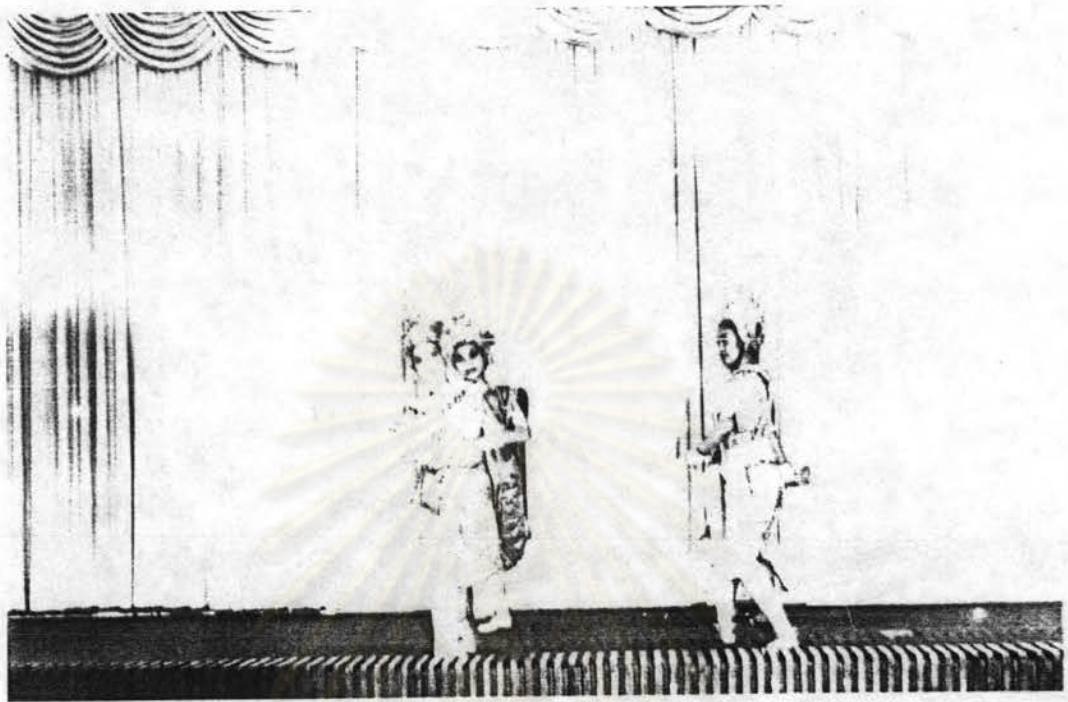
ภาพที่ 14 ท่าโบก (1 - 0348)

ท่านองเอื้อน* (ท่ายคำร้อง) พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันในท่าโบกด้านขวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

* ท่านองเอื้อน (ท่ายคำร้อง) พระ-นาง ทำท่าโบก เมื่อจบทุกคำร้อง
ตลอดทั้งเพลง ต่อไปนี้จะไม่อธิบายในส่วนท่านองเอื้อน (ท่ายคำร้อง) อีก

ภาพที่ 15 ท่ามอง, ท่าตัวเรา (1 - 0359)

"ทั้งเทพธิดา" พระ หันด้านขวา ประเท้าขวา ก้าวลงท่าท่ามอง มือซ้ายจับอยู่ที่หัว
 เข็มขัด มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงขวา
 นาง หันด้านหน้า ท่าท่าตัวเรา ก้าวเท้าขวา กระดกเท้าซ้าย
 มือซ้ายจับอยู่ระหว่างอก มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงขวา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

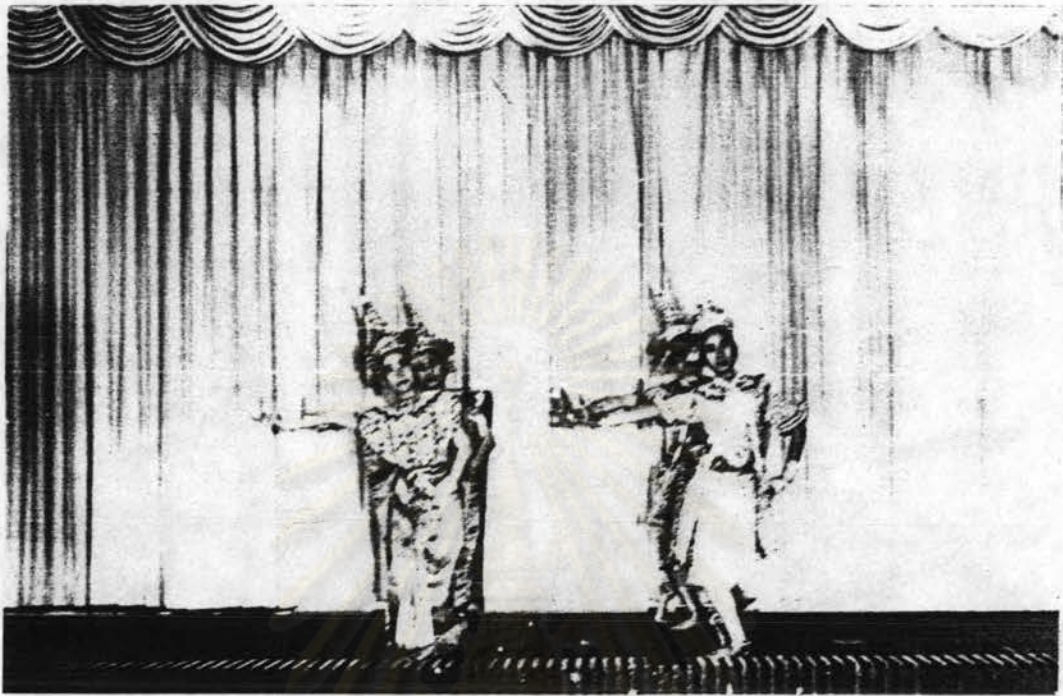

ภาพที่ 16 ท่าโบท (1 - 0369)

"นารี" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันในท่าโบท ด้านขวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

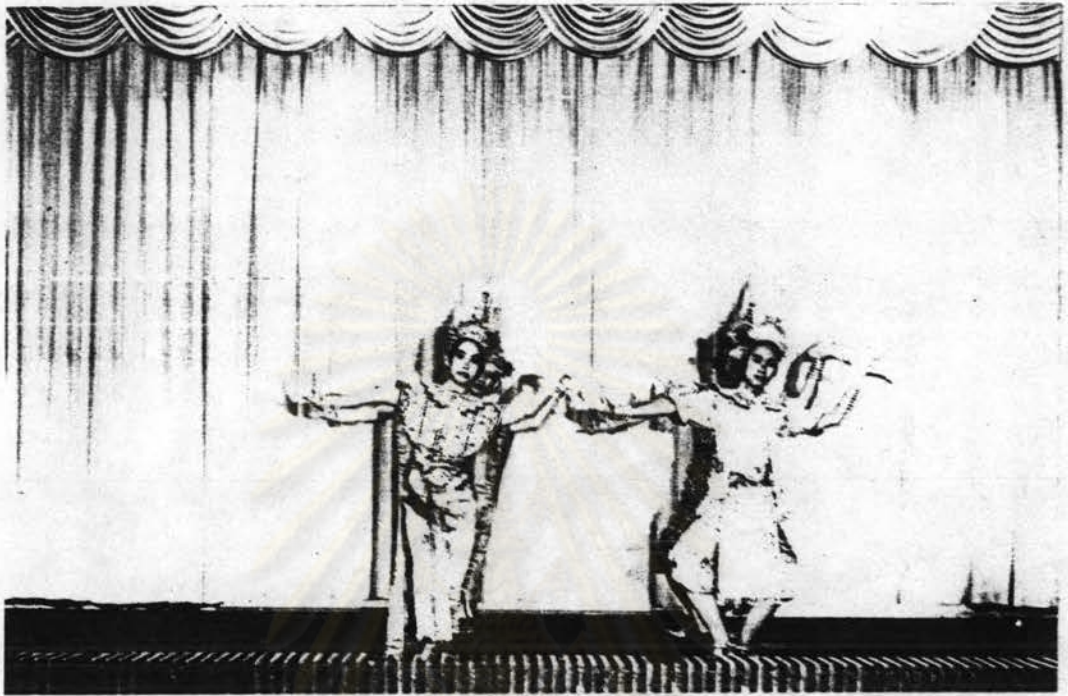

ภาพที่ 17 ทำสายแขนเดียว (1 - 0375)

ท่านองเอื้อน พระ-นาง หันด้านหน้า ทำทำสายแขนเดียว โดยสายมือขวา มือซ้าย
ตั้งวงล่าง วางเท้าซ้ายข้างหลัง ก้าวเท้าขวาลงและทำ
ซ้ายอยู่กับที่

ศูนย์วิจัยศิลปวิทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 18 ทำสอดสูง (1 - 0395)

"สุขเกษมเปรมปรีดิ์" พระ-นาง ตะเท้าซ้าย ก้าวลงจรดเท้าขวา มือซ้ายสอด
 จีบตั้งวงบัวบาน มือขวาตั้งวงตั้งแขนระดับไหล่
 ศีรษะเอียงจากขวาไปซ้าย ตรงคำว่า "สุขเกษม"
 แล้วทำสลับข้างตรงคำว่า "เปรมปรีดิ์" อีกครั้งหนึ่ง

ท่านองเอือน พระ-นาง รำซ้ำทำสอดสูงสลับข้างอีกครั้งหนึ่ง แต่ใช้ถอนเท้าซ้าย
 ลงหลัง แล้วยกเท้าขวาข้างหน้า ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 19 ท่าผาลา (1 - 0409)

"เป็นสุดคิด" พระ-นาง หันด้านซ้าย ก้าวเท้าขวาลง สอดสร้อยมือซ้าย แล้ว

เปลี่ยนเป็นท่าผาลา ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายวงหงาย

ข้างตัว มือขวาตั้งวงสูง ศีรษะเอียงซ้าย

ดนตรีบรรเลงรับ* พระ-นาง ราช้ำทำตั้งแต่ "ทั้งเทพธิดา...."

---

* ดนตรีบรรเลงรับ ทุกคำร้อง พระ-นาง จะราช้ำทำอีกครั้งหนึ่ง
ทั้งคำร้องนั้น ต่อไปนี้จะ ไม่อธิบายในส่วนดนตรีบรรเลงรับอีก

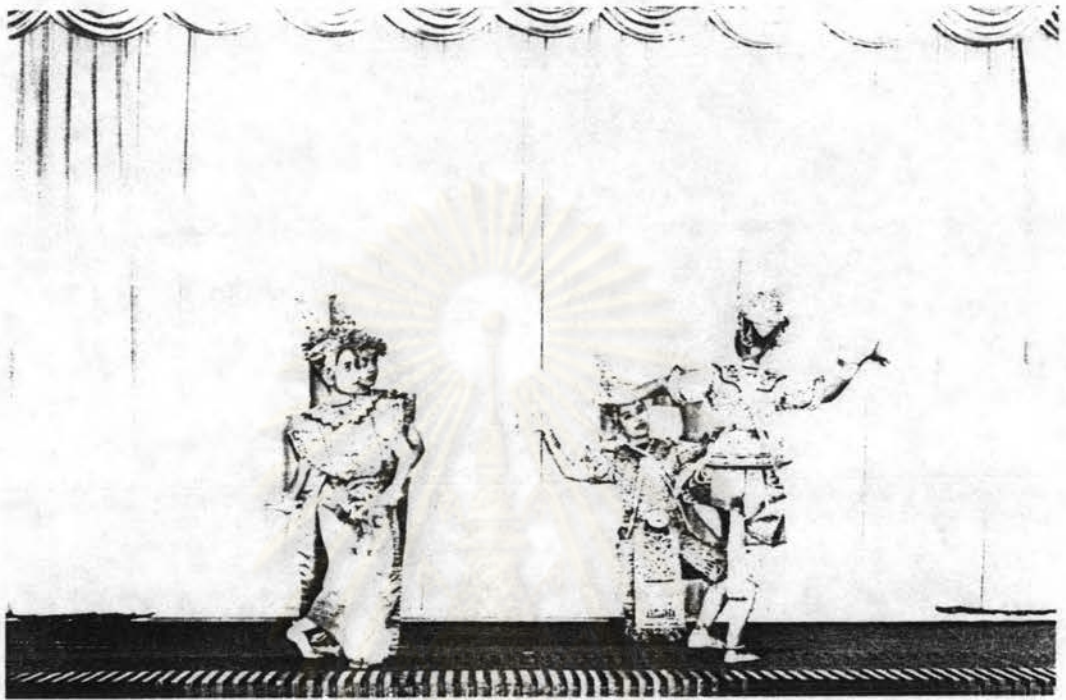

ภาพที่ 20 ทำท่ารำร้าย (1 - 0489)

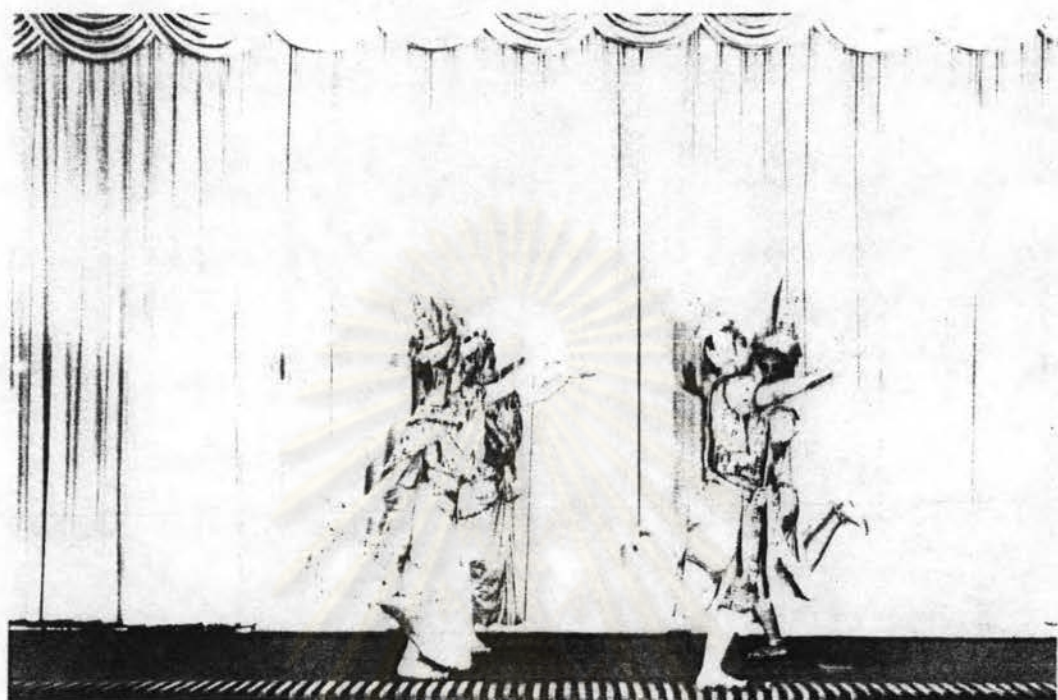
"เทพบุตร" พระ-นาง หันด้านหน้า ทำท่ารำร้าย โดยตั้งวงทั้งสองข้างหน้าแล้ว
 วาดมือลง ก้าวเท้าขวาแล้ว วางสันเท้าซ้ายใกล้ ๆ เท้า
 ขวา มือขวายกขึ้นตั้งวงหน้า มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียง
 จากขวาไปซ้าย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 21 ท่าสอดสูง,ท่ามอ (1 - 0496)

"จับระบำ" พระ คู่ที่ 1 หันด้านหลังท่าท่าสอดสูง มือขวาจับสอดสูง มือซ้ายตั้งวง
 ตั้งแขนระดับไหล่ อยู่ในท่ายืนยกเท้าซ้ายวางบนขาของตัวพระ
 คู่ที่ 2 ศีรษะเอียงขวา พระคู่ที่ 2 หันด้านหน้า ท่าท่าเดียวกัน
 แต่นั่งลงตั้งเข่าซ้าย
 นาง ท่ามอ มือซ้ายจับที่ชายพก มือขวาจับหลัง ก้าวเท้าขวา
 หันหน้ามองตัวพระ ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 22 ท่าพาลา,ท่าป้องกัน (1 - 0505)

"ท่าท่า" พระ ท่าท่าต่อเนื่องจากท่าข้างต้น พระคู่ที่ 1 วิ่งสลับที่กับพระคู่ที่ 2 ในท่าชักแป้งผัดหน้า แล้วหันด้านขวา มือขวาดึงวงสูง มือซ้ายวงหงายข้างตัว กระดกเท้าขวาศีรษะเอียงซ้าย พระคู่ที่ 2 วิ่งสลับที่ขึ้นมาอยู่ข้างหน้า หันด้านซ้าย ท่าท่าพาลาเช่นเดียวกัน

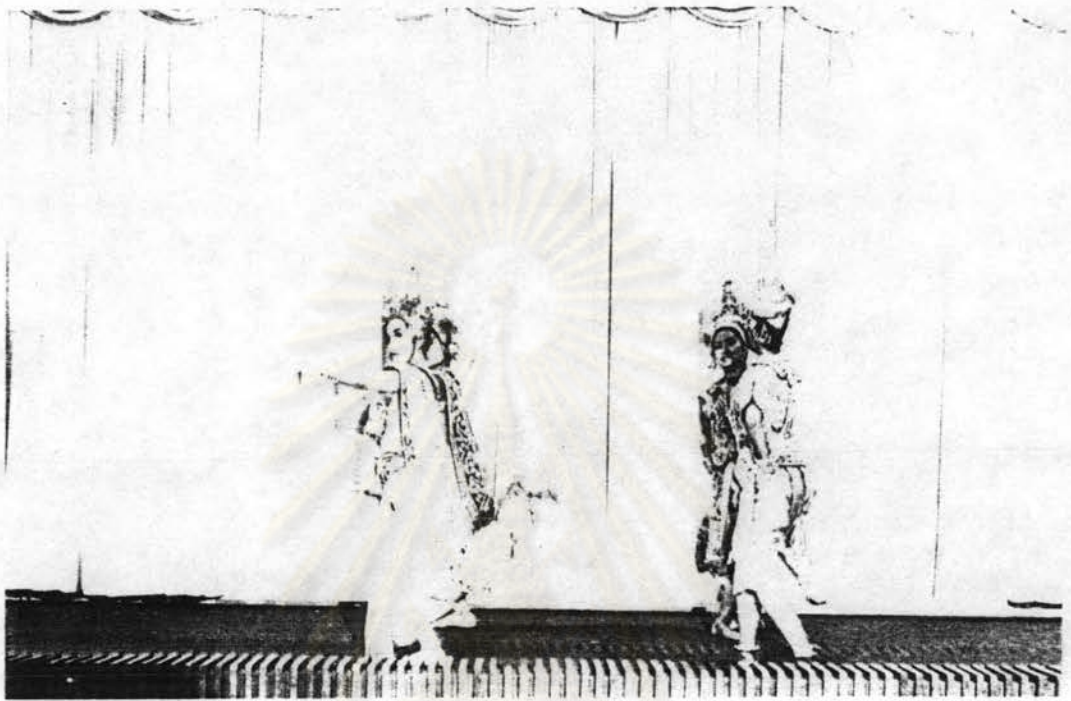
นาง ท่าป้องกัน หันด้านซ้าย กระทุ้งเท้าซ้ายแล้วกระดกหลัง มือซ้ายป้องกัน มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงจากซ้ายไปขวา

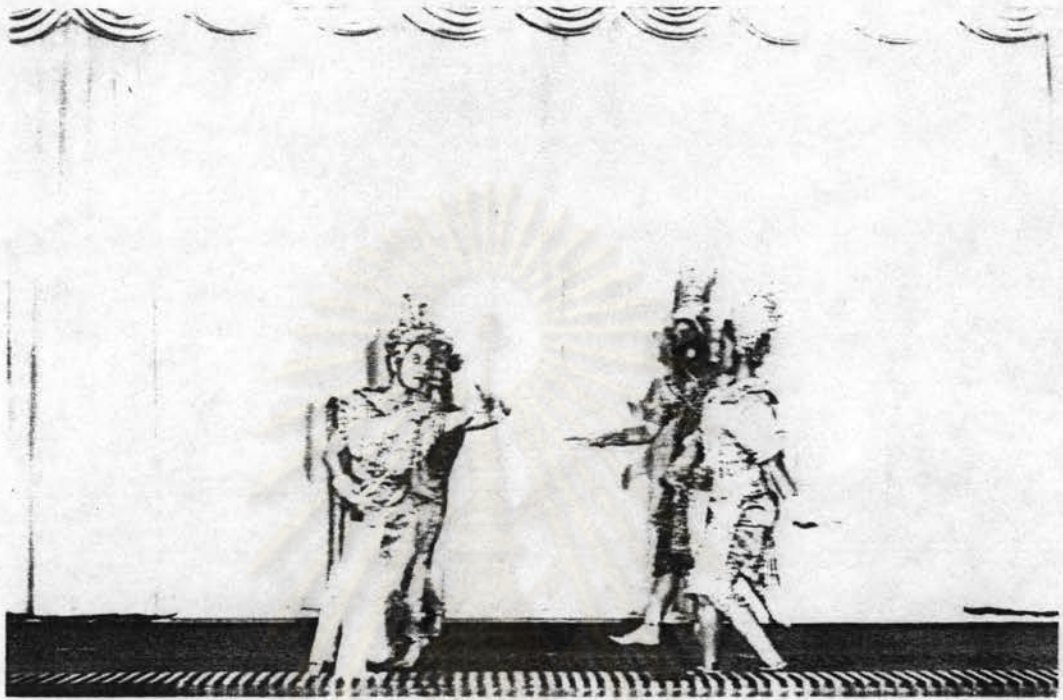
ภาพที่ 23 ท่ามอง,ท่าตัวเรา (1 - 0530)

"นางฟ้า" พระ หันด้านขวา ทำท่ามองตัวนาง โดยมีมือซ้ายจับระดับหัวเข็มขัด มือ
 ขวาจับหลัง ศีรษะเอียงขวา
 นาง หันด้านหน้า ทำท่าตัวเรา ยืนเหลื่อมเท้าขวา มือซ้ายจับระหว่าง
 ออก มือขวาท้าวเอว ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 24 ท่ามอง,ท่าพ็อนรำ (1 - 0535)

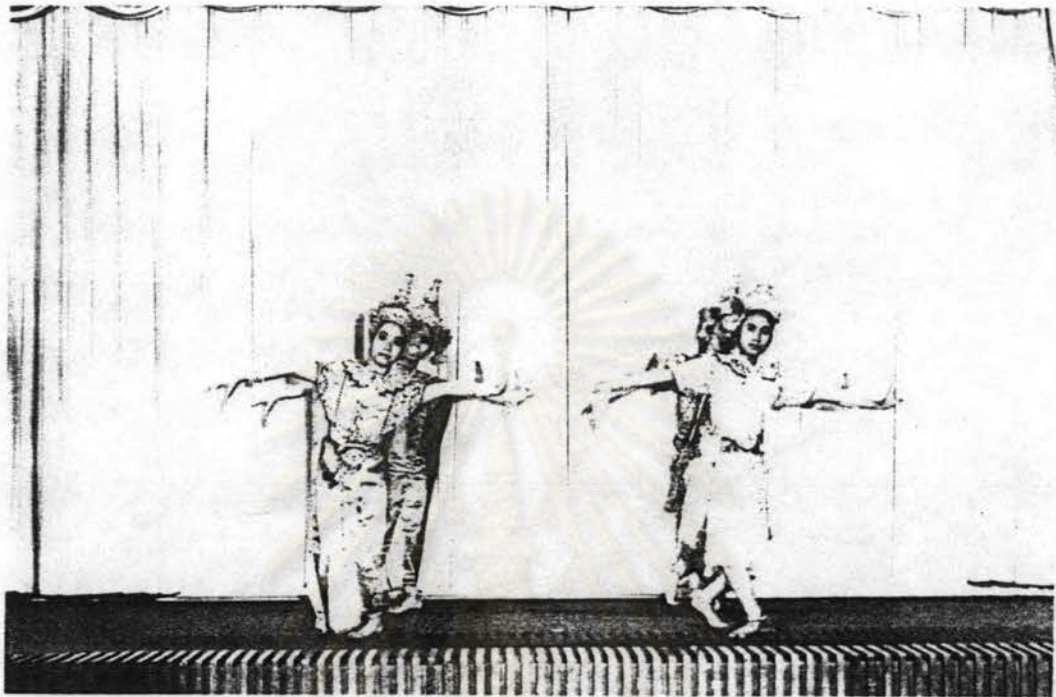
"รำพ็อน" พระ หันด้านขวา ทำท่าต่อเนื่องจากท่าข้างคั่นในท่ามอง
 นาง หันด้านขวา สอดสร้อยแล้วตั้งวงสูงมือซ้าย มือขวาหุบจีบ
 แล้วปล่อยตั้งวงกลาง กระดกเท้าซ้าย ศีรษะเอียง
 จากซ้ายไปขวา

ภาพที่ 25 ท่ามอง, ท่าชี้, ท่าที่ 15 (1 - 0544)

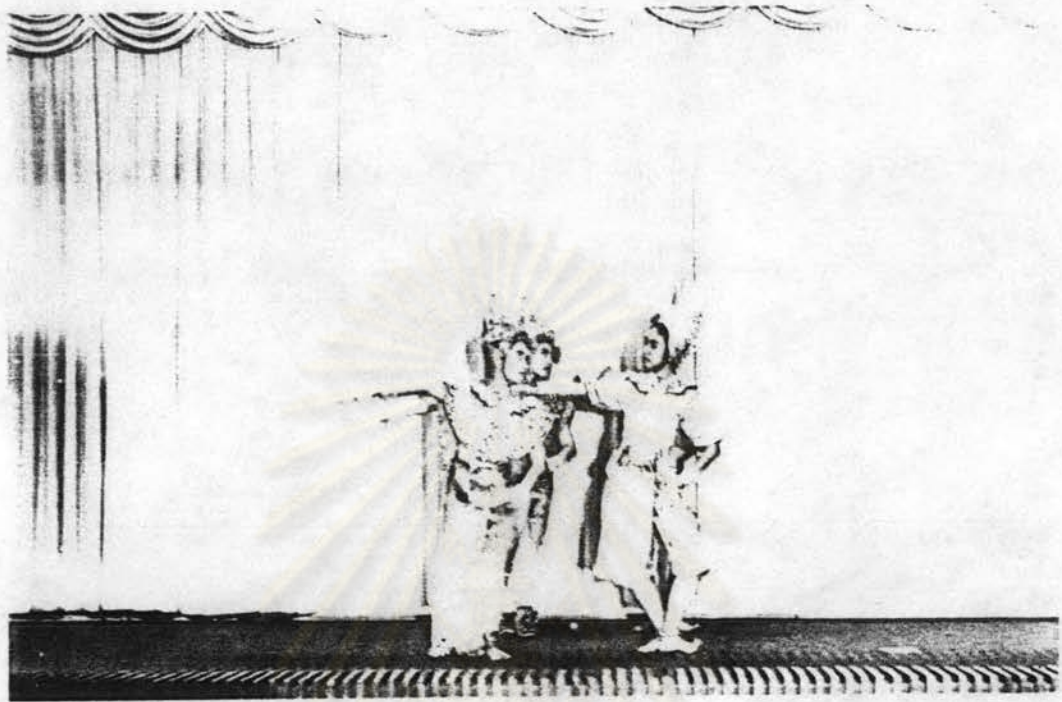
"อ่อนจรีต" พระ คู่ที่ 1 ท่าท่ามอง พระคู่ที่ 2 ท่าท่าชี้มือด้วยมือขวา ไปที่ตัวนาง
นาง หันด้านหน้า ท่าท่าที่ 15 ประเท้าซ้ายแล้วก้าวลง มือจับล่อแก้ว
ทั้งสองมือ แล้วปล่อยออกตั้งวงซ้ายสูง วงขวาคำ ศีรษะเอียงซ้าย
หน้ามองตัวพระ

ภาพที่ 26 ท่าสาย 2 แขน (1 - 0620)

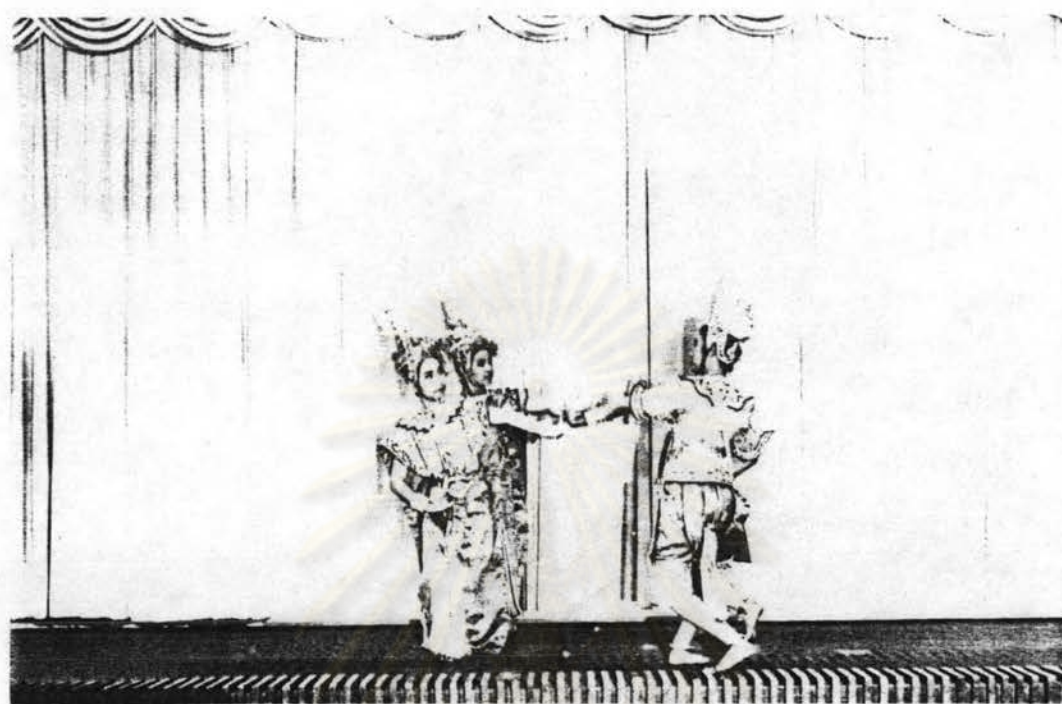
"รำเรียงเคียงเข้า" พระ-นาง หันด้านหน้า ทำท่าสาย 2 แขน มือขวาตั้งวงตั้ง
 แขน มือซ้ายหงายมือตั้งแขน แล้ววาดแขนขึ้นลง
 สลับข้างกันพร้อมกับก้าวเท้าขวา แล้วย่อเท้าซ้าย
 ทำนองเอื้อน พระ-นาง รำท่าเดิม ถัดเท้าเดินเข้าใกล้กัน

ภาพที่ 27 ท่าที่ 2 (1 - 0634)

"ไปให้ชิด" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันในท่าก้าวเท้าซ้ายไขว้ แล้วยืนด้วย
เท้าขวาผสมเท้าซ้าย มือทั้งสองจับหงายแล้วม้วนออก
มือขวาหงายมือลงตั้งแขนระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงล่าง
หันหน้ามองกัน ศีรษะเอียงซ้าย

ศูนย์วิจัยการท่ารำ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 28 ท่าที่ 6 (1 - 0657)

"ทอศนิก" พระ หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา มือขวาตั้งวงต่ำ มือซ้ายจับหงาย
 ตั้งแขนระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา
 นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกับพระ แต่หันด้านหน้า

"ติดพัน" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่า "ไปให้ชิด" รูปภาพที่ 27 (1-0662)

ภาพที่ 29 ท่าที่ 58 (1 - 0671)

"กัลยา" พระ หันด้านหน้าก้าวเท้าขวากำมือหลวม ๆ วางข้อศอกขวาบน
 ไหล่ตัว นาง พร้อมกับก้าวเท้าซ้ายออก ศีรษะเอียงจากซ้ายไปขวา
 นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายท้าวเอว มือขวา ตั้งวงป้องบั้น
 ข้อศอกตัวพระ ศีรษะเอียงซ้าย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 30 ทำสอดสร้อย (1 - 0743)

"แล้วตีวงเวียน" พระ วิ่งไปอยู่หน้าคู่ของตน มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาจับหวาย
ระดับหัวเข็มขัด ตรงคำว่า "แล้วตี" แล้วหันด้านขวา
เท้าซ้ายก้าวลง มือซ้ายจับหวายระดับหัวเข็มขัด มือขวา
จับหลัง ศีระเอียงซ้าย

นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระ แต่รำอยู่กับที่

ท่านองเอื่อน และ "เปลี่ยนซ้าย" พระ-นาง เดินแถวเรียงหนึ่งเป็นวงกลมด้วย
ทำสอดสร้อยเปลี่ยนมือขวา-ซ้าย (1-0760)

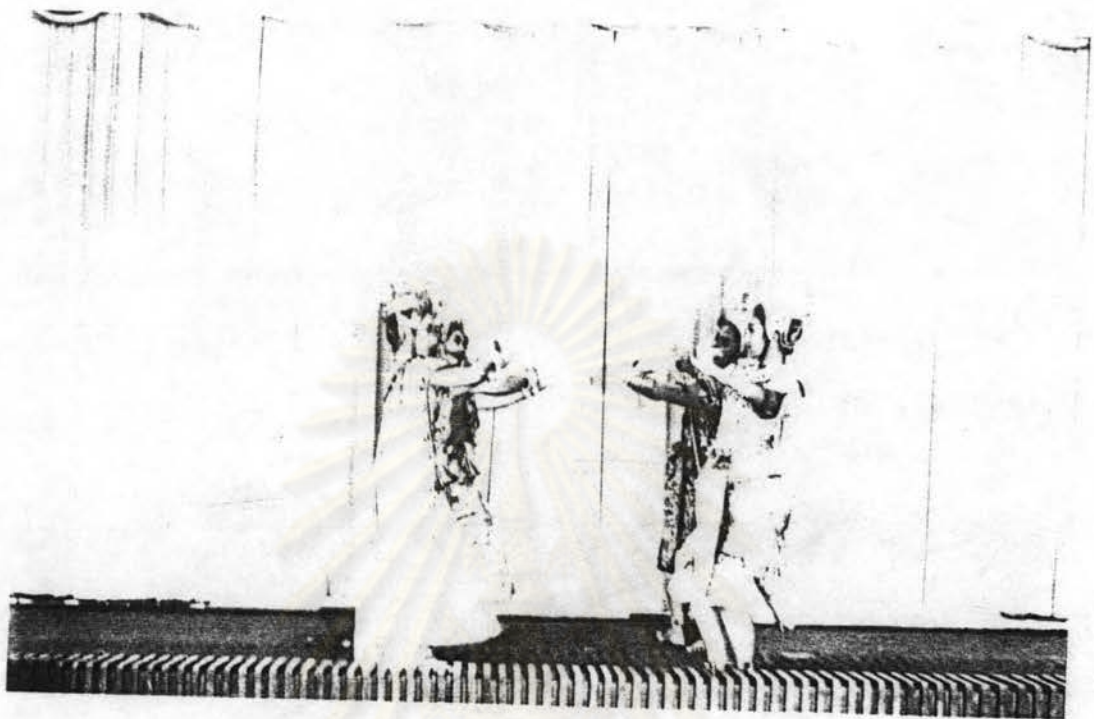

ภาพที่ 31 ท่าที่ 12 (1 - 0777)

ท่านองเอื้อน พระ-นาง หันออกนอกวง ก้าวท้าวซ้าย มือซ้ายจับหงายระดับ
 เอว มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย"ร้ายติวงเวียน
 เปลี่ยนขวา"

"ร้ายติวงเวียนเปลี่ยนขวา" พระ-นาง รำท่าสอดสร้อย วิ่งวนกลับที่เดิม หันด้านซ้าย
 มือขวาจับหงายระดับเอว มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงขวา
 (1-0780)

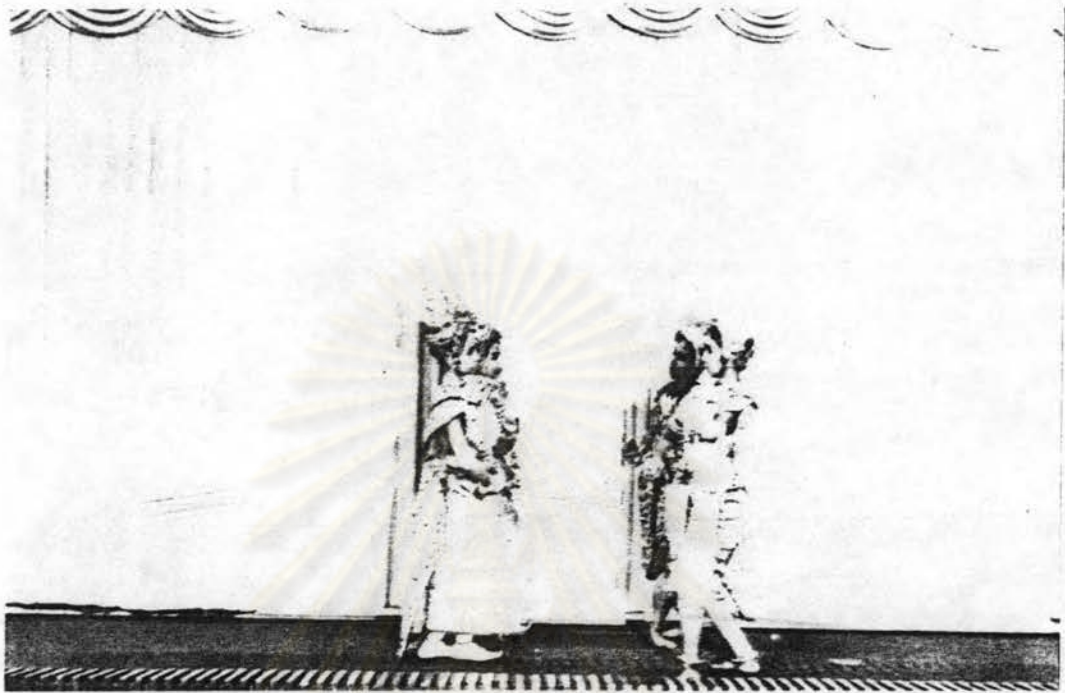

ภาพที่ 32 ท่าภมรเกล้า (1 - 0865)

"เลี่ยมลอดสอดเกล้า" พระ หันด้านขวา ทำท่าภมรเกล้า เริ่มจากเกล้ามือ
ข้างซ้าย แล้วเปลี่ยนมาข้างขวา ทำสลับกัน 4 ครั้ง
นาง หันด้านซ้าย ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระ

"เข้ามา" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับทำในเนื้อเรื่องที่ว่า "ไปให้ชิด"
รูปภาพที่ 27 (1-0881)

ท่านองเอื้อน พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันในท่าส่ายมือขวา รูปภาพที่ 17
(1-0883)

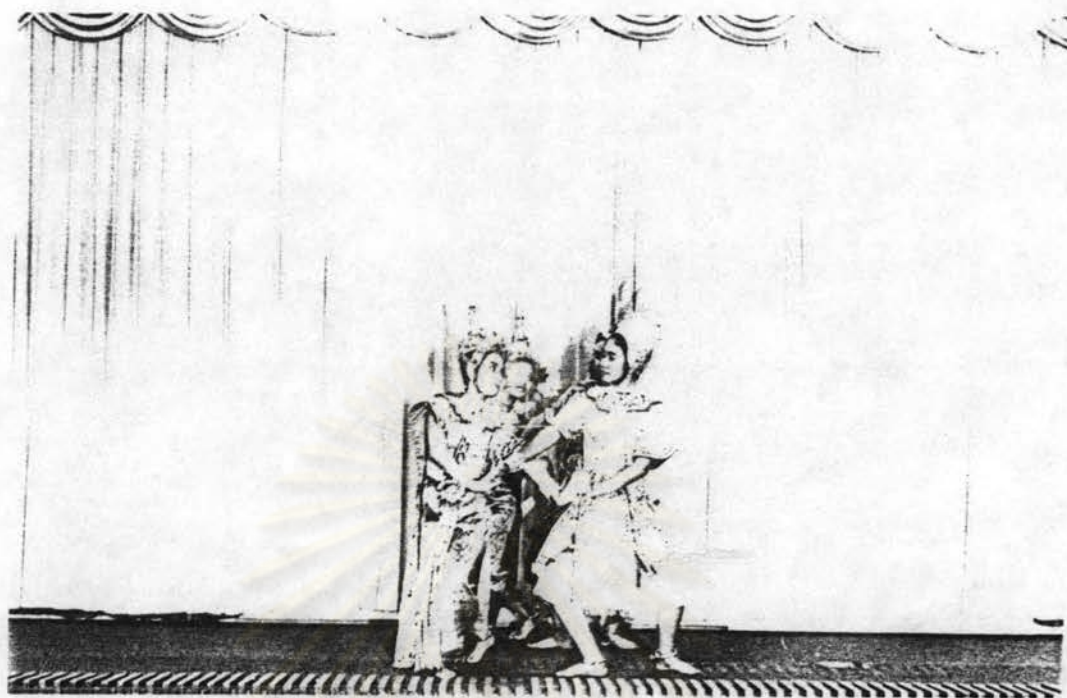

ภาพที่ 33 ทำกัน-ท่าหลบ (1 - 0902)

"กั้นกาง ขวางหน้า" พระ หันด้านขวา ทำท่ากันโดยก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวงซึ่ง
แขนระดับไหล่ มือขวาตั้งวงต่ำตรงคำว่า "กั้นกาง"
แล้วก้าวเท้าขวาพร้อมกับกางแขนขวาออกตั้งวงตั้งแขน
ระดับไหล่ ตรงคำว่า "ขวางหน้า" ศีรษะเอียงซ้าย
แล้วเอียงขวา

นาง หันด้านซ้าย ทำท่าหลบ โดยผสมเท้าขวาเหลื่อม มือขวา
จับหงายที่ระดับหัวเข่ามัด มือซ้ายจับหลัง ศีรษะ
เอียงขวา ตรงคำว่า "กั้นกาง" แล้วทำสลับข้างตรง
คำว่า "ขวางหน้า"

ท่านองเอือน พระ-นาง ทำท่าเป็นด้านหน้า

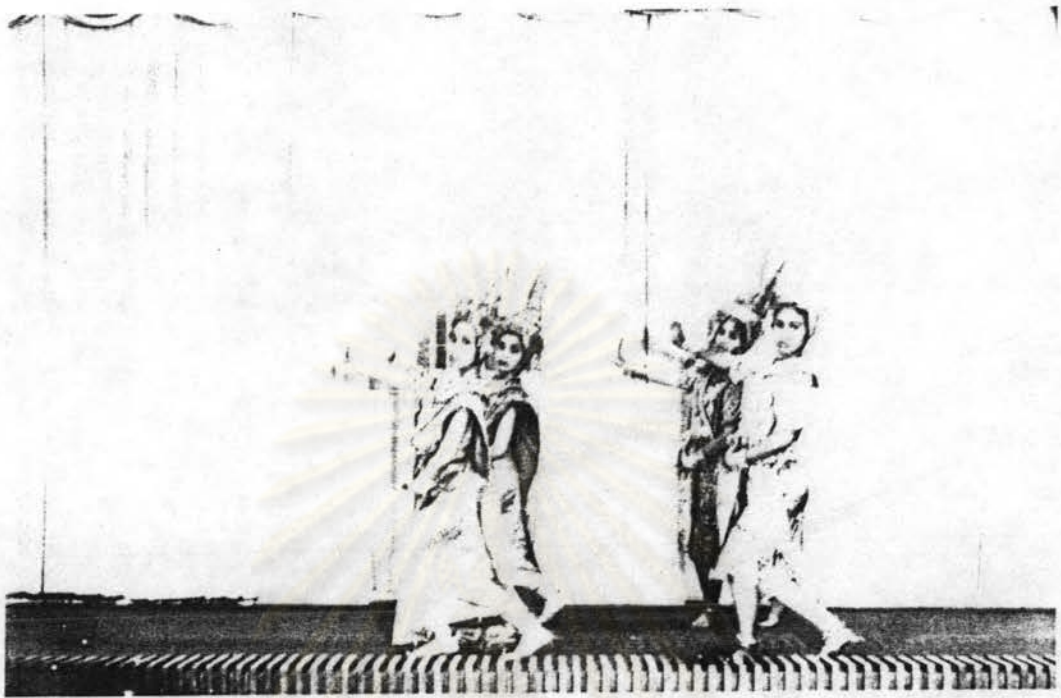
ภาพที่ 34 ทำจิปท่า 2 (1 - 0917)

"นางไว้" พระ หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้ายแล้วตามด้วยเท้าขวา มือทั้งสองจับ
 คว่าแล้วม้วนออกจับมือตัวนาง หันหน้ามองตัวนาง ศีรษะเอียง
 ซ้าย

นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา แล้วตามด้วยเท้าซ้าย มือทั้งสอง
 จับคว่า แล้วคลายออกตั้งวง ส่งแขนไปด้านซ้ายให้ตัวพระ
 จับมือ หันหน้ามองตัวพระ ศีรษะเอียงซ้าย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 35 ทำสอดสร้อยหมนต์ัว (1 - 0984)

"หลีกเลี้ยว" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกัน โดยหันด้านขวา มือขวาตั้งวงสูง
มือซ้ายจับหงายระดับหัวเข็มขัด ก้าวเท้าซ้ายไขว้ลง
หลัง ศีรษะเอียงซ้าย แล้วหมนต์ัว ตัวนางหมนต์ัวไป
ด้านหลังส่วนตัวพระหมนต์ัวจนถึงด้านหน้า

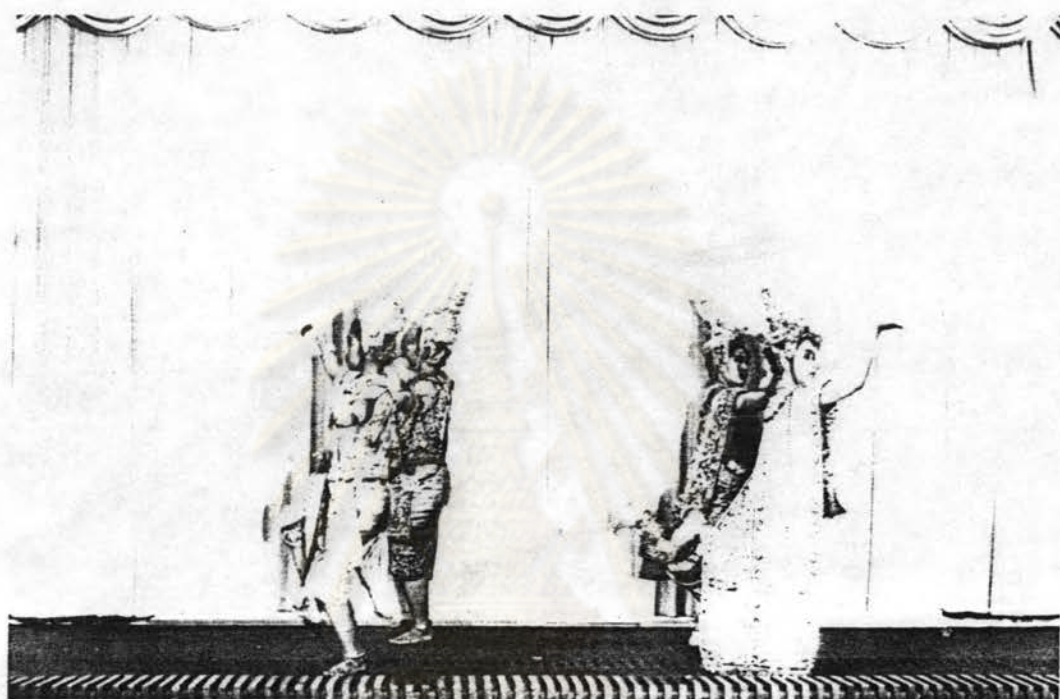
ศูนย์วิจัยหอศิลป์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 36 ท่าที่ 23 (1 - 0990)

"เกี่ยวพัน" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ตัวพระหันด้านหน้า ตัวนางหัน
ด้านหลัง ทั้งคู่ประเท้าขวาแล้วก้าวลง มือขวาตั้ง
วงล้อแก้วให้มือคล้องกันระดับเอว มือซ้ายจับหลัง
ศีรษะเอียงขวา

ทำนองเอื้อน พระ-นาง ท่าท่าเดิม เดินควงกันครึ่งวงกลม 4 จังหวะ

ภาพที่ 37 ทำสอดสูง (ฉายมือ) (1-0998)

"หันเหียน" พระ หันด้านขวา ก้าวเท้าซ้าย ยกเท้าขวา มือขวาสอดจับฉายมือ
มือซ้ายตั้งวงตั้งแขนระดับไหล่ หมุนตัวด้านหลังมาด้านซ้าย
หันหน้าเข้าหาตัวนาง
นาง หันด้านซ้าย ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับตัวพระ แต่กระดกขาซ้าย
หมุนตัวด้านหน้ามาด้านขวา

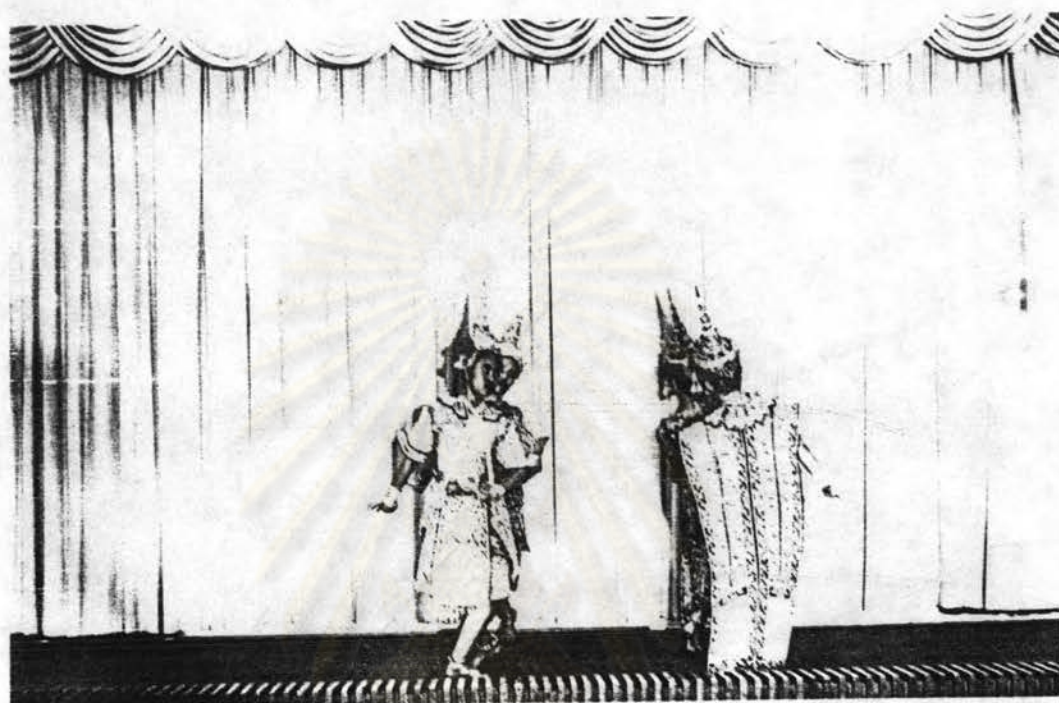

ภาพที่ 38 ทำส่าย 2 แขน (1 - 1005)

ท่านองเอื้อน พระ-นาง หันหน้าเข้าหากัน ปฏิบัติเช่นเดียวกันในทำส่าย 2 แขน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 39 ทำร้าย (1 - 1019)

"แทรกเปลี่ยนไปมา" พระ หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายตะแคงมืออยู่ระดับ
 หัวเข็มขัด มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย แล้วเดิน
 ควงกับตัวนาง กลับไปอยู่ด้านซ้าย 3 จังหวะ
 นาง หันด้านหลัง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับตัวพระ

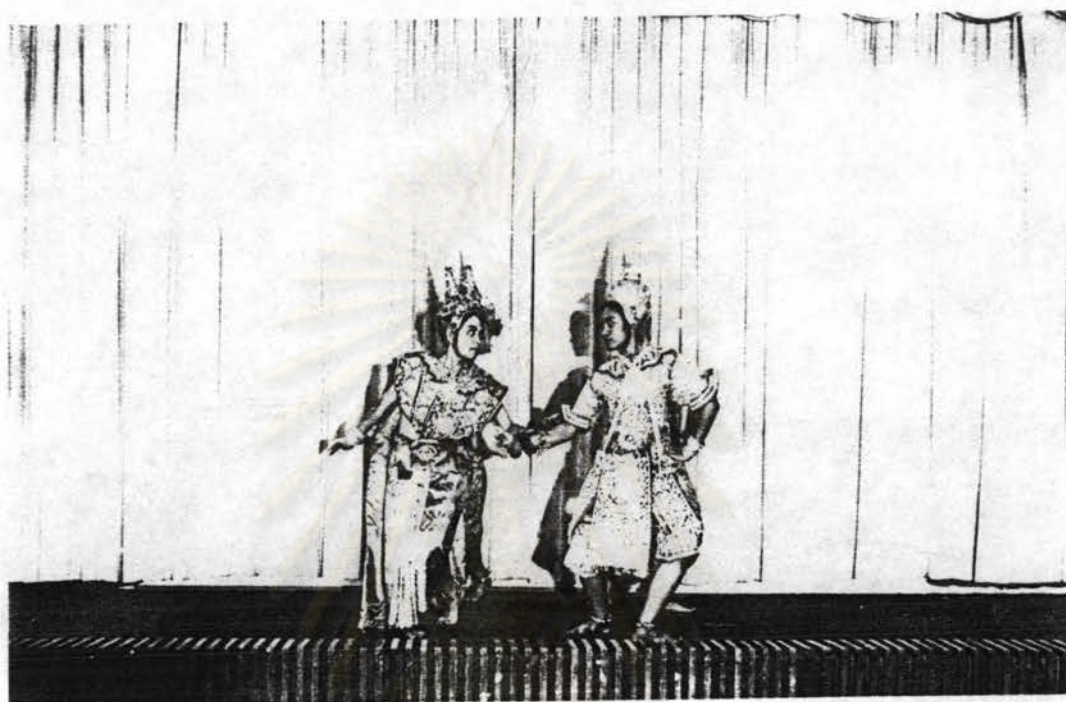

ภาพที่ 40 ท่าคว่ำ,ท่าหลบ (1 - 1029)

"คว่ำไขว่" พระ หันด้านขวา ทำท่าคว่ำ 2 ครั้ง เริ่มจากมือขวา แล้วเปลี่ยน
มาคว่ำมือซ้าย

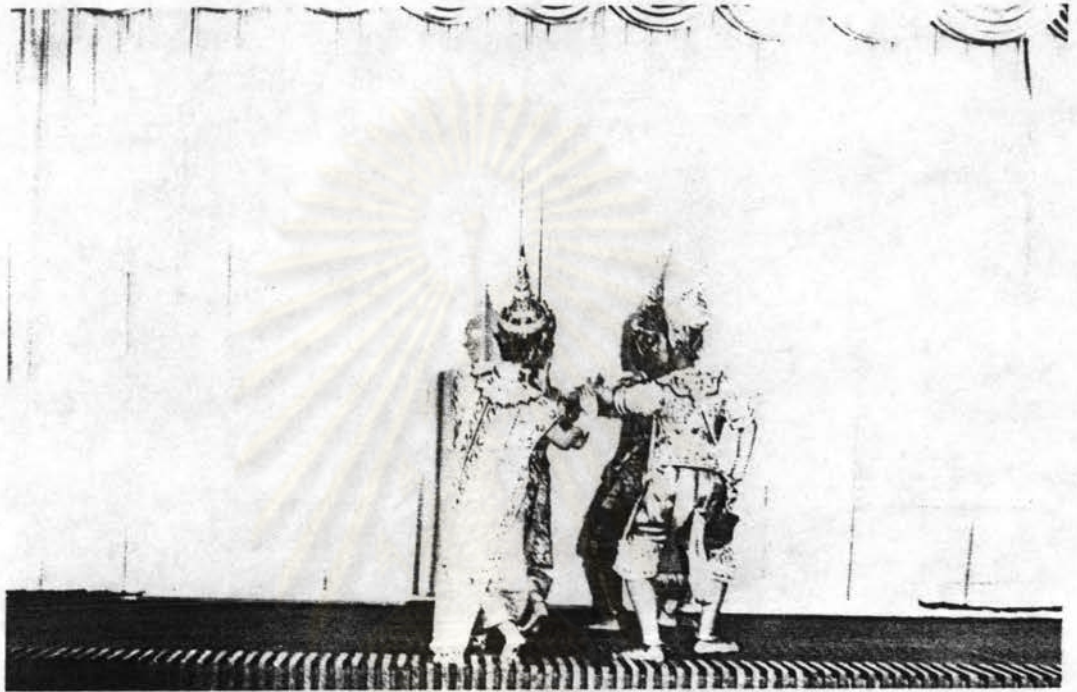
นาง หันด้านซ้าย ทำท่าหลบ 2 ครั้ง เริ่มจากมือขวา แล้วเปลี่ยน
มาหลบมือซ้าย

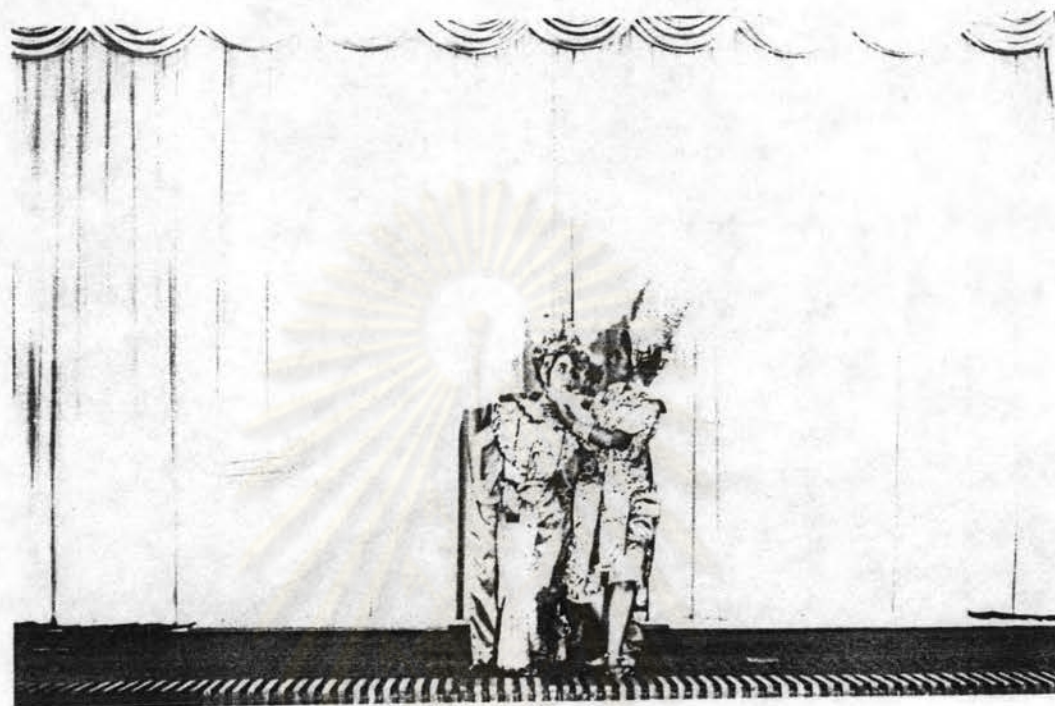
ภาพที่ 41 ท่าที่ 11 (1 - 1098)

"เหน็บแนม" พระ หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา มือขวาสอดจับเข้าที่สีข้างของตัว
 นาง มือซ้ายท้าวเอว หันหน้ามองตัวนาง ศีรษะเอียงขวา
 นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายม้วนจับปิดมือของตัวพระออก
 มือขวาจับหลัง หันหน้ามองตัวพระ ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 42 ท่าที่ 26 (1 - 1103)

"แกมกล" พระ หันด้านหลัง ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายคล้ายจับออกตั้งวงดิ่งแขนและ
 ส่งแขนให้ทอดไปยังตัวนาง พร้อมกับก้าวเท้าขวา หันหน้า
 มองตัวนาง ศีรษะเอียงซ้าย
 นาง หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา มือทั้งสองผลักแขนตัวพระ หันหน้า
 มองตัวพระ ศีรษะเอียงขวา

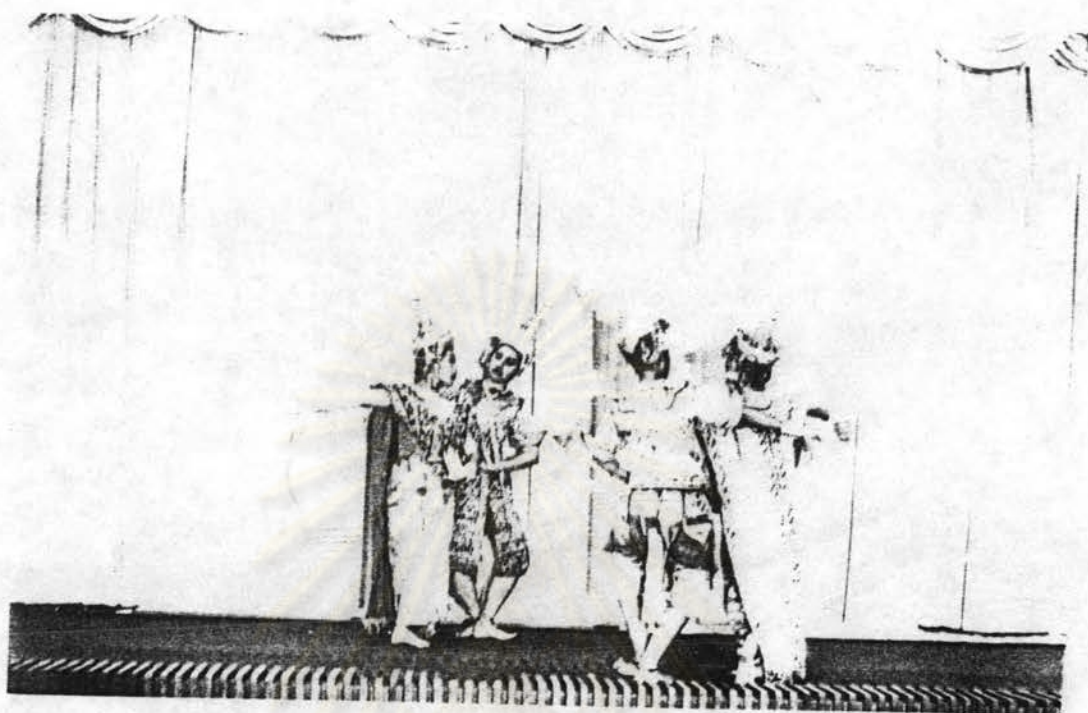
ภาพที่ 43 ท่าเชยคาง (1 - 1110)

"ปนไป" พระ หันด้านหน้า ตะแคงตัวเข้าหาตัวนาง ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายแตะที่
คางตัวนาง มือขวาโอบหลัง หันหน้ามองตัวนาง ศีรษะเอียงซ้าย
นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายจับที่คางปิดมือตัวพระ มือขวา
ท้าวเอว หันหน้ามองตัวพระ ศีรษะเอียงซ้าย

ท่านองเอื้อน พระ-นาง ท่าทำสายแขนเดียว ภาพที่ 17 (1-1115)

"เลี้ยว" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าน เนื้อร้องที่ว่า "หลีกเลี้ยว"
ภาพที่ 35 (1-1131)

ภาพที่ 44 ทำสำยแขนเดียว (1 - 1134)

"โล่" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันในทำสำยแขนเดียว วึ่งคู่กันเป็นวงกลม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 45 ท่าโลมบน (1 - 1138)

"สัพพอก"

พระ ท่าท่าโลมบนในขณะที่ยังวิ่งเป็นวงกลมต่อเนื่องจากท่าข้างต้น

ด้วยการจับมือ 2 มือที่ไหล่ของตัวนาง หันหน้ามองตัวนาง
ศีรษะเอียงซ้าย

นาง จับ 2 มือที่ไหล่บัดมือของตัวพระ หันหน้ามองตัวพระ ศีรษะ
เอียงซ้าย

ท่านองเอื่อน

พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่านในเรื่องที่ว่า "ปนไป"

ท่านในขณะที่ยังวิ่งเป็นวงกลมต่อเนื่องจากท่าข้างต้น

ดูภาพที่ 43 (1-1144)

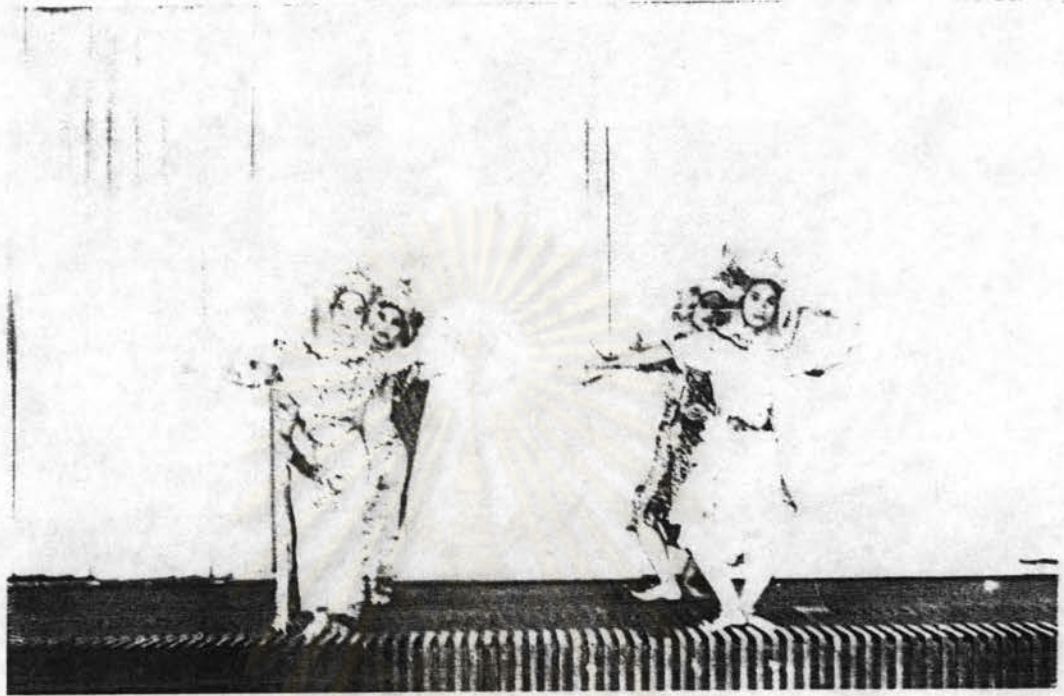

ภาพที่ 46 ท่าบ็องบัด (1 - 1146)

"หยอกนาง" พระ หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา มือขวาแตะที่ข้างหน้าอกตัวนาง มือ
ซ้ายท้าวเอว หันหน้ามองตัวนาง ศีรษะเอียงซ้าย

นาง หันด้านหน้า ยืนเหลื่อมเท้าซ้าย มือซ้ายท้าวเอว มือขวาดึงวง
ผลักมือของตัวพระ หันหน้ามองตัวพระ ศีรษะเอียงซ้าย

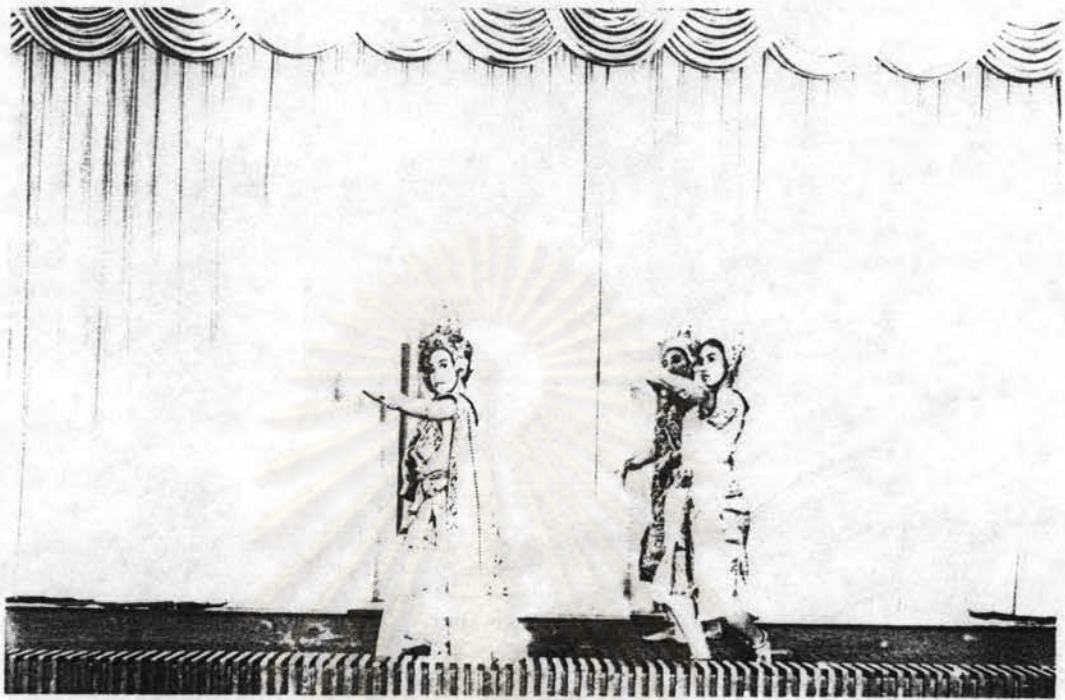

ภาพที่ 47 ท่าสอดสูง (1 - 1207)

"ซ็อนจ้งหะ ประเท้า" พระ-นาง หันด้านหน้า ตะเท้าขวา สอดจับขวาขึ้น
ตั้งวงบัวบาน หงายมือซ้ายแล้วพลิกคว่ำ
ตั้งวงตั้งแขนระดับไหล่ พร้อมกับก้าวเท้า
ขวาแล้วจรดเท้าซ้าย ศีรษะเอียงจากซ้าย
ไปขวา แล้วสอดจับซ้ายทำสลับข้างอีกครั้ง
หนึ่ง ตะเท้าถี่ ๆ

ท่านองเอื้อน พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าข้างต้น แต่ทำสลับข้าง ด้วย
การสอดจับขวาอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 48 ท่าพาลา (1 - 1220)

"เคล้าคล่อง" พระ-นาง ก้าวเท้าซ้ายไขว้ มือขวาดังวงสูง มือซ้ายจับหงายอยู่
ระดับหัวเข่าชิด ศีรษะเอียงซ้าย หมุนตัวไปด้านขวา
ก้าวเท้าขวาพร้อมกับคลายจับมือซ้ายออกตั้งวงสูง มือ
ขวาวาดลงหงายมือข้างตัว ศีรษะเอียงขวา

ทำนองเอื้อน พระ-นาง ทำท่าส่าย 2 แขน ด้านหน้า รูปภาพที่ 26 (1-1226)

"เลี้ยวลอด" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าในเนื้อร้องที่ว่า "หลีกเลี้ยว"
รูปภาพที่ 35 (1 - 1240)

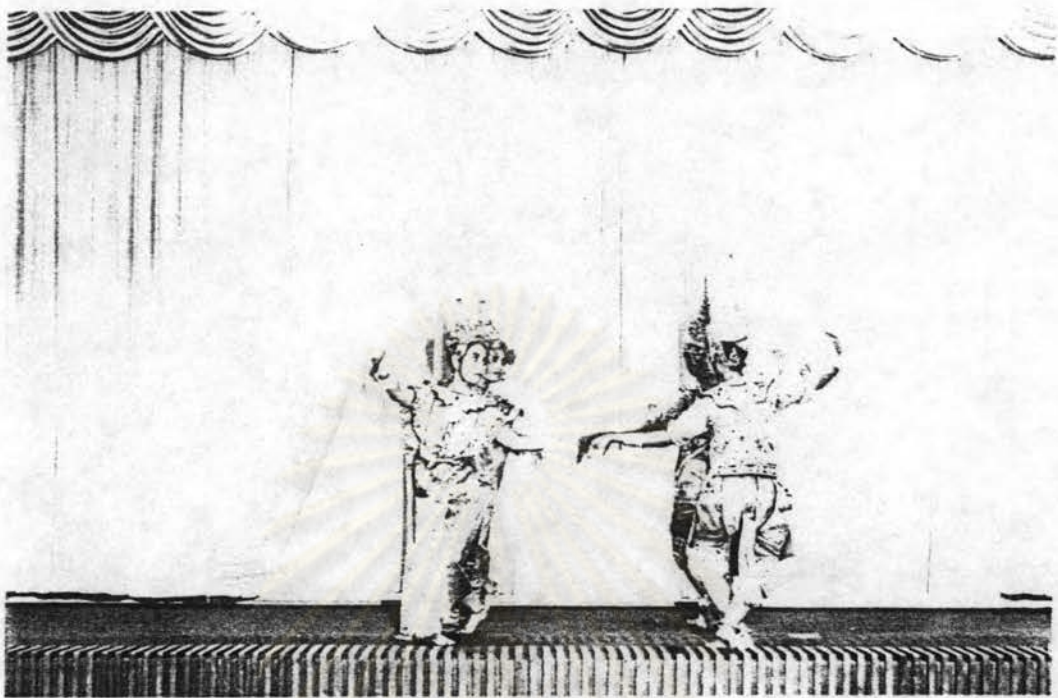

ภาพที่ 49 ท่าที่ 13 (1 - 1246)

"สอดคล้องไปตามหว่าง" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่ตัวพระหันด้านหน้า ตัวนางหันด้านหลัง ด้วยการประเ้าขวาแล้วก้าวลง มือขวาจับคว่าคลายออกตั้งวงสูงให้วงตัวพระและตัวนางคล้องกัน มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงขวา แล้วเดินควงกันครึ่งวงกลม 4 จังหวะ

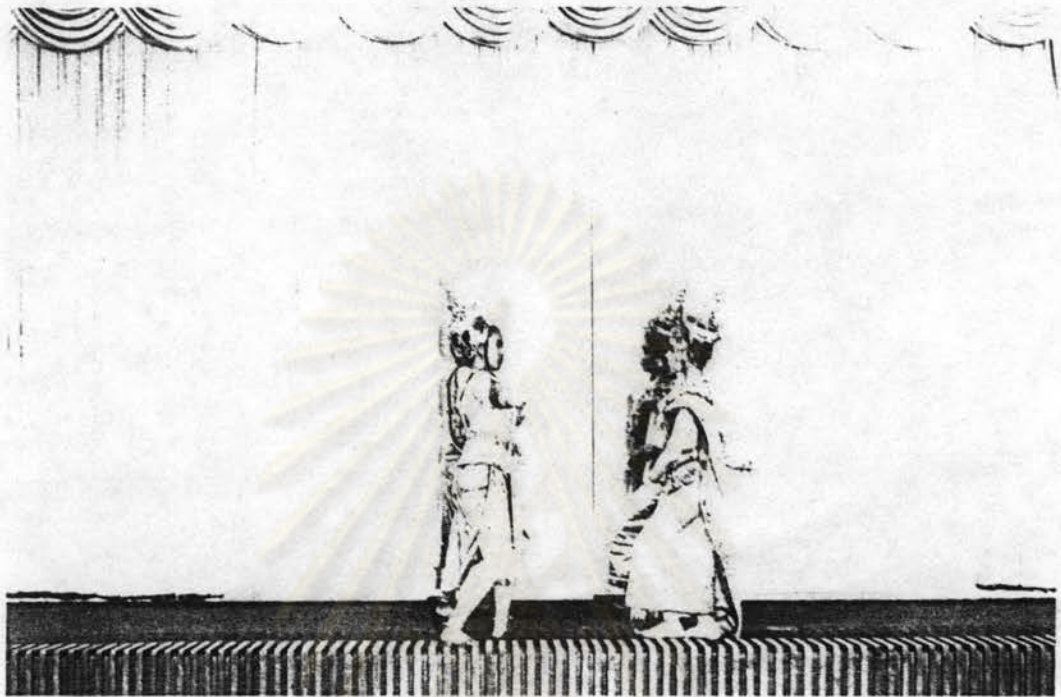

ภาพที่ 50 ท่าพาลา (1 - 1314)

"วงเวียน" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ตัวพระหันด้านหลัง ตัวนางหัน
ด้านหน้า ด้วยการประเท้าซ้าย แล้วก้าวลง มือขวา
ม้วนจับอกตั้งวง มือซ้ายพลิกข้อมือหงายมือลงข้างตัว
ศีรษะเอียงจากขวาไปซ้าย วิ่งควงกันครึ่งวงกลม

"เทียนหัน" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าในเนื้อเรื่องที่ว่า "หันเทียน"
แต่ตัวพระเริ่มหมุนตัวจากด้านหน้า และตัวนาง
เริ่มหมุนตัวจากด้านหลัง ดูภาพที่ 37 (1-1319)

ภาพที่ 51 ทำกัน ทำหลบ (1 - 1326)

"กั๊กาง" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับทำในเนื้อเรื่องที่ว่า "กั๊กาง
ขวางหน้า" แต่สลบที่กัน โดยตัวพระมาอยู่ด้านขวา
ส่วนตัวนางอยู่ด้านซ้าย

ทำนองเอื้อน พระ-นาง ทำท่าสาย 2 แขน หันหน้าเข้าหากัน รูปภาพที่ 38
(1-1333)

ภาพที่ 52 ท่าที่ 28 (1 - 1347)

"ท่าที่" พระ หันด้านหน้า ถอนเท้าขวาก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายจับหงายระดับหัว
 เข็มขัด มือขวาตั้งวงตึงแขนระดับไหล่ ลักคอซ้าย แล้ววิ่งกลับที่
 นาง หันด้านหลัง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับตัวพระ

ภาพที่ 53 ท่านางนอน (1 - 1351).

"มิให้ห่าง" พระ-นาง หันด้านหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกันด้วยการหงายมือซ้ายข้างตัว มือขวาตั้งวงท่า ก้าวเท้าซ้ายไขว้แล้วขยับตามกันไป ด้านขวา จากนั้นเปลี่ยนมือและเท้าตรงกันข้าม ขยับตามกันไปด้านซ้ายอีกครั้งหนึ่ง

"กัลยา" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าในเนื้อเรื่องที่ว่า "ไปให้ชิด"
 รูปภาพที่ 27 (1-1358)

"ฉวยจุด" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่าในเนื้อเรื่องที่ว่า "คว่ำไขว้"
 รูปภาพที่ 40 (1-1419)

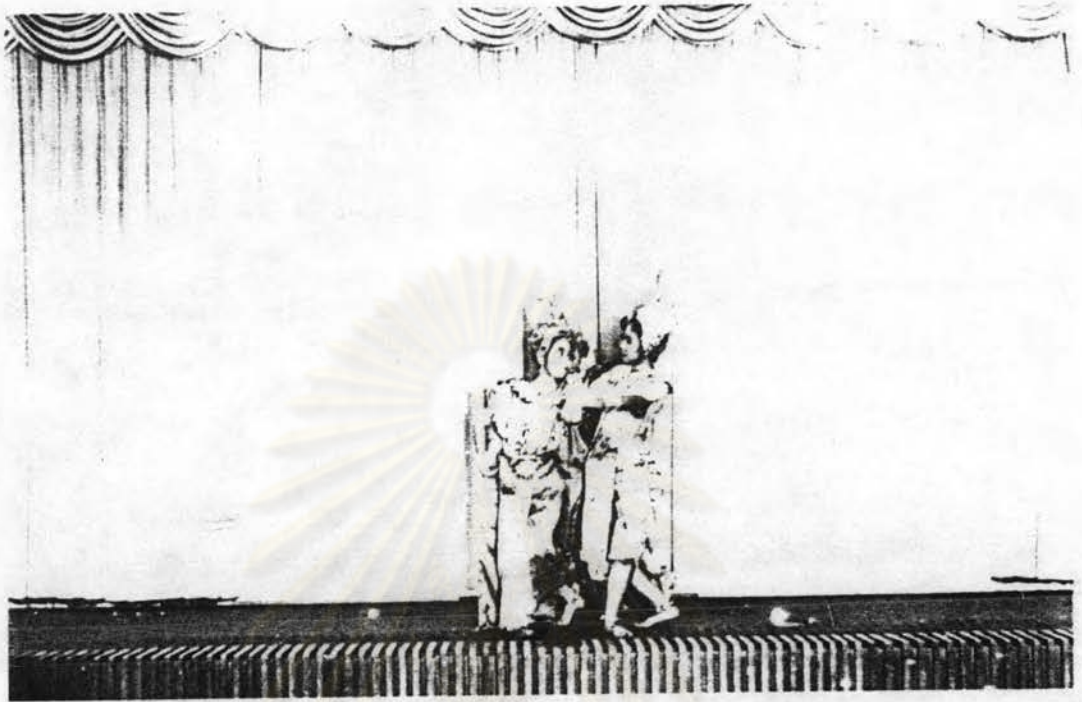
ภาพที่ 54 ทำจูงมือ (1 - 1424)

"ยุคนาง" พระ หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา มือขวาจับข้อมือตัวนาง มือซ้ายท้าวเอว
หันหน้ามองตัวนาง ศีรษะเอียงซ้าย

นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวงตั้งแขน ทอดแขนลงข้างตัว
ให้ตัวพระจับ มือขวาจับหงายที่ระดับหัวเข่ามัด หันหน้ามองตัว
พระ ศีรษะเอียงซ้าย

ทำนองเอื้อน พระ-นาง ทำท่าเดิม สายแขนที่จูงกันเล็กน้อย และสับคอก

(1-1420)

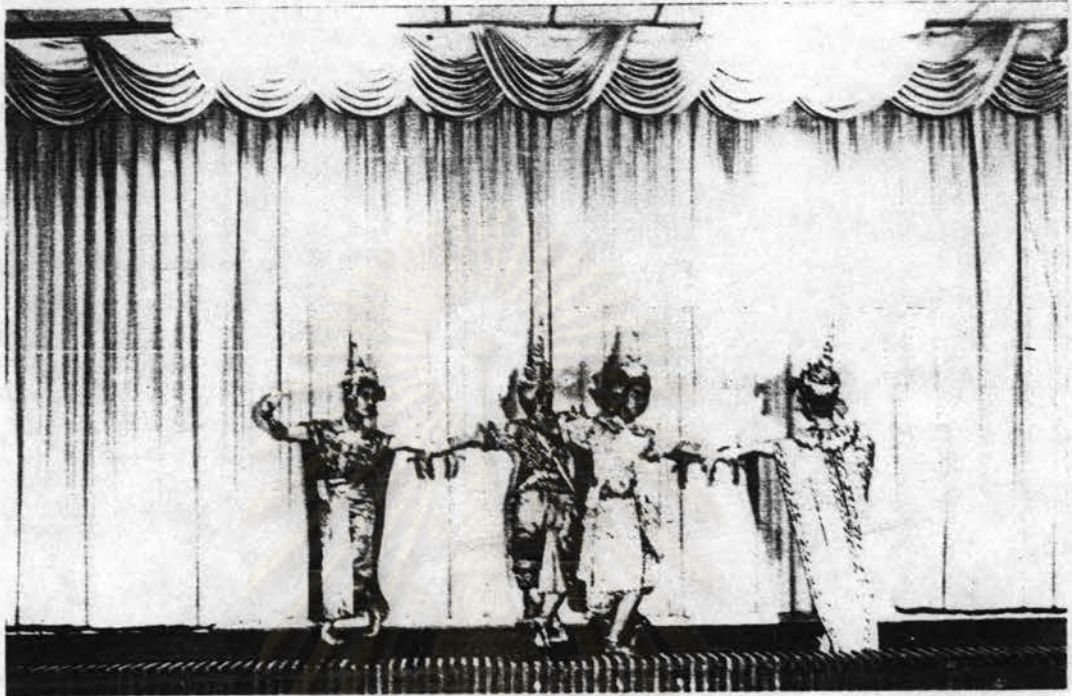

ภาพที่ 55 ทำท่าจับท่า 3 (1 - 1433)

"ข้างซ้าย" พระ-นาง ทำท่าจับท่า 3 โดยทั้งคู่ประเ้าซ้ายแล้วก้าวลง มือ
ซ้ายของตัวพระจับมือซ้ายของตัวนางที่ส่งแขนออก
ด้านหน้า มือขวาโอบหลังตัวนาง ส่วนมือซ้ายของ
ตัวนางท้าวเอว ทั้งคู่หันหน้ามองกัน ศีรษะเอียงซ้าย

ทำนองเอื้อน พระ-นาง ทำท่าเดิม เดินเป็นวงกลม ประเ้าขวาแล้วก้าว
ลงตรงสร้อยคำว่า "หนาน้อง" พร้อมกับมือขวา
กางออกตั้งแขน วาดมือลงแล้วหงายมือขึ้นตั้งแขน
ระดับไหล่ ส่วนมือซ้ายยังคงจับกันอยู่อย่างเดิม
(1-1447)

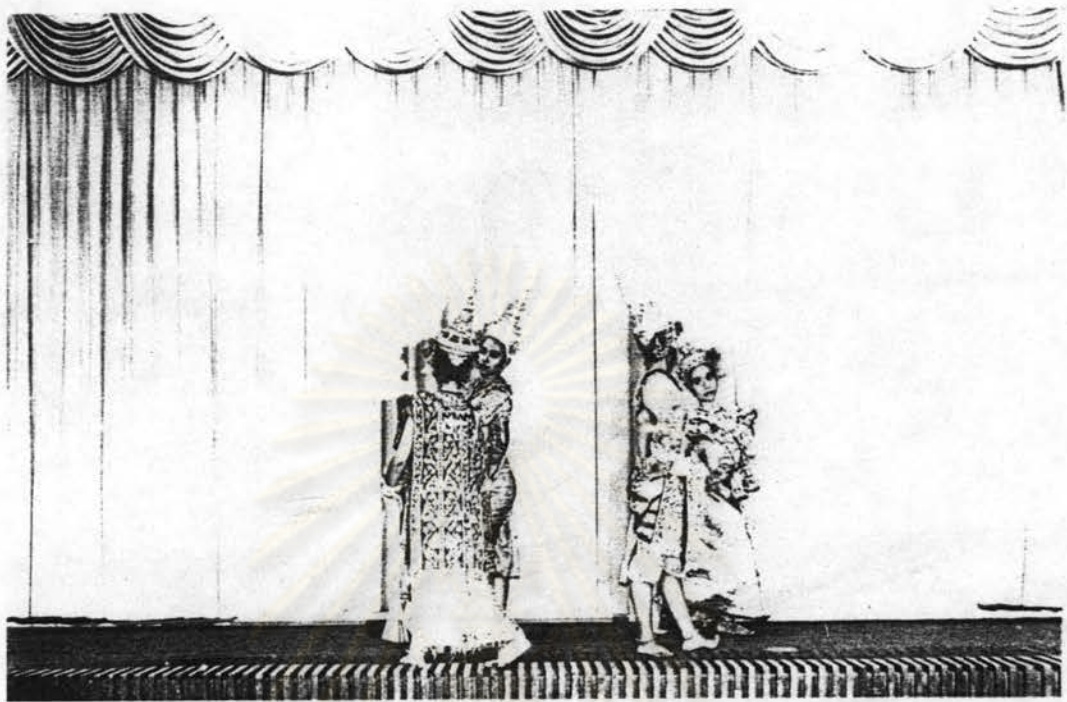

ภาพที่ 56 ทำยายท่า (1 - 1451)

"แล้วยาย" พระ-นาง ทำท่ายายท่า ในขณะที่ยังอยู่ในวงกลม โดยตัวพระหัน
หลัง ตัวนางหันหน้า มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายแทงมือออก
ขณะที่วิ่งสลับที่กัน

"ยุคนาง" พระ-นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับท่า "คว่าไขว่" แต่ไม่ยืนอยู่กับที่ ตัว
พระและตัวนางจะวิ่งสวนกันไป-กลับ (1-1455)

ภาพที่ 57 ทำจูงมือ (1 - 1461)

"ข้างขวา" พระ-นาง ทำทำจูงมือ ซึ่งปฏิบัติเช่นเดียวกันกับทำในเนื้อเรื่องที่ว่า
"ยุคนาง" แต่ทำสลับข้างกัน และยังอยู่ในแถววงกลม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

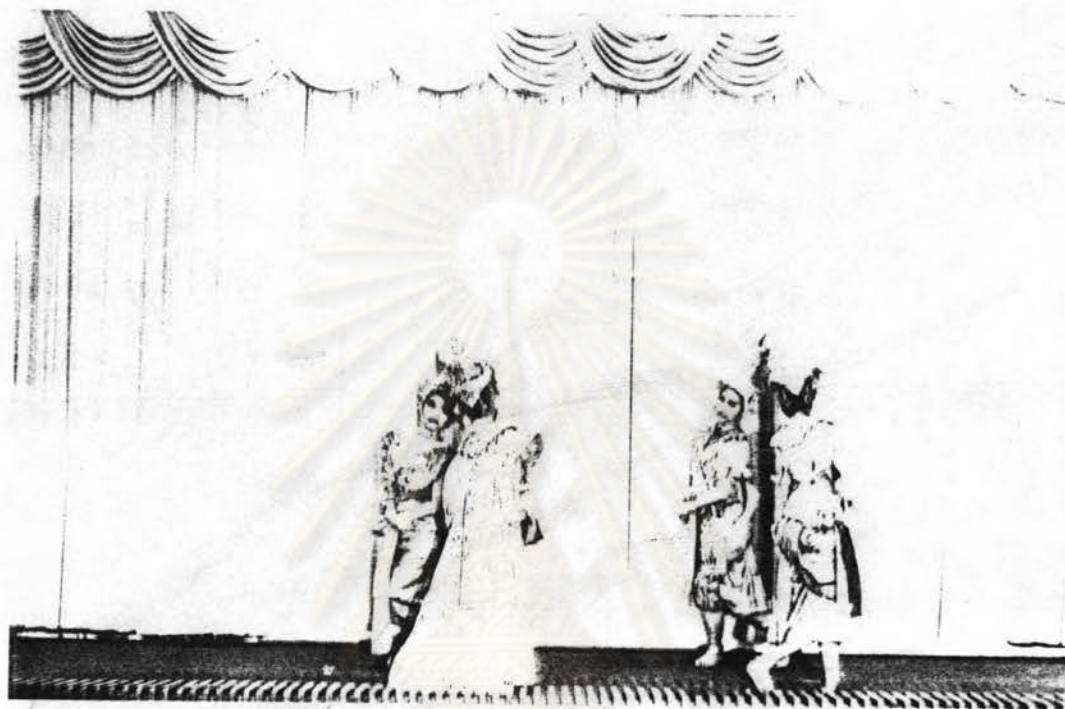

ภาพที่ 58 ท่าที่ 43 (1 - 1520)

"ตลบหลัง" พระ-นาง หันด้านขวาทำท่าตลบมือ จากจับซ้ายม้วนออกตั้งวงสูง
มือขวาตั้งวงแล้วม้วนข้อมือเป็นจับ มือทั้งสองอยู่ใกล้กัน
พร้อมกับก้าวเท้าซ้าย แล้ววางเท้าขวาข้างหลัง

พระ-นาง คู่ที่ 1 หันตัวไปด้านหลัง ส่วน พระ-นาง คู่ที่ 2,3,4
ไม่หันตัว ทำทำนี้อยู่กับที่

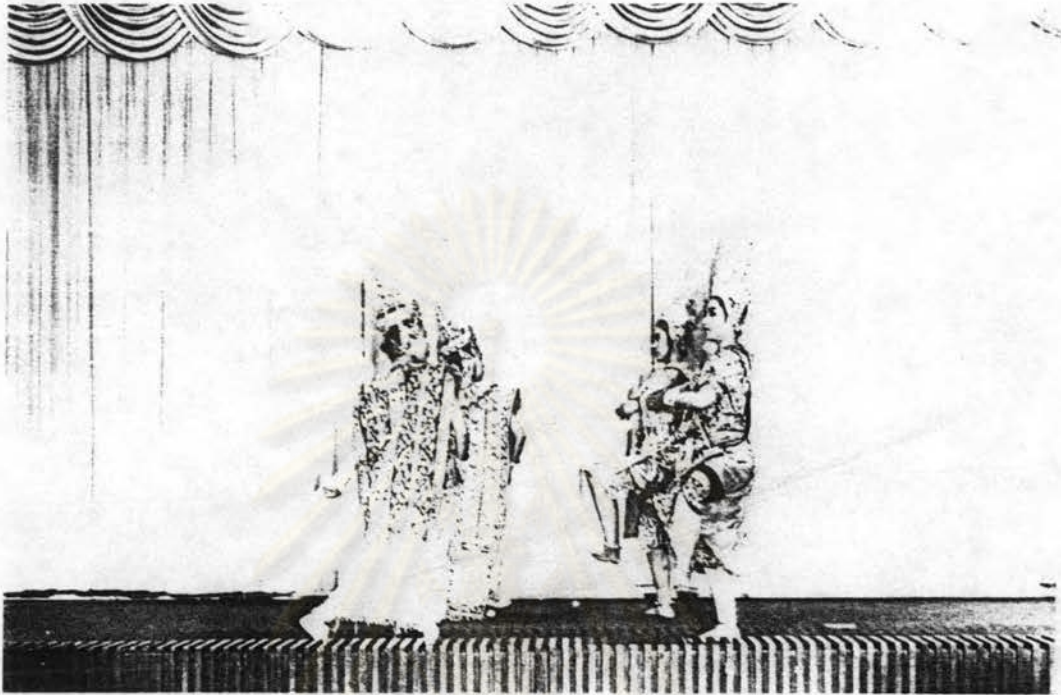

ภาพที่ 59 ท่าที่ 12 (1 - 1526)

"ลดเลี้ยวลงมา" พระ-นาง มือซ้ายจับระดับเอว มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียง
ซ้าย แล้วเดินสลับพื้นปลาในแถวของตน พร้อม
กับเปลี่ยนมือสลับข้าง

เอื้อนและสร้อยคำ พระ-นาง ท่าท่าเดิม วิ่งสลับพื้นปลา จนคู่ที่ 1 ลงไปอยู่
ข้างหลัง หันหน้าไปด้านหลัง คู่ที่ 4 ขึ้นมาอยู่
ข้างหน้า แต่หันหน้าด้านหลังตามกัน แล้วประ
เท้าขวาก้าวลง ท่าส่ายแขนเดี่ยว (1-1546)

ภาพที่ 60 ทำตัวเรา,ท่ามอง (1 - 1552)

"เทวัญ" พระ หันด้านหลัง ทำท่าตัวเรา ก้าวเท้าขวายกเท้าซ้าย มือซ้ายจับ
 ระหว่างอก มือขวาท้าวเอว
 นาง หันด้านหลัง ก้าวเท้าซ้ายไขว้ ทำท่ามองตัวพระ มือขวาจับที่ชายพก
 มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 61 ทำมอญ, ทำตัวเรา (1 - 1556)

"กัลยา" พระ ทำทำมอญ ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายวางที่หน้าขา มือขวาทำวเอว ศีรษะ
เอียงขวา หันหน้ามองนาง
นาง ทำทำตัวเรา ยืนเหลื่อมเท้าขวา มือซ้ายจับระหว่างอก มือขวา
ทำวเอว ศีรษะเอียงขวา

หมายเหตุ ทำนี่ท่อนร้อง ราชันด้านหลัง ท่อนรับ ราชันด้านหน้า

ภาพที่ 62 ทำพิกมัยเรียงหมอน (1 - 1565)

"สำราญใจ" พระ หันด้านขวา ก้าวเท้าซ้ายยกเท้าขวา จับ 2 มือ แล้วยกมือซ้าย
ตั้งวงสูง มือขวาตึงแขนระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา

นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ก้าวเท้าขวา แล้วกระดกเท้าซ้าย

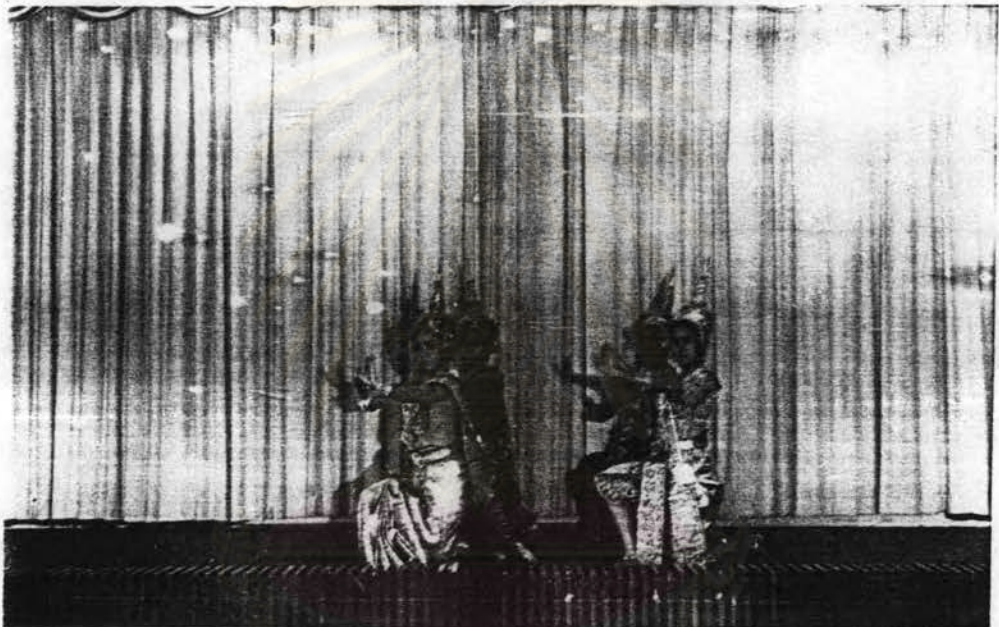
ดนตรีบรรเลงรับ ในคำร้องสุดท้ายนี้ เมื่อรำตลบแถวกลับมาอยู่ด้านหน้าแล้ว
พระ-นาง ทำท่าชักแป้งผัดหน้าด้านขวา แล้วลดขาขวาลง
หลัง ม้วนจับลงนั่งคุกเข่า วางมือบนหน้าขา (1-1620)

หมายเหตุ

ทำนี้ท่อนร้อง รำหันด้านหลัง ท่อนรับ รำหันด้านหน้า

เพลง เบ้าหลุด

"เมื่อนั้น นางเทพอัปสร" พระ-นาง - ปฏิบัติเช่นเดียวกับ "เมื่อนั้นฝ่ายฝูง
เทวา" ในเพลงพระทอง รูปภาพที่ 11 (2 - 0046)

รูปภาพที่ 63 ท่า พิศมัยเรียงหมอน (2 - 0086)

"ศรีใส" พระ-นาง - หันด้านขวา ท่าพิศมัยเรียงหมอน ตั้งเข้าขวา มือซ้ายตั้ง
วงสูง มือขวาตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา

ทำนองเอื้อน พระ - นาง ท่าท่าเดิม ด้านขวาและซ้าย (2 - 0097)

ดนตรีบรรเลงรับ พระ - นาง ท่าท่าเดิม (2 - 0120)

ภาพที่ 64 ท่าที่ 48 (2 - 0180)

"รำล่อเทวา" พระ - หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย, มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาจับล่อ
 แก้วแขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย แล้วยื่นเท้า
 อยู่กับที่ ม้วนมือจับล่อแก้ว ปล่อยเป็นมือแบหงายมือแขน
 ระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย ตรงคำว่า "เทวา"

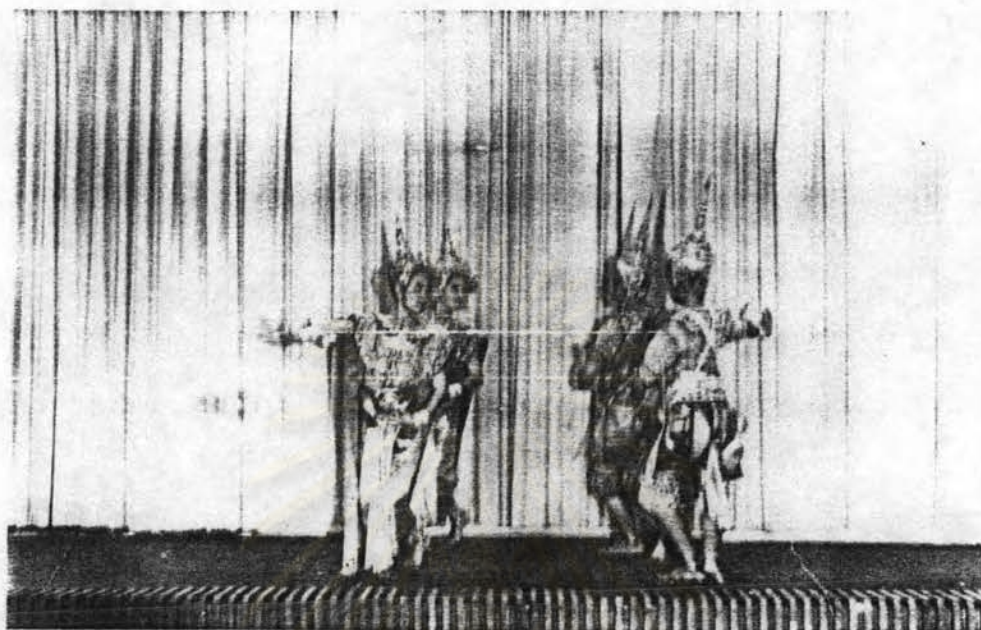
นาง - หันด้านหลัง ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระ

ภาพที่ 65 ทำจ้อเพลิงกาฬ (2 - 0196)

"สุราลัย" พระ - หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายจับยาว
 แขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา
 นาง - หันด้านหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกับพระ

ภาพที่ 66 ท่าที่ 28 (2 - 0214)

"ท่วงที" พระ-นาง - หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายจับที่หัวเข็มขัด มือขวาตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย

"หนีไล่" พระ-นาง - หันด้านหน้า ตัวพระเข้าซ่อนหลังตัวนาง ทำท่าส่ายแขนเดียว เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า "ไล่" แต่วิ่งคู่กันหลบแถวไปด้านหลัง ดูภาพที่ 44 (2 - 0220)

"พอได้กัน" พระ-นาง - หันด้านหน้า ทำท่าที่ 2 เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า "ไปให้ชิด" ดูภาพที่ 27 (2 - 0235)

"เทพบุตร" พระ-นาง - หันด้านหน้า ทำท่าร้าย เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า "เทพบุตร" ดูภาพที่ 20 (2 - 0320)

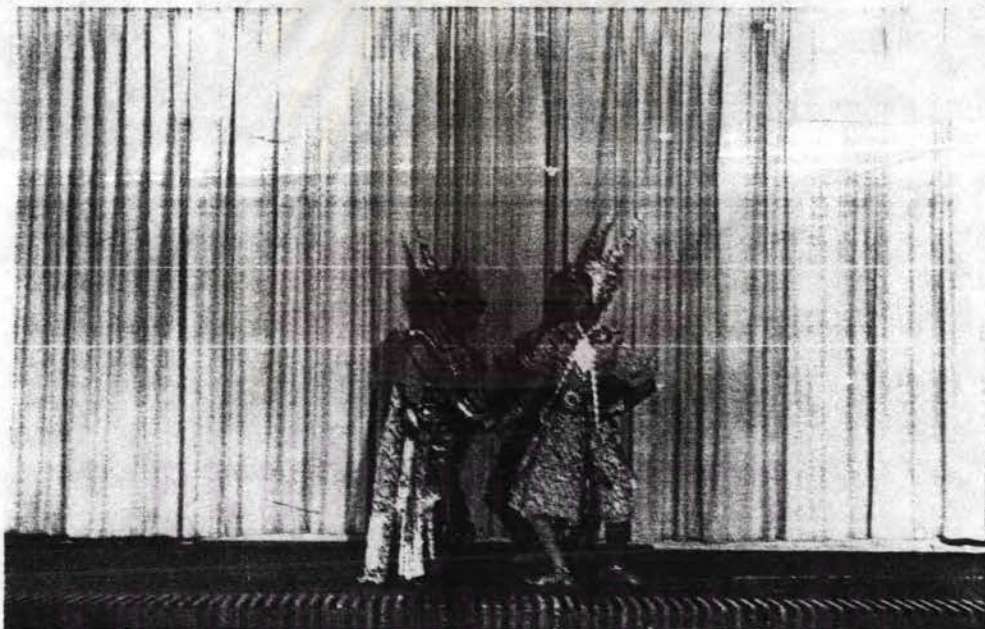

"นุคฉวย" พระ-นาง ทำท่าคว่ำ-ท่าหลบ เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า

"คว่ำไขว้" รูปภาพที่ 40 (2 - 0324)

"ชายสไบ" พระ-นาง ทำท่าจูงมือ เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า "ยุคนาง"

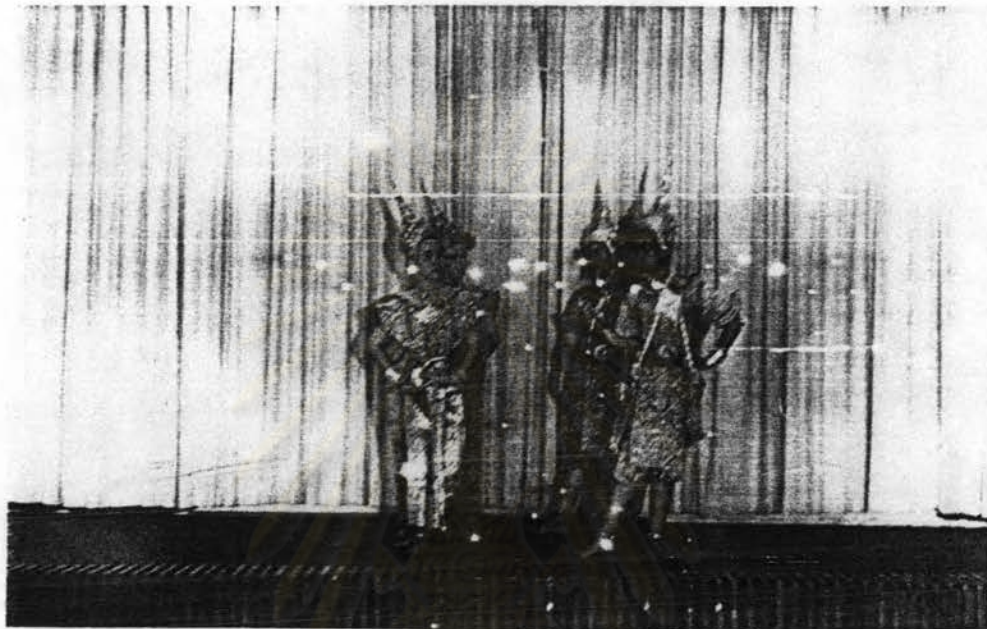
รูปภาพที่ 54 (2 - 0333)

ภาพที่ 67 ท่าบัดมือ (2 - 0348)

"นางปลักกร" พระ-นาง ทำท่าต่อเนื่องจากท่าข้างต้น โดยตัวนางใช้มือขวาบัด
มือของตัวพระออก

ภาพที่ 68 ทำยีน, ท่าที่ 41 (2 - 0354)

"ค้อนให้" พระ - หันด้านหน้า ทำยีน มือซ้ายท้าวสะเอว มือขวาทอด
แขนปลายนิ้วแตะอยู่ที่หน้าขา พยักหน้ามองนาง ศีรษะ
เอียงซ้าย

นาง - หันด้านหน้า ท่าที่ 41 ประสมเท้าขวาเหลื่อม มือขวา
เท้าสะเอว มือซ้ายจับที่เอว ศีรษะเอียงซ้าย
เบือนหน้าค้อน

ทำนองเอื้อน พระ - นาง ทำท่าสายแขนเดียว รูปภาพที่ 17 (2 - 0362)

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 69 ท่ามอง, ท่าหลบ (2 - 0371)

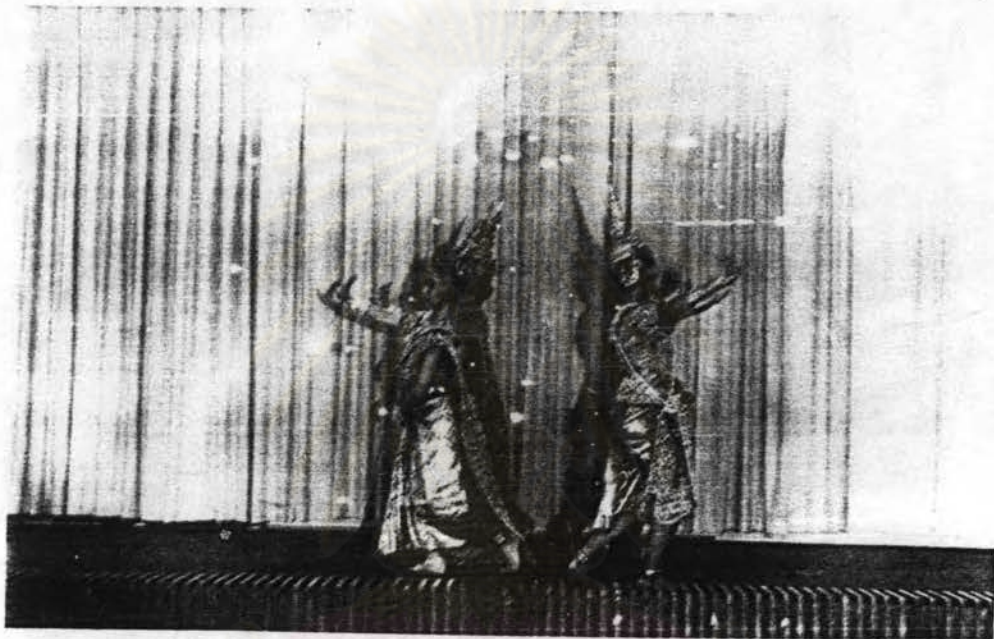
- "แล้วผันผิน" พระ - หันด้านขวา ท่ามอง ก้าวข้างเท้าขวา มือซ้ายจับที่เอว
มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงขวา
- นาง - หันหลังท่าหลบ ก้าวไขว้เท้าซ้าย มือซ้ายจับที่เอว
มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย หันหน้ามองตัวพระ แล้ว
หมุนตัวไปด้านหลัง ทำท่าตรงกันข้ามอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 70 ท่าที่ 31 (2 - 0449)

"หลีกหลบ" พระ - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาตั้งวง
 หงายแขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย
 นาง - หันด้านหลัง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับพระ

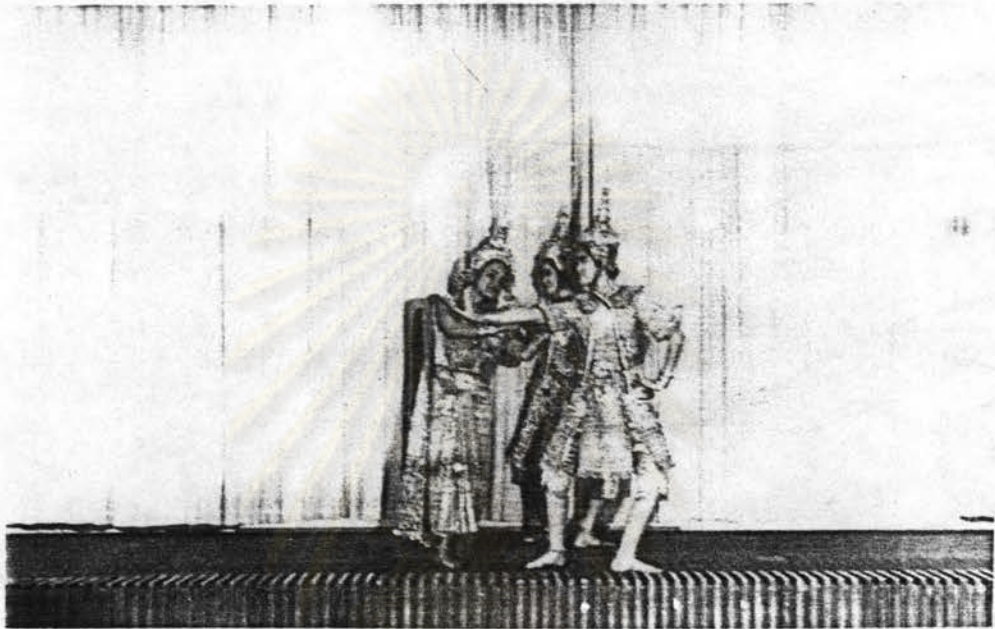

ภาพที่ 71 ทำสวดสร้อย (2 - 0456)

"ลดเลี้ยว" พระ-นาง พระหัตถ์ด้านซ้าย นางหัตถ์ด้านขวา เดินถอยหลังสวนกันด้วย
ท่าทำสวดสร้อย มือขวาดั้งวงสูง มือซ้ายจับที่เอว
ศีรษะเอียงซ้าย

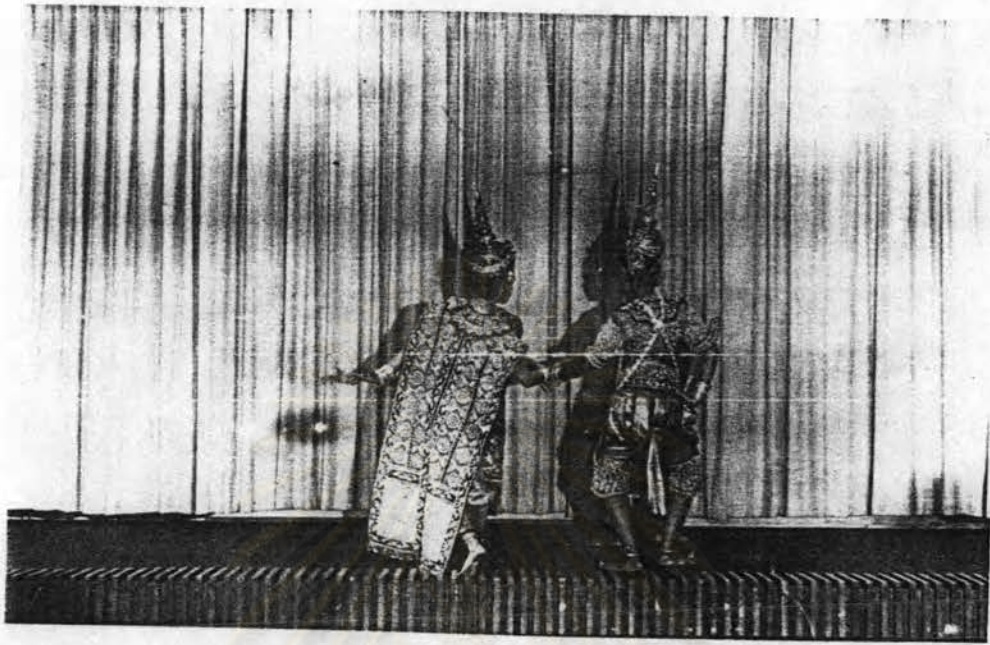
"เกี่ยวพัน" พระ-นาง ท่าท่าที่ 13 เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า "สวด
สร้อยไปตามหว่าง" ภาพที่ 49 (2 - 0463) แต่ท่านี
พระ-นาง อยู่สลับทักัน

ศูนย์วิทยุโทรทัศน์
ภาพที่ 72 ท่าที่ 26 (2 - 0477)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"เกียดกัน" พระ หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา มือขวาคลายจีบออกตั้งวงติ่งแขนและ
ส่งแขนให้ทอดไปยังตัวนาง พร้อมกับก้าวเท้าซ้าย หันหน้า
มองตัวนาง ศีรษะเอียงขวา
นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือทั้งสองผลักแขนตัวพระ หันหน้า
มองตัวพระ ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 73 ท่าที่ 11 (2 - 0483)

"ด้วยกล" พระ หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา มือซ้ายสอดจิบเข้าที่สีข้างของตัวนาง
มือขวาเท้าเอว หันหน้ามองตัวนาง ศีรษะเอียงซ้าย

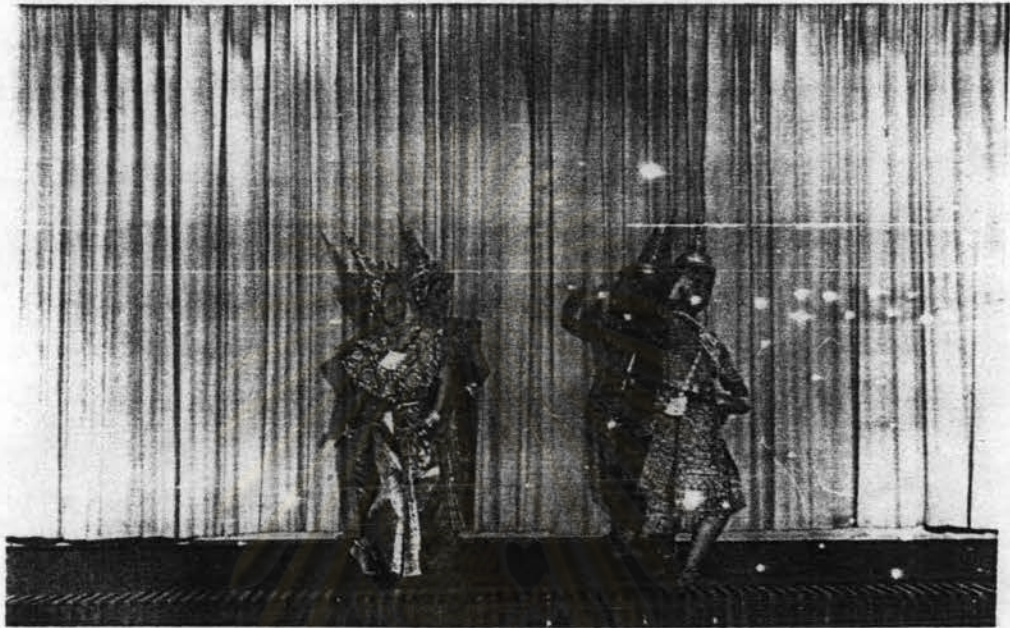
นาง หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา มือขวาม้วนจับปัดมือของตัวพระออก
มือซ้ายจับหลัง หันหน้ามองตัวพระ ศีรษะเอียงขวาทำนองเอื่อน

"ทำนองเอื่อน" พระ-นาง ทำท่าสายแขนเดี่ยว รูปภาพที่ 15 (2 - 0488)

"มารยา" พระ-นาง ทำท่าจับท่า 2 เหมือนกับทำในเนื้อร้องเพลงพระทอง
ที่ว่า "นางไว้" รูปภาพที่ 32 (2 - 0575)

"ครั้นเทเวศน์" พระ-นาง ทำท่าจับท่า 2 เหมือนกับทำในเนื้อร้องเพลงพระทองที่ว่า
"เทพบุตร" รูปภาพที่ 18

ภาพที่ 74 ท่าสอดสร้อย, ท่ามอง (2 - 0581)

"วงเวียนเปลี่ยนซ้าย" พระ เดินหลบแถวลงไปด้านหลังด้วยท่าสอดสร้อย มือขวา
ตั้งวงสูง มือซ้ายจับหงายระดับหัวเข่ามัด ศีรษะเอียง
ซ้ายแล้วเปลี่ยนมือสลับข้าง

นาง ท่ามอง มือซ้ายจับที่ชายพก มือขวาจับหลัง ก้าวเท้า
ขวาหันหน้ามองตัวพระ ศีรษะเอียงขวา แล้วเปลี่ยน
เป็นป้องหน้ามือซ้ายตรงคำว่า "เปลี่ยนซ้าย"

ท่านองเอื้อน

พระ ท่าเดิม เดินลงไปด้านหลัง

นาง ท่าเดิม สะดุ้งตัวตามจังหวะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 75 ท่ามอง ท่าตัวเรา (2 - 0603)

"สาวสรรค์" พระ หันด้านขวา ประเท้าขวา มือขวาจับหงาย มือซ้ายตั้งวงต่ำ
ศิริษะเอียงซ้าย

นาง หันด้านหน้า ท่าท่าตัวเรา จับมือซ้ายเข้าอก มือขวาท้าว
เอว ยืนเหลื่อมเท้าขวา ศิริษะเอียงขวา

ภาพที่ 76 ท่ามอง, ท่าสอดสร้อย (2 - 0608)

"ผันย้าย" พระ - หันด้านขวา ทำท่าต่อเนื่องจากท่าแรก คือท่ามอง โดยก้าวเท้า
 ขวาลง มือซ้ายที่เอว มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงขวา
 นาง - เดินหลบแถวไปด้านหลัง ด้วยท่าสอดสร้อย มือซ้ายตั้งวงสูง
 มือขวาจับหงาย ศีรษะเอียงขวา

ท่านองเอื้อน พระ ท่าเดิม เปลี่ยนมือสลับข้าง
 นาง เดินลงไปด้านหลังด้วยท่าเดิม เปลี่ยนมือสลับข้าง

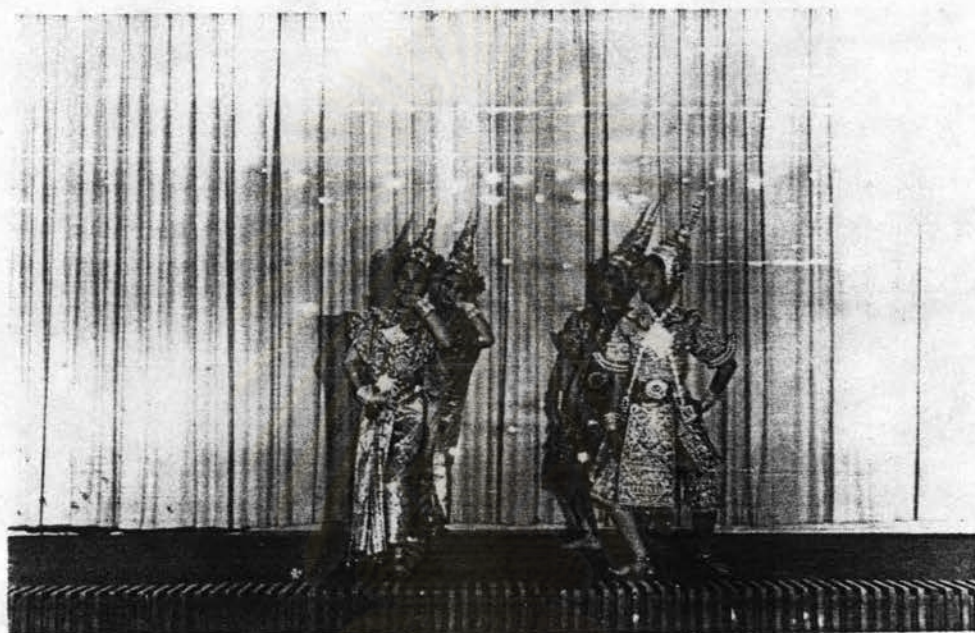

ภาพที่ 77 ท่าที่ 32 (2 - 0624)

"เปลี่ยนขวา" พระ-นาง หันด้านซ้าย ก้าวเท้าขวา มือขวาจับหงายที่เอว
มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงขวา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

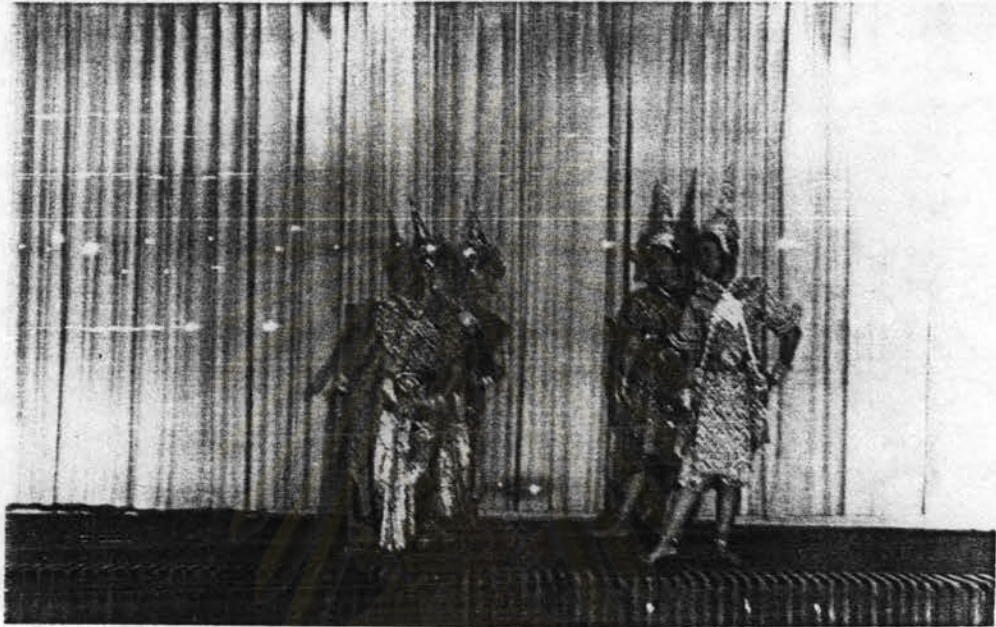

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 78 ท่อมอง , ทำยืม (2 - 0697)

- "ยืมพราาย" พระ - หันด้านหน้า ทำท่อมอง ก้าวเท้าขวา มือขวาวางที่หน้าขา
มือซ้ายทำวเอว ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองตัวนาง
นาง - หันด้านหน้า ทำทำยืม

ภาพที่ 79 ทำยีน, ทำหลบ (2 - 0703)

"ชายชาเลื่อง" พระ ท่าเดิม ยืนตึงเข้า ศีรษะเอียงขวา หน้ามองตัวนาง
 นาง ท่าหลบ ก้าวเท้าซ้ายไขว้เท้า มือซ้ายจับหงายที่เอว
 มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองตัวพระ

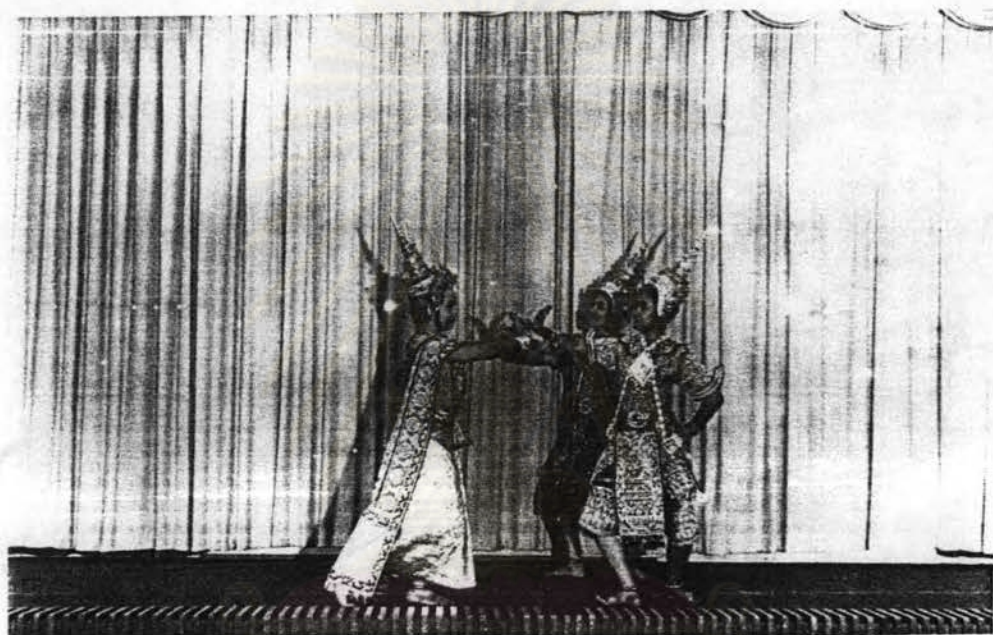
ทำนองเอื้อน พระ ท่าเดิม สะดุ้งตัว
 นาง ท่าเดิม หมุนตัวไปด้านหลัง

ภาพที่ 80 ท่ายืน, ท่ามอง (2 - 0710)

"คูเทวา" พระ หันด้านหลัง ท่าท่ายืนยกขาซ้าย มือซ้ายวางที่หน้าขา
มือขวาท้าวเอว ศีรษะเอียงขวา
นาง หันด้านหลัง ท่าท่ามอง ก้าวเท้าซ้ายไขว้ มือขวาจับหงาย
ที่เอว มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองตัวพระ
ท่านองเอื้อน พระ-นาง ท่าท่าเดิม สะดุ้งตัวตามจังหวะ หันหน้าเข้าหากัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

ภาพที่ 81 ท่าที่ 34, ท่าที่ 35 (2 - 0724)

"ครั้นสบตา" พระ หันด้านหน้า ท่าท่าที่ 35 ก้าวเท้าขวา มือขวาดึงวงสูง
มือซ้ายเท้าเอว ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองตัวนาง
นาง หันด้านซ้าย ท่าท่าที่ 34 ก้าวเท้าขวา มือขวาดึงวงสูง
ปาดมือตรงหน้า พร้อมกับลักคอข้างซ้าย มือซ้ายจับหลัง

ภาพที่ 82 ท่าที่ 36, ท่าหลบ (2 - 0729)

"ม้อยเมียง" พระ ท่าท่าที่ 36 ยืนตั้งเข้า ศีรษะเอียงขวา
 นาง หันด้านหลัง ท่าหลบ ก้าวเท้าขวาไขว้ มือขวาจับหงาย
 ที่เอว มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงขวา หน้ามองตัวพระ

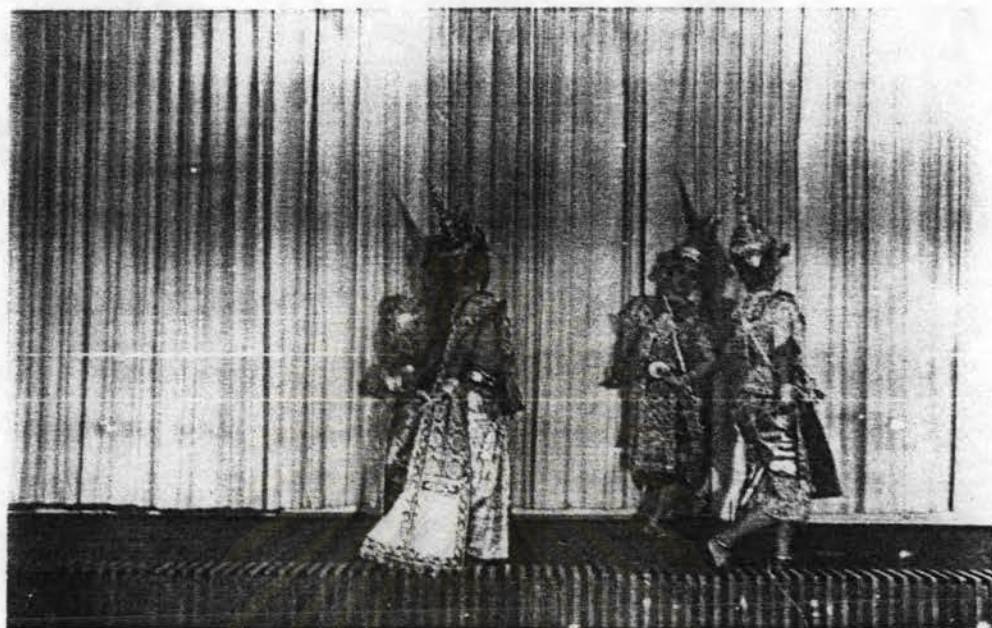
ท่านองเอื้อน พระ ท่าท่าเดิม
 นาง สะคุ้งตัว แล้วหมุนตัวมาด้านหน้า

ภาพที่ 83 ทำยิ้ม, ทำอาย (2 -0743)

"เอียงอาย" พระ ทำยิ้ม ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองตัวนาง
 นาง ทำอาย ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายแตะที่แก้ม มือขวาจับหลังศีรษะ
 เอียงซ้าย หันหน้ามองตัวพระ แล้วหลบลง

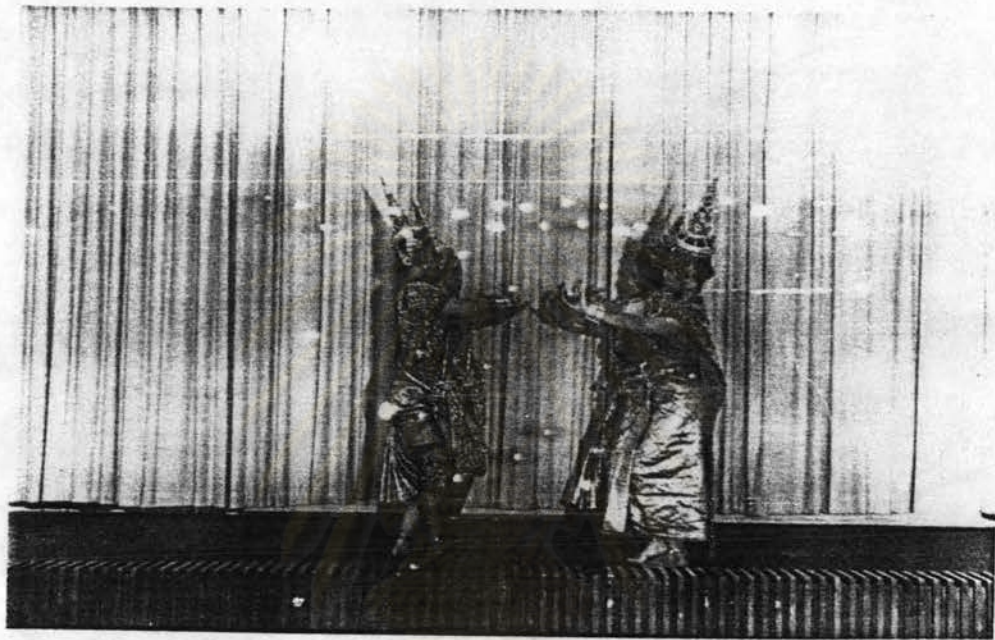
ภาพที่ 84 ท่าที่ 12 (2 - 0818)

"แล้วทวนทบทลป" พระ-นาง คู่หน้าหันหลัง มือขวาจับหลัง มือซ้ายจับหงาย
ที่เอว คู่ 2-4 หันด้านหน้า วิ่งแถวสลับ
พันปลาลงไปด้านหลัง

"หลีกเลียง" พระ-นาง ท่าท่าที่ 31 เหมือนกับท่าในเนื้อร้องที่ว่า
"หลีกหลบ" รูปภาพที่ 70 (2 - 0829)

ทำนองเอื้อน พระ-นาง ย้อนตัวเปลี่ยนมือเป็นท่าสอดสร้อย มือขวาดึงวงมือ
ซ้ายจับ หันหลังชนกัน แล้วเดินถอยหลังสวนกัน 4
จังหวะ สลับข้าง รูปภาพที่ 71 (2 - 0833)

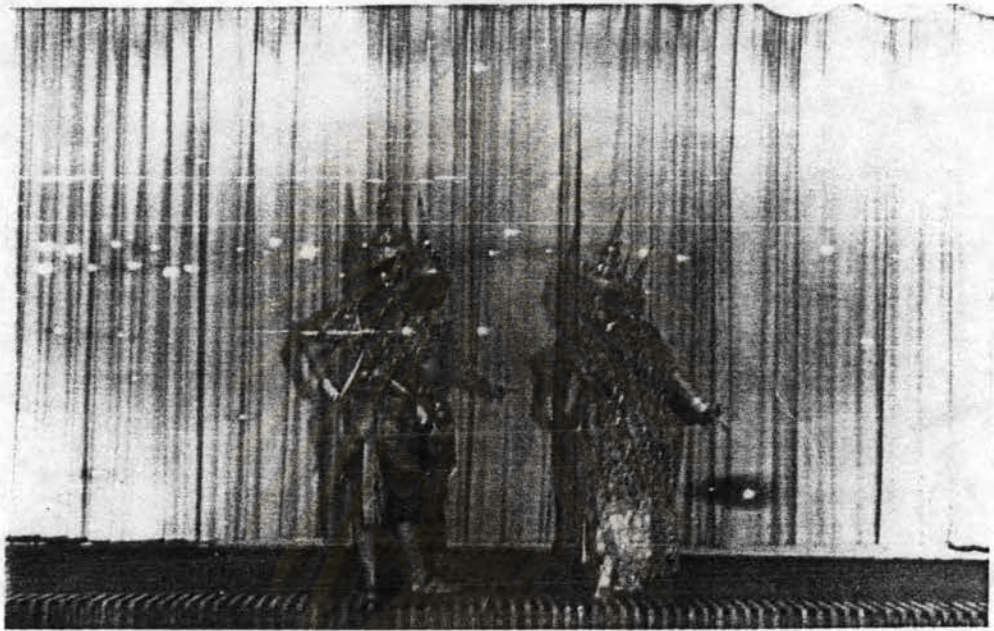

ภาพที่ 85 ท่าภมรเคล้า (2 - 0843)

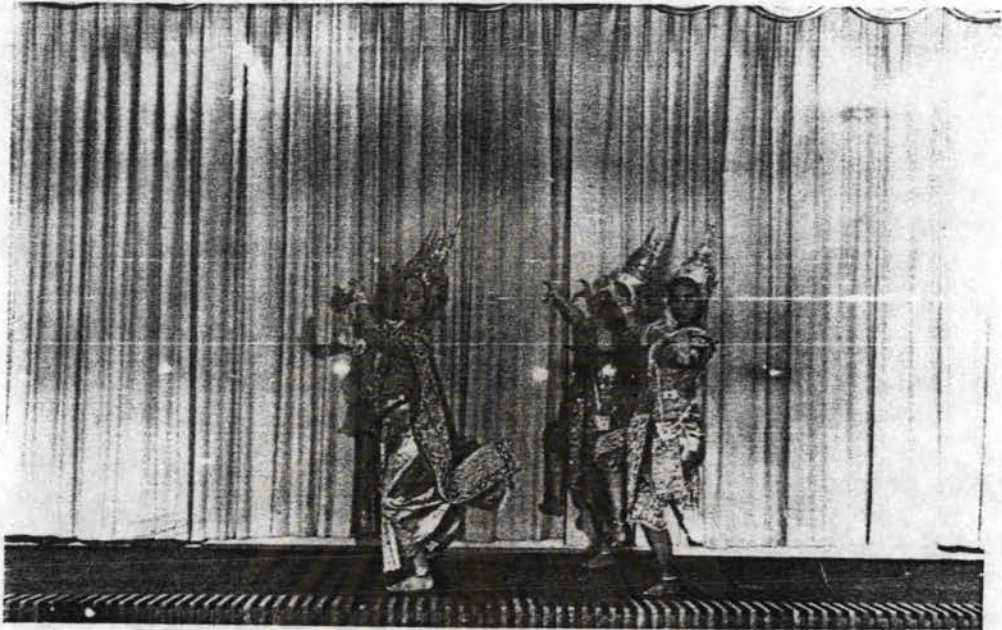
"เคล้าคลอเรือเรียง" พระ-นาง หันหน้าเข้าหากัน ทำท่าภมรเคล้า ขยับเท้า
เปลี่ยนมือตรงกันข้าม 4 จังหวะ

ภาพที่ 86 ท่าซี้, ท่าหลบ (2 - 0863)

"เมียงม่าย" พระ หันด้านหลัง ทำท่าซี้ตัวนาง ด้วยมือขวา มือซ้ายท้าวเอาจ
 ศีรษะเอียงขวา
 นาง หันด้านหลัง ท่าหลบ ก้าวเท้าซ้ายไขว้ มือซ้ายจับ หงาย
 ที่เอว มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย หันหน้ามองตัวพระ

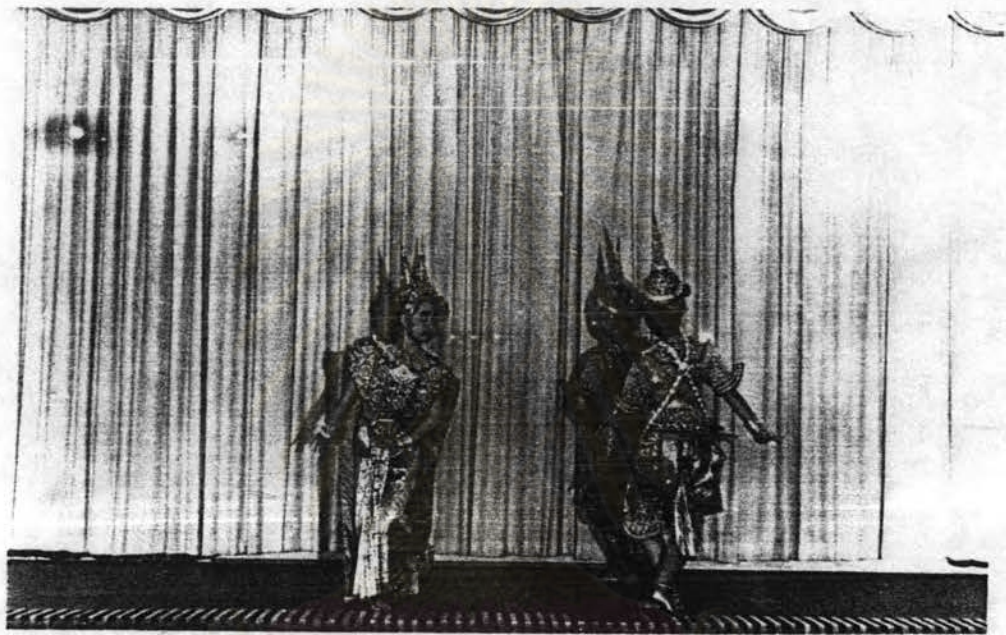

ภาพที่ 87 ทำสอดสูง (ฉายมือ) (2 - 0932)

"ทันเทียน" พระ-นาง ทันด้านขวา ทำสอดสูง(ฉายมือ) หมุนตัวไปด้านหลัง ตัว
นางหมุนมาถึงด้านหน้า

ศูนย์วิจัยศึกษาศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

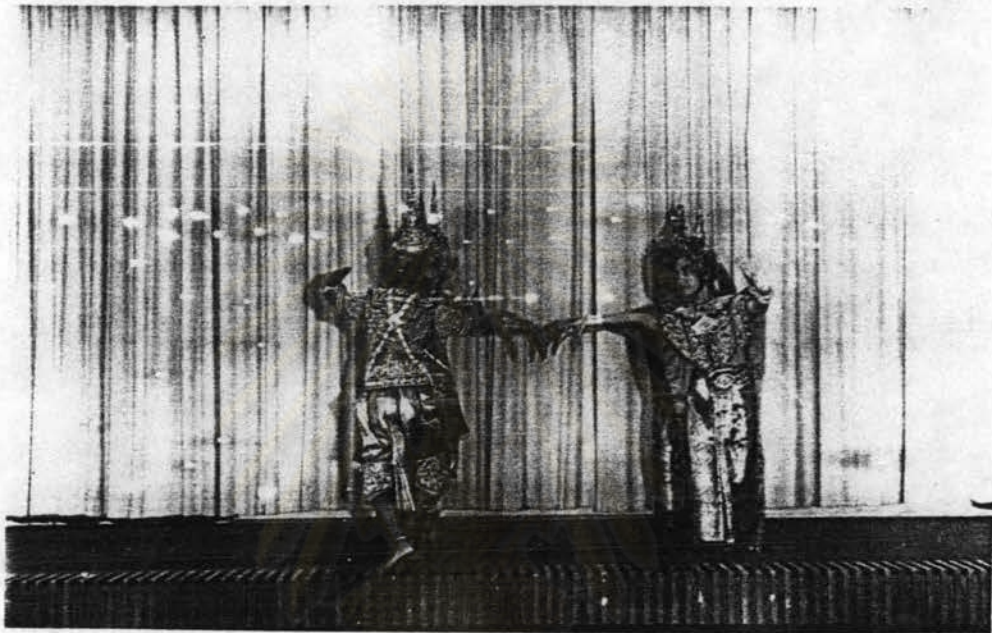

ศูนย์วิทยพัชร์พยากรณ์
ภาพที่ 88 ทำรำยั่ว (2 - 0937)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

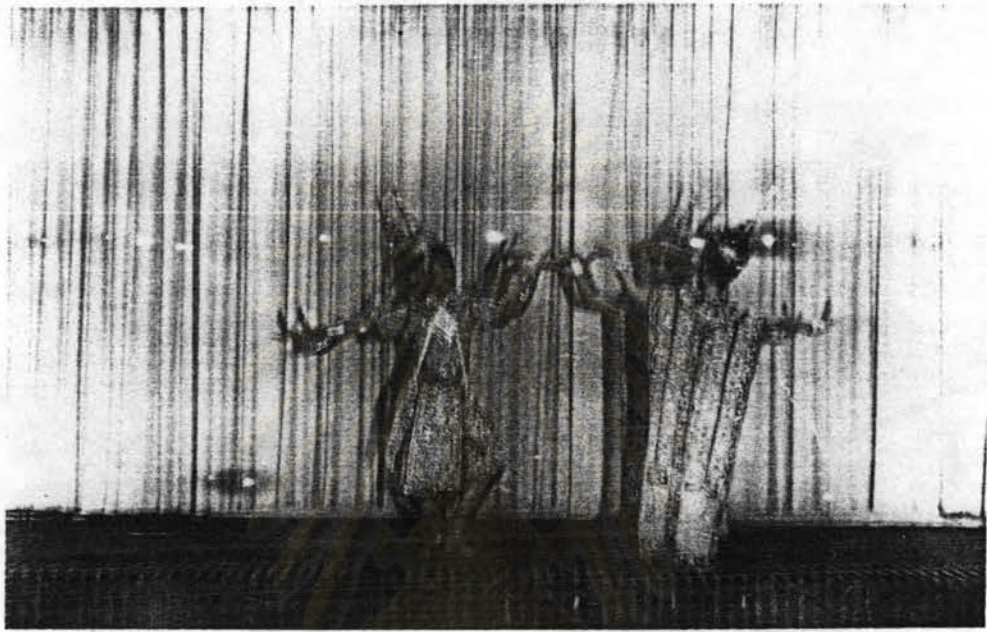
"เปลี่ยนแทรกมาข้างซ้าย" พระ หันด้านหลัง ทำทำรำยั่ว ก้าวเท้าซ้าย
มือซ้ายตะแคงมือที่เอว มือขวาจับหลัง ศีรษะ
เอียงซ้าย แล้ววิ่งตามจังหวะเป็นเลข 8 นอน
สลับที่กับตัวนาง หมดจังหวะด้านหน้า
นาง หันด้านหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระ หมดจังหวะ
ด้านหลัง

ภาพที่ 89 ทำย้ายท่า (2 - 0957)

- "แล้วย้าย" พระ - หันด้านหลัง ทำท่าย้ายท่า ก้าวเท้าขวา มือขวาหงาย
 ดึงแขนและแทงมือออกด้านข้าง มือซ้ายตั้งวงสูง คีรีชะ
 เอียงขวา แล้วหมุนตัวมาด้านหน้า
- นาง - หันด้านหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระ แล้วหมุนตัวไป
 ด้านหลัง

ภาพที่ 90 ทำสอดสูง (2 - 0961)

"มาขวา" พระ - หันด้านหน้า ทำท่าสอดสูง มือซ้ายวงบัวบาน มือขวาตั้งวง
 ดิ่งแขนระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา จรดเท้าซ้าย
 นาง - หันด้านหลัง ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระ

ทำนองเอื้อน พระ-นาง วิ่งสลับที่กัน แล้วหันด้านหน้า ทำท่าส่ายแขนเดียว
 รูปภาพที่ 15 (2 - 0967))

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 91 ท่าเจดนิ (2 - 0975)

"ท่าท่าทาง" พระ-นาง หันด้านขวา ท่าเจดนิ ตัวนางกระดกเท้าซ้าย ตัวพระ
ยกเท้าขวา

"ครั้นเทพเทวัญ" พระ-นาง ท่าท่ารำร้าย เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทอง
ที่ว่า "เทพบุตร" ภาพที่ 18 (2 - 1042)

ภาพที่ 92 ท่าที่ 5 (2 - 1049)

ท่านองเอื้อน พระ-นาง ตะเท้าซ้าย จีบหงายข้างหน้าที่เอว 2 มือ แล้ว
ม้วนมือจีบออกตั้งวงข้างหน้า ตะเท้าขวา ศีรษะ
เอียงขวาไปซ้าย

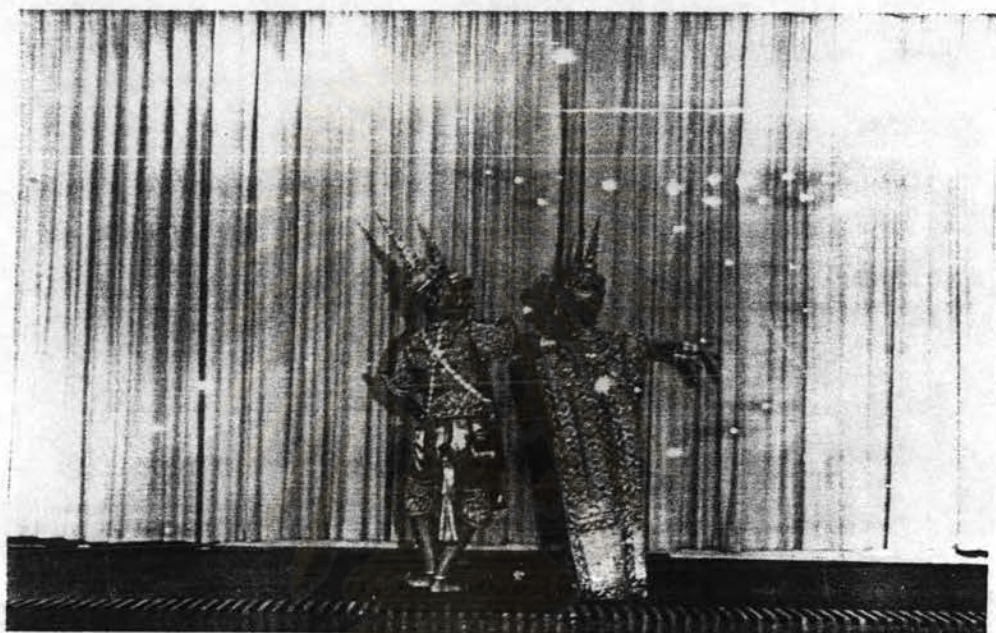
"กระชั้นไล่" พระ-นาง ทำท่าส่ายแขนเดียว เหมือนกับท่าในเพลงพระทอง
ที่ว่า "ไล่" รูปภาพที่ 44 (2 - 1055)

ท่านองเอื้อน พระ-นาง ทำท่าส่ายแขนเดียว ด้านหลัง

ภาพที่ 93 ท่ามอญ, ท่าหลบ (2 - 1065)

"นางชม้อย" พระ หันด้านหลัง ท่ามอญ ก้าวเท้าขวา มือขวาจับที่เอว มือซ้าย
จับหลังศีรษะ เอียงซ้าย หน้ามองตัวนาง
นาง หันด้านหลัง ท่าหลบ ก้าวเท้าซ้ายไขว้ มือซ้ายจับที่เอว
มือขวาจับหลัง ศีรษะ เอียงซ้าย หน้ามองตัวพระ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 94 ท่าที่ 2 (2 - 1070)

"ถอยไป" พระ-นาง ท่าท่าที่ 2 เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทองที่ว่า
"ไปให้ชิด" แต่หันด้านหลัง

ท่านองเอื้อน พระ-นาง ท่าสายแขนเดียว หันหน้าด้านหลัง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 95 ท่าซี้, ท่าที่ 2 (2 - 1085)

"เสียบให้ห่าง" พระ หันด้านหลัง ท่าซี้มือขวา มือซ้ายท้าวเอว ศีรษะเอียงขวา
นาง หันด้านหลัง ม้วนจีบ 2 มือ คลายออกมือขวาหางมือ
ตั้งแขนระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงต่ำ ศีรษะเอียงซ้าย

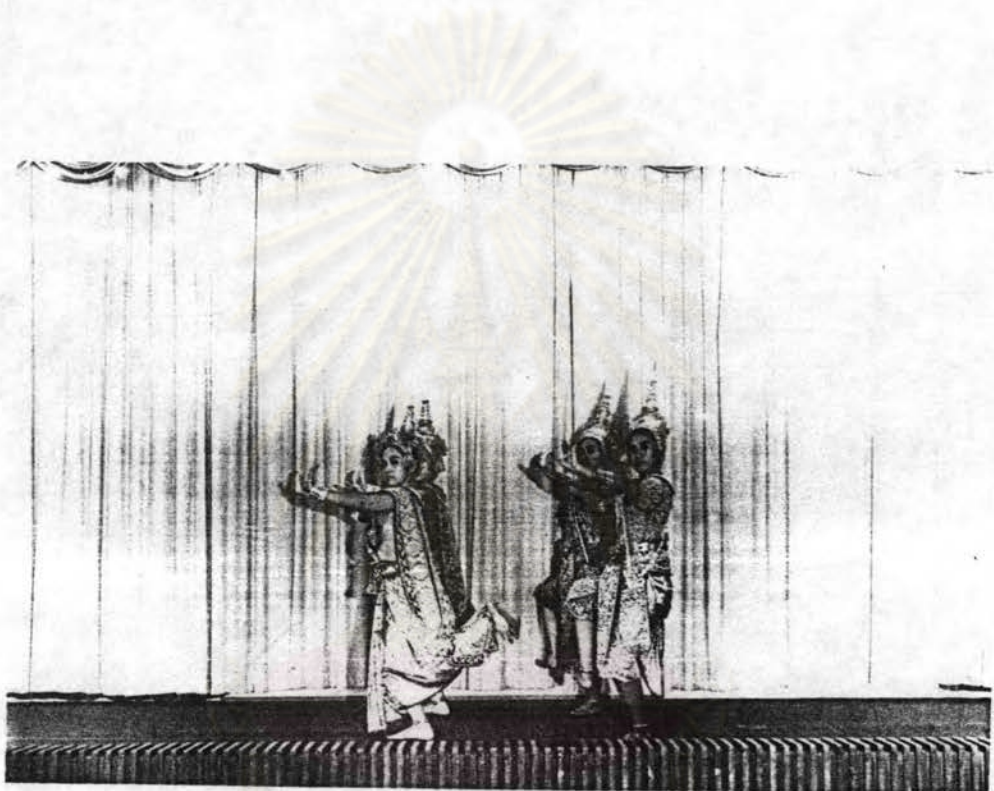
ภาพที่ 96 ท่าภมรเกล้า (2 - 1150)

"เวียนวันทันวง" พระ ท่าภมรเกล้า เดินเป็นวงกลมเวียนขวา อยู่วงนอก
นาง ท่าเดียวกัน เดินเป็นวงกลมเวียนซ้าย อยู่วงใน

"อยู่ตรงกลาง" พระ-นาง ท่าเดิม ก้าวเท้าลงจังหวะ (2 - 1161)

ทำนองเอื้อนและ "ฝูงนางนารี" พระ-นาง ท่าเดิม เดินเป็นวงและก้าวเท้าลงจังหวะ
(2 - 1174)

ท่านองเอือน พระ-นาง วิ่งเกล้ามือ กลับมาอยู่ที่เดิม

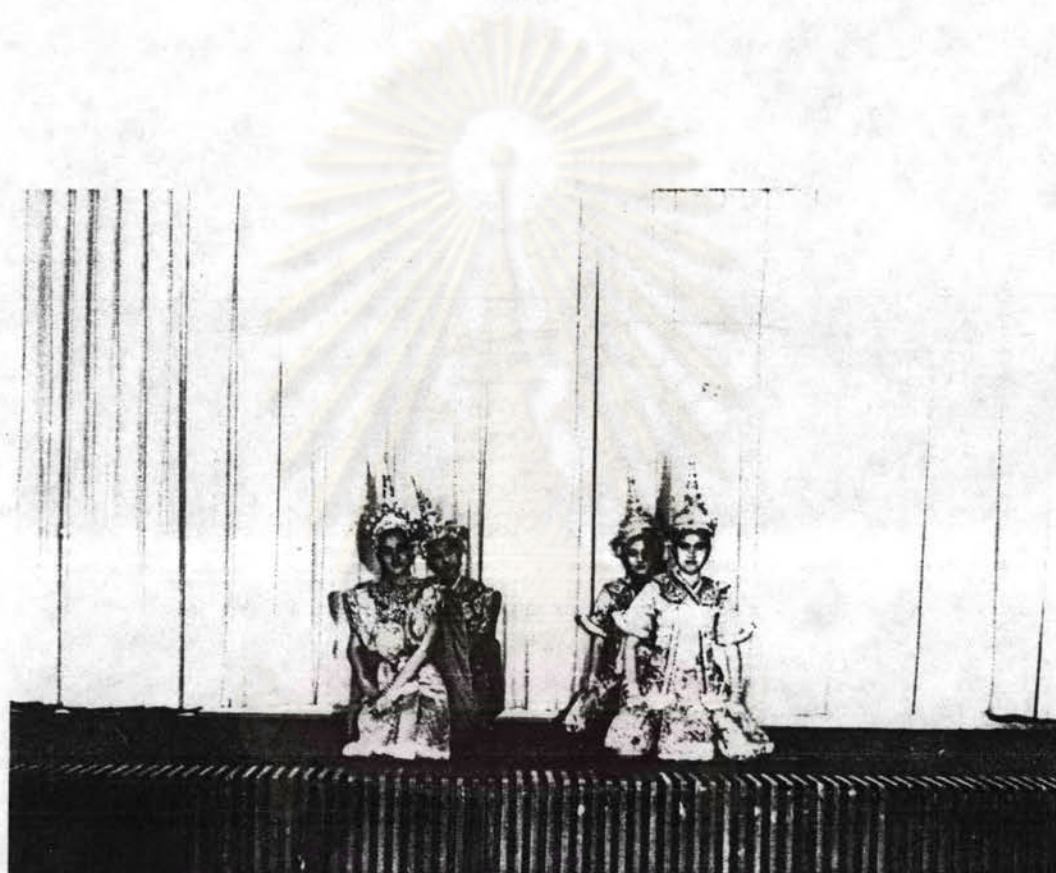
ภาพที่ 97 ท่าพิศมัยเรียงหมอน (2 - 1191)

"ก็ปรีดา" พระ-นาง หันด้านขวา ทำท่าพิศมัยเรียงหมอน ตัวนางกระดกเท้าซ้าย
ตัวพระยกเท้าขวาคนตรีบรรเลงรับ ในคำร้องสุดท้ายนี้ เมื่อ
รำหมดท่าแล้ว

พระ-นาง ทำท่าชักแป้งผัดหน้าด้านขวา แล้วลดขาขวาลงหลัง ม้วนจีบลงนั่งคุก
เข่าแล้วไหว้

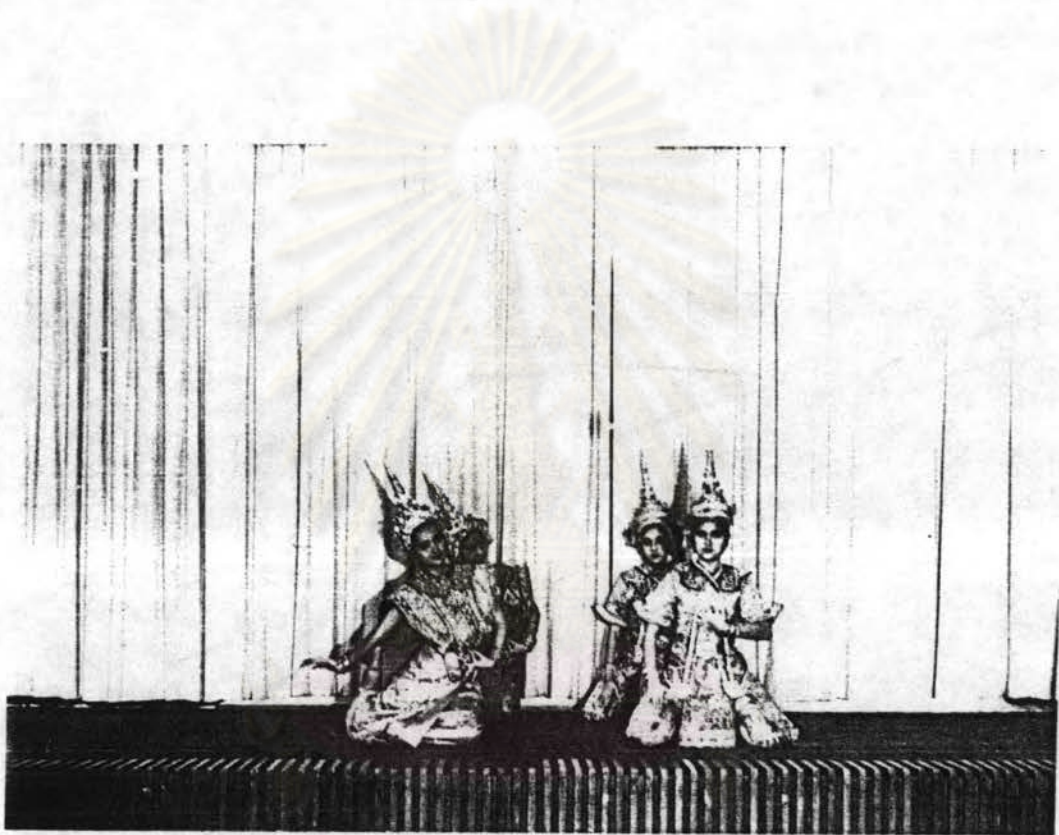
เพลงสระบัว

ศูนย์วิทยุกระจายเสียง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 98 ทำนึ่ง (3 - 0045)

"เมื่อนั้น" พระ - นาง หันด้านหน้า มือทั้งสองม้วนจีบวางที่หน้าขา
พร้อมกับกล่อมหน้า 2 ครั้ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 99 ทำตัวเรา (3 - 0079)

"ฝ่ายฝูง" พระ หันด้านหน้า มือซ้ายจับเข้าอก มือขวาดังอยู่ที่หน้าขาเอียงซ้าย
นาง หันด้านหน้า มือซ้ายจับที่อก มือขวาจับส่งหลัง ขาขวากระดก
เสี้ยว ศีรษะเอียงขวา

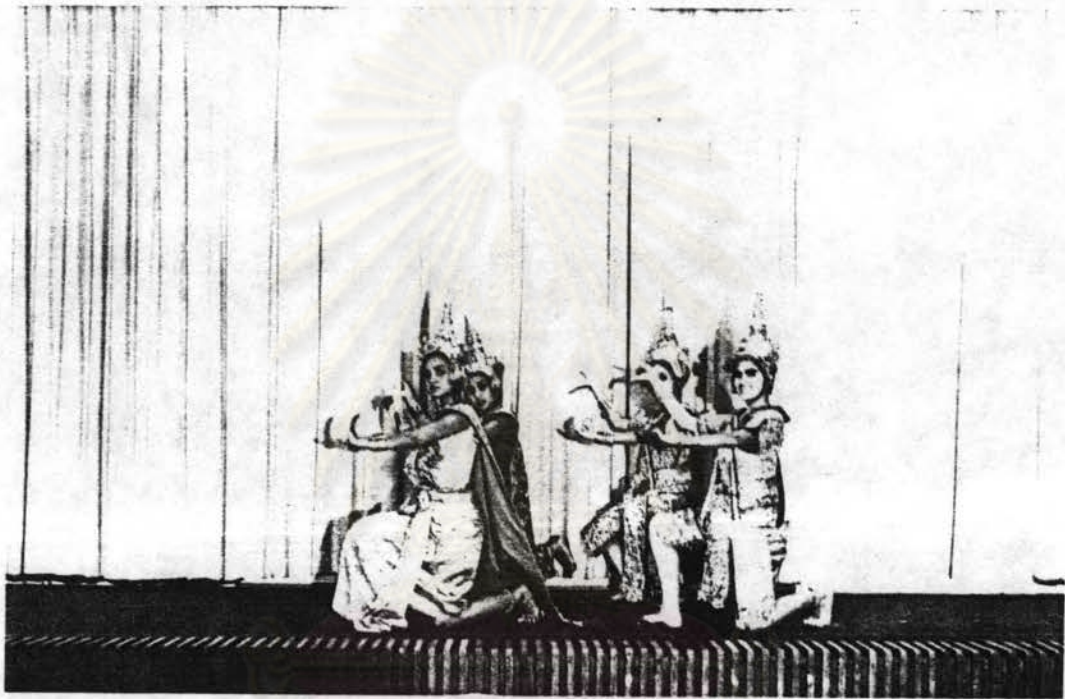
ภาพที่ 100 ท่าสอดสูง (3 - 0093)

"เทพไท" พระ หันด้านหน้า สอดจับซ้ายขึ้นหงายบัวบาน มือขวาตั้งวงตั้งแขน
ระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา

นาง สอดจับซ้ายขึ้นหงายวงบัวบาน มือขวาตั้งวงตั้งแขนระดับไหล่
ขาขวากระดกเสี้ยว ศีรษะเอียงขวา

ท่านองเอื้อน พระ - นาง ทำท่าเดิม เอียงตัวตามจังหวะ

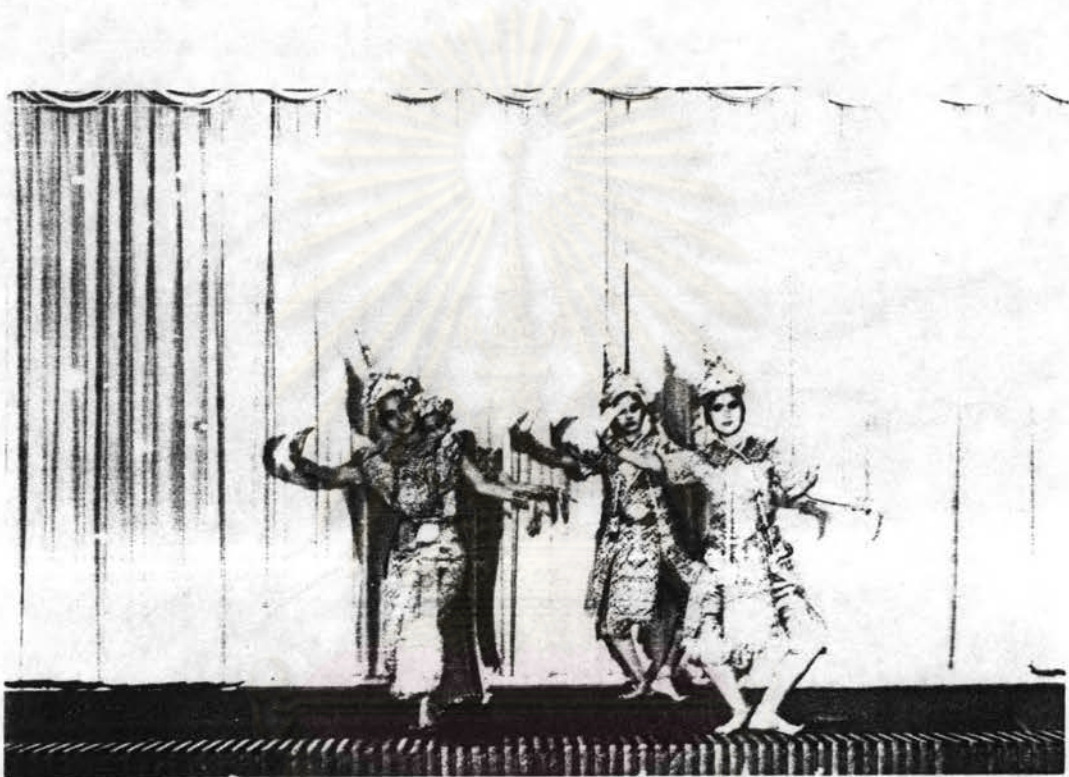

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 101 ท่าเจ็ดฉิน (3 - 0118)

"ก้าวน้ำ" พระ - นาง หันด้านขวา มือซ้ายตั้งวงหน้า มือขวาหงายวงบัวบาน
นั่งตั้งเข่าขวา กระดกขาซ้าย ศีรษะเอียงขวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 102 ท่าพาลา (3 - 0144)

ดนตรีบรรเลงรับ พระ - นาง ราชัดท่าพาลา ด้านขวา ด้านซ้าย และด้านหน้า
หมดจังหวะด้วยท่าบัวชูผัก

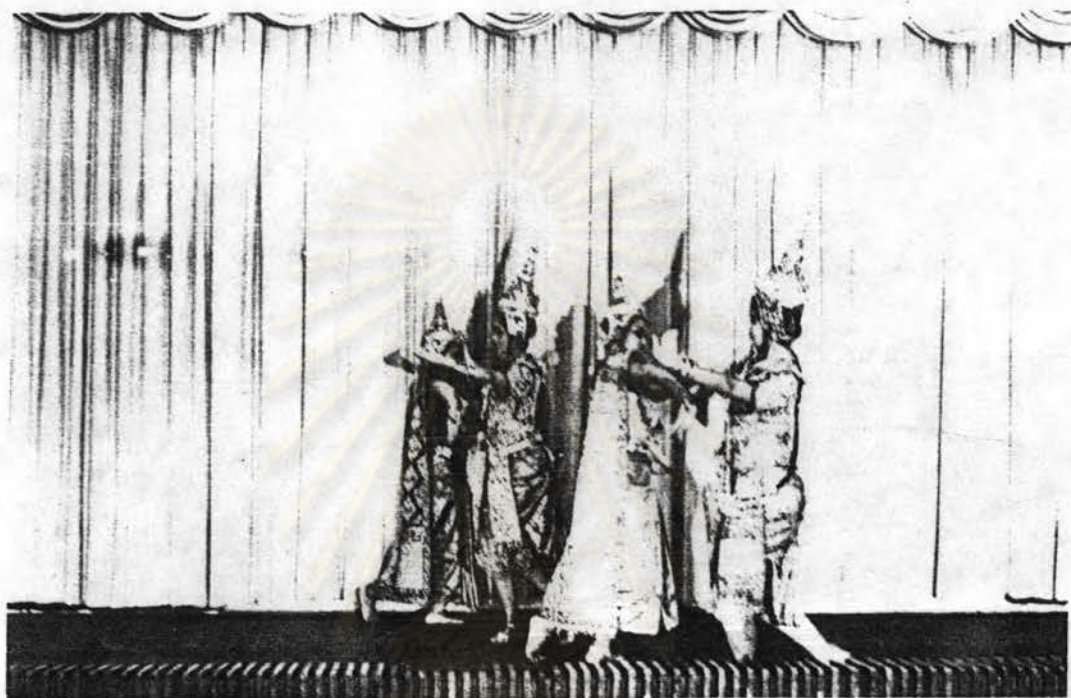

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
ภาพที่ 103 ทำสายสองแขน (3 -)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"รำเรียงเคียงคั่น" พระ - นาง หันด้านหน้า รวมเป็นแถวเดียว พระอยู่หน้านาง
ประเท้าขวาแล้วก้าวลง มือซ้ายตั้งวงแขนตั้ง
มือขวาตั้งวงหงายแขนตั้ง ศีรษะเอียงซ้าย แล้ว
วาดมือเปลี่ยนสลับข้างตามจังหวะ

ทำนองเอื้อน พระ - นาง ทำท่าเดิม

ภาพที่ 104 ท่าที่ 7 (3 - 0239)

"กัลยา" พระ หันด้านขวา ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาวางหงาย
วงตั้งแขนระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย
นาง หันด้านซ้าย ปฏิบัติเช่นเดียวกับพระ

"เลี้ยว" พระ - นาง หันด้านขวา ทำท่าสอดสร้อย เหมือนกับท่าในเพลง
พระทองที่ว่า "หลีกเลี้ยว" รูปภาพที่ 35 (3 - 0246)

"โล่" พระ - นาง ทำท่าส่ายมือขวา เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า
"โล่" คลบแถวไปด้านหลัง รูปภาพที่ 44 (3 - 024)

"ไขว่คว้า" พระ-นาง ทำท่าคว้า และท่าหลบ เหมือนกับท่าในเพลงพระทอง
ที่ว่า "คว้าไขว่" รูปภาพที่ 40 (3 - 0260)

ทำนองเอื้อน พระ - นาง หันด้านหลัง ทำท่าส่ายแขนเดียว (3 - 0265)

"เป็นแบบคายน" พระ-นาง หันด้านหลัง ทำท่าที่ 11 เหมือนกับท่าในเพลงพระทอง
ที่ว่า "เหน็บแนม" รูปภาพที่ 41 (3 - 0279)

"เทพบุตร" พระ-นาง หันด้านหน้า ทำท่ารำร้าย เหมือนกับท่าในเพลงพระทอง
ที่ว่า "เทพบุตร" รูปภาพที่ 18 (3 - 0365)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 105 ทำยีน, ทำมอ (3 - 0370)

"ทยุดยีน"

พระ หันด้านหน้า ทำทำยีน ยกเท้าซ้าย มือขวาทำวสะเอว มือซ้าย
เหยียดแขนวางบนหน้าขาซ้าย ศีรษะเอียงขวา
นาง หันด้านหน้า ทำทำมอ ก้าวเท้าขวา มือซ้ายจับอยู่ที่ชายพก
มือขวาจับหลังศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 106 ทำบัวชูผัก, ทำบ้องหน้า (3 - 0389)

"จับระบ้า"

พระ - หันด้านขวา ทำทำบัวชูผัก ยกเท้าขวา มือขวาวงบัวบาน
มือซ้ายตั้งวงตำศีระะเอียงขวา

นาง - หันด้านซ้าย ทำทำบ้องหน้า กระทบเท้าซ้ายแล้วกระดกหลัง
มือซ้ายบ้องหน้ามือขวาจับหลัง ศีระะเอียงจากซ้ายไปขวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร

ภาพที่ 107 ท่าบัวชูผัก, ท่าตัวเรา (3 - 0397)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- "นางฟ้า" พระ - หมุนตัวมาทางด้านซ้าย ยังอยู่ในท่าบัวชูผัก ยืนกระแทบตาม
 จังหวะ
- นาง - หันหน้าตรง ท่าท่าตัวเรา เข้าประสมเท้าขวาเหลื่อม
 มือซ้ายจับอยู่ที่อก มือขวาทำวสะเอว ศีรษะเอียงขวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 108 ทำบ้องหน้า, ทำรำพ้อน (3 - 0405)

- "พ้อนรำ" พระ - หันด้านหลัง ทำท่าบ้องหน้า กระดกเท้าขวา มือซ้ายทำท่าบ้องหน้า มือขวาแบหงายอยู่ข้างลำตัว ศีรษะเอียงซ้าย
- นาง - หันด้านขวา ทำท่ารำพ้อน ก้าวเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาจับคว่ำแขนตั้งข้างลำตัว ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 109 ท่าซี้, ท่าสอดสูง (3 - 0429)

"ท่าถวาย" พระ - หันด้านหน้า จรดเท้าขวา มือขวาชี้ไปที่นาง มือซ้ายท้าวสะเอว
 ศิริษะเอียงขวาแต่มองหน้านาง
 นาง - ท่าท่าสอดสูง คนที่ 1 หันด้านซ้าย ก้าวเท้าซ้าย มือซ้าย
 สอดสูง มือขวาแขนตึงระดับไหล่ ศิริษะเอียงซ้าย
 คนที่ 2 หันด้านขวา ท่าท่าเช่นเดียวกัน แล้วนางทั้ง 2 คน
 วิ่งควงกัน 1 รอบ

ภาพที่ 110 ท่าที่ 8 (3 - 0509)

"ทอดกร" พระ - นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือขวาจับหงายแขนตั้งส่ง
ไปด้านหน้า มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 111 ท่าที่ 9 (3 - 0514)

"อ่อนระทวย" พระ - หันด้านขวา ประสมเท้าซ้ายเหลื่อม มือทั้งสองจับแล้วปล่อย
ออกตั้งวง มือขวาสูง มือซ้ายต่ำ ศีรษะเอียงซ้าย

นาง - หันด้านขวา ประสมเท้าซ้ายเหลื่อม มือทั้งสองจับล่อแก้ว
แล้วม้วนออกตั้งวงมือขวาสูง มือซ้ายต่ำ ศีรษะเอียงซ้าย

ท่านองเอื่อน พระ - นาง ท่าท่าเดิม ตะเท้าตามจังหวะ

ภาพที่ 112 ท่ากราย (3 - 0532)

"กรีดกราย" พระ - นาง หมุนไปด้านหน้า ยกเท้าซ้ายแล้วก้าวหน้า มือทั้งสอง
 จับหงาย แขนตั้งระดับไหล่ แล้วม้วนมือจับทั้งสอง
 มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงจากซ้าย
 ไปขวา

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

ภาพที่ 113 ท่าสอดสร้อย (3 - 0540)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"แล้วต้วงเขื่องย้าย" พระ-นาง ท่าท่าสอดสร้อย เดินคู่กันเป็นวงกลม

พระอยู่วงใน นางอยู่วงนอก

ภาพที่ 114 ทำที่ 24 (3-0566)

"เป็นโคมเวียน" พระ หันหน้าตามวง มือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายจับหลัง
 ศีรษะเอียงขวา
 นาง หันตัวกลับหลัง ปฏิบัติท่าเดียวกัน มือจับปรกข้าง
 คล้องมือกับตัวพระ

"ฉวยฉูด" พระ - นาง ทำท่าคว่ำและท่าหลบ เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลง

พระทองที่ว่า "คว่ำไขว่" รูปภาพที่ 38 (3-0645)

"ยุดกร" พระ - นาง ทำท่าจูงมือ เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทองที่ว่า

"ยุดนาง" รูปภาพที่ 52 (3-0650)

"อัปสรสวรรค์" พระ - นาง ทำท่าจับท่า 3 เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทอง

ที่ว่า "ข้างซ้าย" รูปภาพที่ 53 (3-0666)

"นางสะบัด" พระ - นาง ทำท่าเค็มแล้วสะบัดมือออกจากกัน หมุนตัวไปด้านหลัง

(3-0675)

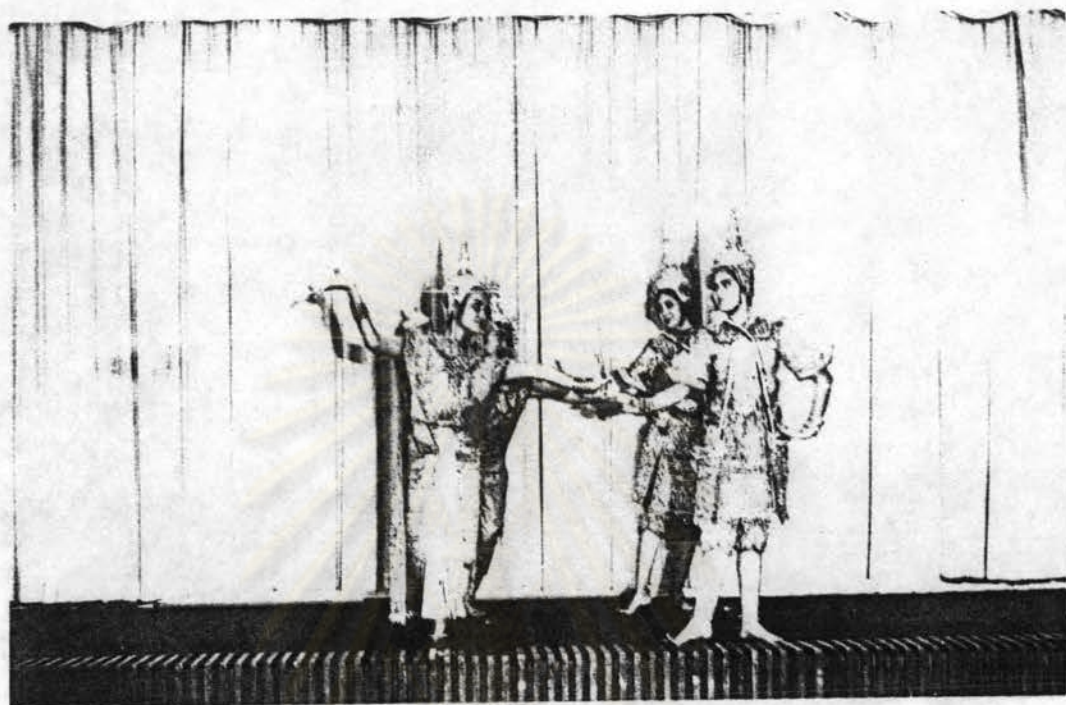
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 115 ท่ามอง, ท่าหลบ (3-0684)

"ผินผั่น" พระ หันด้านขวา ท่ามอง มือขวาจับหลัง มือซ้ายจับที่เอว คีรีชะ
เอียงขวา
นาง ท่าท่าหลบ ก้าวเท้าขวาไขว้ มือขวาจับที่เอว มือซ้ายจับหลัง
คีรีชะเอียงขวา แล้วหมุนตัวกลับมาด้านหลัง

ท่านองเอื้อน พระ - นาง หันหน้าเข้าหากัน ท่าส่ายแขนเดี่ยว รูปภาพที่ 17
(3-0688)

ภาพที่ 116 ท่าสอดสูง(ฉายมือ) (3-0701)

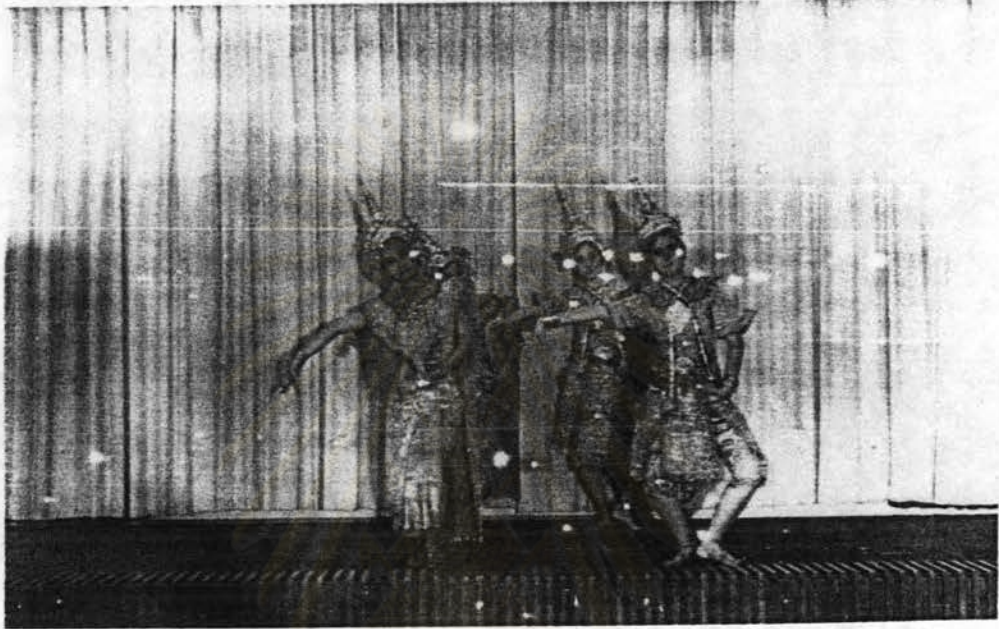
"หันเทียน" พระ หันด้านหน้า ท่าซี้มือขวา มือซ้ายท้าวเอว ศีรษะเอียงขวา
หน้ามองตัวนาง

นาง ท่าสอดสูง (ฉายมือ) หมุนจากด้านซ้ายไปด้านขวา

"เหน็บแนม" พระ - นาง ท่าท่าที่ 11 เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทอง
ที่ว่า "เหน็บแนม" รูปภาพที่ 39 (3 - 0775)

"แกมกล" พระ - นาง ท่าเดิม (ท่าที่ 11) แต่หันด้านหลัง เปลี่ยนมือท่าท่า
ตรงกันข้าม (3 - 0780)

ภาพที่ 117 ท่าที่ 61 (3 - 0782)

ท่านองเอื้อน พระ - นาง หันด้านหน้า ตะเท้าซ้าย มือขวาจับคว่ำตึงแขน
ระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงต่ำ ศีรษะเอียงขวา
แล้วเล่นเท้าเปลี่ยนมือสลับข้าง

ภาพที่ 118 ท่าที่ 42 (3 - 0795)

"แนบเนียน" พระ หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา มือขวาอุ้มขาตัวนาง มือซ้าย
 ท้าวเอว ศีรษะเอียงซ้ายหันมองตัวนาง
 นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายปักมือขวาของตัวพระ
 มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย หันมองตัวพระ

"หลีกลัดผลัดเปลี่ยน" พระ - นาง ทำท่ารำยั่ว เหมือนกับท่าในเนื้อเพลง
 เบ้าหลดที่ว่า "เปลี่ยนแทรกมาข้างซ้าย"
 รูปภาพที่ 88 (3 - 0801)

ภาพที่ 119 ท่าที่ 25 (3 - 0828)

"ไปมา" พระ หันด้านหลัง ก้าวเท้าซ้ายตามด้วยเท้าขวา ม้วนจับ 2 มือ
 คลายออก มือขวาดึงวงสูง มือซ้ายหงายมือตั้งข้างตัว ศีรษะ
 เอียงซ้าย
 นาง หันด้านหน้า ปฏิบัติท่าเดียวกับตัวพระ แล้ววิ่งสวนกันกลับที่เดิม

ภาพที่ 120 ท่าสอดสร้อย (3 - 0898)

"เลี้ยวตลบ" พระ - นาง คู่หน้าหันหลัง ท่าท่าสอดสร้อย มือซ้ายตั้งวงสูง
มือขวาจับที่เอว คู่ 2-4 หันด้านหน้า

"ทบทำเป็นด่องแถว" พระ - นาง ท่าท่าที่ 12 เหมือนกับท่าในเนื้อร้อง
เพลงพระทองที่ว่า "ลดเลี้ยวลงมา"
รูปภาพที่ 57 (3 - 0902)

ภาพที่ 121 ทำสอดสูง (3 - 0920)

"ครั้นแล้ว" พระ - นาง หันด้านหลัง ตะเท้าซ้าย ทำทำสอดสูง สลับข้าง
3 ครั้ง

"รำเกล้า" พระ - นาง ทำภมรเกล้า เหมือนกับทำในเนื้อร้องเพลงพระทอง
ที่ว่า "เลี่ยมลอดสอดเกล้า" แต่อย่าเท้าเปลี่ยนทิศ
ข้างละ 2 จังหวะ สลับที่กัน (3 - 0933)

"เข้าหา" พระ - นาง หันด้านหลัง ทำท่าที่ 2 เหมือนกับทำในเพลงพระทอง
ที่ว่า "ไม่ให้ขัด" รูปภาพที่ 27 (3 - 0950)

"รำเรียงเคียงคม" พระ - นาง หันด้านหน้า ทำท่าสาย 2 แขน เหมือนกับ
ทำในเพลงพระทองที่ว่า "รำเรียงเคียงเข้า"
รูปภาพที่ 24 (3 - 1018)

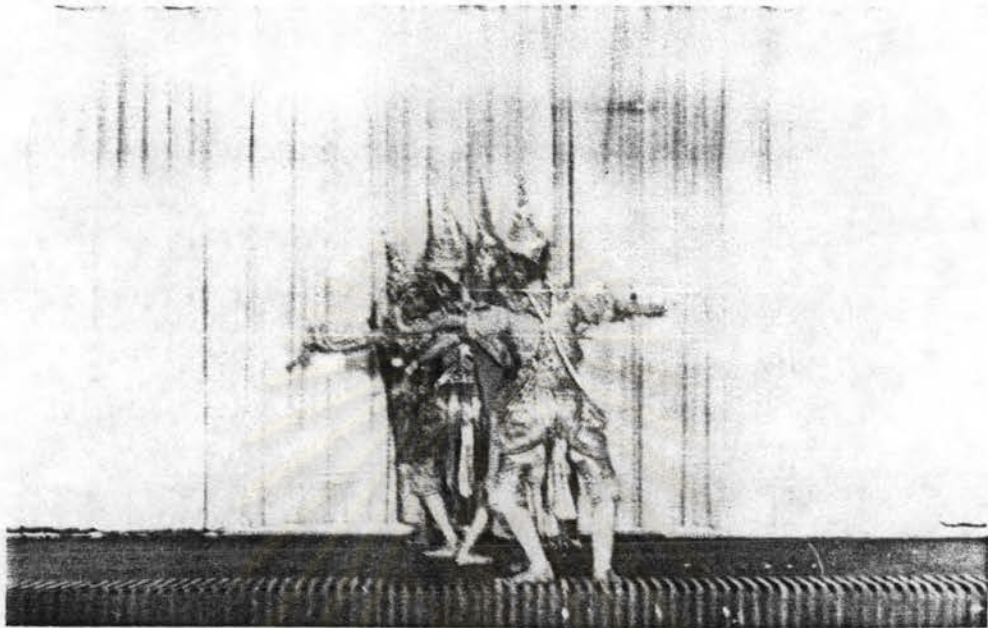

ภาพที่ 122 ท่าที่ 37 (3 - 1037)

"ประสมตา" พระ - นาง หันด้านหน้า ย่ำเท้า 3 จังหวะให้ห่างออกจากกัน
 ม้วนมือจับ 2 มือคลายออก หงายมือตั้งแขนระดับไหล่
 ศีรษะเอียงเข้าหากัน หน้ามองซึ่งกันและกัน

"กั้นกาง" พระ - นาง ทำท่ากั้น และท่าหลบ เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า
 "กั้นกางขวางหน้า" ดูภาพที่ 31 (3 - 1045)

ภาพที่ 123 ท่ากั้น, ท่าที่ 61 (3 - 1053)

"ขวางหน้า" พระ หันด้านหลัง แกวเดียวกับตัวนาง ท่าท่ากั้น 2 มือ
นาง หันด้านหน้า มือขวาจับคว่ำตึงแขนระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงต่ำ
ตะเท้าซ้าย ศีรษะเอียงขวา

ทำนองเอื้อน พระ เปลี่ยนมือเป็นท่าเดียวกับตัวนาง แต่ท่าตรงกันข้ามกัน
นาง ท่าเดิม เปลี่ยนมือสลับข้าง

"นางไว้" พระ - นาง ท่าเซยคาง เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า
"บ่นไป" ดูภาพที่ 41 (3 - 1069)

ภาพที่ 124 ท่าโอบเอว (3 - 1134)

"สัพยอก" พระ ก้าวเท้าซ้าย จับ 2 มือที่เอวตัวนาง ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองนาง
นาง ก้าวเท้าซ้าย จับ 2 มือ บัดมือตัวพระ ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองพระ

"หยอกเข้า" พระ - นาง ท่าเซยคาง เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า
"ปณไป" รูปภาพที่ 41 (3 - 1138)

ทำนองเอื้อน พระ - นาง ท่าสายแขนเดียว รูปภาพที่ 17 (3 - 1140)

"แย้มสรवल" พระ - นาง พระท่าทำยิ้ม นางท่าอวย เหมือนกับท่าในเพลง
เข้าหลุดที่ว่า "เอียงอวย" รูปภาพที่ 83 (3 - 1152)

"นางปลักพลิก" พระ - นาง ท่าทำที่ 26 เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า
"แกมกล" รูปภาพที่ 40 (3 - 1158)

ภาพที่ 125 ท่าที่ 38 (3 - 1166)

"หยิก" พระ บัดมือตัวนางที่ขาขวา มือซ้ายท้าวเอว
นาง มือขวาหยิกที่หน้าขาตัวพระ มือซ้ายท้าวเอว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 126 ท่าที่ 40 (3 - 1168)

"จ่วน" พระ มือซ้ายปิดมือตัวนางที่ต้นแขน มือขวาท้าวเอว

นาง มือซ้ายแตะที่ต้นแขนตัวพระ มือขวาท้าวเอว

ท่านองเอือน พระ-นาง ท่าท่าพิศมัยเรียงหมอน แตะเท้า เปลี่ยนมือสลับข้าง

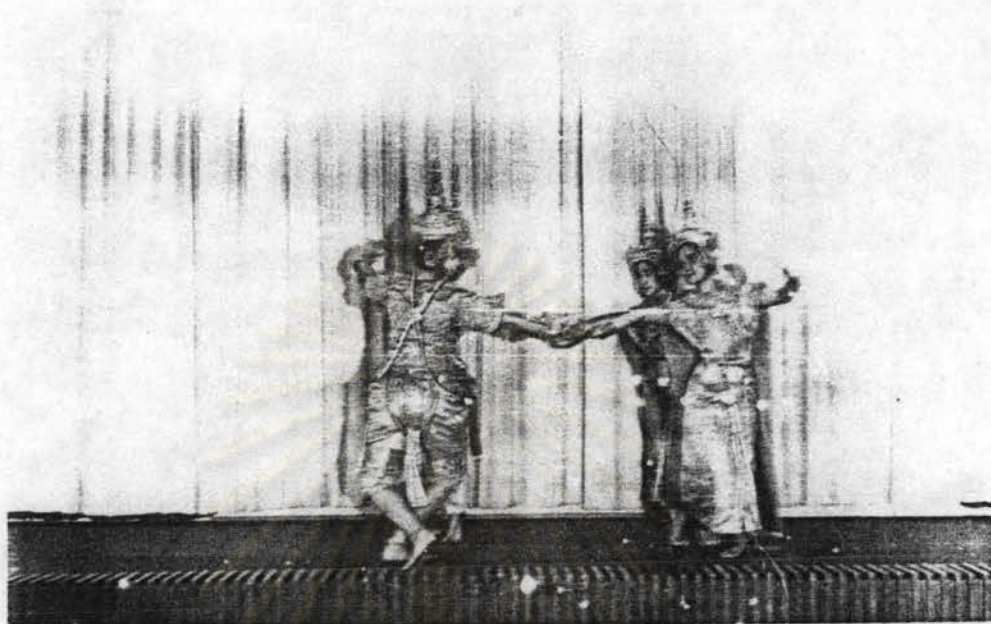
ตามจังหวะ (3 - 1171)

ภาพที่ 127 ท่าที่ 41 (3 - 1183)

"คือนให้" พระ ท่ายืน ตะเท้า ศีรษะเอียงขวา หน้ามองตัวนาง
นาง ก้าวเท้าซ้าย ผสมเท้าขวา มือซ้ายจับที่เอว มือขวาท้าวเอว
สะบัดหน้าออกเล็กน้อย

"ถอยหลังรั้งล่อ พระ - นาง ท่าสอดสร้อยถอยลงสวนกัน เหมือนกับท่าในเพลง
เข้าหลุดที่ว่า "ลุดเลี้ยว" เดินสลับที่ 8 จังหวะ
ดูภาพที่ 70 (3 - 1246)

ภาพที่ 128 ท่าที่ 45 (3 - 1263)

"ล่อไป" พระ หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา มือขวาจับล่อแก้ว หงายมือตั้งแขน
ระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงสูง ศีรษะเอียงขวา
นาง หันด้านหน้า ปฏิบัติทำเดียวกัน แล้ววิ่งควงสลัที่ กลับมาที่เดิม

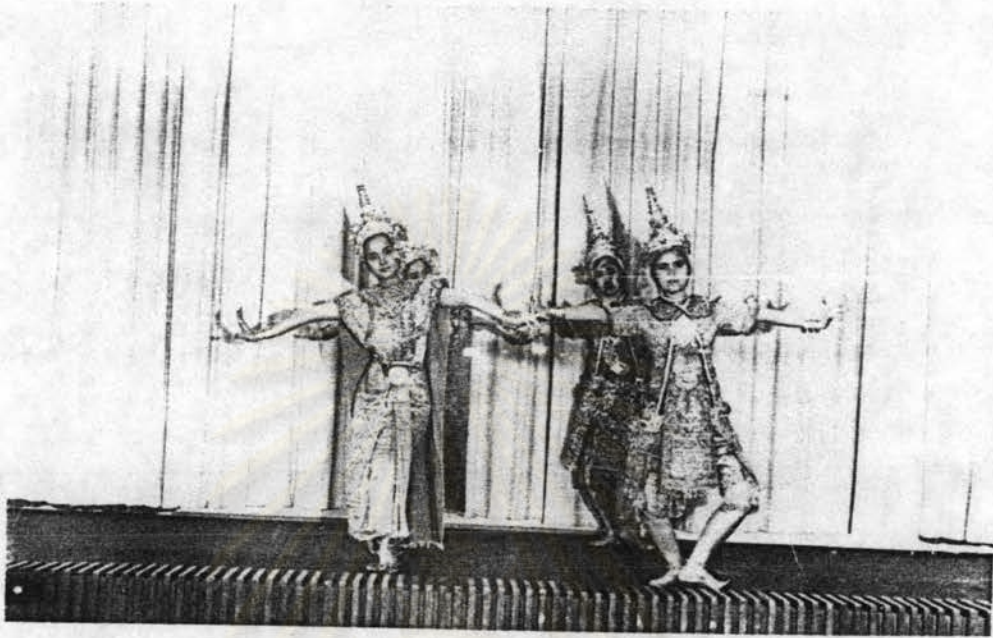
ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 129 ทำตัวเรา,ท่ามอง (3 - 1269)

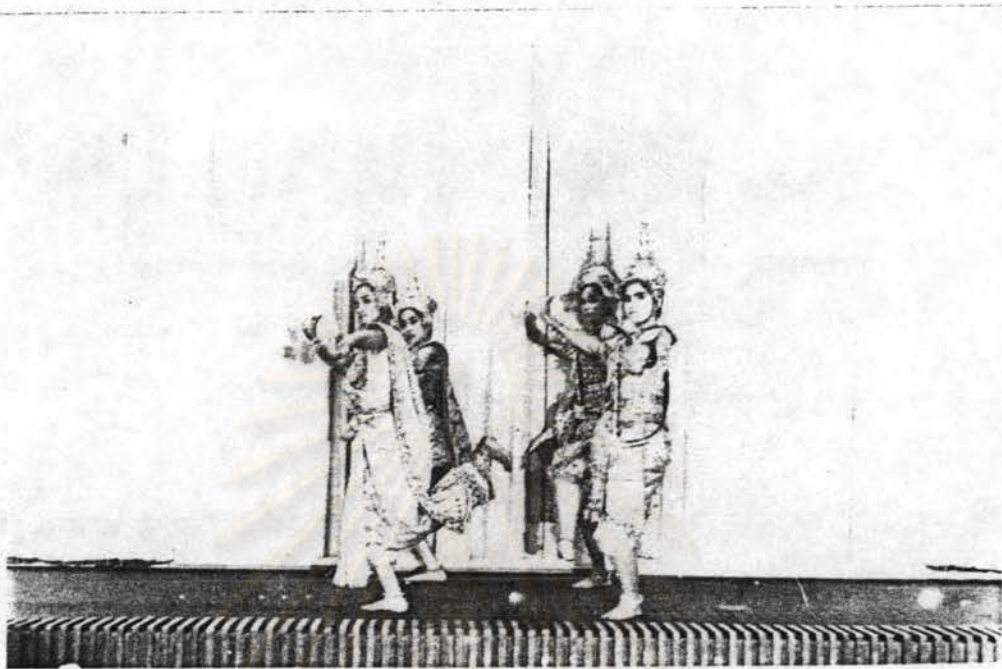
"เทพไท" พระ หันเฉียงตัวด้านขวา ทำตัวเรา ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้าย มือ
ซ้ายจับที่อก มือขวาท้าวเอว ศีรษะเอียงขวา
นาง หันด้านหน้า ท่ามองตัวพระ ก้าวเท้าขวาไขว้ มือซ้ายจับที่เอว
มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 130 ท่า กังหันร้อน (3 - 1278)

"เกษม" และท่านองเอื้อน พระ - นาง ทำท่ากังหันร้อน ตะเท้า เปลี่ยนมือ
สลับกันตามจังหวะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 131 ทำที่ 10 (3 - 1292)

"เปรมปรีดิ์" พระ ก้าวเท้าซ้ายยกเท้าขวา หันด้านขวา มือขวาตั้งวงสูง
มือซ้ายจับหงายตึงแขนระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา
นาง ก้าวเท้าขวา กระจอกเท้าซ้าย มือปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระ

ดนตรีบรรเลงรับ ในคำร้องสุดท้ายนี้ ท้ายเพลงท่าทำแบ้งมัดหน้าด้านขวา
แล้วลดขาขวาลงหลัง ม้วนจับลงนั่งคุกเข่า แล้วไหว้
(3 - 1344)

เพลงบะหลิม

"เมื่อนั้น" พระ - นาง ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับทำในเพลงสระบุหรง ที่ว่า
 "เมื่อนั้น" รูปภาพที่ 98 (4 - 0060)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 132 ทำที่ 17 (4 - 0088)

"นางเทพ" พระ - หันด้านหน้า นั่งคุกเข่า มือขวาตั้งวงดำ มือซ้ายจับหงาย
 ที่ชายพก ศีรษะเอียงขวา
 นาง - หันด้านหน้า นั่งคุกเข่า มือขวาจับหงายที่หัวเข็มขัด
 มือซ้ายตั้งวงดำ ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 133 ท่ามอญ (4 - 0104)

"ธิดา"

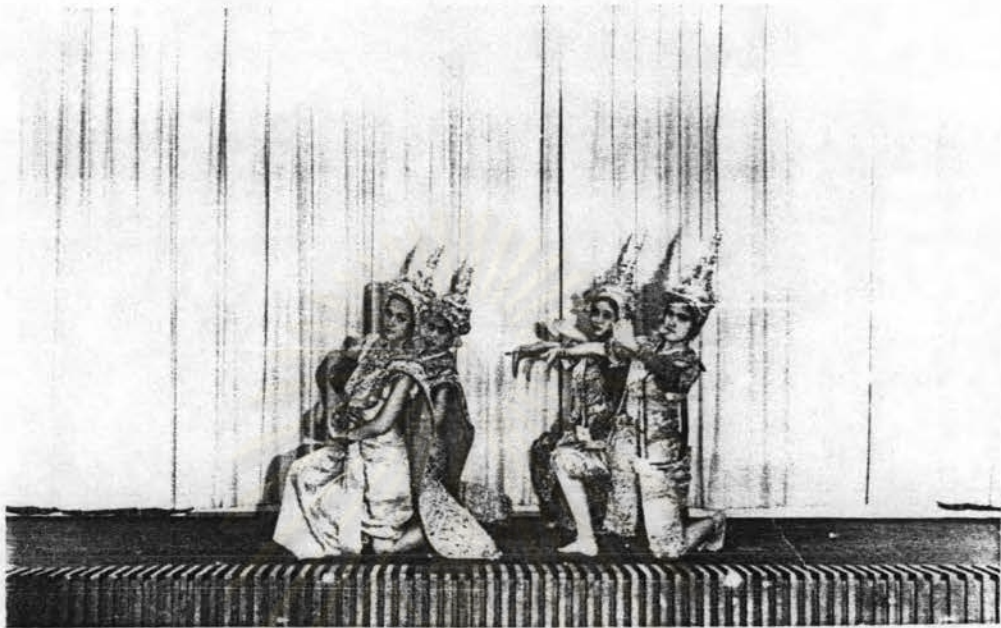
พระ - ท่ามอญ หันด้านหน้า นั่งตั้งเข่าขวา มือขวาจับที่หัวเข็มขัด

มือซ้ายจับหลังศีรษะ เอียงซ้าย

นาง - ท่ามอญ นั่งคุกเข่ากระดกเท้าขวา มือซ้ายจับที่หัวเข็มขัด

มือขวาจับส่งหลัง ศีรษะเอียงขวา

ท่านองเอือน พระ - นาง ท่าท่าเดิม สบัดมือตามจังหวะ (4 - 0108)

ภาพที่ 134 ท่าที่ 19 , ท่าที่ 20 (4 - 0122)

"มารศรี" พระ - หันด้านขวา ท่าท่าที่ 19 ตั้งเข่าขวา มือซ้ายตั้งวงสูง
มือขวาแบหงายตั้งแขน ระวังไหล่ ศีรษะเอียงขวา
นาง - หันด้านขวา ท่าท่าที่ 20 ตั้งเข่าขวา มือซ้ายตั้งวงต่ำ
มือขวาตั้งวงแขน ตั้งระวังไหล่ ศีรษะเอียงขวา

ดนตรีบรรเลงรับ พระ - นาง ท่าท่าจับยาว สะบัดมือ ตะเท้า ด้านขวา 2
จังหวะ ด้านซ้าย 2 จังหวะ แล้วหันด้านหน้า
หมดจังหวะด้วยท่าสอดสร้อย (4 - 0142)

"กรายกร" พระ - นาง หันด้านหน้า ท่าท่ากรายกร เหมือนกับท่าในเพลง
สระบุหรงที่ว่า "กรีดกราย" รูปภาพที่ 112 (4 - 0203)

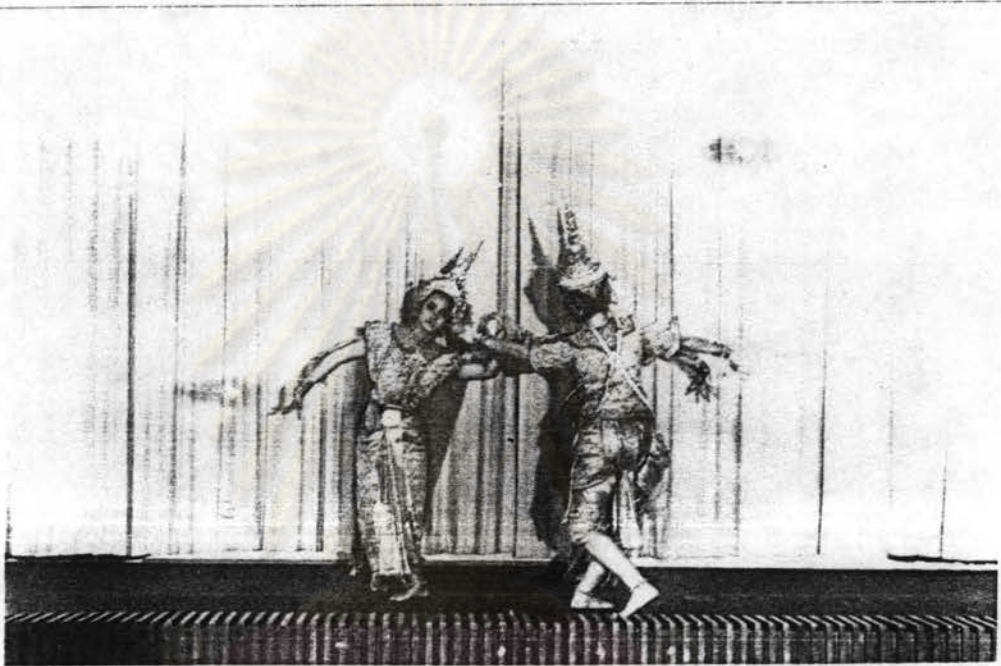
"อ่อนระทวย" พระ - นาง หันด้านขวา ทำท่าที่ 9 เหมือนกับท่าในเพลงสระบุหรง
 ที่ว่า "อ่อนระทวย" รูปภาพที่ 111 (4 - 0209)

"ทังอินทรีย์" พระ - นาง หันด้านซ้าย ทำเหมือนท่า "อ่อนระทวย" แต่สลับข้าง
 เป็นมือขวาดั่งวงต่ำ มือซ้ายตั้งวงสูง ศิระะเอียงขวา
 (4 - 0225)

ภาพที่ 135 ท่าจันทร์ทรงกลด (4 - 0234)

"ดั่งกินรี" พระ - นาง หันด้านหน้า กระดกเท้าขวา มือทั้งสองตั้งวงระดับไหล่
 แขนงอ ศิระะตรง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 136 ท่ารำพ็อน (4 - 0248)

- "รำพ็อน" พระ - หันด้านหลัง ก้าวเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาจับคว่ำ
แขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย
- นาง - หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาจับคว่ำ
แขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 137 ท่าที่ 22 (4 - 0260)

"ร้อน"

- พระ - หันด้านหลัง ก้าวเท้าซ้าย มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายตั้งวง
แขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย
- นาง - หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายตั้งวง
แขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 138 ทำบุญพื่อนหาง (4 - 0269)

"รา" พระ - นาง หันด้านซ้าย ทำบุญพื่อนหาง ก้าวเท้าขวา กระดกเท้าซ้าย
มือทั้งสองแทงไปด้านหลัง ศีรษะเอียงขวา

"แล้วต้วง" พระ - นาง หันด้านขวา เข้าแถวเรียงเดี่ยว ทำท่าที่ 12 วิ่งเป็น
วงกลม ดูภาพที่ 31 (4 - 0335)

"ลดเลี้ยว" พระ - นาง ทำท่าเดิม อยู่ในวงกลม ตัวพระหันหน้าเข้าหาตัวนาง
ทั้งพระและนางก้าวเท้าขวา มือขวาจับที่หัวเข็มขัด
มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงขวา วิ่งสวนแถวสลับฟันปลา
เป็นวงกลม (4 - 0341)

"เกี่ยวกล" พระ - นาง อยู่ในวงกลมตรงกับคู่ตนเอง พระอยู่วงนอก นางอยู่
วงใน ทำ ท่าที่ 13 เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า
"สอดคล้องไปตามหว่าง" รูปภาพที่ 49 (4 - 0357)

"ประสานแทรก" พระ - นาง ทำท่ารำยั่ว เหมือนกับท่าในเพลงพระทองที่ว่า
"แทรกเปลี่ยนไปมา" แต่ทำท่านี้ในวงกลม
รูปภาพที่ 39 (4 - 0366)

"สับสน" พระ - นาง ทำท่าเดิม วิ่งสวนแถวสลับฟันปลา พระวิ่งเวียนขวา
นางวิ่งเวียนซ้าย (4 - 0375)

ศูนย์วิทยจักร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 139 ทำย้ายท่า (4 - 0392)

"ย้ายขวา" พระ - นาง กลับมาที่ หันด้านขวา ก้าวเท้าซ้าย มือขวาตั้งวงสูง
มือซ้ายหงายมือตั้งแขน แล้วหมุนตัวมาด้านซ้าย ตรง
คำว่า "ซ้าย" เปลี่ยนมาก้าวเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงสูง
มือขวาหงายมือตั้งแขน แล้วหมุนตัวมาด้านขวา ตรง
คำว่า "ขวา"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 140 ทำที่ 12 (4 - 0460)

"เลี้ยวลัด" พระ - หันด้านหลัง ทำท่าที่ 12 วิ่งสลบที่กับตัวนาง
 นาง - หันด้านหน้า ทำท่าเดียวกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 141 ท่าพาลา (4 - 0466)

"กระหวัด" พระ - หันด้านหน้า ท่าท่าพาลา หมุนรอบตัว
นาง - หันด้านหลัง ท่าท่าเดียวกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

ภาพที่ 142 ทำสอดสูง (4 - 0470)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"ท่านองเอื่อน" พระ - นาง ทำทำสอดสูง วิ่งควงสลัที่กัน

ศูนย์วิทยทรัพย์ากร

ภาพที่ 143 ท่าสอดสูง (ฉายมือ) (4 - 0478)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"เวียนมา" พระ - หันด้านซ้าย ทำท่าสอดสูง (ฉายมือ) พร้อมกับหมุนตัว
มาด้านขวา

นาง - หันด้านขวา ทำท่าเดียวกัน หมุนตัวเข้าหาตัวพระ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 144 ทำที่ 53 (4 - 0488)

"เกษมสุข" พระ - นาง หันด้านหน้า ตะเท้าขวาแล้วตามด้วยตะเท้าซ้าย
 จับคว่ำ 2 มือ แล้วหงายตั้งแขนระดับไหล่ ศีรษะ
 เอียงขวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ภาพที่ 145 ท่าที่ 54 (4 - 0496)

ท่านองเอื้อน   พระ - นาง ทำท่าต่อเนื่องจากท่าที่ 53 คลายจีบออกตั้งวง
 ตั้งแขนระดับไหล่ ตะเท้าขวา แล้วทำท่าสลับกัน
 ตามจังหวะ

ภาพที่ 146 ท่าที่ 55 (4 - 0500)

"ทุกหน้า" และ พระ - นาง ตะเท้าต่อนื่องจากท่าที่ 54 เปลี่ยนมือเป็นตั้งวงสูง
ทำนองเอื้อน และจับคว่ำตึงแขนระดับไหล่ เปลี่ยนข้างตามจังหวะ

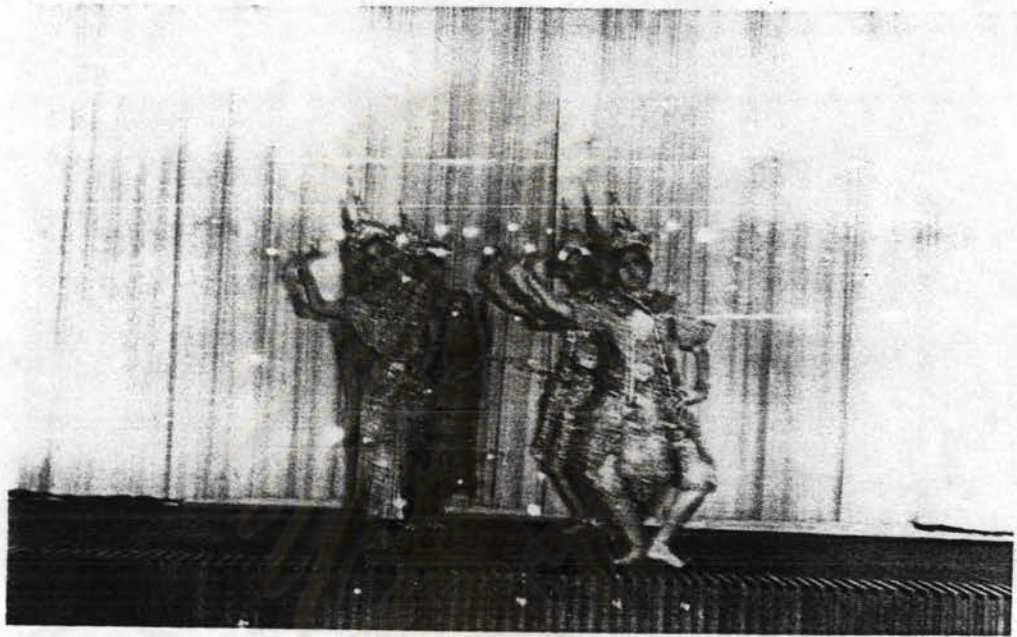
"สุราลัย" พระ - นาง หันด้านขวา ทำท่าเจ็ดจิน เหมือนกับทำในเนื้อร้อง
เพลงเข้าหลุดที่ว่า "ท่าท่าทาง" รูปภาพที่ 9 (4 - 0513)

"เทวัญ" พระ - นาง ทำท่าร่าร่าย เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทอง
ที่ว่า "เทพบุตร" ภูภาพที่ 18 (4 - 0576)

ภูภาพที่ 147 ท่าที่ 56 (4 - 0581)

"กระชั้นชิด" พระ - นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าซ้ายไขว้ ขยับเท้าไปด้านซ้าย
มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาตั้งวงต่ำ ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 148 ท่าที่ 18 (4 - 0568)

ท่านองเอื่อน พระ - นาง หันด้านหน้า ตะเท้าซ้าย มือขวาปรกข้าง มือซ้าย
 จับที่เอว ศีรษะเอียงขวา แล้วสับตมือ ออกตั้งวง
 ตะเท้าขวา ศีรษะเอียงขวา

"นุคกร" พระ - นาง ทำงู่มือ เหมือนกับทำในเนื้อร้องเพลงพระทองที่ว่า
 "ยุคนาง" รูปภาพที่ 52 (4 - 0596)

ภาพที่ 149 ท่ามอง, ท่าหลบ (4 - 0609)

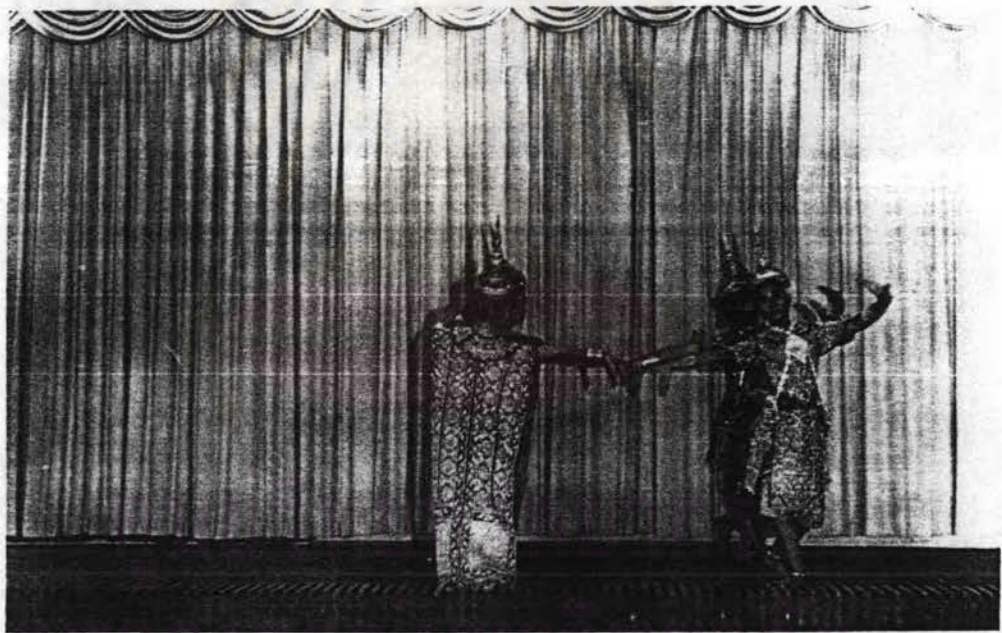
"นางอายเอียง" พระ หันด้านขวา ท่ามอง มือขวาจับหลัง มือซ้ายจับที่เอว
ศิระะเอียงขวา

นาง หันด้านหลัง ท่าหลบ หมุนตัวมาด้านหน้า

"เมียงค้อน" พระ หันด้านหน้า ทำยื่นตะเท้า หน้ามองตัวนาง
นาง หันด้านหน้า ท่าท่าที่ 41 เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลง
สระบุหรง ที่ว่า "ค้อนให้" รูปภาพที่ 127 (4 - 0615)

ท่านองเอื้อน พระ - นาง ท่าสายแขนเดียว รูปภาพที่ 17 (4 - 0618)

"แล้วผลักไส" พระ - นาง ทำท่าที่ 58 เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทอง
ที่ว่า "กัลยา" รูปภาพที่ 27 (4 - 0628)

ภาพที่ 150 ทำย้ายท่า (4 - 0688)

"หลีกลัด" พระ หันด้านหน้า ทำย้ายท่า วิ่งไปที่ตัวนาง แล้วเปลี่ยนมือตรงกันข้าม
วิ่งกลับที่เดิม

นาง หันด้านหลัง ปฏิบัติท่าเดียวกับตัวพระ

"ปิดป้อง" พระ - นาง หันด้านหน้า ท่าโลมบน เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลง
พระทองที่ว่า "สัพยอก" รูปภาพที่ 43 (4 - 0693)

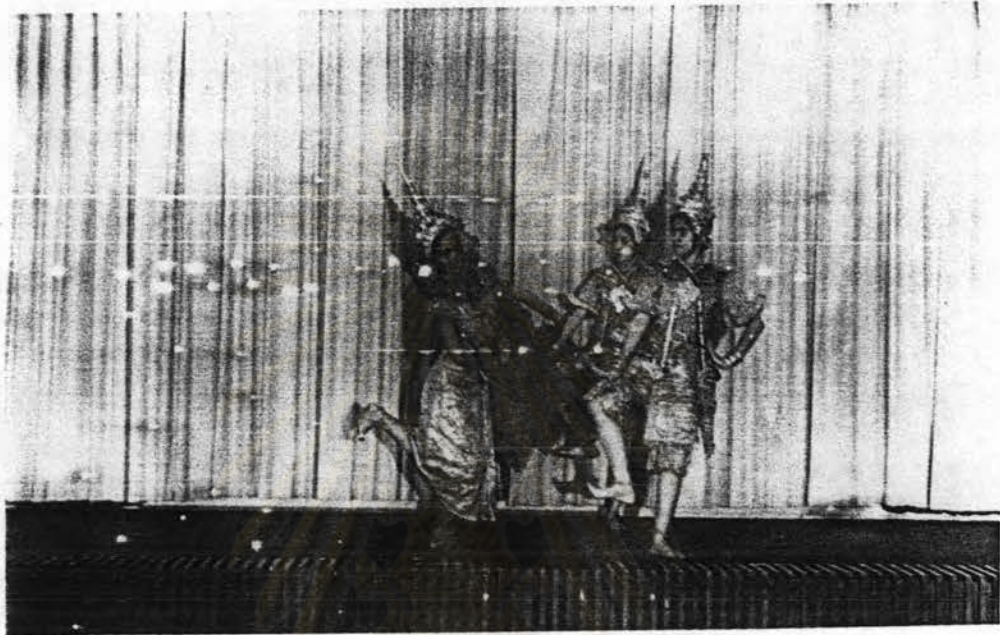
ทำนองเอื้อน พระ - นาง ท่าส่าย 2 แขน รูปภาพที่ 24 (4 - 0696)

"ว่อง" พระ - นาง ท่าโอบเอว เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทองที่ว่า
"สัพยอก" รูปภาพที่ 43 (4 - 0706)

"ไว" พระ - นาง หันด้านหลัง ท่าเขยคาง เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลง
พระทองที่ว่า "บ่นไป" รูปภาพที่ 41 (4 - 0710)

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 151 ท่ามอง, ท่าที่ 51 (4 - 0715)

"ชักสไบ" พระ หันด้านขวา ท่ามอง มือซ้ายจับที่เอว มือขวาจับหลัง ศีรษะ
เอียงขวา

นาง หันด้านซ้าย ก้าวเท้าขวา กระจกซ้าย มือซ้ายจับสไบยกขึ้น
ระดับไหล่ มือขวาดึงวงค้ำ ศีรษะเอียงขวา

ท่านองเอื้อน พระ - นาง ท่าเดิม สะดุ้งตัวตามจังหวะ

ภาพที่ 152 ท่ามอง, ท่าที่ 52 (4 - 0726)

"เบี่ยงบิด" พระ หันด้านขวา ท่ามอง มือขวาจับที่เอว มือซ้ายจับหลัง ศีรษะ
เอียงซ้าย
นาง หันด้านหน้า ท่าท่าที่ 52 ก้าวเท้าซ้ายไขว้ มือซ้ายจับสไบไว้ที่
ไหล่ขวา มือขวาจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย

ท่านองเอื่อน พระ ท่าท่าเดิม สะดุ้งตัวตามจังหวะ
นาง ท่าเดิม สะดุ้งตัวตามจังหวะ พร้อมกับหมุนรอบตัวมาด้านซ้าย

ภาพที่ 153 ท่าเชื่อม, ท่าที่ 52 (4 - 0738)

"ปิด"

พระ หันด้านหน้า ท่าเชื่อม คลายมือทั้งสองแบออก ทิ้งน้ำหนักไป
ข้างหน้า ศีรษะเอียงซ้าย

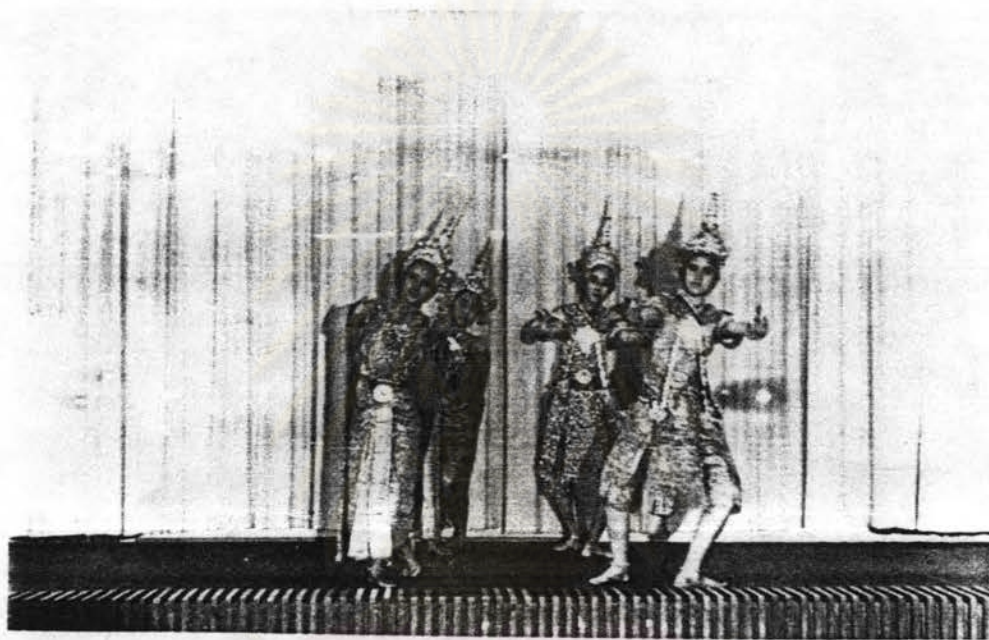
นาง หันด้านซ้าย ท่าเดิม ก้าวเท้าขวา ลักคอข้างซ้าย

ภาพที่ 154 ทำยีน, ทำปฐม (4 - 0741)

- "บัง"
- พระ ทำยีนต่อเนื่องจากทำข้างตัน ตะเท้าขวา ศีรษะเอียงขวา
 หน้ามองตัวนาง
- นาง ทำทำปฐม มือขวาตั้งวง เอามาไขว้กับมือซ้ายที่หน้าอก
 ลักคอข้างขวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร

ภาพที่ 155 ทำช้างประสานงา (4 - 0797)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"ทำทอศกร" พระ - นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา จับหางทั้งสองข้าง

ตั้งแขนส่งไปข้างหน้า ศีรษะเอียงขวา

ศูนย์วิทยพัทยากร
ภาพที่ 156 ทำที่ 14 (4 - 0803)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"งอนงาม" พระ - นาง หันด้านซ้าย ก้าวเท้าซ้าย กระดกขวา มือซ้ายจับ
ปรกข้าง มือขวาจับหางงอแขนระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา

ทำนองเอื้อน พระ - นาง ท่าเดิม สะคั่ง และเอื้องตัวตามจังหวะ

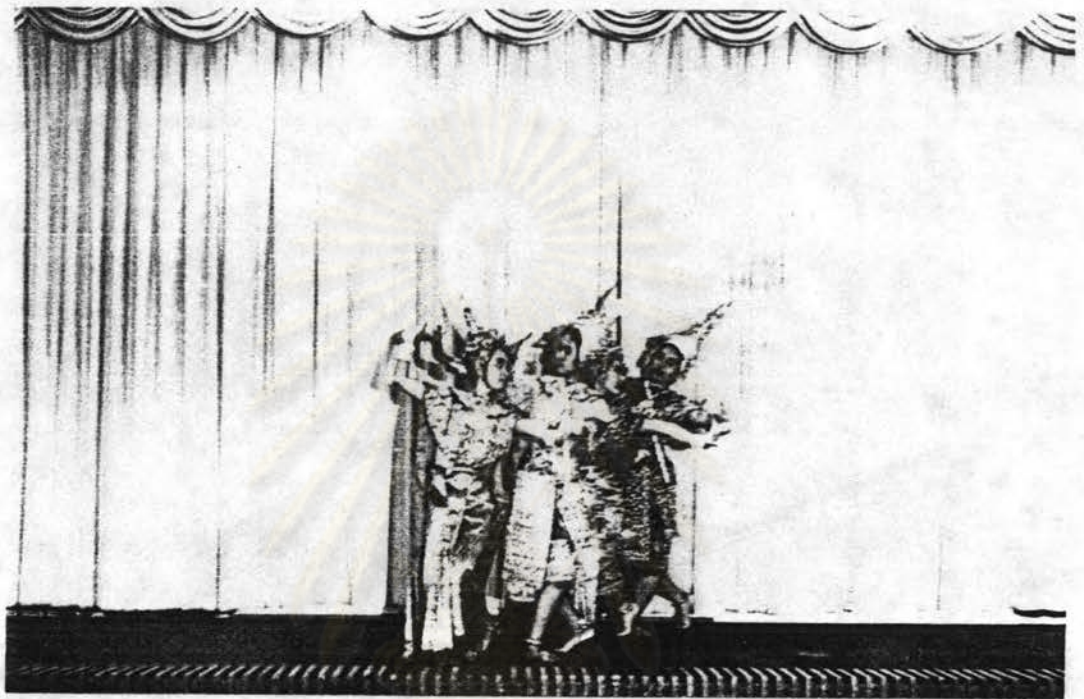
ภาพที่ 157 ท่าที่ 15 (4 - 0815)

"กิริยา" พระ หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา มือทั้งสองหยิบจับ แล้วปล่อยออก
ตั้งวง มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายตั้งวงต่ำ ศีรษะเอียงขวา
แล้วทำท่าตรงกันข้ามอีกครั้งหนึ่ง

นาง หันด้านหน้า ก้าวเท้าขวา มือทั้งสองปล่อยแกว แล้วม้วนออก
ตั้งวง เช่นเดียวกับตัวพระ แล้วทำท่าตรงกันข้ามอีกครั้งหนึ่ง

"ทewa" พระ - นาง ทำท่าเหมือนกับเนื้อร้องในเพลงสระบุหรงที่ว่า "เทพไท"

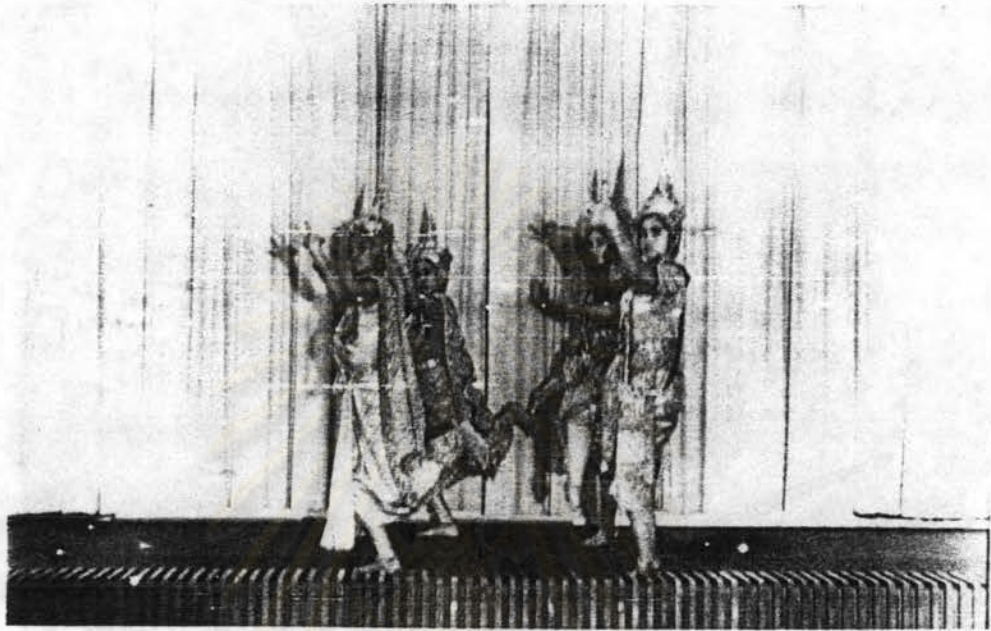
ดูภาพที่ 129 (4 - 0822)

ภาพที่ 158 ทำจ๊าทำ 1 (4 - 0830)

"ประติพัทธ์" พระ - นาง หันด้านหน้า ทำทำจ๊าทำ 1 มือขวาตั้งวงสูง มือซ้าย
ตั้งวงตึงแขนระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย

ทำนองเอื้อน พระ - นาง ทำท่าเดิม เล่นเท้าตามจังหวะ แล้วสะบัดมือออกจากกัน

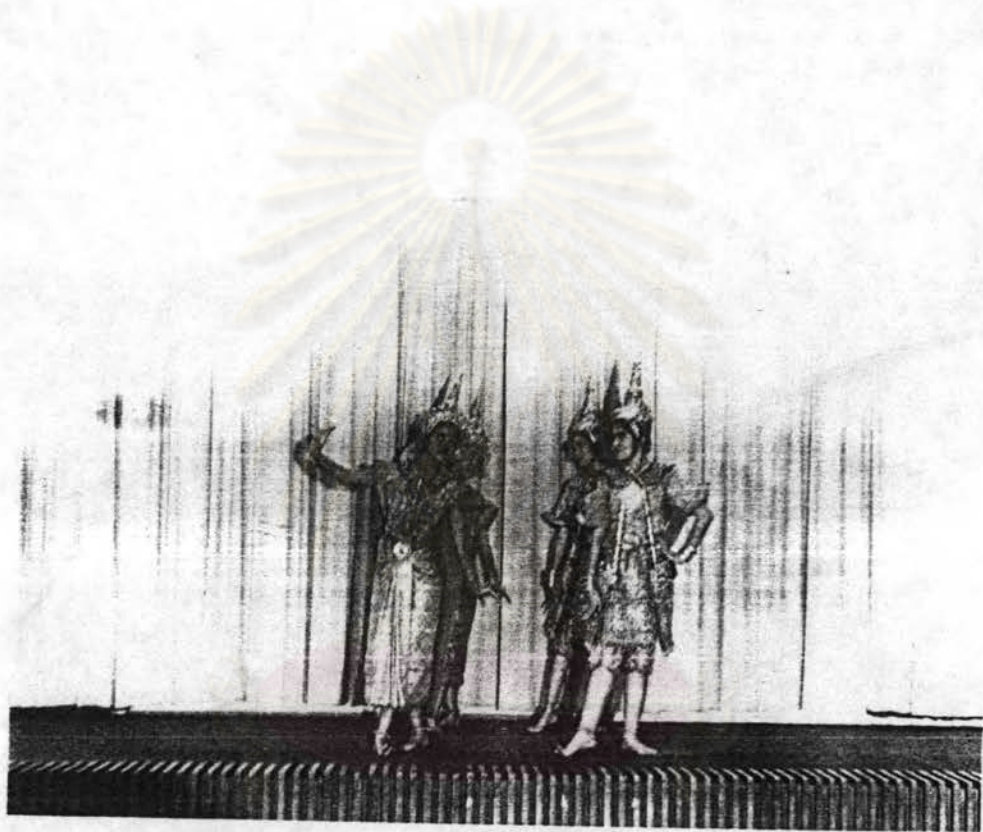
ภาพที่ 159 ท่าที่ 60 (4 - 0845)

"ประหวัดหวัง" พระ หันด้านขวา ก้าวเท้าซ้าย ยกเท้าขวา มือขวาม้วนจับออก
ตั้งวง มือซ้ายพลิกข้อมือเป็นจับปรกข้างศีรษะเอียงขวา
นาง หันด้านขวา ก้าวเท้าขวา กระดกซ้าย ทำมือเช่นเดียวกับ
ตัวพระ ศีรษะเอียงขวา

"หันตลบ" พระ - นาง ทำท่าสอดสร้อยหมุดตัวด้านขวา เหมือนกับทำใน
เนื้อร้องเพลงพระทองที่ว่า "หลีกเลี้ยว"
รูปภาพที่ 33 (4 - 0903)

"เลี้ยวล้อ" พระ - นาง ทำท่าที่ 48 ตัวพระหันด้านหน้า ตัวนางหันด้านหลัง
แล้ววิ่งควงกันเป็นวงกลม รูปภาพที่ 64 (4 - 0908)

ศูนย์วิทยุโทรทัศน์
รูปภาพที่ 160 ทำยีน, ท่าที่ 47 (4 - 0920)

"รอรัง" พระ หันด้านหน้า ทำยีน ตะเท้า
นาง หันด้านหลัง ทำท่าที่ 47 ยีนตะเท้าซ้าย มือขวาตั้งวงสูง
มือซ้ายจับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองตัวพระ

"เมียงชะม้อย" พระ หันด้านขวา ท่ามอง มือซ้ายจับที่เอว มือขวาจับหลัง
ศรีษะเอียงขวา
นาง ท่าหลบ เหมือนกับท่าในเพลงสระบุหรงที่ว่า "ผินผัน"
รูปภาพที่ 115 (4 - 0928)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 161 ท่ามอง, ท่ากั้น (4 - 0939)

"คอยระว่าง" พระ หันด้านขวา ท่ามอง มือขวาจับที่เอว มือซ้ายจับหลัง ศรีษะ
เอียงซ้าย
นาง หันด้านซ้าย ก้าวเท้าขวา ทำท่ากั้นมือเดียว ลักคอข้างขวา

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 162 ท่าที่ 61 (4 - 0941)

ท่านองเอื้อน พระ - นาง ท่าท่าที่ 61 เล่นเท้า เปลี่ยนมือสลับข้างตามจังหวะ

ภาพที่ 163 ท่าชี้, ท่าที่ 28 (4 - 0949)

"ท่วงที" พระ สะคุดเท้าแล้วยืน มือขวาชี้ตัวนาง มือซ้ายท้าวเอว
นาง หันด้านซ้าย ท่าท่าที่ 28 ก้าวเท้าขวา จีบสอดหงายมือองแขน
ข้างตัว มือซ้ายตั้งวงท่า ลักคอข้างขวา แล้วก้าวเท้าซ้าย
เปลี่ยนมือซ้ายเป็นจิบที่เอว มือขวาคว่ำมือตั้งแขนลักคอข้างซ้าย

"ครั้นเทพเทวัญ" พระ - นาง ทำท่ารำร้าย เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทอง
ที่ว่า "เทพบุตร" ภาพที่ 18 (4 - 0226)

"เข้ากัณฑ์" พระ - นาง ทำท่ากัณฑ์และท่าหลบ เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลง
 พระทองที่ว่า "กัณฑ์ขวางหน้า" รูปภาพที่ 31
 (4 - 1022)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 164 ท่ามอง, ท่าตัวเรา (4 - 1030)

"ฝูงนาง" พระ หันด้านขวา ท่ามอง มือซ้ายจับที่เอว มือขวาจับหลัง ศีรษะ
 เอียงขวา
 นาง หันด้านหน้า ท่าตัวเรา กระดกเท้าซ้าย

ศูนย์วิทยพัทยากร

ภาพที่ 165 ทำที่ 59 (4 - 1038)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

"สาวสวรรค์"

พระ หันด้านขวา ท่ามอง มือขวาจับที่เอว มือซ้ายจับหลัง
ศิระะเอียงขวา

นาง หันด้านหน้า ท่าทำที่ 59 ก้าวเท้าขวา กระดกซ้ายเสี้ยว
มือขวาพลิก ซ้อมือหงายมือตั้งแขน ระดับไหล่ มือซ้าย
ตั้งวงต่ำ ศิระะเอียงซ้าย

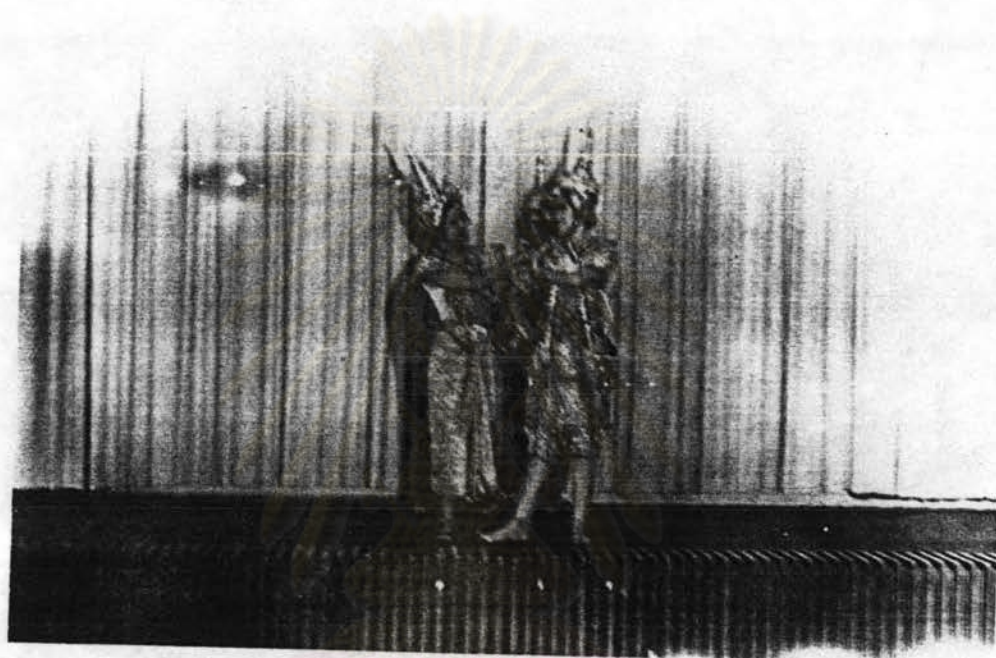
ท่านองเอือน พระ - นาง หันด้านหน้า ทำท่านางนอน ตะเท้า เปลี่ยนมือ
สลัbx้าง (4 - 1043)

"ผันหนี" พระ หันด้านหน้า ทำยืน ตะเท้า
นาง ทำท่าหลบด้านหน้า แล้วหลบด้านหลังอีกครั้งหนึ่งเหมือนกับท่า
ในเนื้อร้องเพลงเข้าหลดที่ว่า "แล้วผันผัน" คุภาพที่ 68
(4 - 1050)

"สัพยอก" พระ - นาง ท่าโลมบน เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทองที่ว่า
"สัพยอก" คุภาพที่ 43 (4 - 1105)

"หยอก" พระ - นาง ท่าเซยคาง เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทองที่ว่า
"ปนไป" คุภาพที่ 41 (4 - 1108)

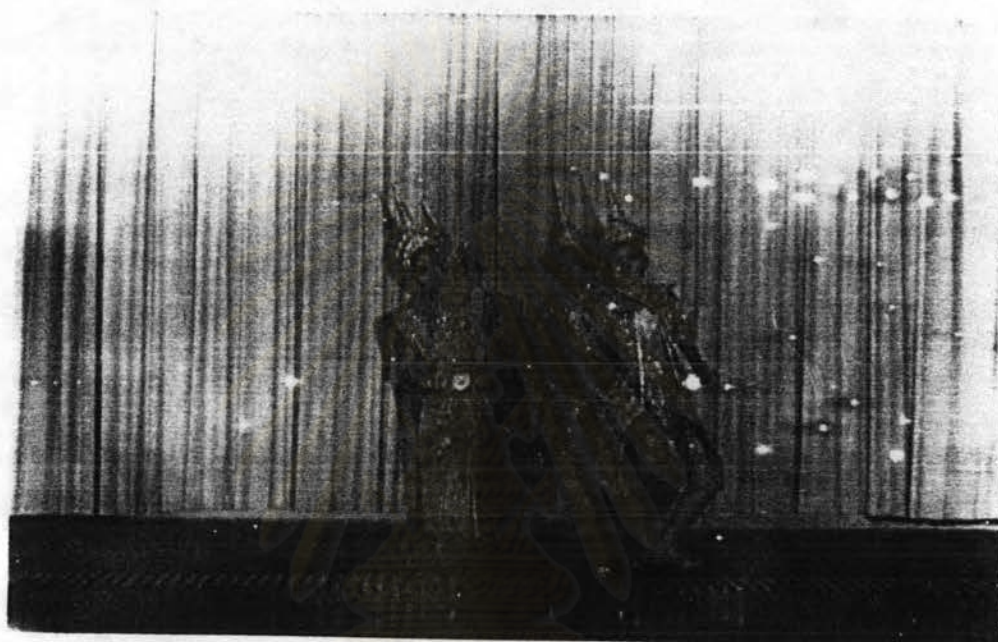
ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 166 ท่าที่ 39 (4 - 1110)

"หยุก"
พระ หันด้านหน้า มือซ้ายปักมือตัวนางที่ต้นแขน
นาง หันเข้าหาตัวพระ มือขวาทำท่าหยุกที่ต้นแขนของตัวพระะ
มือซ้ายท้าวเอว

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 167 ท่าที่ 50 (4 - 1112)

ท่านองเอือน พระ - นาง หันด้านหน้า ท่าท่าที่ 50 ตะเท้าขวา แล้วตะ
เท้าซ้าย มือขวาคลายจับออกตั้งวงต่ำ มือซ้าย
จับหลัง เล่นเท้าและมือตามจังหวะ

"ซึกซึก" พระ - นาง ท่าท่าขี้ม - ท่าอายุ เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลง
เข้าหลุดที่ว่า "เอียงอายุ" คูภาพที่ 83 (4 - 1121)

ภาพที่ 168 ท่ามอ (ตั้งวง), ท่าหลบ (4 - 1129)

"ถ้อยที" พระ หันด้านหน้า ท่าท่ามอก้าวเท้าขวา มือขวาตั้งวงสูง
มือซ้ายท้าวเอว ศีรษะเอียงซ้าย หน้ามองตัวนาง
นาง หันด้านหลัง ท่าหลบ หมุนตัวมาด้านหน้า

"สุขเกษม" พระ - นาง ท่าจับท่า 2 เหมือนกับท่าในเนื้อร้องเพลงพระทอง
ที่ว่า "นางไว้" ดูภาพที่ 32 (4 - 1138)

ท่านองเอื้อน - พระ - นาง ท่าเดิม เล่นเท้าตามจังหวะ แล้วสะบัดมือออก
และ "เปรม" จากกันตรงคำว่า "เปรม" (4 - 1140)

"ปรา" พระ - นาง หันด้านขวา ทำพิศมัยเรียงหมอน เหมือนกับท่าใน
เนื้อร้องเพลงพระทองที่ว่า "สำราญใจ" รูปภาพที่
60 (4 - 1150)

ดนตรีบรรเลงรับ ในคำร้องสุดท้ายนี้ ทำเพลง ลดขาขวาหลัง ม้วนจีบ
ลงนั่งคุกเข่า วางมือบนหน้าขา (4 - 1196)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพลงช้า

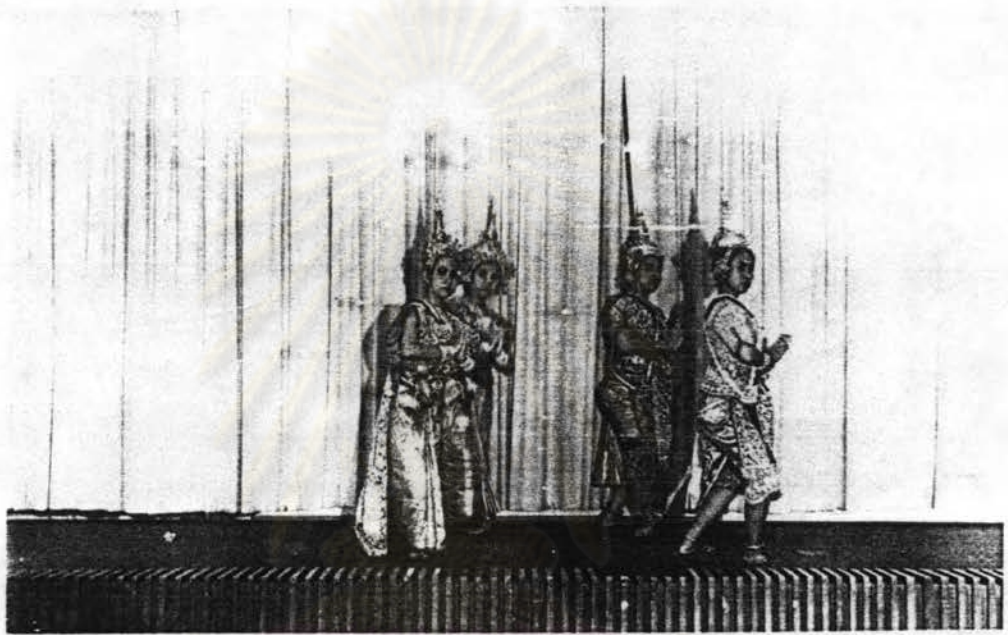
พระ-นาง - นั่งคุกเข่า พนมมือไหว้ จรดที่หน้าผาก แล้วลดลงไว้ที่หน้าอก
 ภาพที่ 9 (5-0067)

ภาพที่ 169 ท่าเทพนม (5 - 0091)

พระ-นาง - หันด้านขวา ตั้งเข่าซ้าย พนมมือ ศีรษะเอียงขวา ย้อนตัว 1 จังหวะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 170 ท่าเทพนม (5 - 0105)

พระ-นาง - ลูกขึ้นยืน หันด้านซ้าย ประทับขาขวาก้าวข้าง พนมมือ ศีรษะ เอียงซ้าย
ย่อนตัว 1 จังหวะ

พระ-นาง - หันด้านหน้า ท่าท่าเดิม กระทั่งเท้าซ้ายวางหลัง แล้วฉายเท้าซ้าย
2 เร็ว 4 ลักคอตตรงกันข้ามกับเท้าที่ฉายออก ภาพที่ 170 (5-0122)

คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 171 ท่าพรหมสี่หน้า (5 - 0159)

พระ-นาง - หันด้านหน้า ท่าพรหมสี่หน้า ศีรษะตรง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 172 ท่าที่ 62 (5 - 0167)

พระ-นาง - หันด้านหน้า ก้าวข้างเท้าซ้าย ยกเท้าขวา มือทั้งสองแขนเป็นตั้งวง
มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายตั้งวงอยู่ข้างลำตัว ศีรษะเอียงขวา

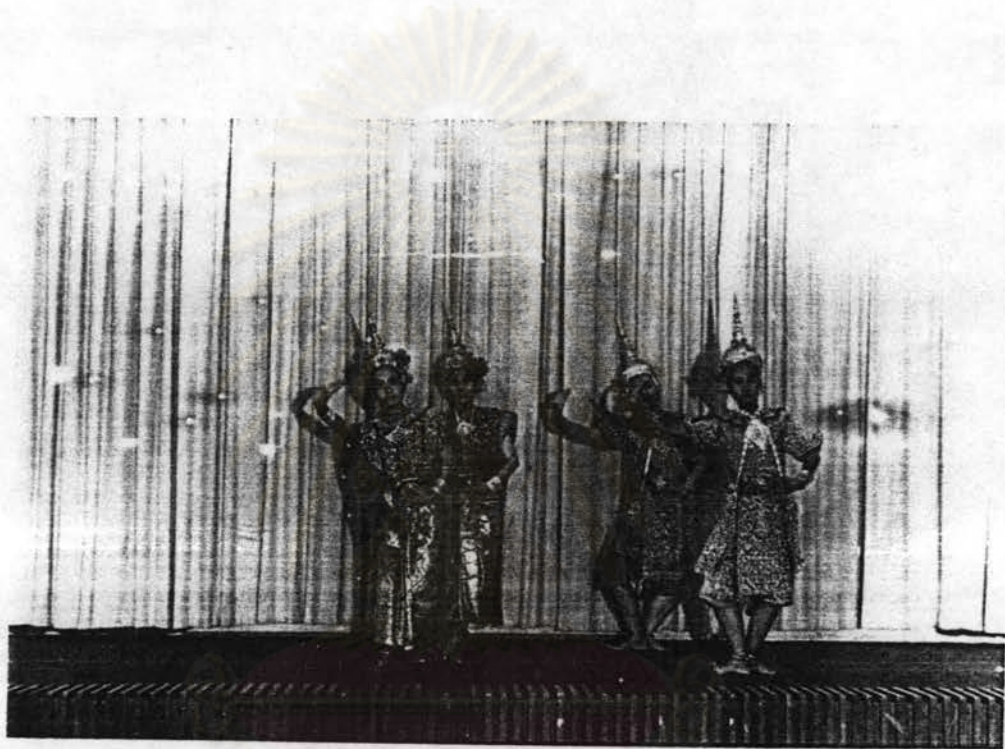

ศูนย์วิทยุโทรภาพกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 173 ทำที่ 57 (5 - 0185)

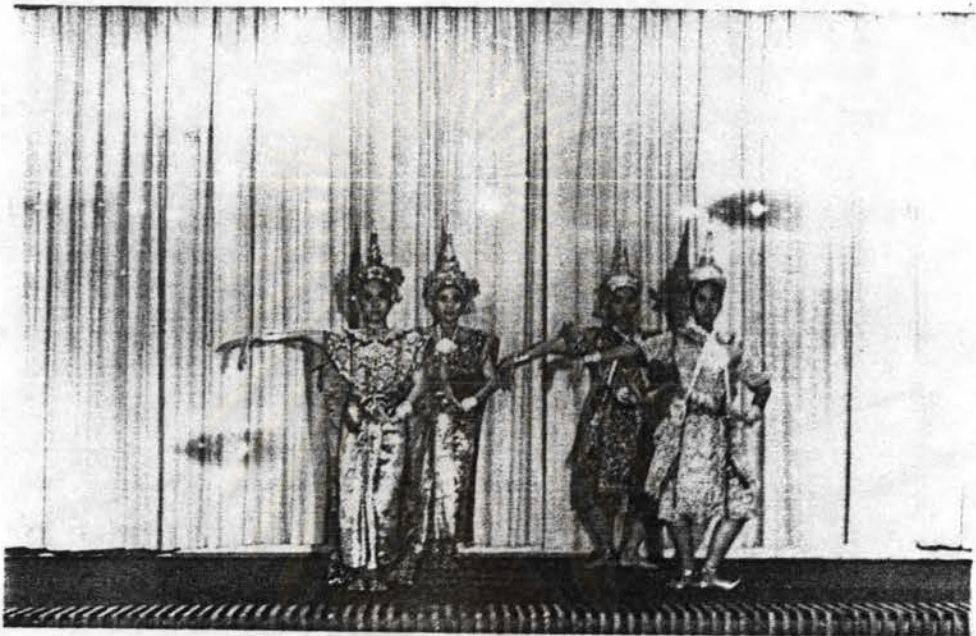
พระ-นาง - หันด้านหน้า ประสมเท้าซ้ายเหลื่อม มือซ้ายตั้งวงตำ มือขวา
วงหงายแขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงซ้าย ตบเท้าซ้าย 3 จังหวะ

ศูนย์วิทยุโทรทัศน์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 174 ทำสอดสร้อย (5 - 0200)

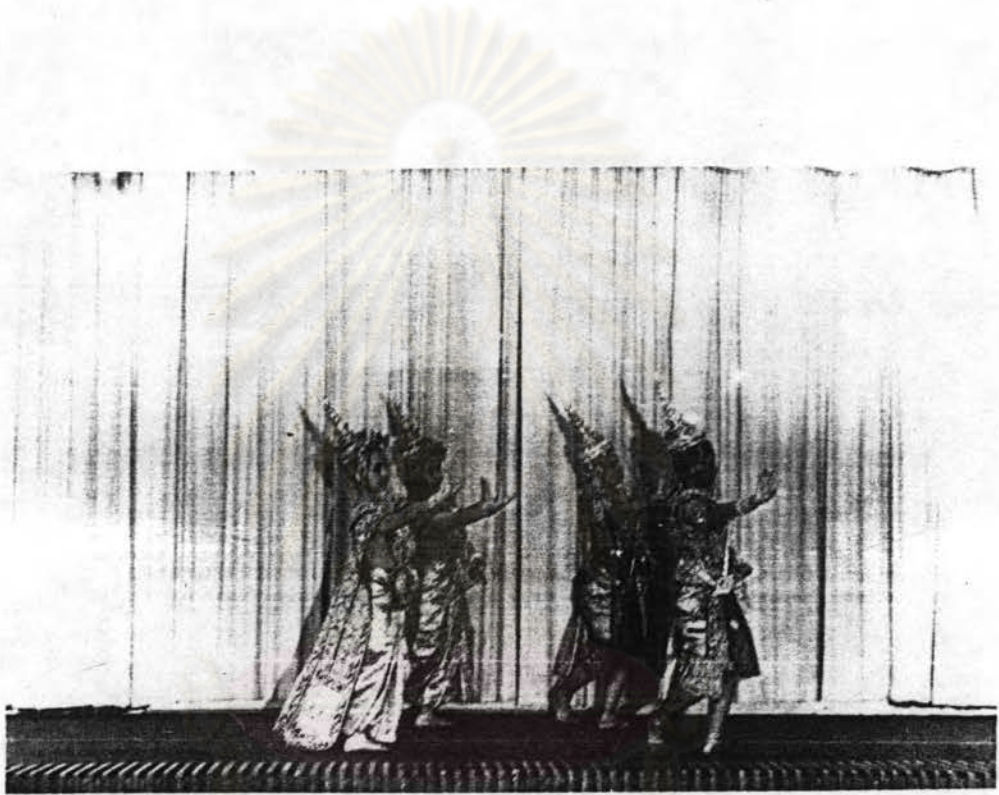
พระ-นาง - หันด้านหน้า ประสมเท้าขวาเหลื่อม ม้วนจับมือขวาเป็นตั้งวงสูง มือซ้าย
จับที่เอวศีรษะเอียงขวา คบเท้าขวา 3 จังหวะ

ภาพที่ 175 ท่าที่ 57 (5 - 0212)

พระ-นาง - หันด้านหน้า ท่าท่าที่ 57 ยืนผสมเท้า มือซ้ายตั้งวงล่าง มือขวา
 แขนตั้ง วงหงายระดับไหล่ ศีรษะตรง เล่นมือโดยเปลี่ยนมือซ้ายเป็น
 จีบ มือขวาเป็นวง สลับกัน ซ้ำ 2 เร็ว 4 หมดจังหวะเหลื่อมเท้าซ้าย

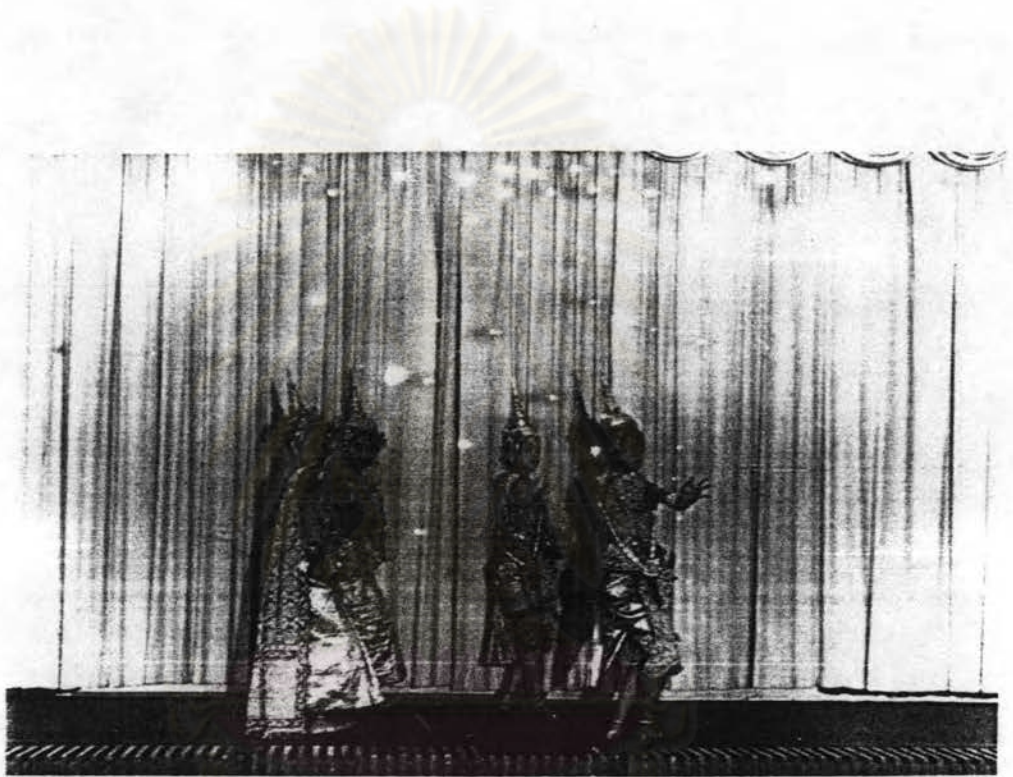

ศูนย์วิทยะทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 176 ทำสอดสร้อย (5 - 0257)

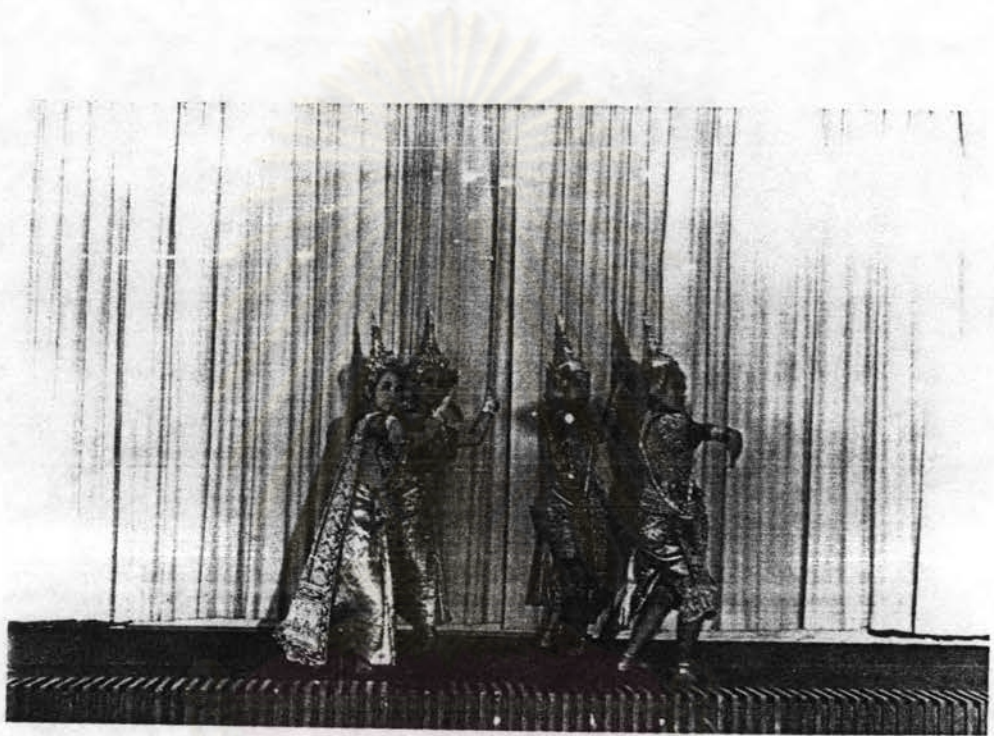
พระ-นาง - ประเท้าซ้าย มือขวาจับหงายตั้งแขน มือซ้ายตั้งวงล่าง ศีรษะ
เอียงซ้าย แล้วหมุนตัวไปด้านซ้าย ก้าวเท้าซ้าย มือขวาตั้งวงสูง
มือซ้ายจับเอว ศีรษะเอียงขวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 177 ท่าที่ 63 (5 - 0270)

พระ-นาง - หันด้านซ้าย ประเท้าขวา จรดสันเท้าขวา สูดเท้า เข้า-ออก ซ้า 2
เร็ว 4 มือขวาจับหงายแขนตั้งระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงล่าง กระทบ
จังหวะแขนให้สัมพันธ์กับขา ศีรษะเอียงสลับกันซ้าย-ขวา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 178 ทำที่ 64 (5 - 0304)

พระ-นาง - หันด้านซ้าย ประเท้าขวาก้าวข้าง มือขวาจับคว่าแขนตั้งระดับไหล่
มือซ้ายวงหงายสูง ศีรษะเอียงซ้าย แล้วย้อนตัว หมุนตัวไปด้านหน้า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 179 ท่าบัวชูผัก (5 - 0318)

พระ - หันด้านหน้า ประเท้าซ้าย มือขวาสอดเป็นวงหวายสูง มือซ้ายตั้งวงต่ำ
ศรีษะเอียงขวา

นาง - หันด้านหน้า กระดกเท้าซ้าย มือขวาสอดเป็นวงหงายสูง มือซ้ายตั้งวงต่ำ
ศรีษะเอียงขวา

ศูนย์วิทยทรัพย์ากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 180 ทำสอดสร้อย (5 - 0328)

- พระ - หันด้านหน้า ก้าวข้างเท้าซ้าย ทำสอดสร้อย มือขวาตั้งวงสูง มือซ้าย
จับที่เอว ศีรษะเอียงซ้าย
- นาง - หันด้านหน้า ก้าวหน้าเท้าซ้าย มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายจับที่เอว
ศีรษะเอียงซ้าย

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

ภาพที่ 181 ทำจีบยาว (5 - 0335)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระ-นาง - หันด้านหน้า ประเท้าขวา ก้าวข้าง ย้อนตัวลากเท้ามาขึ้นประสมเท้า
มือขวาจีบหางแขนตึงระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงสูง เอียงศีรษะข้างซ้าย
แล้วกลับมาตั้งตรง

เพลงเร็ว

พระ-นาง - หันด้านหน้า ทำท่าเดิม แล้วยกตัว 14 จังหวะ หมดด้วยเหลื่อมเท้าซ้าย
 ศิริระ เอียงซ้ายภาพที่ 181 (5 - 0304)

ภาพที่ 182 ท่าภมรเกล้า (5 - 0371)

พระ-นาง - หันด้านหน้า ตบเท้าตามจังหวะ ในท่าซกแป้งผัดหน้า แล้วผสมมือ
 เป็นท่าภมรเกล้า มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาจับ สะบัดเปลี่ยนมือ
 ตรงกันข้าม ตามจังหวะซ้ำ 2 เร็ว แล้วตบเท้า ม้วนมือมาด้านขวา
 เปลี่ยนมือตรงข้าม แล้วสะบัดมือซ้ำ 2 เร็ว 4 ตามจังหวะ

ภาพที่ 183 ท่ามอง,ท่าหลบ (5- 0417)

พระ - หันด้านหน้า ท่าท่ามอง ประเท้าขวา ก้าวข้าง มือขวาจับที่ชายพก มือซ้าย
จับหลัง ศีรษะเอียงซ้าย มองนาง

นาง - หันด้านหน้า ท่าท่าหลบ เท้าซ้ายก้าวไขว้ มือซ้ายจับที่ชายพก มือขวาจับส่ง
หลัง ศีรษะเอียงซ้าย มองหน้าพระ

พระ - นาง หันด้านหน้า ประเท้าขวาก้าวลง ท่าส่ายมือแขนเดียว เดินตามกัน
ไปทางขวา ศีรษะเอียงซ้าย ดูภาพที่ 17 (5 - 0427)

พระ - นาง หันด้านหน้า ส่ายสองแขน เดินตามกันไปทางซ้าย แล้วพระหมุนตัว
ไปด้านหลัง (5 - 0446)

ศูนย์วิทยทรัพย์ากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 184 ท่าที่ 16 (5 - 0464)

พระ   หันด้านหน้า ประเท้าขวา จีบคว่ำ 2 มือ คลายออกตั้งแขนระดับไหล่
          ศีรษะตรง ยกตัวและแขน หมุนรอบตัว หมัดจิ้งหะเอียงซ้าย

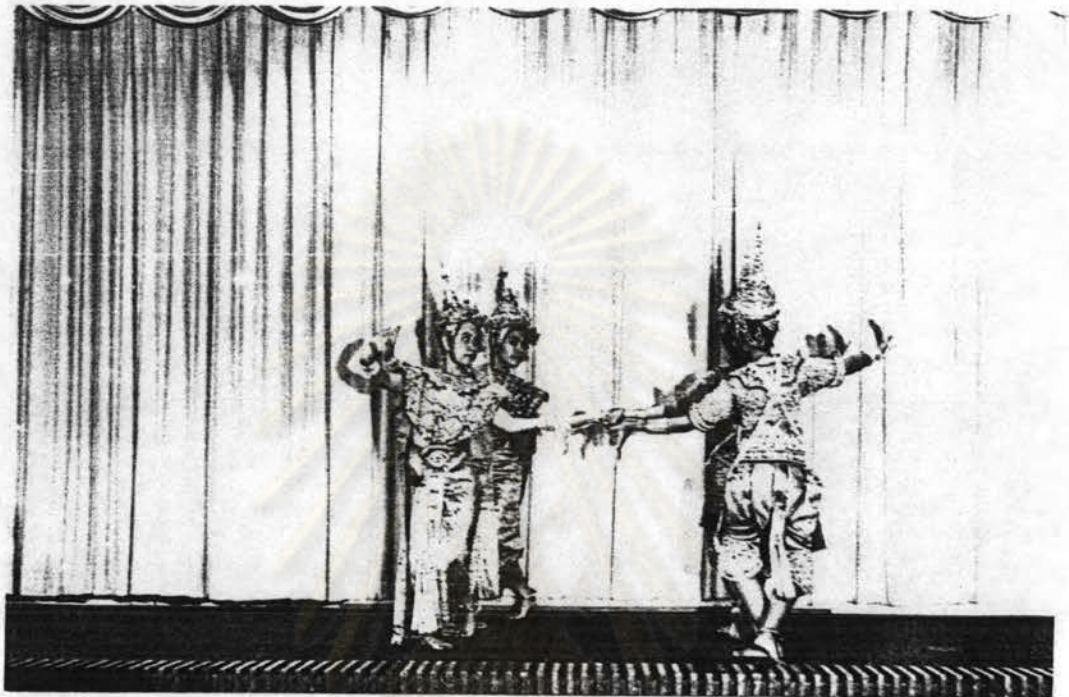
นาง   หันด้านหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

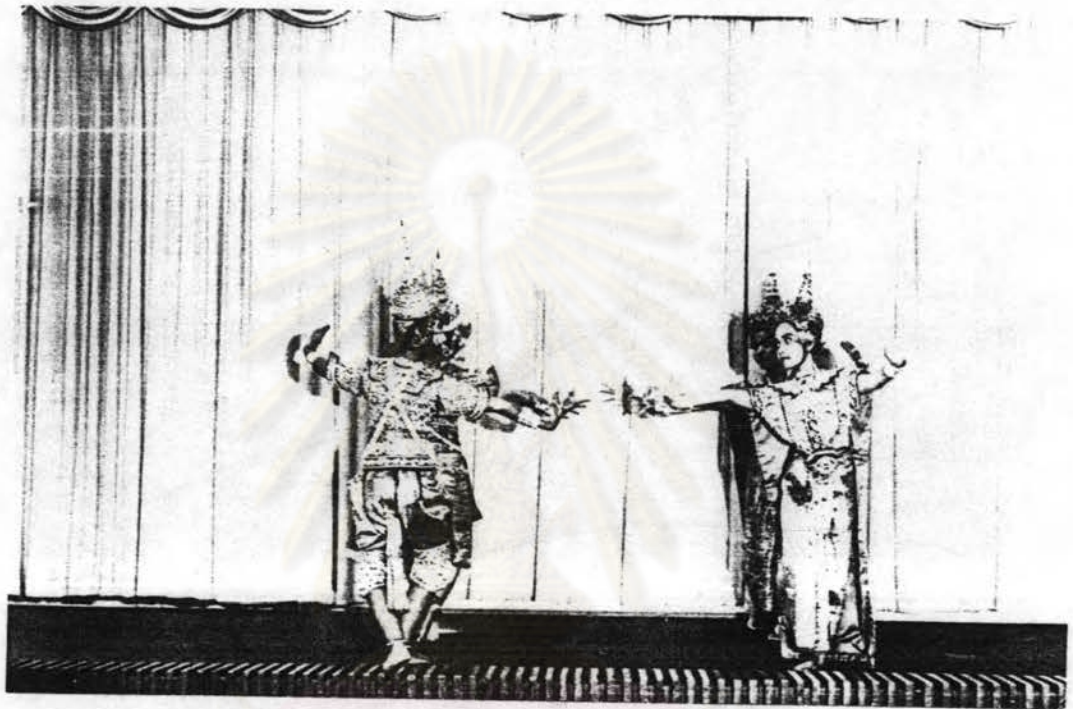
ภาพที่ 185 ท่าสอดสูง (5 - 0490)

- พระ - หันด้านหลัง ประเท้าซ้ายแล้วจรด มือทำท่าสอดสูง มือซ้ายตั้งวงหงายสูง
มือขวาตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา แล้ววิ่งสวนแถวกับนาง
แล้วก้าวเท้าขวา ประเท้าซ้าย ก้าวลง แล้วยกตัวหมุนรอบ
- นาง - หันด้านหน้า ทำท่าเดียวกับพระ แล้ววิ่งสวนแถวกับพระ แล้วก้าวเท้าขวา
ประเท้าซ้าย ก้าวลง แล้วยกตัวหมุนรอบ
- พระ - นาง ทำท่าเดิมอีกครั้ง สลับข้างกัน

ภาพที่ 186 ท่าพาลา (5 - 0550)

- พระ - หันด้านหลัง ท่าพาลา เดินถัดเท้าขวาควงกับนาง ไปอยู่แทนที่นาง แล้วหันหลัง มือขวาตั้งวงสูง มือซ้ายตั้งวงหงาย แขนงอข้างตัว ศีรษะเอียงซ้าย
- นาง - หันด้านหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระ เดินควงสลับที่กัน หมุดจังหวะเอียงศีรษะเข้าหากัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 187 ทำจีบยาว (5 - 0582)

- พระ - หันด้านหลัง ทำท่าจีบยาว เดินถัดเท้าขวา ควงกับนางไปอยู่ที่เดิม แล้วหมด
ด้านหน้า มือขวาจีบหงายแขนตั้งระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงสูง ศีรษะเอียงขวา
- นาง - หันด้านหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกับตัวพระ เดินควงสลับที่กัน กลับมาอยู่ที่เดิม
หมดจังหวะด้านหน้า ศีรษะเอียงขวา

พระ - นาง หันหน้าเข้าหากัน ทำท่าคว่ำ และท่าหลบ วิ่งสวนกันไป-กลับ
และคว่ำอยู่กับที่อีก 2 ครั้ง รูปภาพที่ 38 (5 - 0605)

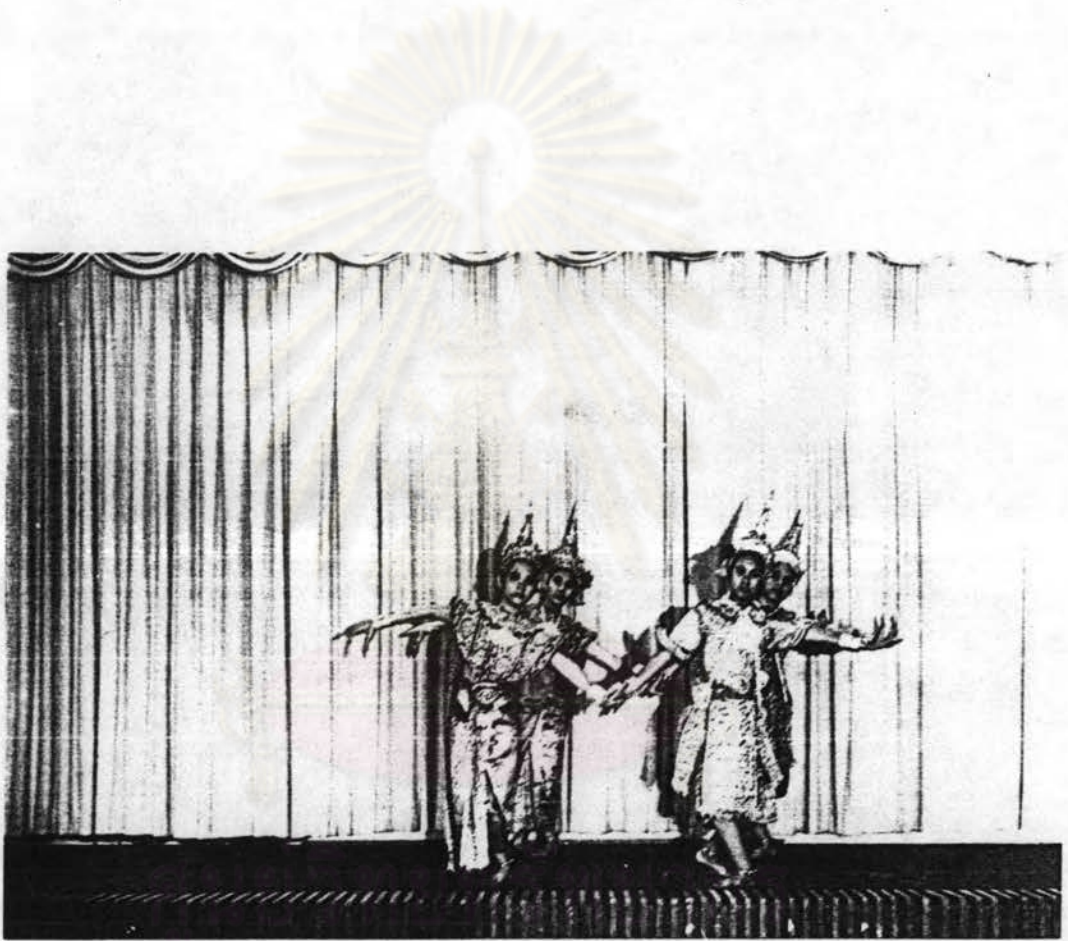
พระ - นาง หันด้านหน้า ทำท่าจับท่า 1 ศีรษะเอียงซ้าย รูปภาพที่ 158
(5 - 0620)

พระ - นาง หันด้านหน้า ท่ายิ้ม และท่าอาบ รูปภาพที่ 83 (5 - 0630)

พระ - นาง หันด้านหน้า ท่าจูงมือ รูปภาพที่ 52 (5-0635)

พระ - นาง หันด้านหน้า ท่าจูงมือ รูปภาพที่ 52 (5 - 0635)

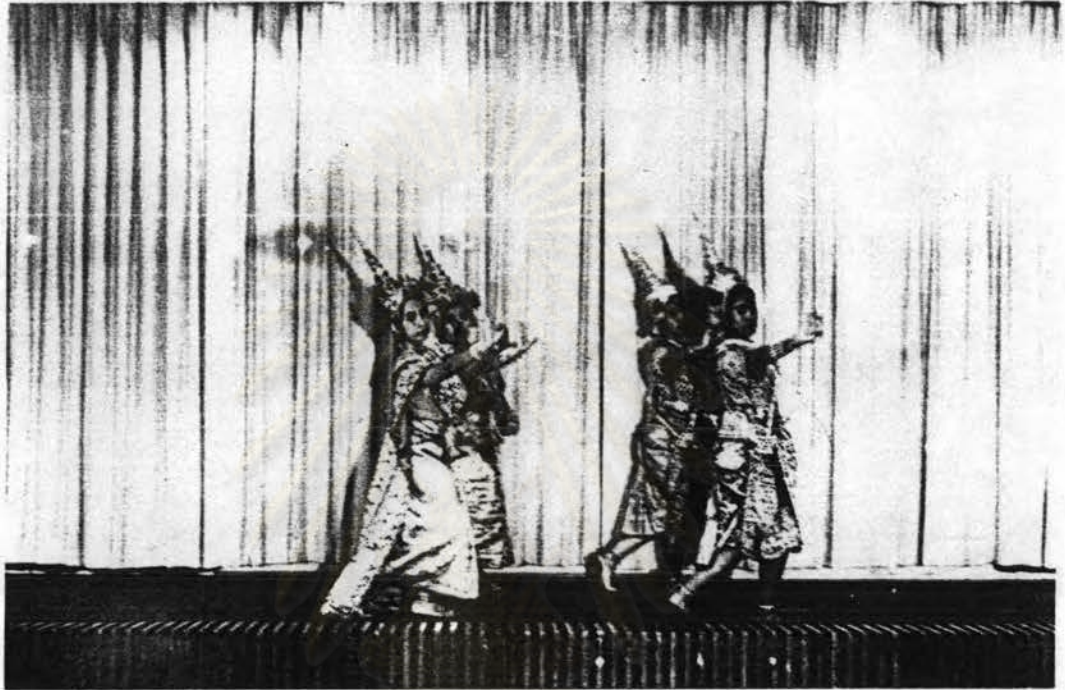
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 188 ท่าสาย 2 แขน (5 - 0641)

พระ - นาง หันด้านหน้า พระจับข้อมือนาง ประเท้าขวา ก้าวลงถัดเท้าขวา
 สายแขนสลับมือกับนาง เดินหมุนเป็นวงกลมแล้วกลับมาที่เดิม
 พระปล่อยมือนาง สาย 2 แขน จนหมดจังหวะ

เพลงลา

ภาพที่ 189 ท่าที่ 15 (5 - 0669)

- พระ - หันด้านซ้าย เท้าขวาก้าวไขว้ สองมือหยิบจับปล่อย มือขวาตั้งวงสูง
มือซ้ายตั้งวงล่าง ศีรษะเอียงขวา แล้วหมุนหลังไปด้านซ้าย ก้าวไขว้
เท้าซ้าย มือขวาตั้งวงล่าง มือซ้ายตั้งวงสูง ศีรษะเอียงซ้าย ทำสลับ
กันซ้าย-ขวา 6 ครั้ง
- นาง - หันด้านซ้าย เท้าขวาก้าวไขว้ สองมือปล่อยแกว แล้วปล่อยออก มือขวา
ตั้งวงสูง มือซ้ายตั้งวงล่าง ศีรษะเอียงขวา แล้วหมุนหลังไปด้านซ้าย
ก้าวไขว้เท้าซ้าย มือขวาตั้งวงล่าง มือซ้ายตั้งวงสูง ศีรษะเอียงซ้าย
ทำสลับกันซ้าย-ขวา 6 ครั้ง

ศูนย์วิทยุโทรพยาคร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 190 ทำสอคสูง (5 - 0684)

พระ - นาง หันด้านซ้าย เท้าซ้ายก้าวข้าง ทำท่าสอคสูง มือขวาตั้งวงหงายสูง
มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่ ศีรษะเอียงขวา หันหน้าออกด้านหน้า

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ภาพที่ 191 ท่าที่ 65 (5 - 0687)

พระ - นาง หันด้านซ้าย ย้อนตัว พลิกข้อมือขวา กลับตั้งวงสูง มือซ้ายจับหลัง
 ศีรษะเอียงซ้าย หันหน้าออกด้านหน้า แล้ววิ่งเข้าโรง

4.5.2 ประโยชน์ที่ได้รับจากการรื้อฟื้นท่ารำ

ระบำสี่บทที่ได้รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่นี้ จะเป็นประโยชน์ต่อวงการนาฏยศิลป์ เป็นอันมาก ในด้านของการเรียนการสอน การสร้างศิลปินหรือครูศิลปะให้มีคุณภาพและมีความสามารถในการสืบทอดและสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ทั้งนี้เพราะท่ารำ และชบวนแถวซึ่งเคยมีอยู่และเคยนำมาใช้เป็นหลักและเป็นแม่แบบในการสร้างละครระบำต่าง ๆ ได้กลับคืนมาอีกครั้ง หลังจากที่ได้สลายหายไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง จึงก่อให้เกิดผลดังนี้

4.5.2.1 ได้แม่ท่าที่สวยงาม และสื่อความหมายได้ดี

แม่ท่าที่ได้กลับคืนมานั้นมีมากมายหลายท่าล้วนเป็นท่าที่สำคัญ และมีคุณค่ามากเนื่องจากเป็นแม่ท่าที่มักนำไปใช้กันในละครหรือระบำต่าง ๆ อยู่เสมอ ๆ เช่น ท่าโลมบน ท่าเชยคาง ท่าโอบเอว ท่าป้องบัด ท่ารำยั่ว ท่าจับท่า 2 ท่าจับท่า 3 ท่าพระยิม-นางอาย ท่าพระกั้น-นางหลบ ฯลฯ ซึ่งท่ารำต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นท่าที่มีความงามตามโครงสร้างของท่า และสามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนดังจะยกตัวอย่างท่ารำที่นิยมนำไปใช้กันมาก เนื่องจากมีความงามและสื่อความหมายได้ดีดังจะอธิบายให้เห็นภาพอย่างชัดเจนดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท่าโลมบน

ใช้ในเนื้อร้องที่ว่า "เลี้ยวไล่สัพยอกทยอกนาง"

"หลีกลัดบัตบ้องว่องไว"

"สัพยอกทยอกหยิกชิกซี่"

ศูนย์ฯ ๖ วิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 192

โครงสร้างท่า

เส้นลำตัว	เป็นเส้นโค้งตามกัน
เส้นแขน	เป็นเส้นโค้ง
เส้นมือ	เป็นเส้นโค้งในลักษณะของพัดคลี่

ภาพรวม

ลำตัว	ใกล้ชิดกัน
ใบหน้าและดวงตา	หันมองซึ่งกันและกัน
กิริยาอาการ	พระ จะเข้าโอบไหล่ตัวนาง นาง ทำท่าปิดมือของตัวพระ

ลักษณะของท่ารำ

เป็นแบบ Symmetry in succession คือตัวพระและตัวนางท่าท่าเดียวกัน ในลักษณะเป็นเส้นโค้ง ซึ่งท่ารำในลักษณะนี้จะให้ความรู้สึกที่หนักแน่นมั่นคงในขณะที่เดียวกัน ก็มีความอ่อนนุ่มอยู่ในตัว

อารมณ์ของภาพ

ให้ความรู้สึกใกล้ชิด รักใคร่และอบอุ่นแสดงออกซึ่งความยินดีมีความสุข
ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ท่าโลม นี้มีความสวยงามสมบูรณ์แบบอยู่ในตัวของมันเองและเมื่อนำเข้ามาใช้กับเนื้อเรื่องว่า "สัพยอก" จึงสื่อความหมายได้เด่นชัดดีมาก

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท่ากั้น-ท่าหลบ

ท่ากั้นและท่าหลบนี้เป็นท่าคู่ นำมาใช้ในเนื้อร้องที่ว่า

"กั้นกางขวางหน้านางไว้"

"ครั้นเทพเทวัญเข้ากั้นกาง"

"วงเวียนเทียนหันกั้นกาง"

ภาพที่ 193

โครงสร้างท่า จะแยกกันระหว่างตัวพระกับตัวนาง

ตัวพระ

เส้นลำตัว

เป็นเส้นโค้ง

เส้นแขน

เป็นเส้นตรง

เส้นมือ

ตั้งฉากกับแขน

ตัวนาง

เส้นลำตัว

เป็นเส้นโค้ง

เส้นแขน

เป็นมุม

เส้นมือ

เป็นเส้นโค้งในลักษณะของพัดคลี่ ตั้งฉากกับแขน

ภาพรวม

ลำตัว	ห่างกัน
ใบหน้าและดวงตา	มองซึ่งกันและกัน
กิริยาอาการ	ตัวพระ ทำท่าก้มไม่ให้ตัวนางหนี ตัวนาง ทำท่าหลบหนีตัวพระ

ลักษณะของท่าท่า

เป็นแบบ Asymmetry in time คือตัวพระกับตัวนาง ทำท่าคนละท่าแต่ทำในเวลาเดียวกัน ท่าท่าของตัวพระเป็นเส้นตรง แสดงความแข็งแรง เอาจริงเอาจัง ส่วนท่าท่าของตัวนางที่มีเส้นเป็นมุม แต่มีความอ่อนช้อยของเส้นมือแสดงถึงความแปรปรวนที่นุ่มนวล

อารมณ์ของภาพ

ให้ความรู้สึกตื่นเต้นเร้าใจ แผงไว้ด้วยความน่ารัก กระจุ้มกระจิม ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ท่าก้มและท่าหลบหนี สื่อความหมายได้เหมาะสมกับคำว่า "กั้นกางขวางหน้า" และมีความงามที่แผงไว้ด้วยความน่ารัก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ท่ายิ้ม-ท่าอาย

ท่ายิ้มและท่าอายนี้เป็นท่าคู่ นำมาใช้ในเนื้อร้องที่ว่า
"สัพยอกหยอกหยิกซิกซี่"

ภาพที่ 194

โครงสร้างท่า

จะแยกกันระหว่างพระกับนาง

พระ

เส้นลำตัว	เป็นเส้นค่อนข้างตรง
เส้นแขน	เป็นเส้นโค้ง
เส้นมือ	เป็นเส้นโค้งในลักษณะของพัดคลี่

นาง

เส้นลำตัว	เป็นเส้นโค้ง
เส้นแขน	เป็นเส้นมุม
เส้นมือ	เป็นเส้นโค้งตั้งฉากกับแขน

ภาพรวม

ลำตัว	ห่างกัน
ใบหน้าและดวงตา	หันมองซึ่งกันและกัน
กิริยาอาการ	พระ ยิ้มบ๋องผ่องใส
	นาง เหนียมอาย

ลักษณะของท่าร่า

เป็นแบบ Asymmetry in time คือตัวพระและตัวนางท่าท่าคนละท่าในเวลาเดียวกัน ท่าร่าของตัวพระเป็นท่าที่แข็งแรงผสมอ่อนหวาน ให้ความรู้สึกที่สง่าและภูมิฐาน ส่วนท่าร่าของตัวนางเป็นท่าที่อ่อนหวานนุ่มนวล ให้ความรู้สึกถึงความเป็นผู้หญิง

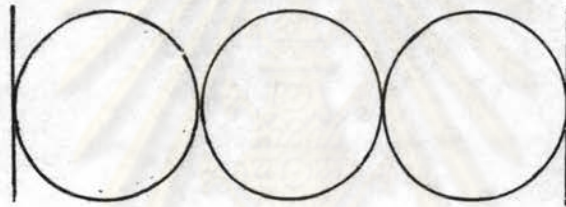
อารมณ์ของภาพ

ให้ความรู้สึกที่อímเอิบใจ และมีความสุข
 ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ท่าอímและท่าอายนี้ให้อารมณ์สุนทรีย์และสื่อ
 ความหมายของคำว่า "เอียงอาย" ได้อย่างลงตัว

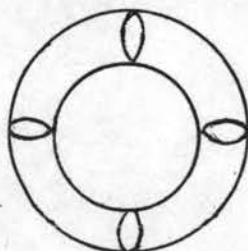

4.5.2.2 ได้รูปแบบและลวดลายการแปรแถวของโบราณเพิ่มขึ้น

แม้ว่ารูปแถวของระบำโบราณจะมีไม่มากนักดังกล่าวมาแล้ว แต่การใส่ลวดลายลงไปในรูปแบบเดิมสามารถทำได้มากและสวยงาม ดังเช่น การแปรแถวรูปโคมสามใบ ซึ่งเป็นชื่อของท่าการต่อสู้ด้วยอาวุธทำหนึ่ง มีมาแต่โบราณ และมักนิยมนำมาใช้ในการรำเป็นชุดต่าง ๆ เช่น รามสูร-เมขลา พระล่อตามไก่ เป็นต้น จึงได้นำมาใช้ในเนื้อเพลงที่ว่า "เลี้ยงลัดกระหวัดเวียนมา" ดังนี้

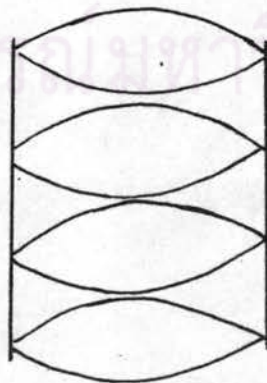
การแปรแถววิ่งสวนกันระหว่างคู่ในวงกลม ซึ่งเป็นการแปรแถวที่สวยงามแบบหนึ่ง การวิ่งสวนกันไป-กลับ เช่นรูปแถวที่ใช้กันมากในละคร หรือระบำต่าง ๆ การนำแถววิ่งสวนกันไป-กลับ มาใส่ในวงกลมอีกครั้งหนึ่งก็เพื่อเพิ่มความสวยงามให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นระบำที่มีผู้แสดงหลายคู่จึงทำให้การแปรแถวในลักษณะนี้สวยงามและแปลกตายิ่งขึ้น จึงทำให้นำมาใช้ในเนื้อเพลงที่ว่า "แล้วย้ายยุคนางข้างขวา" ดังนี้

การแปรแถวเป็นเลข 8 ตามนอนทั้ง 4 คู่ ซึ่งเป็นการแปรแถวที่สวยงามและมีมาแต่โบราณดังเช่น การแปรแถวในการรำเพลงหน้าพาทย์เชิด-เสมอ หรือการไล่ตามจักันในเพลงเชิดของย่าหริ่มตามนkonyง, พระรามตามกวาง เป็นต้น ซึ่งมักจะใช้แถวเลข 8 ตามนอน จึงได้นำมาใช้ในเนื้อเพลงที่ว่า "หลักลัดผลัดเปลี่ยนไปมา" ดังนี้

การแปรแถวควงคู่สลับที่กัน แม้จะดูไม่แปลกตาเท่าไรนัก แต่นำมาใช้กับระบำสี่บทซึ่งมีผู้แสดงหลายคู่ทำให้ดูสวยงามยิ่งขึ้น ดังในเนื้อเพลงที่ว่า "ถอยหลังรีงรอล้อไป" , "วงเวียนเหียนหันกันกาง" , "หันคลบเลี้ยวล่อรอร้ง" ดังนี้

นอกจากนี้ก็ยังได้รูปแบบและลวดลายการแปรแถวในลักษณะของการตลบแถวที่ละแถว และการตลบแถวคู่อีกด้วย ซึ่งการแปรแถวที่เพิ่มขึ้นมานี้ เป็นลักษณะของการแปรแถวที่มีอยู่เดิมทั้งสิ้น เพียงแต่เลือกมาผสมและใส่ลงให้เข้ากับบทร้องและทำนองเพลงเท่านั้น จึงน่าว่าเป็นการได้รวบรวมกระบวนการแปรแถวที่ได้กระจายอยู่ทั่วไปมารวบรวมไว้ด้วยกันในระบำชุดนี้ เพื่อไว้เป็นแบบอย่างในการนำไปใช้ หรือดัดแปลงใช้อีกต่อหนึ่งได้เป็นอย่างดี

4.5.2.3 ได้ทำรำระบำสี่บทตามบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยครบกระบวนการเพลง

การได้ทำรำระบำสี่บทครบถ้วนตามกระบวนการเพลงนี้ ถือว่าเป็นนิมิตรที่ดีที่ได้นำระบำชุดเอกของวงการนาฏศิลป์ในสมัยโบราณกลับคืนมา ซึ่งเชื่อว่าน่าจะมีคามใกล้เคียงกับต้นฉบับมาก เพื่อให้ศิลปินรุ่นหลังได้ศึกษาและชื่นชมกับผลงานที่บรมครูได้บรรจงสร้างสรรค์ไว้

ที่สำคัญอย่างยิ่ง ก็คือระบำสี่บทที่ร้อยพันชิ้นใหม่นี้จะให้ประโยชน์อย่างมากต่อการนำมาใช้เพื่อการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การนำระบำชุดนี้มาใช้เป็นเพลงพื้นฐานของการฝึกหัดละครรำ ดังที่อาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ได้กล่าวว่า "ระบำสี่บทเป็นเพลงพื้นฐานที่สำคัญยิ่งที่นักรำทุกคนควรจะต้องฝึกฝนให้ได้ทั้งร้องและรำ เพราะระบำสี่บทเป็นแม่ท่าของละครไทย"⁷ ด้วยการที่ระบำสี่บทเป็นแม่ท่าของละครไทย มีการใช้ทำรำตามบท

⁷ สัมภาษณ์, เฉลย ศุขะวณิช , 18 กรกฎาคม 2535.

ร้องอย่างที่เราเรียกว่าใช้บท มีการใช้ท่ารำตามท่านองคมนตรี และเป็นระบำที่มีความยาวมาก อีกทั้งมีบทกลอนที่ให้ความหมายซ้ำ ๆ กันมาก จึงเหมาะที่จะใช้เป็นเพลงสำหรับการฝึกทักษะที่จะต้องฝึกมาก และฝึกบ่อย ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความแม่นยำ และความชำนาญ

ยิ่งไปกว่านั้น เพลงระบำสี่บทเป็นเพลงช้า และมีทำนองเอื้อนมาก จึงเหมาะสำหรับการฝึกหัดท่า ท่วงที ลีลาและชั้นเชิงให้ถูกต้อง สวย และสง่างามสมกับเป็นระบำนางในได้เป็นอย่างดี ประกอบกับบทร้องของระบำสี่บทให้อารมณ์ที่สนุกสนานรื่นเริงยินดี ผู้รำก็จะสามารถได้ฝึกหัดการปรุงแต่งอารมณ์ให้สอดคล้องกับบทร้องตามลักษณะของการรำใช้บท ซึ่งจะเป็นการปูพื้นฐานที่ดียิ่งสำหรับการก้าวไปสู่การฝึกหัดแสดงละครที่จะต้องมีการฝึกตีบท ใช้บทและใส่อารมณ์ตามบทบาทของตัวละครนั้น ๆ ต่อไป

4.5.2.4 ได้แนวคิดในการรื้อฟื้นระบำโบราณ

จากวิธีการที่นำมาใช้ในการรื้อฟื้นระบำสี่บทในครั้งนี้ เป็นวิธีการที่ผู้เขียนได้พยายามคิดค้นขึ้น ทั้งนี้เพราะเท่าที่ทราบยังไม่เคยมีผู้ใด ได้ทำการรื้อฟื้นระบำโบราณในลักษณะที่คล้ายคลึงกับระบำสี่บทนี้มาก่อน ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบในการสร้างระบำคู่ความสัมพันธ์ระหว่างจังหวะ เนื้อร้อง และท่ารำ ต่อจากนั้นได้หาแนวทางสร้างหลักเกณฑ์ในการเลือกท่ารำและการแปรแถวที่จะแต่งเติมเข้าไปใหม่โดยพิจารณาถึงเหตุผลในการเลือกท่ารำและแถวนั้น ๆ มาใช้ด้วย ซึ่งกระบวนการและวิธีการในการรื้อฟื้นระบำสี่บทในครั้งนี้ คณะกรรมการตรวจและสอบวิทยานิพนธ์ให้ความเห็นว่าเป็นการค้นพบวิธีการรื้อฟื้นระบำโบราณเป็นครั้งแรก ซึ่งจะสามารถนำไปใช้เป็นแนวคิดในการรื้อฟื้นระบำโบราณชุดอื่น ๆ ได้ต่อไป

4.5.2.5 ได้ช่วยอนุรักษ์และสืบทอดระบำโบราณ

การรื้อฟื้นระบำสืบของโบราณเป็นการช่วยอนุรักษ์ระบำโบราณ
ให้คงคุณค่าและคงความสำคัญสืบไป และเพื่อมิให้สูญหายไปอีก จึงได้ตั้งใจที่จะนำ
ระบำชุดนี้เข้าบรรจุลงในหลักสูตร ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเป็นการเผยแพร่ และสืบทอดให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย